

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09379

ALE VERK

Isaac Leib Peretz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ

געדאַנקען

און

אידיען

1 9 2 5

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

I. L. Perc — „Myśli i idei“
Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

אנייער נצחון.

און דאך — זי באוועגט זיך.
וואָס עס דאַרף לעבן, וועמען עס איז באַשערט צו
לעבן, דאָס אַנטוויקלט זיך, וואַקסט און צעבלייט זיך איבער נאַכט!
יערן פּרימאַרן שטייט-אויף אונזער יידיש מיט אַ נייעם
נצחון.

איבער נאַכט ווערן די שורות פון אירע שונאים שיטע-
רער און די מחנה גוטע פרייגד מערט און פרוכפערט זיך.
עס טרעפן זיך נאָך קליינע אומאַנגענעמעלעכקייטן:
ביים עפענען און פאַרמאַכן פון דער „בצלאל“-אויסשטע-
לונג אין וואַרשע, האָט מען קיין יידישע רעדע נישט געהאַלטן.
איז עס אָבער געווען צופעליק.
צופעליק איז ביים עפענען און פאַרמאַכן קיין יידישער
רעדנער נישט געווען און אַינצולאָדן האָט מען פאַרגעסן.
און שכחה איז שייך.

בפרט ביי אַזוי פיל אַרבעט און אַזוי ווייניק הענט.
שכחה איז שייך ביי ווייניקער אַרבעט און מער הענט.
אַט האָט מענדעלעס יובילעאום-קאַמיטעט אין אָדעס פאַר-
געסן אַינצולאָדן יידישע שריפטשטעלער פון תּפוצות ישראל...
און אַז מען האָט זיך אין דער לעצטער מינוט געכאַפט,
האַט מען ערשט, פאַר גרויס כאַפּעניש און אַיילעניש,
פאַרגעסן צוצוקלעפּן מאַרקעס, און די שריפטשטעלער פון
תּפוצות ישראל זיינען געבליבן אינדערהיים...

קיין ביזו!

ביי מענדעלעס דריטן יובילעאום, ביי דער קינפטיקער אויס-
שטעלונג פון „בצלאל“ וועט מען אונז פאַרבעסערן מיט
באַטס הילף, פאַרגיטיקן...

אָבער די באַציאונגען פון אָפיציעלן פּאָליטישן ציוניזם האָט זיך פאַרבעסערט; אין גאַליציען, ווען דאָס לעבן האָט פאַרלאַנגט — ראַדיקאַל געענדערט.

ביי דער פּאָלקס-צייילונג איז מען געגאַנגען האַנט אין האַנט מיט די „ייִדישיסטן“...

און ערשט נישט לאַנג, דאָ ק"ק וואַרשע, אז דער באַלע-באַטישער, ציוניסטישער לייב-אַרגאַן האָט אימפּאַרטירט פון ריגע טאַוויאַווס אַ נישט זייער ריינ אַרטיקל קעגן ייִדיש, — וואָס איז געשען?

עס איז גענוג געווען, דער „פריינד“ פון ייִדיש זאָל אַריר טאָן מיט אַ ברעם פון אַ שטיק ביזו אויג, עס זאָל זיך אויסווייזן, אז עס איז געווען צופּעליק, כּמעט על-פּיטעוּת...

דער רעדאַקטאָר איז אינדערהיים נישט געווען, געפירט דאָס רעדל האָט זיין שטעלפּאַרטערער, דער פעליעטאַניסט פון „היינט“, האָט ער פאַרזען, און דאָס אַרטיקל איז אַריין נישט אַרומגעוואָשן, נישט גערייניקט און געפּוצט; מיטן גאַנצן שמוץ אַריין...

און צינד — אַ נייער נצחון!

און שוין נישט איבער היימישע און אייגענע, נאָר צופּעליק פאַרבלאַנדזשעטע, אַסימילאַטאָרן לאָזן גריסן! אין „איזראַעליטאַ“, אין לייב-אַרגאַן פון דער וואַרשעווער שווינדזיכטיקער אַסימילאַציע, פּראָפּאַגאַנדירט זיך גאַנץ ערנסט אַיִדי-שער אַרגאַן; דאָס זעלבע אויף די אַסימילאַטאָרישע וואַל-פאַר-זאַמלונגען!

און ניט ווי אַמאָל, עליו-השלום, צעדערבוים, ביים צוטערעטן צום „קול מבושר“ האָט געוואָלט: „מנצח זיין ייִדיש מיט ייִדיש“ — דאָס וואָלט שוין היינט צו פיל העזה געווען. היינט איז מען קעגן ייִדיש באַשיידענער: דער אַפעטיט איז קלענער און די ציין שוואַכער.

מען וויל נאָר אַרויסנעמען דאָס געווער פון די ליטווישע הענט, מען וויל דערפון אַראָפּציען דאָס פּרעמדקייט. מען וויל עס נאָר פּשרן...

אין „אונזערע“ הענט וועט עס זיין היימישער, פוילישער...
מען קאָן דאָך נישט פארלירן די גאַנצע „פינטערע מאַסע“, וועל-
כער מען מוז טראָגן ליכט און „אַביוואַטעלסקאָשין“ און נעמען
ברויט און פּבּוד... מען קאָן דאָך בלייבן, ווי אַ פּאַסטוך
אַן אַ פּייפּערל און—וואָס ערגער איז— אַן שאַף! אין וועמעס נאָ-
מען וועט מען ריידן, דאָרט, ביי יענע?!
ווי אזוי מיר וועלן אָננעמען די אָפּטריניקע: פון דעם אַן
אַנדערש מאָל, דערווייל ווערט באַצייכנט אַ נצחון...

צײטן בײטן זיך.

הענגען צוויי קיילעכלעך, אָנגעלאָדענע מיט אַנטקעגנזעצ־
טער עלעקטריציטעט, איינס נישט ווייט פון צווייטן, אויף צוויי
באַזונדערע פעדים אין דער פרייער לופט, — טוען זיי נישט מער.
נאָר ציען זיך צו און שטויסן זיך אָפּ.
אַמאָמענט נאָך אַ מאָמענט.

אַמאָמענט לויפט מען זיך אַנטקעגן מיט ליבשאפט און
בענקשאפט — אַחדות זאָל זײן, באַהעפטן וויל מען זיך; און
אַמאָמענט פון אָפּשפּרינגען איינס פון צווייטן מיט עקל און האַס
און איינער נעמט פון צווייטן דעם ווייטסטן וועג.
דאָס זעלבע צווישן פעלקער.

אַלץ האָט זײן צײט, זאָגט שלמה.
צײטן פון צוציען, אַקעגנלויפן און צײטן פון אָפּשפּרינגען
און אָפּשטויסן בײטן זיך.

דאָס זײנען היסטאָרישע מאָמענטן; טעזע און אַנטיטעזע.
אין מאָמענט פון צוציען וואַקסט דאָס מענטשלעכע,
דאָס האַרציקע געפיל פאַר אַלעס, וואָס מענטשלעך איז. שפּיגען
זיך פון האַרציק-גאַלדענע פעדים די אַלגעמײן-מענטשלעכע
אידעאַלן, און וועבן זיך די אַלגעמײן-מענטשלעכע אינטערעסן...
אין מאָמענט פון אָפּשטויסן ציט זיך יעדעס פּאָלק צוריק
צו זיך אַליין, וויל עס האָבן התבודדות, חשבון-הנפש, אַרײנקלערן
זיך אין זײן אייגענער נשמה, שעפן אוצרות פון אונטער דער באַ-
וואוסטזינקער שוועל. נעמט זיך יעדעס פּאָלק צו זײן היימי-
שער אַרבעט, אַנטוויקלט עס זײן אייגנאַרט; שפּינט און
וועבט זיך דאָס אינטימע, היימיש-נשמהדיקע, דאָס פּאָלקסטימלעכע
דאָס אינדווידועל-נאַציאָנאַלע.
און דער סינטעז?

די קינפטיקע מענטשהייט, וואָס וועט באַ-
שטיין פון איינצלנע פרייע, זעלבשטענדיקע
און אייגנארטיקע פעלקער.

ווייט איז די צוקונפט; לאַנג נאָך וועט דויערן דער היי-
סטאָרישער פראָצעס פון צוציען און אָפּשטויסן—די מאַמענטן בייטן
זיך וואָס אמאָל ראַשער, אָבער דאָך גענוג לאַנג האַלטן זיי
זיך, און דאָס מענטשלעכע לעבן איז אזוי קורץ...

לעבט אַ מענטש אַ קורצן לעבן מיט אַ קורצן זכרון אין אַ מאָ-
מענט, האַלט ער אים פאַר אייביק; ענדיקט ער זיך ביי זיין
לעבן נאָך, און ער אַליין איז נישט פּעאיק זיך צו ענדערן, — שוין
צוגעוויינט, שוין פאַרשטיינערט — וויל ער דעם מאַמענט אויס-
ציען אויף ווייטער מיט געוואַלט! און קאָן ער נישט, — די מענטש-
לעכע הענט זיינען צו קורץ, צו שוואַך, — זעצט ער זיך אַוועק,
מאַכט די אויגן צו און וויל ווייניקסטנס נישט זען, וואָס עס ענדערט
זיך אָן אים און קעגן זיין ווילן, זיצט ער מיט פאַרלייגטע הענט
און חלומט זיך ווייטער זיין דור, זיין טעזע...

דאָס איז אייער דיאָגנאָזע, אַסימילאַטאָרן... און צינד,
זאָגט מען, האָט איר זיך אויפגעכאַפט, די אויגן געעפנט און איר
ווילט אַרבעט...

דאָס איז אונזער נצחון.

מיר האָבן באַלד דערפילט, אז דער צווישן-פעלקער-פּרילינג
איז פאַרביי, אז דער ווינטער קומט, ביזע ווינטן זאָגן אים אָן,
און מיר זיינען צוריק אַהיים.

דער ווינטער גייט, ווינטן זאָגן אים אָן — אַרבעט פולע
הענט, מען מוז זי ווענט פאַרקלעפן, דעם דאָך באַשלאָגן, די
פענסטער באַוואַרענען, אָנגרייטן פאַרהייצונג, באַלייכטונג און —
ברויט... און מיר האָבן זיך באַלד צו דער היימישער ווערקשטעל
געזעצט...

איר זייט אין פרעמדע הייזער, אין פרעמדע זאלן געבליבן,
פאַר פרעמדע פיס זיך געשלענדערט.

דאָרט איז אזוי ליכטיק, אזוי רייך, און די היים איז אזוי
אַרים, אזוי טונקל...

האַט איר אַ פּרעמד לעבן געלעבט, פּרעמדע אַרבעט געטאַן.
האַט מען אייך געגעבן אַנצוהערן, אַז מען דאַרף אייך נישט, אַז
דאָרט פעלן קיין הענט. האָט איר זיך צעוואָרפן, זאָל זיין וואָס
ווייניקער אויף איין אָרט, אפשר וועט מען אייך איבערלאָזן...

האַבן זיך צוויי פון אייך אויף איין אָרט געטראָפן, איז
איינער פון צווייטן אָפּגעשפרונגען — נישט צוויי מיט אַמאָל, צו
פיל און צו גרויס אין די אויגן. איז עמיץ פון אייך צופעליק
קעגן אַ שפיגל געגאַנגען, זיך אליין דערזען, איז ער אָפּגע-
שפרונגען. ער האָט זיין מאַס קע נישט דערקענט; געמיינט,
אַ צווייטער גייט...

און זיינען די איינצלנע אויך איבעריק געוואָרן, האָט
פאַר איינצלנע אויך פאַרפעלט מעסער און גאַפל ביים פּרעמדן
טיש, און קיין הוסטן האָט נישט געהאַלפן — האָט מען זיך אָפּגע-
רוקט אָן אזייט, געזעצט אין אַ פאַרשאַטנט ווינקעלע, די אויגן
פאַרמאַכט און געחלומט, און איינגעדרימלט...

האַט איר אייך צינד אויפגעכאַפט!

אַרבעט ווילט איר און צוריק ביי אונז!

ווי געזאָגט—דאָס איז אונזער נצחון, מיר וועלן אָבער קיין
פוס, אַלס זיגער, אויף אייער האַלו נישט שטעלן, מיר וועלן פאַר
אייך אונזער טיר נישט פאַרמאַכן; ביי אונזער ווערקשטעל וועט
קיין אָרט צו אַרבעטן פאַר אייך נישט פעלן, — מיר וועלן אייך
אויפנעמען, צולאָזן, נאָר קוקן אייך אויף די הענט...

איר זאָלט נישט איינשפּאַנען און נישט זייען קיין פלאים,
נישט שפינען און וועבן קיין שעטנז, איר זאָלט נישט אריינפירן
קיין נישט-כשרן קאָנטראַבאַנד...

עס איז ביי אונז חשבון הנפש, עבודת הקודש און
כשר מוז זי זיין און ריין...

צייטן בייטן זיך... אַמאָל איז מיט יעדן גר געווען ששון

ישמחה, עס האָט אונז אָנגעפילט מיט שטאַלץ: זעט, ווער עס
איז צוריקגעקומען!

מיר זייגען שוין היינט נישט אזוי אַרים!
וויילט איר ביי אונז געמען: וואַרימקייט, היימישקייט,
אונזער אייגנטום—וויפל איר וויילט...

וויילט איר אונז געבן, מוזן מיר וויסן וואָס, גאָלד אָדער
פּרעפּעראַנט-רענדלעך!
צייטן בייטן זיך!

צו די צוריקקומענדיקע גרים.

און איז עס נישט א פראַביר-באלאָן געווען, און איר ווילט
ווירקלעך צוריקקומען, ווילן מיר אייך עטלעכע עצות געבן.
איר דארפט אייך נישט באליידיקן:

איר האָט אונז אַזוי לאַנג עצות געגעבן, אַזוי לאַנג
שטראַף-רייד גערעדט, אַזוי לאַנג פון דער הויך אַראָפּ געלערנט.
אין נאָמען פון אייראָפּע, — איר זייט מיט אַלע אירע בע-
דער באַקאַנט! — אין נאָמען פון „פאַרטשריט“, וואָס איר האָט
מאַנאַפּאָליזירט, — אין נאָמען פון „בירגערלעכקייט“, וואָס איר האָט
אייך פאַר איר איינציקן העראַלד געמאַכט — האָט איר געפריידיקט;
און אין נאָמען פון „מענטשלעכקייט“, די איז דאָך אייך פון צונג
נישט אַראָפּ.

לאָזט אונז פאַר דאָס איינמאַל אייך אַן עצה געבן, און
אין נאָמען פון איינפאַכער לאַגיק!

קומט איר ווירקלעך צוריק, ווייל, ווי מיר ווילן גלויבן, עס
האָט זיך אויפגעוועקט אין אייך אַ שטיקל בענקשאַפט, עס איז
געקומען צום וואָרט דאָס געפיל פון פליכטן קעגן אַפּאָלק פון
וועלכן מען שטאַמט און איר ווילט ווירקלעך צוריק אָנקניפן די
פעדים, וואָס איר האָט איבערגעריסן מיט אייער אייגענע: קרובים,
שוועסטער און ברידער, און אפשר נאָך טאַטע-מאַמע — טוט איר
עס ווירקלעך בשלמות, טאָ טוט עס אויך ער לעך.

צו אַלעס ערשטן זאָלט איר אייך אָפּגעוויינען פון רכילות,
פון לשון הרע, פון פאַלש באַשולדיקן אייערע קעגנער...

אַט אין אייער „מאַניפעסט“, מיט וועלכן איר זייט מודיע,
אַז איר ווילט זיך נעמען צו יידיש, שרייבט איר: און מיר וועלן

זיך באנוצן דערמיט ער לעך, אָן הינטערפּיסלעך, אָן אינטריגעס,
אָן פּאַרטיי-אינטערעסן, ווי די ליטוואַקעס טוען...

און "ליטוואַקעס" זיינען די אלע, וואָס האָבן נישט געהאַט
דאָס גליק געבוירן צו ווערן אויפן הייליקן "גרויבאָוו", די גאַנצע
נאַלעווקעס, דויקא און די גאַנצע סביבה, און די פּראָווינץ-לייט,
און די אלע, וואָס קענען נאָך עברי, און די אלע, וואָס שעמען
זיך נישט מיטן ביסל עברי...

דאָס זעלבע איז געוואָגט געוואָרן אויף פּאַרזאַמלונגען...
און ווי וואָלט געווען, ווען מיר וואַרפן אייך די שמוציקע
באַשולדיקונג צוריק אין פנים אַריין?
ווען מיר זאָגן:

איר מיינט עס נישט ערלעך מיט יידיש, איר גייט מיט הינט-
טערפּיסלעך, איר האָט אין זין פּאַרטיי-אינטריגעס, איר מיינט נישט
די הגדה, נאָר די קניידלעך — דעם כבוד מיטן ברויט פון דער
מאַסע!

אז אייער נאָז האָט בראָטן דערשפּירט!
אָט הייבט די מאַסע אויף דעם קאַפּ, אָט דעמאָקראַטיזירט
זיך אַליק, אָט וועט זי באַקומען, נישט היינט איז מאַרגן, איז אי-
בערמאַרגן — וואָל-רעכט אין שטאַט-דומע אַריין... קוריעס וועלן
זיין, און געשעפטן וועלן זיין ביי דער דומע, לא ימלט, עס זאָל
נישט זיין, איז אייך אַ שאַד געוואָרן, ווילט איר דעם עולם צו זיך
צוריקציען...

און אייערע יונגע אַדוואַקאַטן, און אייערע יונגע דאָקטוּר-
רים, וואָס האָבן פּלוצלונג צוריק אַ שטיקל ליבשאַפט צום פּראָסטן
עולם באַקומען, זיינען אויך נישט ערלעך... מען האָט פון עולם
פּרנסה! נאַלעווקער וועקסעלעך, האַלב-רובלדיקע וויזשן... גוים
קומען נישט... פּאַלט אָן אַ שרעק: וואָס וועט זיין ווייטער? טאַמער
שאַקלט זיך דער גאַנצער עולם פון אונז אָפּ? ווער וועט אונז
שפּייזן, שוכן און קליידן...

דאָס האָט איר געמיינט, זיך האָט איר אין זין?
וואָלט עס נישט געווען, אַלס אייער באַשולדיקונג, וואַרשיינ-
לעכער, באַגרינדעטער; דאַכט זיך, אז די פּאַקטן ריידן דערפאַר?

און פונדעסטוועגן האָבן מיר עס נישט געטראַכט, נישט גע-
וואָלט טראַכטן, מיר ווילן אייך אויסשטרעקן די האַנט, — אויפ-
נעמען. —

הערט ווייניקסטנס אויף פאַלש צו באַשולדיקן, הערט
אויף באַוואוסטזיניק-פאַלש חושד צו זיין, — —

פאר צוריקקומענדיקע גרים א צווייטע עצה.

און די צווייטע עצה איז: שווייגן!
כל זמן איר זייט נישט צוריקגעקומען, זיך נישט צוגעהערט.
נישט צוגעקוקט, נישט שטודירט, וואָס אינדערהיים טוט זיך, וואָס
אין דער צייט פון אייער אָפוועזנהייט איז ביי אונז באַשאַפן
געוואָרן, — איז יעדעס אייער וואָרט אַזינד. און קומט איר נאָך
פאַר דער פּוילישער עפנטלעכקייט און רעדט פון אונזער
פּוילן-האַס, פון אונזער אָפּגעריסנקייט, דערהויפּט פון
אונזער פּאַנאַטיזם, אָבסקוראַנטיזם — איז עס אַפּאַלשע
מסירה!

איך וויל אייך נישט באַליידיקן, שלום מאַכן וויל איך מיט
אייך, נאָר דעם אמת פאַרלייקענען קאָן איך נישט, טאָר איך נישט!
פון וואָנען ווייסט איר, וואָס ביי אונז טוט זיך?
איר האָט שוין אַזוי לאַנג צום אויער קיין יידיש וואָרט נישט
באַקומען, קיין תּמונת אות פון אַ יידיש וואָרט אין אויג נישט געזען —
פון וואָנען ווייסט איר, וואָס אין אונזער ווערקשטעל טוט זיך,
וואָס עס שפּינט אויף אונזער ראָד?!

וועט אַ פּראַנצויז ריידן איבער פּראַנצויזישע אידעען און
איִדעאלן אויפן גרונד פון דער דייטשער ליטעראַטור?
— א-בא! אַראָפּ! וואָלטן די פּראַנצויזן גערופן.
אפשר געטראַכט: אַ משוגענער...

און ווען די איינציקע קוועלע פאַר דעם טייערן פּראַנצויז
וואָלטן געווען די סקאַנדאַל-בראַשורן, פּאַסקוויילן, פּאַמפלעטן און
העץ-בלעטער, מיט וועלכע די פּרייסישע רעגירונג האָט, שפּאַרני-
דיק צום פּראַנצויזיש-דייטשן קריג, אויפגעפּאַכט ביי די דייטשן
האַס אָדער אַן אָפּשיי צום פּראַנצויז-דאָ וואָלט שוין "א-בא!"
ווייניק געווען.

— „פארקויפטע נשמה פאררעטער!“ וואָלט עס געהייסן.
און וואָלט זיך אין פּויון אונטערגעשטעלט אַ פּאָליאַק צו
האַלטן אַ וואַל-רעדע אויפן גרונד פון האַקאַטישער ליטעראַטור
און אַסטמאַרקער פּאַראַיין-בלעטער?
און וואָלט אַ רוטענער געקומען אויף אַ פּאַרזאַמלונג וועגן
דער אוניווערזיטעט-פּראַגע, אין לעמבערג, למשל, און געדרשנט
„פּאַקטן“ פון פּוילישן „טשאַס“ אַרויס, געפּריידיקט די מיינונגען פון
פּראַפעסאָר טוואַרדאַווסקי?
און וואָל אַ פינלענדער, נאָך אַ לאַנגער צייט דינסט אין פּע-
טערבורג, קומען אַהיים און, אַרייַנמישנדיק זיך אין וואַל-קאַמף,
פּאַפּולאַריזירן מענשיקאַווס אַרטיקלען אין „נאַוו. וועמאַ“!
איך קאָן נישט קיין פינלענדיש, איך ווייס נישט, ווי אזוי עס
וואָלט ביי זיי געהייסן; ביי אונז הייסט עס: פּאַלשע מסירות,
מעשה בוכנער, בראַפּמאַנט רכילות!
איר, די אונזעריקע, און אין אַ צייט פון צעשיידן
זיך יעדערער צו זיין אַרבעט, טראַכט און רעדט איר
וועגן אונז לויט פּרעמדע שלעכט-פּוילישע קוועלן!
איר ווייסט גאַנץ גוט, אַז נישט פּוילן רעדט, אַז דעם
בעסטן, ער לעכסטן טייל פון פּוילן האָט מען דאָס מויל מיט
דער פּויסט פּאַרמאַכט, אַז פּריי ריידן רעדט נאָר דער פּוילישער
„ענדעק“ און דער יידישער אַפּטריניקער!
וועמען זאָגט איר נאָך? וועמען האָט איר אייערע נשמות
פּאַרקויפט?
קומט, זעט, הערט, לערנט, שטודירט, און ביז דעמאָלט—
שווייגט!
די דריטע עצה וועט קומען... דעם „תינוק שנשבה“... מוז
מען איינגעבן טראַפּנוויז.

פאר די צוריקגעקומענע א דריטע עצה.

איך האָב דעם טיטל געענדערט, צוליב איין אַנאַנים, וואָס איך האָב אין מיין פּאָסט-קעסטל באַקומען.
איך זען אים איבער וואָרט ביי וואָרט; דאָס אַריגינאַל איז פּויליש.

— „מיר זיינען קיין „גרים“ נישט, — פּראָטעסטירט דער אַנאַנים, — מיר זיינען, און נאָר אויף אַ צייט פּרעמד געוואָרענע.“
„אדאָנק דער ערציאונג (אויף אַ פּרעמדער שפּראַך, אין אַ פּרעמדער שול); אדאָנק מאַדערן געוואָרענע (געוועזענע?) אידעען און אידעאלן (פון פּרעמדע ליטעראַטורן) און שפּעטער נאָך—אדאָנק פּאָליטישער (?) און סאָציאַלער באַזונדער-שטעלונג (הערט! געלט קלינגט!!!) זיינען מיר צו ווייט אַוועקגעגאַנגען, בשעת די מאַסע איז הינטערשטעליק געבליבן“ (שקר! — אַן אַנדערן וועג געגאַנגען!).

„צינד גענענען מיר זיך צוריק און ווילן פּריידיקן אונז זערע אידעען, טיילן זיך מיט אונזער קולטור“ (א גוטסקייט איז עס!).

„גרים“ אין גענונפּיסלעך האָט אויך נישט מער באַטייט, ווי אַוועקגעגאַנגענע, נאָר וועגן אַ וואָרט לוינט זיך נישט צו שפּאַרן; איך לאָז עס גערן אַרויס....

גילט די דריטע עצה עפּן די, וואָס ווילן צוריקקומען פּריי-דיקן זייערע אידעען, אַריינברענגען זייער קולטור... מיר, ווי גע-זאָגט, פּאַרטייטשן: פּריידיקן פּרעמדע אידעען, פּלאַנצן פּרעמ-דע קולטור... מיר זאָגן: אַלע וועגן פירן צום מענטש, נאָר יעדעס פּאָלק האָט זיין וועג, און איר זאָגט: טוישן דעם וועג! חלופּין מיט קולטור-ווערטן! מיר ווילן אַנטוויקלען דאָס היימי-

שע און אייגנארטיקע, איר היסטעס ארויסווארפן און
נעמען פרעמד פייער צום מזבח...

דערווייל דרשנט איר עס אויף פויליש, עפנטלעך פאר
דער אינטעליגענץ — אגענעראל-פּרזע, און אין קורצער צייט
ארום וועט איר א גרויסן קרבן ברענגען, איר וועט איבערווינדן
אייער עקל צום יידיש, און קומען דרשענען אויף יידיש צום
פאלק — איר וועט אים די אויגן עפענען, פארגלייכן אייגנס מיט
פרעמדס און אַנריידן צום טויש!

מיר וועלן אייך דאָס מויל נישט פארמאָכן.

נאָר איין עצה ווילן מיר אייך אין פאָראויס געבן, די

דריטע עצה:

פאָרגלייכט ער לעך, חלופין איז אויך אַגעשעפט,
נאָר — ערלעכע מאָס און וואָג! דיועלבע סחורות אויף ביידע
וואָגשאַלן!

פאָרגלייכט גלייכס מיט גלייכס! עקויוואַלענטן נעמט!

רעדט איר פון פּלי-קודש, זוכט צווישן אונזערע רבנים
א „מאַצאָך“, צווישן די רביצינס א „גאַספּאַדינע“, ווייזט אָן אויף
אַ מגיד, וואָס דרשנט: קויפט נישט ביי גויים... קויפט איבער אונזערס
אַ וועטערינאַר — אונזער אַ שוחט... כאַפט אַגבאיטע ביי דער האַנט,
ווען זי גנבעט אַ פרעמד קינד צום אַפּיידישן... און פּלי-זמן איר
וועט עס נישט טאָן, וועלן מיר נישט טוישן. מיט אונזערע פּלי-קודש
האַבן מיר אייגענע חשבונות — טוישן נישט! קיין שלעכטע געשעפטן
ווילן מיר נישט מאַכן!

זאַבאַבאַנעס?

פאָרגלייכט אונזער קדיש-יתום און דעם פּרק משניות צו
עליית נשמה מיט די מיטלען, וואָס אַנדערע באַנוצן צו דעם צוועק...
אַבערגלויבן?

אַט, נעמט אונזער גיהנום, אונזער יענער-וועלטיקע קאַ-
טאַרגע, מיטן מאַקסימום פון צוועלף חדשים, און פאָרגלייכט מיטן
אייביקן פרעמדן...

געפעלט אייך, פּילייכט, דער „סידור“ נישט?

„פאָרשפּרייט גאָט דיין פּורכט אויף אַלע ווערק; דיין

אנגסט—אויף אלעם, וואָס איז באַשאַפֿן...
"זאָלן אלע מאַכן איין בונד צו טאָן דיין ווילן מיטן גאַנצן
האַרץ!"

אַזוי בעט אַ ייד. איר האָט שענערס?
און וואָס פאַרלאַנגט אַ ייד פון סידור אַרויס? שלום, עס
זאָל נישט פאַרגאַסן ווערן קיין מענטשלעך בלוט, און — גע-
רעכטיקייט:

"דאָס בייזע זאָל אַוועק מיטן רויך, די הערשאַפט פון מוט-
ווילקייט זאָל פאַרשווינדן פון דער ערד". —
איר האָט בעסערס?

און אויף משיחן וואַרט אַ ייד, ער זאָל קומען אויסלייזן די
וועלט פון שרעק און פיין, פון קאַטאַקליזמען צווישן אַרים און
רייך.. אלץ זאָל זיין פאַר אלע, פאַלקסטימלעך הייסט עס: ברויט
און קליידער זאָלן וואַקסן גרייט אויף די ביימער...
איר האָט געפליגלטערע אידעאַלן?

האַט איר אַמאָל פאַרגלייכט אונזערע פאַלקס-לידער מיט
אַנדערע? אונזערע פאַלקס-דערציילונגען מיט די, למשל, וואָס די
בריידער גרים האָבן געזאַמלט. האָט איר ביי אונז יענע גולנים
געפונען, יענע איבערשפיצטע אויסנאַרער אין די זיבנמיילנדיקע
שטייול?

געזעץ?

פאַרגלייכט שבת, דעם טאָג פון רוען פאַר אלע, פאַר גאַט
און לייט, פאַרן האַר און פאַרן קנעכט, און פאַרן פי, מיטן רעלי-
גיעזן אינסטיטוט — זונטאָג. פאַרגלייכט אונזערע אַמאָליקע גע-
זעצלעכע באַציאונגען צו פרעמדע, מיטן איינאַיינציקן אויסנאַם
פון קרבן פסח, מיט די היינטיקע—אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט
(איר האָט דאָך אַזוי ליב אויפן זייגער צו קוקן!) ביי די פרייסטע.
הומאַניטאַרסטע פעלקער (איר זוכט דאָך דאָס גוטע נאָר אין
דער פרעמד)...

און דאָס זיינען דאָך עבען די קולטור-מאַמענטן, וואָס איר
הייסט וואַרפֿן, און מיר הייבן אויף און אַנטוויקלען. די ווינקל-
שטייגער, וואָס מיר לייגן אַלס פונדאַמענט צו אונזער קולטורעלן

הייליקטום, די פונקען, וואָס מיר זאמלען און פאָכן אויף
אויף אַ גרויס ליכטיק פייער!
מיינט איר ערנסט מיטן טוישן? וועלן מיר זיך נישט גע-
נארן?

אַבער מיצקעוויטש!
מיר קענען מיצקעוויטש און בויגן די קעפּ פארן האַלבן
נביא: מיר האָבן גאַנצע געהאַט, און—מיר וועלן זיי נאָך אַמאָל
האַבן! מיר קענען אויסער מיצקעוויטש נאָך אַנדערע גייסטער:
שעקספיר, הוגאָ, שעלי — אַדאגה, די וועלט איז נישט אַרים!
דאָס באַפרייט אונז אַבער נישט פון אייגענעם שאַפן. נישט נאָר
קאַנסומירן, ווי איר טוט, ווילן מיר, מיר ווילן אויך
פראָדוצירן! מיר ווילן, ווי איר, קיין קולטור-פאַראַזיטן נישט
זיין. מיר ווילן נישט שטיין אונטער פרעמדע פענסטער פון פרעמי-
דע ליכטיקע שטיבער, יעדע שטוב מוז האָבן איר לאַמפּ, איר
ליכט.

און—פאַרגלייכט!

נישט קיין גאַנצע 50 יאָר אַרבעטן מיר, פאַרגלייכט דעם
פאַרטשריט, וואָס אונזער קליינע יונג-ידישע ליטעראַטור האָט
געמאַכט, מיט דעם פאַרטשריט פון אַנדערע רייכע ליטעראַטורן,
פון רייכע זעלבשטענדיקע פעלקער אין דערזעלבער צייט!

— אַתּה בחרתנו??!

שרייט נישט!

ביי אונז איז עס איינפאַך און מענטשלעך:
די מענטשלעכע קולטור פון שוואַכן און אונטערדריקטן!
די עטיק פון די, וואָס בויען נישט זייער צוקונפט אויף
פּיזישער קראַפּט, און זייער רעכט—אויף דער פּויסט!

„הוּזק דעם טאַטן נישט דערקענט“, אויפן „אַתּה בחרתנו“
(נאָר אין ערגערן זין) האָט מען דאָך אייער אַסימילאַציע, נאָך
אין בערלין, געבויט.

אַקורצן זכרון, וואָס איר האָט! מיט דער בייטש האָט איר
דאָך, ערשט נישט לאַנג, די ציוניסטן געשמיסן.

מיר, פראָפעטן-קינדער — האָט עס געהייסן — ברויכן קיין
לאַנד, בויען קיין שטאָט; דאָס באַשטייט אויף אונזערדריקונג
און רויב!

„מיר, מלאכימדיקע בני-דת-משה, ווילן קיין בלוט פאַרגיסן,
און טרייבן פון זיך אָפּ מיט עקל די אידעע פון אַרמיי און פאַ-
ליציין.“

„מיר, הויכער אַדל ביז אברהם, יצחק ויעקב, וועלן קיין
פיסקוסען נישט זיין.“ —
און —

געבעטלט די אָנערקענונג פון פרעמדע שטאַטן, און פראַ-
טעסטירט פאַר נישט געבן עפּאָלעטן אין פרעמדע אַרמעען, און
פאַרוואָס מען טרייבט פון פּאָליציי און אַקציוז.
וואָס טוט מען נישט צוליב פּרנסה!

אָבער — שפּרינגט איבער דער האָז פון בייט צו בייט, פון
קולטור צו פּאָליטיק — אָבער פּאַנסטוואָ וויפּאַנסטווע! — הימל?
האַר און געגל שטעלן זיך קאָפּויר!

שרייט נישט, — מענשיקאָוו זאָגט עס. מאַרקאָוו פּריידיקט
עס: דער שטאַט קען נאָר איין שפּראַך, איין קולטור...

„גאַטוואַרסטוואָ וויגאַטוואַרסטווע“, הייסט עס אויף רוסיש...
שיט נישט צו קיין קוילן צום פייער, אויף וועלכן מיר
וועלן זיך לאַנג נאָך בראַטן, און אַלע:

מיר, די אמתע פּאָליאַקן און איר — אינדערמיט! —
שרייט נישט!

פאר קומענדיקע נאך אן עצה.

ווייטער געענדערט דעם טיטל.

דעם אנאָנים צוליב האָב איך זיך אָפּגעזאָגט פון וואָרט
"גרים", אַבוואָל אין געזונפּיסלעך; צוליב אַן עקלערונג אין לייב-
אַרגאַן פון דער היגער שווינדזיכטיקער אַסימילאַציע (פון
דעם קאַן איך מיך נישט אָפּזאָגן!) האָב איך אויסגעמעקט נאָך
איינ וואָרט, דאָס וואָרט "צוריה"
גלאַט קומענדיקע!

און אַפילו נישט גלאַט:

דער "איוראַעליטאַ" לייקנט אָפּ אונזער נצחון (דאָס טוט
נאָך עמיץ און נישט קיין מינדערווערטיקער). אמת טאַקע, שרייבן
וועט מען יידיש, ריידן וועט מען צום פּאַלק אויף זיין לשון,
אַבער דאָס זאָל נישט מער הייסן, ווי אויסרייסן דאָס געווער פון
די שונאים הענט טאַקע קעגן די שונאים! און אויפפלאַקערן
וועט אַ נייע שטאַרקע מלחמה. מיט אונזער געווער וועט מען אויפ-
שפּאַלטן די מויערן פון אונזער גייסטיקן געטאַ! פון הויכן טורעם
פון דער "יידישער קולטור" וועט מען אָפּרייסן דעם דגל-מחנה-
יהודה און אויפשטעלן די קאַמעלעאַן-פאַרביקע, וואָרן אַלער-
פעלקער-פאַרביקע פּאָן פון אַסימילאַציע!...

אַלזאָ—נישט אַביעקטיווע קולטור וועט מען געבן, ווי מען
האַט גערעדט. נישט אַריטמעטיק, פיזיק, כעמיע און נישט נאָר
פּוילישע גראַמאַטיק און געשיכטע... נאָר טאַקע פאַרטיי-פּאַליטיק!
נאָר "ליטוואַקעס" טאַרן עס נישט, נאָר זיי איז עס פאַרווערט; זיי
האַבן זייערע אינטערעסן! איר אַבער מאַכט אַלץ לשם שמים...
וואָס עס מעג יאוויש, טאַר נישט דער אַקס, אַדער פאַרקערט!..
סיי-ווי-סיי... פּלשתיים עליך, שמשון!"

און איך בין מודה, עס איז אַ געפאַר פאַר—יידיש!

גאָט, זעט, נעמט זייערס אַ מומחה אויף יידיש, אַ ספעציאַל-ליסט — אַ „לעקטאָר“ פון מיין ערשטן פעליעטאָן אַרויס אַ פאָר-שורות, און זעצט זיי איבער אויף פויליש, קומט אַרויס, — איין גאָט זאָל עס אים מוחל זיין!

איך שרייב: „טראָגן דעם פאָלק „פאָסטעמפ“ און „אַביוואַ-טעלסקאָפּ“ און באַקומען ברויט און כבוד — לויט דער איבערזעצונג הייסט עס:

געבן דעם פאָלק בילדונג וכו' און אַוועקנעמען זיין ברויט און האַנער...

היינט שטעלט אייך פאָר, אַז זיי, די, וואָס בענקען און חלומען שוין אויף פויליש, וועלן די געדאַנקען זייערע איבערזעצן יידיש, וואָס עס וועט אַרויס?

וואָס פון די אידעען וועט אַרויס איז נישט מיין באַבעס דאגה, אָבער פון יידיש וועט ווערן נישט קיין זשאַרגאָן, אַ טאַטעריש וועט ווערן.

פאַראומרייניקן וועלן זיי עס!

אויסער, אויב זיי וועלן שכל האַבן און דינגען אַ ליטוואַק. אָבער דאָס איז די איינציגע געפאַר!

דעם פאָלק זייט איר לחלוטין נישט געפערלעך! אייערע הויך-בורזשוואַזע אידעען, קאַפיטאַליסטישע וועלט-אַנשוואונגען זיינען אַבסאָלוט נישט פאַרן פאָלק. רעדט איר וועגן פאַרטשריט, גלוסט זיך לאַכן; דערמאָנט איר „דעמאָקראַטיזם“, איז שוין לאַכן אויך ווייניק. קוקט מען אייך אין פנים אַריין, צי ווערט איר אַליין נישט רויט...

איר — און דעמאָקראַטיזם!..

און ווען איך זאָל האַבן אַ טעות, ווען אייער וואָרט זאָל ווירקלעך טרעפן צו דער „פינסטערער מאַסע“ — צום פאָלק, ווייסט איר, וואָס דאָס רעזולטאַט וואָלט געווען?

— רו — סי — פי — קא — צי — ע!

פויליש וועט איר זייען, וואַקסן וועט רוסיש!
איר גאַפט, און דאָך איז עס אזוי איינפאַך!

אונזער באציאונג צו פוילן איז אן איינפאכע, א לאַיאַלע,
איך וועל מער זאָגן: אַ געטרייע און אַ ליבע!

אמת, זיי זיינען שלעכטע פּאָליטיקער, אייגנטלעך נישט זיי,
נאָר די עטלעכע רעדלפירער, וואָס די צוריקשלאַגנדיקע פּאָליע
האַט אַרויסגעטראָגן... אַמאָל האָבן די פּריצים, אויך אזוינע „פּאָליטי-
קער“, געוואָרט, די רוסישע רעגירונג זאָל באַפרייען די פּויערים;
צינד וואָרט מען, די שוואַרצע מאַה זאָל אונז געבן אַ וואונק אויף
גלייכבאַרעכטיקונג אין דער שטאַט-דומע... און פונקט צינד האָט
דמאָוסקי עט קאַמפּאַני געפונען פאַר נייטיק צו דערמאַנען אונז
וועגן פּוילישע אַמאָליקע פּאַגראַמען, וואָס מיר האָבן לאַנג פאַר-
געסן און געוואָלט פאַר געסן...

דאָס זיינען אַבער קלייניקייטן; דאָס פאַרשרייבן מיר נישט
אויפן חשבון פון פּוילישן פּאָלק...

און, ווי געזאָגט, אונזערע באַציאונגען צום פּוילישן פּאָלק,
זיינען קלאַר ווי דער טאָג.

פאַרהאַן צוויי פעלקער אויף איין פלאַץ.

אַ פּויליש פּאָלק — די מערהייט; אַ יידיש פּאָלק (איינגוט-
לעך, אַ טייל פון יידישן פּאָלק) — די מינדערהייט.

ווי אזוי זיינען זיי זיך צוזאַמענגעקומען?

אַן אַפּמאַך געווען.

געווען אַ היסטאָרישער מאַמענט: מיר האָבן נישט געהאַט,

וואו זיך אַהינצוטאָן; רי פּאָליאַקן האָבן קיין מיטלשטאַנד און
דעריבער קיין שטעט נישט געהאַט.

האַבן אונז די פּאָליאַקן געעפנט די גרעניצן פון לאַנד,

דאָס הייסט: נישט באַרויבט אונז פון מענטשלעכן רעכט, זיך פריי

צו באַוועגן אויף גאַטס ערד, בשעת ווען אַנדערע האָבן עס גע-

טאָן, און מיר האָבן אונזערס געטאָן און פאַרשפרייט האַנדל,

אינדוסטריע; געבויט שטעט, מען זאָגט: אַפילו די „מינץ“ אַריינ-

געברענגט...

סיי-ווי-סיי — אַ שידוך...

אַ שידוך פון צוויי פעלקער!

אין „אינטערציוע“ איז פון אַסימילאַציע קיין וואָרט

נישט געשטאנען! פון אַפּוּאַגן זיך פון יידישקייט—קיין איינציג
וואָרט!

פאַרקערט: אויסגערעדט געוואָרן — זעלבשטענדיקייט: קהל,
חדר און ישיבה זיינען אונזערע שולן; דאָס בית-דין—אונזער
„סאַנד“; דער פּרנס—דער סאַציאַלער פאַרזאָרגער, און די ועדים—
אונזערע קאָנגרעסן!

און אַייער גאַנצער יחוס, מיצקעוויטשעס „יענקל“, וואָס
האַט געקלאַפט אויפן צימבל דעם פּריצעס לויב, איז אַן אַפּגע-
זונדערטער ייד געווען! געדאַונט, געלערנט זיינע קינדער
אין זיינע שולן, אין שטאַט אַריין געשיקט, אַליין מיטן ווייב
אויף ימים נוראים אין שטאַט אַריין געפאַרן. אַגאַנץ יאָר, אין
שענק, אין אַ באַזונדער חדרל „תורה“ געלערנט, זיין תורה.
אמת, מיטגעפילט דעם פּריץ, גליק געוואונטשען אין קריג: זאָל
דער גוטער פּריץ נישט פאַלן אונטער אַ שווערן פּרעמדן יאָך! און
גאַט געבעטן פאַרן פּריץ: לאַז אים, גאַט, נישט פאַלן. ער איז דאָך
אַ גוטער, האָט מיר געגעבן אַן אָרט, וואו דעם קאַפּ אַנידערצולייגן...
ווען אַלע האָבן מיך באַרויבט און פאַרטריבן!

דאָס איז געווען די תפילה פאַרן פּריץ. פאַר זיך, אויסער
פּרנסה, געזונט און שלום. האָט ער געבעטן: ירושלים, משיח,
עולם הבא!...

דער יענקל, וואָס האָט אַזוי גוט געלעבט מיטן פּריץ, וואָלט
פאַר כל הון דעלמא זיין באַרד מיט פּאות נישט פאַרקויפט. געשוואָרן
האַט ער אויף זיי, אַן אויסגעריסענע האָר אין הייליקן ספר באַ-
האַלטן... גערעדט האָט ער — יידיש! זיין טאַכטער וואָלט ער גע-
שאַכטן און דעם פּריץ נישט געגעבן... און נאָך אַן „אַסימילירטן“
זון, ווי נאָך אַ טויטן—זיין נאָמען וואָלט נישט דערמאָנט געוואָרן...
און דעם פּריץ (דעמאָלט דער איינציקער פאַליאַק מיט
אַדעה) האָט עס נישט געאַרט! — —

וואָס איז היינט פאַר אַ ניס?

די פאַליאַקן האָבן זיך אַנטוויקלט און ווייט אַוועק פון פאַן—

טאדעאושעס פריצים, מיר האָבן זיך אַנטוויקלט און ווייט אַוועק פון
יענקל צימבאַליסט—די באַציאונגען דאַרפן בלייבן דיזעלבע.
מיר שטייען אויפן גרונד פון אַגאַנץ אַנדערן באַגריף פון
שטאַט.

לויט אונזער באַגריף איז דער שטאַט נישט קיין מולך, אויף
זעמעס מזבח עס דאַרפן געאַפּפערט ווערן פאַרשיידנאַרטיקע
פּאַלקס-אינדיווידוואַליטעט און די אייגנאַרטן פון מינדערהייטלעכע
גרופן.

לויט אונזער באַגריף, איז עבען דער שטאַט באַשאַפן גע-
וואָרן דערויף צו שיצן די מינדערהייטן און זייער אייגנאַרט קעגן
דער אָנפאַלדיקער מערהייט...

נאָר פּילייכט איז פאַר אַנדערע, וואָס זיינען נישט ערצויגן
אויפן געזעץ: איין רעכט פאַר אייך און פאַרן פרעמדן, פאַרן איי-
זעסיקן און געקומענעם—צו-מאַדערן, צו-אידעאָליסטיש. —
וועלן מיר זיך אין דער באַציאונג צו פּוילישער מערהייט
שטעלן אויפן גרונד פון אָפּמאַך!

און וועלן שטעלן נאָר איין פּראָגע; צי קאָן מען אויפן
גרונד פון אָפּמאַך שמעלן אונזערע רעכט אין דער פאַרוואַלטונג
פון די שטעט, וואָס מיר, אַלס מיטלשטאַנד, האָבן געבויט? און
באַגרעניצן אונז ביים פאַרוואַלטען די הכנסות, וואָס מיר, די גרויסע
מערהייט אין פאַרשיידענע שטעט, טראָגן אַריין?

ניין, און דאָך טוט מען עס, ווייל מיר זיינען קיין פּאַליאַקן נישט!
קאָנען מיר עס זיין?

מיר קאָנען פּאַליאַקן ליב האָבן; האָבן (און מיר האָבן!) די-
זעלבע פּאַליטיש-סאָציאַלע און עקאָנאָמישע אינטערעסן, קיין פּאַליאַקן
קאָנען מיר נישט ווערן, אין אונזערע אָדערן רינט יידיש בלוט...
זאָגט איר אָבער, אַז מיר קאָנען עס, אַז מיר מוזן עס
טאָן...

מיר גלויבן נישט...

וועט אייך אָבער געראַטן אונז איבערצוצייגן, אַז מיר זיינען
נישט מיר, אַז אונזער אינדיווידוואַליטעט איז נישט, עקזיסטירט נישט
אָדער דאַרף און מוז פאַרניכטעט ווערן, אַז מיר דאַרפן אויף זיך

ארויפציען א נייע הויט, אריינזעצן זיך א נייע נשמה, דאָס פאַר-
לאַנגט אונזער עולם הזה, אונזער עקאַנאָמיק, אונזער
געשעפט, אונזער רעכט—אז מיר מוזן אָפּזאָגן זיך פון אונזער
וועלט-אַנשויאונג, פון אונזער שפראַך, פון אַלץ, וואָס איז אונזער,
צוליב דעם בירגערלעכן טאָפּ לינזן... אז אַלץ ווערט און קאָן גע-
טוישט ווערן, ווי האַנטשו, ווי אַ העמד — —
אז אַלץ איז צום פאַרקויפן, פאַרוואָס נישט נעמען קיין הע-
כערן פרייז?

אז אַ פרעמדע שפראַך און אַ פרעמד בוך, איז רוטיש בע-
סער! פאַרשפרייטער, די ליטעראַטור, היינט ווייניקסטנס רייכער
און—די שול—מיט „פראַוועס“!
אז אונטעריגעבן זיך דעם שטאַט—פאַרוואָס „אַיציונאַ“ און
נישט „אַטעטשעסטוואָ“?
איז כתובה קיין כתובה נישט, פאַרוואָס נישט זוכן אַ געוונטער
ווייב מיט מער נדן?

אז חזיר—זאָל רינען איבערן מויל!
מיר גלויבן אָן זיך! מיר קאָנען נישט זיין, נישט מער, נישט
ווייניקער, ווי יידן, אַלס אונטערדריקטע מינדערהייטן מוזן מיר זיין
סאָלידאַר מיט אַלע אונטערדריקטע מינדערהייטן און פעלקערשאַפטן—
ווער עס קאָן ווערן איבערנאַכט אַ פּאָליאַק, קאָן איבער-
נאַכט ווערן אַרוס...
עפנט איר די טיר?

P. S. איר אליין, וואָס וועט טאָן, אויב איר וועט לענגער
פאַרבלייבן אין בערלין, אין פעטערבורג?

דאָס לעצטע וואָרט דער וואַרשעווער אַסימילאַציע.

אין מיטל-אַלטער פלעגן זיין צווישן אונז און אַנדערע—
וויכוחים. אין נאָמען פון אַנדערע האָט געטענהט דער גלח; אין
אונזער נאָמען האָט געענטפערט דער רב.
האָט דער רב פאַרמאַכט דעם גלח דאָס מויל; האָט דער;
גלח דעם רב פאַרברענט.

האָבן מיר געשוויגן אַצייט.
האָבן זיי יאָרן-לאַנג געטענהט, מיר—יאָרן-לאַנג געשוויגן.
זיינען זיי גערעכט געבליבן אַפילו ביי אונזער-אייגענע, וואָס זיינען;
לויט אייער רעצעפט, געגאַנגען אין דער פרעמד "תורה" לערנען...
מוז מען ענדערן די טאַקטיק, טאָר מען נישט שווייגן.
הכלל ענטפערן מוז מען; אָבער נישט אייך!
עס איז אייך אזוי שווער צו נעמען ערנסט!

איר זינגט פאַר יעדן באַצווינגער דעם אַלטן "מה-פית"
בשעת ווען מיר שטעלן דער פּאָליטישער וועלט דעם ווייטסטן
אַנטראָג: אויסגלייכן די רעכט פון "מער" און ווייניק", פון היי-
מיש" און "פרעמד"—און איר זייט אין אייערע אויגן די פאַר-ט-
שריטלער און אונז רעכנט איר פאַר קאַנסערוואַטיוו!

און איר שווימט אַרום איבער דער לעבנס-פּאָליע, ווי אַלייכ-
טער שוים. און איר ציטערט, ווי אילוויאַן-בילדער; דאָס אויג
ווערט מיד, און אַנצונעמען איז נישטאָ וואָס! אָן אַ ממש! אַז מען
פאַראייניקט אייך מיט אַ גראַמאַפּאָן—הערן זיך פּרעמדע שטי-
מען.—וואָס האָט איר אייגנס? וואָס זאָגט איר אַליין?
און ווי צייטווייליק, ווי פאַרענדערלעך איר זייט!
אין וואַרשע איז "סירענאַ" דער סימבאָל, מיצקעוויטש—

דער נביא!—רופט אייך די בערוזע קיין בערלין, ווערט „די וואכט
אם רהיין“ דאָס האַרציקע ליד און—„דייטשלאַנד איבער אלעס!“
בולוואַר, קאָקאָטע און שאַנטעקלער אין פאַריז. אין פּראָג—דעליר-
יום פון „זלאָטאַ פּראָהאַ!“ אין בודאַפּעשט — די ריינסטע נאַציאָ-
נאַלע קולטור: טאָקאָיער און ציראַדאַש! פאַרוואַלגערט איר אייך
אויף אַלענגערער צייט אין ווין, שטעלט איר דעם ד״ר לאַגער
אַמאָנומענט!

אַבער איבעראַל אונזערע פאַרשטייער, און פאַרוואַלטער פון
יק״אשן אינטערנאַציאָנאַלן פּאַנד! און דעמאָקראַטישן דערצו!
עס איז אוממעגלעך אייך צו נעמען ערנסט. איך געזעגן
מיך מיט אייך! איך רעכנן נישט, עס זאָל מיך אַזוי געשווינד נאָכ-
אַמאָל אַנכאַפן דער יצר-הרע פון פּאַלעמיק מיט קאַמעלעאַנען!
נאָר ביים אַדיע מוז איך אייך זאָגן דאָס לעצטע וואָרט;
געבן די לעצטע עצה:

ווי אַזוי איר וועט נישט ריידן מיטן פּאַלק, יידיש-פויליש
אַדער פּויליש-יידיש, — מיט דרן-אַרץ רעדט!
דרן-אַרץ פאַרן אַלטן, פאַרן עלטסטן פּאַלק, וואָס אייננע-
מען און באַצוווינגען אַ לאַנד און שיצן עס קעגן די העלדישע
וועלט-אַרמעען ביזן לעצטן טראָפּן בלוט האָט עס געקאָנט גלייך
מיט אַלע! און פיל בעסער און שענער פון אַלע! און דער-
נאָך, אַלאַנגע, לאַנגע שנוור פון דורות קעמפּער, קעמפּער ביזן
לעצטן טראָפּן בלוט פאַר איבערצייגונגען!

דרן-אַרץ פאַר אַפּאַלק, וואָס זיין געשיכטע איז די איינציקע
העראַאישע וועלט-טראַגעדיע: אַן עפּאָכע פון מסירת נפשׁ, קדוש
השם און די אוממענטשלעכסטע פיין און ליידן פאַר דער אירעע!
עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס איר, לייכטזיניקע עולם-
הזהניקעס, זייט אַוועק: איר זייט אַנטלאָפּן פון די,
וואָס פריידיקן לעבן און מוזן ליידן, צו די, וואָס פריידיקן
ליידן און לעבן אַ גוטן טאָג!.. בעסערע פון אייך, מאַכע פון
די פּאָן-טרעגער, זיינען מיד געוואָרן און ווכן אַן אַזיל ווייט פון
קאַמף און דעם גאַנצן מי-און-מאַטער. נישט איינער אַ קלוג-גע-

וואָרענער, וויל זיך אָפּזאָגן פון דער ירושה, אַבי די
חובות נישט צו צאָלן; אַלאַסט אויף די פלייצעס! —
איר זייט אַוועק אינגאַנצן; וואויל אייך! ...
קומט איר נאָך, ווי שוואַרצע ראָבן, און קראַקעט אונז:
אונטערגאַנג!

עס שרעקט אונז נישט.
מיר האָבן עס פון אייער גלייכן, אין מצרים געהערט, אין
פרס, אַשור, בבל, יון און רוים—געוויינט דערצו —
נישט פון אייער וואָרט ווערן וועלטן צעשטערט און וועלטן
געבויט!

פריידיקט, וואָס איר ווילט, דער ווינט טראַגט!
אַבער מיט דרך-ארץ!
ווילט איר נישט לייַדן צוזאַמען מיטן פּאַלק, נעמט דעם
דוּעג! קאַנט איר עס שוין נישט ליבן, מען וועט זיך באַגיין!
אַבער אַכטן מוזט איר עס! —
בויגט די לייכטע קעפּ פאַרן אייביקן קעמפּער
פאַרן אייביקן פּאַלק! —
צו דער ערד!

זייט רואיקו!

האַט זיך די היינט-ריידנדיקע פוילישע פרעסע אירע שפירט-
הינטלעך פאר דער יידישער...
משומדימלעך אזוינע...

עס פארבענקט זיך אמאָל אַזאַ משומדל צוריק צום יידישקייט.
עס קומט אמאָל צו חלום אַ מזוזה!
ביים טאָפּ ליגן, פאַר וועלכן מען האָט דאָס עופעלע—דאָס
נשמהלע פאַרקויפט, דערמאָנט זיך אמאָל אַ חנעוודיקער יידיש צי-
בולקעלע—קומען טרערן אין די אויגן אַריין...
און גלאַט אַזוי, אויסערלעך אָן אַ שום סיבה, גיט עס אמאָל
אַ צופּ ביים האַרץ, אַ מאַדנע קלעפּיקע זאַך דאָס יידישקייט!
וויילט זיך עס אויסרייסן מיט געוואַלט פון האַרץ, וויילט
זיך עס פון חלום פאַרטרייבן; ווייל מען דעם לעצטן פאַרבאָרגענסטן
פאָדים איבעררייסן —

טוט מען,—ווי אַלע משומדים אין מיטלאַלטער פלעגן טאָן—
אַדאָס-בייז...
און קאָן מען היינטיקע צייטן קיין גרויס-אינקוויזיטאָרן נישט
ווערן, ווערט מען בייסנדיק-צופנדיקע, שפּיאַנאָזש-און פּראָוואָקאַ-
טאָר-הינטלעך.

קאָן מען נישט פאַרברענען גאַנצע יידן מיטאַמאָל, כאַטש
אויסרייסן עטלעכע פעדימלעך פלייש!

פאַלט אַזאַ הינטל, פאַרסאַפעט, מיט פאַרהונגערטע אויגן
און אַרויסגעזעצטער צונג, — אין "פּריינד" אַריין, גיט אַ ביס,
רייסט עס אַרויס "אַ שטיקעלע" פון מיינס אַ פעלעטאָן קעגן דער
אַסימילאַציע... און—מאַכט פליטה...
גיט דער קעכער פון "גאַניעץ" אַרוף:

— אפארט !

ליגט אים שוין דאָס הינטל ביי די פיס, איז דאָס שטיקל.
פון הינטש-שפייעכץ אויסגעפארבט, שוין ביים קעכער אין דער
האַנט... „סאָוס“ אין קיך פעלט נישט, עס פרעגלט זיך אין דער
גרויסער פאָן — אַ שמיר, אַ דריי איבערן בראַט-פענדל, און פאַר-
טיק! אַ מאַכל-מלכים פאַרן „טייערן לעזער“!

אין מעניו הייסט עס:

„נידערטרעכטיקע געדאַנקען“.

נאַטירלעך:

פון אַזאַ מויל, פון אַזוי ינע הענט אַרויס, מיט אַזאַ סאָוס

איבערגעבן, אַז „אויב זיך אונטערגעבן דער סביבה, איז
גלייכער דער רוסישער... אַז אויב אַ פרעמדער שפראַך, איז גליי-
כער רוסיש“...

קיין וואָרט דערפון, אַז דאָס אַלץ איז געוואָגט געוואָרן דער
פאַרקויפטער אַסימילאַציע „לוידיך“ — לויט איר עטיק און פּסי-
כאָלאָגיע!

אַז איך האָב באַשולדיקט דעם אַסימילאַטאָר, אַז ער, וואָס
מיינט, אַז נאַציאָנאַליטעט איז אַ זאַך צו קויפן און פאַרקויפן, צום
פאַרבייטן און טוישן, — אַז ער און נאָר ער איז געפילט אויך
מיט דער צייט צו פאַרטוישן „אַיטשיזונאַ“ אויף „אַטעטשעסטוואָן“!
אַז נאָר ער, וואָס האָט ערשט נעכטן געקאָנט ווערן אויס-
ייד און אַרײַן אין אַ פּוילישער הויט, קאָן היינט, און ווען נישט
היינט—מאָרגן אָדער איבערמאָרגן—אַראָפּוואַרפן די פּוילישע הויט
און ווערן אַ רוס!

קיין וואָרט דערפון, אַז וועגן אונזער באַציאונג צום פּוילישן
פּאָלק איז אַרויסגעזאָגט געוואָרן קלאָר און דייטלעך, אַז זי איז
און וועט זיין אַ לאַיאַלע, טרייע און ליבע, אַז מיר זיינען מיטן
פּוילישן פּאָלק סאָלידאַר אויף דער גאַנצער באַפרייאונגס-ליניע...
דאָס האָט דער הונט נישט אויסגעביסן... צינד קומט נאָך צו
דער סאָוס פון גאַנצען-קיך, פון דער אייביק-פרייענדיקער פּאָן:
אַ קליינע פעלשונג:

אויפן אָרט פון „שטאַט“, פון אונטערגעבן זיך דעם מולך-
שטאַט, וואָס וויל פאַרניכטן אַלע מינדערהייטן, איז אַריינגעשטעלט
געוואָרן דאָס וואָרט: סביבה, מיליע... אויפן אָרט פון „מלוכה“
באווייזט זיך—דאָס פּאָלק!

— — — — —
איז דאָס אַלץ אָבער מעשים בכל יום. זיינען מיר דערצו
געוויינט, וואָלט איך דערויף קיין וואָרט פאַרלוירן, קיין טראָפּן
טינט פאַרגאַסן, ווען נישט — —
ווען נישט די גויים-פאַרכטיקע נשמהלעך, וואָס מיר האָבן
צווישן אונז.

ווען נישט די דרילע-נשמהלעך, וואָס האַלטן אין איין ציי-
טערן, אין איין שטאַמלען: למה יאמרו הגויים...
און קומען זיי און סקאַמלען מיט אַנגסטן באַגאַסן:
— שווייגט, רעדט נישט!

— וועקט נישט אויף אונז דעם צאָרן פון פּוילישן פּאָלק, —
עס וועט אונז אויסהונגען, דאָס פּוילישע פּאָלק!
און זיי מוזן איך זאָגן:

ציטערט נישט און באַלידיקט נישט דאָס פּוילישע פּאָלק!
נישט די „ראַלאַ“, נישט דער „גאַניעץ“ און אַלע זייער
גלייכן און אַפילו נישט דער אָפּגעלעבטער און אָפט איבערגע-
פאַרבטער „פּראַוודאַ“-ליבעראַליזם — זיינען דאָס פּוילישע פּאָלק.
זיי ריידן און דאָס ווירקלעך פּוילישע פּאָלק —
שווייגט.

ווען עס איז, אויף אַוויילע, צום וואָרט געקומען, האָט מען
באָר אַנדערע דבורים געהערט.
„טו, ווי דו ווילסט, באָר העלף באַפרייען; רייד, ווי דיין
שנאָבל וואַקסט, באָר רייד, ווי אַפרייער מענטש...“
פון מולך-שטאַט האָט מען נישט געהערט...
שווייגט אָבער דאָס פּוילישע פּאָלק און ווער ווייסט, ווי
לאַנג עס וועט שווייגן, און איז דער קצב אַוועק פון קלאַץ, אינו...
דער „גאַניעץ“ און זיין גלייכן אַרויף.
פירן זיי דאָס הויכע וואָרט...

און אויב, — נישט אויסגערעדט זאל עס זיין, — אויב זיי וועלן
 נאָך לאַנג ריידן... אויב צו אונזער שאַדן און — נישט צום
 קלענערן שאַדן פון פוילישן פּאָלק — וועלן דידאַזיקע לייט לאַנג
 נאָך ריידן און העצן און פירן דאָס רעדל אין נאָמען פון פוילישן
 פּאָלק און אין זיין נאָמען שטיקן און ווערן —
 דאָן — איך וויל מיין מויל צו קיין ביזן נישט ברענגען —
 דאָן וועלן זיי אייך שיקן קיין פעטערבורג...
 מיט עקסטראַ-צוגן, ווי די גאַליציאַנער שענקערס קיין ווין
 מען וועט שרייען, אַז איר פירט ינדישע פּאָליטיק
 און איר וועט אייערס טאָן, איר שרעקיקע, למה-יאמרו-הגויימדיקע
 קליינע נשמהלעך!
 רחמים וועט איר בעטן אין פעטערבורג, און —
 אויף רוסיש וועט איר בעטלען, פונקט ווי יענע
 אויף דייטש!
 זייט רואיק!

לידער.

אגעוויסער שרייבער קלאַגט זיך אין אַ לייט-אַרטיקל אין
קיעווער „וואוהין“ (נומער 2) אויף דער לידער-דעקאדאַנס אין
דער יידישער גאַס:

„מיט אַ יאָר צוואַנציק, פינף און צוואַנציק צוריק פלעגט
איר הערן, ווי יידישע יינגלעך, גייענדיק פון חדר; קליינע קינד-
דער, זיך שפילנדיק אין זאַמד; ווי מיידלעך, שפאַצירנדיק מיט
זייער גלייכן, אָדער פאַרברענגענדיק ביים שפיגל, — זינגען:
אין דער סאַכע
ליגט די מול-ברכה...“

מיט אַ יאָר צען, פופצן צוריק פלעגט מען שוין הערן
איבעראַל:

עוד לא אבדה תקותנו —

הַקוה הנושנה...“

אין אַ פּאָר יאָר אַרום:

מיר הייבן די הענט און שווערן ביי ציון...“

נאָך שפּעטער:

ברידער און שוועסטער פון אַרבעט און נויט...“

די לעצטע יאָרן:

חווה, אוי-אוי-אוי, חווה!

אָדער:

האַט אַ ייד אַ ווייבעלע...“

דאָס לעבן אָפּער, וואָס ענדערט זיך ביי אונז אַזוי ראַש,
ווי בילדער אין אַ קינעמאַטאָגראַף, האָט דעם שרייבער אַ שפיצל
אַפּגעטאַן. צווישן שרייבן און דרוקן איז דערווייל אַניי ליד גע-
בוירן געוואָרן. איך מיינ נישט דאָס גענעזלטע: „איך האָב אַ ווייב“;
דאָס זאַמבאַרט-ליד מיינ איך!

קינד-און-קייט זינגט; דאָס האַרץ איז איבערגעפולט געוואָרן מיט זאָמבאַרט, רייסט זיך זאָמבאַרט אין מויל אַריין און פון מויל אַרויס; שטראַלט ער פון אַלע אויגן אַרויס, גלאַנצט ער מיט נחת איבער אַלע פּנימער...

לייט-אַרטיקלען, פעליעטאַנען, רעצענויאַנען, — די פרעסע זינגט: זאָמבאַרט! און גאַנץ תּפּוצות ישׂראל! לאַזט זיך הערן אַ קעלבעלע אין אַ ייִדישער שטאַל, בלעקט עס: זאָמבאַרט! וועקט אײַך פאַרטאַג אַ האָן, קרייט ער: זאָמבאַרט! כאַפּט זיך אַ יונג-פּאַרל פון שטוב אַרויס, אָוונט-צײַט, אין גערטל אַריין אויף אַ כּושר פּלירטל, קלאַרנעטירט עס, מיט לבנה-ליכט באַגאַסן: זאָמבאַרט! זאָמבאַרט!

עס שטעקט שוין אינם בלוט; נישט אינם ריינעם, נאָר אינם פאַרוואַרלעסיקטן גלות-בלוט, אויף אַלעם צו זוכן אַ הכּשר. אָן אַ הכּשר טאָר אַ ייד נישט שעכטן, נישט פאַרקויפּן קיין פּיצל כּושר פּלייש, קיין פּוטער פון פּרוכטן, נישט פאַרוזוכן קיין פּיצל קאַל-קוטער האָן, בפרט — לעבן! אויף לעבן אָבער מוז מען שוין האָבן אַ הכּשר פון יענער זײַט אויך, פון אַ פרעמדן גאון אויך, עס איז דאָך נישט יענע וועלט!

און אין דער צײַט פון די שווערסטע פאַרמען פון באַדריקן, פון די פּיינלאַכסטע שינד-געזעצן, ווען מיר האָבן געצאָלט פאַר וואַסער און לופט און פאַרבייגיין אַ וועג; ווען אונזער פאַרמעגן איז געווען הפּקר, רויב פאַר קינד-און-קייט; אונזער אַרבעט באַ-לייגט מיט בלוטיקע אָפּצאָלן; ווען מען האָט אונז פון אַלע זײַטן געשוונדן די הויט, אויסגעוויגן דאָס דם התּמצית, אויסגענאַגט דאָס לעצטע ביסל מאַרן פון די אַלטע בײַנער, — אין דערזעלבער צײַט זײַנען מיר אַרומגעלאָפּן, ווי פאַרסטמטע מײז צו גלחים און גלאַט געלערטע, און געחלשט אַן אַטעסטאַט, אַז מיר זײַנען קיין בלוט-זויגער, קיין עקספּלאַטאַטאָרן נישט. ווייניקסטנס — בטבע נישט, מאט דעם פעלער נישט געבוירן...

א צעזייט און צעשפרייט פאָלק, אַ וואַנדער-פּאָלק, וואָס זוכט
 אומעטום אַרבעט צוליב ברויט, וואָס עסט פון אלע אויוונט אָדער
 הונגערט אין אלע סטרעפן; וואָס באַדעקט מיט זיין שווייס און
 בלוט, וואו נאָר די ערד האָט אַ פּלעק. דאָס וועלט-פּאָלק קאָן, אין
 איינוועגס, אויף קיין פּאל, דאָס לאַנד, וואו די היסטאָרישע וויג
 איז געשטאַנען, נישט פאַרגעסן; אַהין בענקט זיין האַרץ, רייסט
 זיך זיין נשמה. דאַוונט ער, איז: ירושלים און ירושלים! לערנט
 ער, שטודירט ער די געזעצן פון ציון. פאַרטראַכט ער זיך, זעט
 ער בילדער פון ארץ-ישראל. זיין שטאַלץ: כּהנים און נביאים,
 און מלכי-בית דוד. זיין ליבשאַפט: די מאַמע רחל. — "פּאַטער-
 לאַנד" — נישט זיין וואָרט; "ארץ אַבות" — מעטאַדע- און כּרעס-
 טאַמאַטיע-לשון, — ארץ ישראל! דאָס הייליקע לאַנד! דאָס ווייסט
 ער, דאָרט זוכט ער זיין יוגנט, זיין ריינקייט, זיין הייליקייט. און
 האָט אַ ייד זיין וועלטל דורכגעמאַכט, אַ פאַרמעגן, פאַר אים צום
 דערלעבן גענוג, אָנגעזאַמלט; קינדער אויסגעגעבן און פאַרוואַרנט;
 ייד, זעץ זיך אין דיין לעבעדיקער רו אַריין און לויב גאָט!
 ניין! איין פאַרלאַנג איז נישט ערפילט, איין בענקשאַפט—
 נישט אויסגעלאָשן! און ער טראַגט די אַלטע ביינער אַהין...
 אַהין...

און טרייבט מען דאָ, און ראַטשילד גיט געלט אויף קאַלאַ-
 גיעס אין ארץ-ישראל, לויפט "חבת ציון", די צנועה, צו מאה
 רבנים נאָך אַ הכשר פאַר דער עגונה, און (עס שטעקט דאָך
 אַ שטיק עולם-הזה דערינען, זייער ממשלה!), צו אַ פּאַסטאָר אויך!
 זאָל ער געבן זיין הסכמה.

און העלפט נישט ראַטשילד, און קאָן מען מיטאַמאַל, איבער-
 באַכט, נישט אויסגעלייזט ווערן, מוז די "גאולה" געדויערן,
 ווערן די קליינע משיחלעך אומגעדולדיק, ליידליקע הענט, זוכט
 מען אַרבעט, זעט מען: פאַרהאַן אַ פעלד — אַ פּריי (אומשטיינט
 געזאַגט!) פעלד צו דער אַרבעט, "געגנוואַרטס-אַרבעט" — עס האָט,
 לויט דער "וויסנשאַפטלעכער" ציוניסטישער קריטיק אַפילו, קיין
 בעסט ממשות נישט; דו זייסט און ווינטן בלאָזן אויס; עס הייבט

אָן שפּראַצן און האַגלען צעקלאַפּן... אָבער טאָן מוּ מען דאָך... די הענט שטייען, דאָס האַרץ גלוסט, אַלזאָ — נאַציאָנאַליטעט, דער-ווייל אָן „פּאָטערלאַנד“, קולטור — דערווייל אָן אַן עקסטראַ-עקאַ-נאַמישער סטרוקטור, פּרוּוון מעג מען דאָך!

האַט געפּעלט נאָך אַ הכשר! און ביי מאַרקסן איז אים נישט צו געפינען! פון מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפּונקט אַרויס זעט מען אַזא נאַציאָנאַליטעט נישט.

אי וואָס, דו לעבסט?

שריי הי-וקים! קוים האַט דער דאָקטאָר אין שליפּעס פאַר-שריבן דיך פאַר אַ טויטן, איז דיין לעבן קיין לעבן נישט...

אַקאַמישע זאָך:

פעלקער רייסן זיך, ווי פלייטוך, ווילן זיך צעפּאַלן, ווי אַלטע חורבות, קוים מיט גרעניצן אין תּפּיסה צו דערהאַלטן; מיט אַר-מען, באַגעטן אַ וואַלד קוים די תּפּיסה באַשיצט, — אַנעץ פון פּאַספּאַרט-טיסטעמען, פון פרעמד-און היים-געזעצן, און גאַנצע שאַרן מיט לערער פּלאַנצן פּאַטריאַטיזם אין יונגע הערצער, און נישט קלענערע שאַרן פון „געלערטע“ פעלשן פאַר יעדן פּאָלק זיין געשיכטע. — — —

איין פּאָלק איז פּאַרהאַן אָן פּאַלשע געשיכטן, בכלל — אָן היסטאָריע... אָן אייגענע שולן, קוים מען געפינט פּלאַץ אין פרעמד-דע; אָן אַרמען און גרעניצן. אָן אַ לאַנד און פּאָליגלאַט: אַפּאַר-מישונג פון אייגענע און פרעמדע שפּראַכן, און דאָס פּאָלק לעבט, און מישט זיך נישט מיט פרעמד געפּעס; און אַז עס קומט צו רייד דאָס פּאָלק, און וויל מען עפּעס טאָן פאַר זיין עקזיסטענץ, לויפט מען נאָך אַ הכשר: צו זאַמבאַרטן.

— יענקל, זאַמבאַרט זאָגט, מען מעג, עס איז אַ יושר.

— זאַמבאַרט זאָגט, אַז יידן האָבן אַ באַזונדערע אינטעלע-גענץ; נשמה, הייסט עס.

— זאַמבאַרט זאָגט, אַז בערלין וואַלט פּאַרלאָרן $\frac{1}{8}$ הכנסות. ווען נישט אונזערע יידלעך.

— זאָמבאַרט זאָגט, אז די מענטשלעכע קולטור וואָלט פיל
שאָדן געהאַט, יידן זאָלן פאַרלוירן ווערן... — —

מײן ווײלן איז גאַרנישט, מײן לעבנס-אינסטינקט „נישט
זוערט אַקאַפיקע“, די אַלע נסיונות, וואָס איך האָב אויסגעהאַלטן
פאַר ״דישקײט, די אַלע מײנע קרבנות אויפן מזבח פון איינציקן,
מײן גאַנץ פרישות, נזירות, מסירת-נפש און קדוש-השם — וואַנצן!
דער עיקר — זאָמבאַרט ערלויבט!
און בדחילא ורחימא געזונגען:

זאָמבאַרט, אוי-אוי-אוי, זאָמבאַרט...
סוף-כל-סוף, אז מען רירט אָן אײד אין איישישאַק, ציטערט
אַײדיש האַרץ אין לאַנדאָן, אין ניו-יאָרק... דער ״דישער דײטש
פאַרקנעפלט זיך, דער יונקער זאָל נישט זען, אָבער זײן האַרץ
ציטערט...

דער עיקר אָבער: זאָמבאַרט איז מסכים!
און אַפרייט-געשרײ און אַ געביטעריש שאַלט איבער תפוצות-
ישראל:

— איבערזעצן זאָמבאַרט!
— ייד, האָסט אַ דרײער? גיב, מען דאַרף איבערזעצן
זאָמבאַרט!

ווער איז זאָמבאַרט?
אַטטאָ בויער זאָגט: אַ האַנדלס-פּראָפּעטאָר; אין איין פרק
פון מאַרקס שטעקט מער עמקות, זאָגט ער, ווי אין גאַנצן הויפן
ביכער פון זאָמבאַרט.

״דישע געלערטע זאָגן, אז זאָמבאַרט האָט זײנע ציטאַטן
פון ״דישע קוועלן פון דער פינפטער און זעקסטער האַנט; אַלץ
איז פאַרגרייזט און געפעלשט...

ווי עס זאָל נישט זײן — זאָמבאַרט איז אַן ערשיינונג, איך
קאָן אָבער אויף ערשיינונגען מײן ״דישקײט נישט בויען; עס
מוז די ערשיינונגען איבערלעבן, מײן ״דישקײט איז קיין רײ-
טעריי אויף פרינציפן, עס שטעקט אין מײן בלוט, עס איז מײן
אַטעם, און ״פרינציפן״ גײען אויף און פאַרגײען, ווי שוואַמען...

— „וויסנשאפטלאכע קריטיק!“

איך קען זי. צווישן איר און לעבן איז דיוועלבע באציאונג.
ווי צווישן גראמער און לעקסיקאָן — טויטע ביכלעך פון איין זייט
אין דער לעבעדיקער שפראך פון דער צווייטער. אָן גראמער און
לעקסיקאָן איז שווער אַ פּרעמדע שפראך צו ערלערנען; וויי
אַבער דעם פּאָלק, וואָס האַלט די שפראך אין די גרעניצן פון
גראמער און לעקסיקאָן... דאָס לעבן איז פריי, די שפראך לעבט
און באַוועגט זיך; גראמער און לעקסיקאָן מוזן איר נאַכקריכן,
נישט פאַרקערט!

איך ברויך קיין הסכמות נישט!

ייד, האָסט אַ דרייער, גיב אויף אַ קינדער-ביכל.
„אויפן פּריפעטשאַק“ איז אויך אַ ליד.

והידים ידי עשו...

(געווינדמעט דער רוסיש-יידישער פרעסע).

די חכמים ווייסן, אז אַרגאַנען, וואָס ווערן אַ צייט לאַנג נישט געניצט, מיט וועלכע עס ווערט אַ לענגערע צייט נישט געאַרבעט, הערן-אויף צו ווערן געשפּייזט פון בלוט.

אַנפאַנגס הערן-אויף אַזוינע גלידער צו וואַקסן, דערנאָך הייבט אָן דער ליידיק-גייער צו טריקענען, ווערט דער פּועל-בטל וואָס אַמאָל קלענער און שרומפּט-אייך, ביז קוים מיטן אויג צו דערזען, ביז אַפּדאַרן...

דרייט זיך אַרום אויף דער וועלט אַ יידישער קאַפּ — דער האָט אויף אַ וויילע נישט אויפּגעהערט צו אַרבעטן, לאָזט מען אים נישט אויף דער ערד, קריכט ער אין הימל אַריין, עגבערט ער אין די גלגלים, פירט ער וויכוחים מיט דער פּמליא של מעלה — דער אַרבעט אין שלאָף מיט די פּריסטע חלומות; אין עבודת פּרץ מיט משיח-געדאַנקען, — אין גהינום אַרבעט ער, און באַשאַפּט מלאכי רחמים, וואָס טריקענען אים דעם שטערן מיט ווייסע פליגל אין גאַטס טרערן-בעכער פון פאַרן פּסא הכבוד גענעצט...

דרייט זיך אַרום איבער דער וועלט דער יידישער, גרויס-געוואַקסענער, אויס-און איבערגעוואַקסענער יידישער קאַפּ, מיט גרויסע אויגן, דאַרע באַקן און אויף אַ קליין געשטעל, אויף אַ גוף, כּמעט אָן הענט...

פיס — צו דערליידן; דער קאַפּ האַלט אין איין לויפעניש. נאָר אַרבעט פאַר הענט איז שוין לאַנג, לאַנג נישט געווען; איינ-געשרומפּן געוואָרן, קוים מיטן אויג צו דערזען; פאַרגרעסער-גלע-זער געוואונטשן...

דרייט זיך ארום אזא קאָפּ און וואַרפט אָן אימה אויף
מענטשן מיט קליינע קעפּ, נאָר געשטעלן — פעסטע און הענט,
ווי קלעצער...

— גאָט ווייסט, וואָס פאַר אַ שלעכטס דער קאָפּ טראַכט אויס
אויף אונז!

— גאָט ווייסט, וואָס פאַר אַן עין-הרע עס קוקט פון די
גרויסע אויגן אַרויס!

— וואָס ריידן די פרעמדע ליפּן, צי שילטן זיי נישט?
און מען מיינט דעם קאָפּ, מיט שרעק און מיט עקל מיינט
מען דאָס מיסגעבורט, דאָס אומגעהייער פון קאָפּ...
און טרעפט מען אים איבערגעוואַלט, צופעליק אָדער נויט-
ווענדיק, שטרעקט זיך גאַנץ אָפּט אויס אַ שווערע האַנט און דער-
לאַנגט אין באַק...

והידיים ידי עשו... אַן אַלטער פּסוק און אַן אמת ביון היי-
טיקן טאָג...

שווייגט דער קאָפּ, מיט פאַרביסענע ליפּן, טרוקענע אויגן, —
איז עס פאַטאַליזם, אויך אַ וועלט-אַנשוואַונג... צום פאַרשטיינערט
ווערן...

באַווייזן זיך טרערן אין אויג, רייסט זיך אויס אַ קרעכץ פון
מױל — איז עס מענטשלעך...

באַווייזט זיך אין די אויגן האַס, וואַרפט אַרויס דאָס פאַר-
שוימטע מױל אַ פּלוך, אַ שטאַרק וואַרט, אַ ביאָליק-וואַרט, פאַר-
בויגן די קליינע הענטלעך נאָך קלענערע פּויסטלעך — צום דער-
ליידן; אַ מענטשלעך געבליט, עס קאָכט אויף...

חלומט דער קאָפּ פון הענט-פּויסטן-און נעגל-רענעסאַנס —
אינט פון די הונדערטער געשטאַלטן פון די האַרציקסטע משיח-
חלומות.

נישט דער שענסטער, נישט דער בעסטער — דאָך אַ חלום,
און מיר זיינען דאָך דערווייל דאָס איינציקע פּאָלק, וואָס שפּייזט
זיך מיט חלומות... דער איינציקער מן, פון הימל פאַר אונז אין
מדבר געוואַרפן. אַ שפּע פון חלומות...

קאָמיש אָבער, איר הערט? קאָמיש ווערט דער קאָפּ, דער

גרויסער קאָפּ, ווען ער שפּרינגט אויף אַ פּרעמדן אַקסל אַרויף
 און באַפעלט פּרעמדע הענט, זיי זאָלן זיך פאַר אים נוקם זיין...
 אין ערשטן אויגנבליק הייבט זיך אויף די האַנט: פון קאָפּ
 אַ באַפעל! און לאַזט זיך באַלד אַראָפּ: פון פּרעמדן קאָפּ אַ באַפעל!
 און הייבט זיך די האַנט נאָכאַמאָל אויף, איז עס — דעם
 פּרעמדן גרויסן קאָפּ פון אַקסל אַראָפּצוואַרפן... גענוג דער איי-
 גענער, ווי קליין ער זאָל נישט זיין...
 שפּילט קיין פאַרס נישט, רבותים!
 שרעקט נישט דעם אַדון דמאָוסקי מיט מיליוקאָוס הענט...
 „והידים ידי עשו“ — אַן אַלטער פּסוק און — אַן אמת ביו
 היינטיקן טאָג...

געדאנקען אין דער וועלט אַריין.

„אל תקרי בניך אלא בוניך“; זאָג נישט: דיינע; זאָג: דיינע

בויער...

אלע בויען!

געדענקט איר פון חדר? פארהאן ראובן, שמעון, לוי... צום
ענין דארף איך דערווייל נישט מער.

זיינען ראובן, שמעון און לוי מענטשן, קלערן זיי, מענטשן
צוגלייך, וועגן אַ תכלית. רעגן, שניי און געוויטער, און מען האָט
נישט, וואו דעם קאָפּ אנידערצולייגן, מוז מען בויען אַ הויז. און
אַז בויען — אַ גרויס הויז, זאָל שוין זיין הכנסה אויך. מיר, מיט
אונזערע לאַקאָטאַרן וועלן מיר זיך בעסער באַגיינן...

ראובן איז דער בכור, שטעלט ער זיך דער ערשטער בויען,
אַפלאַן צו מאַכן איז קיין צייט נישטאָ: די האָר ברענגען אויפן
קאָפּ, וועגן גאַנצן הויז קלערט ער נישט. איינציקווייז, שטיקלעכ-
ווייז. אַ שטיקעלע בנין, אַ שטיקעלע און נאָך אַ שטיקעלע — עס
וואַקסט די מויער, אין דער ברייט, אין דער לענג — געוואַקסן
די צאָל פון חדרים, שוין באַלד ביים דאָך. נאָר אַט וואָס פאַר-
געסן: נישט געלאָזט קיין לעכער פאַר טיר און פענסטער, נישט
געבליבן קיין שטייגן פאַר טרעפּ... ראַש, ראַש! העק און קילאָפּ!
שלאָגט אין די מויער, רייסט איין לעכער, שטייגן געמאַכט...
וואָס קנאַקט? די מויער פאַלט איין... נישט אויסגעאַלטן...

האָט דאָס שמעון געזען און מוסר גענומען, און אַפלאַן
געמאַכט, פון גאַנצן הויז אַקלאָרן באַגריף, ער ווייטט, וואו טירן
וועלן זיין, וואו פענסטער, וואו טרעפּ, אפילו וואו אויוון וועלן
שטיין... נאָר צופיל צייט אויף טראַכטן און צייכענען פאַרלאָרן.

דער ווינטער גייט! טאָר מען שוין נישט לאָזן אין דער לאַנגער
באַנק — מוז דאָס הויז געבויט ווערן מיטאַמאַל! אויפן פּלאַץ
געוואָרפן ס'גאַנצע מאַטעריאַל פון שטיין און קאַכל; פון האַלץ,
אייזן און אנדער מעטאַל... מיטאַמאַל געאַרבעט אויף יעדן צאָל,
אויף יעדן שטאַק, דאָך און קעלער, טרעפּ, ווענט און אויוון—שוין
מוז עס זיין!

שדים צו דער אַרבעט קומען נישט, שרעטעלעך העלפן
נישט — און מענטשן שטערן איינער דעם צווייטן. שטערט דער
מויערער דעם דאָך-באַשלעגער, ביידע דעם סטאַליאַר — קריגט
מען זיך, בלייבט די אַרבעט שטיין, פוילן די ברעטער אונטער די
ציגל, ווערט פאַרראַסט דאָס אייזן-און מעטאַלוואַרג אונטער ציגל
און ברעטער — און די בויער רייסן זיך ביי די האַר! שטייט
שמעון און ברעכט די הענט, און פאַרשילט זיין מול: עס רירט
זיך די אַרבעט נישט!.. די ציגל הייבן זיך שוין אָן צו צעפאַלן,
און דער ווינטער גייט, דער ווינטער גייט!...

לוי איז דער קליגסטער; ער ווייסט: מען דאַרף פריער
אַפּלאַן, דערנאָך אַרבעטן לויט אַסדר, איינציקווייז — האָט ער
אַבער נישט קיין מאַטעריאַל...

ראובן, שמעון און לוי... וועט קיינער מער נישט קומען?

יעקב האָט דאָך אזוי פיל זין געהאַט...

II

פונדאַמענט און דאָך.

און ווילט איר זען, ווי אזוי עס ווערט געבויט פונדאַמענט
און דאָך צוזאַמען, באַטראַכט אונזערע „קונסט-אינסטיטוטן!“
נאָר איילט אײַך צו, זיי גייען אונטער! ווי שוואַמען האָבן זיי
אויסגעשפּראַצט נאָכן רעגן, ווי פליגן פאַלן זיי איבערן טאַג.

קונסט איז אַ שטאַק-ווערק, דער פונדאַמענט איז—דאָס פרי-
מיטיווע אינם פּאָלק, זיין וויק, זיין מעשהלע, זיין לידל. דאַכט
זיך קלאַר, וואָס מען דאַרף צו טאָן? זאַמלט, פאַרציכנט.

פארשרייבט; קומט אייך צוזאמען און לערנט אייך לעזן, זינגט
אייך צוזאמען, דעקלאמירט, וויילט אייך, באשאפט די אטמאספערע
פאר עפעס קינסטלערישעס... דער זשעני וועט שפעטער קומען
אין שאפן!

דאָס איז אָבער נאָר פונדאמענט, דאָס קען טאָן אַ דייטש,
אַ פראַנצויז, אַ ענגלענדער, אָבער נישט קיין ייד. קונסט-טעמפלען
מוזן ווערן געבויט, און פונדאמענט און דאָך צוזאמען, און איבעראַל,
בכל תפוצות ישראל — דערהערט זיך מיטאַמאַל אַ שאַלן אין דער
יידישער מוזנה: שטייט אויף, שטייט אויף לעבודת הבורא, אויפֿ-
לעבן די יידישע קונסט! קלינגט עס אָפּ אין יידישן האַרץ, ווי דער
שופר של משיח, לייגט דער שוסטער אַוועק זיין אַל, דער שניידער
דאָס פרעס-אַיזן, דער ישיבה-בחור די גמרא און מען שווענקט
די העלזער אויף קאַנצערטן, אויף אַראַטאַריומס... קומען צו-הילף
נאָך די אַרויסגעשטויסענע פון יעגער זייט און העלפן צו—בראַוואָ,
עס לעבע די יידישע קונסט! צוריקגעקומענע אָפּפערן זיך פאַר
איר! הערט, ווי זיי טראַמפּייטערן דאָס אלמנהשע וויג-ליד, עס
קאָן אויפוועקן טויטע, הערט, ווי זיי פויקן אויס דאָס חסידישע
האַרץ-רייסעניש—עס הילכט... און דער דייטשער אַרגל-הללויה!
הורא! אַלץ כמנהג אייראָפּע, דאָס יידישע ליד אין פראַק מיט ווייסע
האַנטשו!

און איישישאַקער בחורים שטייען אויך נישט פון ווייטן—לאָזט
מען זיך וואַקסן נעגל און האַר, טרינקט מען עסיק—מאָגער צו ווערן,
ווינקט מען גאַנצע נעכט צו דער לבנה און—יעדן טאָג ווערט גע-
בוירן אַ ניי שטימונגס-ליד, אַן „אָך“ און „אָך“—דראַמע און די
קונסט-חברה זינגט און שטעלט — און אין יעדן כרך, און אין יעדן
ק״ק געפינען זיך שוין שותפים למעשה-בראשית, צו דער שעפּפונג
פון יידישער קונסט—ביז, ביז עס ווערט לאַנגווייליק, נאַריש אויפן
האַרצן, ביז מען כאַפט זיך אויף מיט אַגענעץ פון נאַרישן חלום—
אויס! אַיינגעפאַלן אַ חברה... ברוך דיין אמת...

אַט איז אויך געבויט געוואָרן דאָס יידישע טעאַטער...
ביים פונדאמענט האָט געאַרבעט גאַלדפּאָדען, ציגל געלייגט:
דאָס האַרציק-יידישע לידל, דאָס שפיציק-יידישע ווערטל, בענק-

שאפט, בארימהעריקייט—און אלץ נאאיוו, פאָלקסטימלעך — אָבער
 הי קאָן זיין אָן אַ דאָך? שפּרינגט באלד אַרויס גאַרדין, דעקט דאָס
 היז מיט גרייטע דראַמען! דאָס פּאָלק און זיין לעבן האָבן נאָך דאָס
 מאַטעריאַל נישט געגעבן, — אויף וואָס אָבער האָט אַ מענטש הענט?
 צום נעמען! — און די וועלט איז אַזוי גרויס, אַזוי רייך — פאַרהאַן
 אַ שעקספּיר, פאַרהאַן אַנדערע, און עס גייט אַ פּריקאַז: יענטע, ווער
 אויס שליםעזאַלניצע און שעכט דיין מאַן! דוואַשע, איי דוואַשע,
 נעם דעם שטעקן אין האַנט אַריין, מאַך אַ מינע און ווער קיניג
 ליר! יואל, חיים, שמערל, העלדן ווערט! מאַכט דעם גרויסן
 זשעסט, דאַרף מען, — שעכט, טרינקט סם! און קלאַפט מיט ווער-
 טער, ווי מיט האַמערן און דערביי, מהיכאַ-תּית, אַ לידל אויך
 אַ טענצל אויך, אַ שנאַפּס אַוודאי!

און קומט דער ייד, דער יונגער ייד איבערהויפט, אין טע-
 אַטער אַריין, — געלויבט זיין ליבער נאָמען — אַן אויפלעבעניש
 פון יידישן פּאָלק, אויפגעשטאַנען תּחית-המתים די פּנסת-ישראל-
 אַ יידיש טעאַטער!

נאָר אַרויס גייט ער, דער יונגער ייד, עפּים קאַלט! עפעס
 איז אים גאַרנישט צוגעקומען צום האַרץ, עפעס איז גאַרנישט אַריין
 אינס געהירן; עפעס איז ער געבליבן אַזוי גלייכגילטיק, אַזוי
 נישט אויפגעלעבט, אַזוי ווי פּריער — פאַרוואָס?

ער קאָן זיך אפשר אויף קלאָר נישט ענטפּערן. ער שטעלט
 זיך אפשר אויף קלאָר די גאַנצע פּראַגע נישט, ער ווייסט אפשר
 גאַרנישט, אַז עס דאַרף אַנדערש זיין. נאָר וויסנדיק צי ניין, און
 האַרצן טיף פילט ער, אַז עס איז שקר! אַז עס איז שפּינוועבס,
 און אַז אַלץ איז אים פרעמד, אומגעהייער און אוממעגלעך
 פרעמד, יעדעס וואָרט, יעדער זשעסט, יעדע באַוועגונג און אַזוי
 דער גרים, ווי דער אַקטער... אַ מערכה — דאָס לידל, אַ מערכה
 דאָס פעטע ווערטל, אַ מערכה דאָס טענצל, אַניט וואָלט לאַנגוויי-
 ליק געווען צום שטאַרבן. גוים אין קאַפּאַטעס, גויעס ריידן יידיש.
 ווילד-פרעמדע געדאַנקען און געפילן און פאַרוויקלונגען, און קוים
 קאָן ער, אַנטלויפט ער צום אמת — צום ווירקלעכן גויאישן

טעאטער, וואו יעדעס וואָרט האָט זיין ווירקלעכע באַדייטונג, יע-
דער זשעסט איז נאַטירלעך און וואָר, וואו די, וואָס באַוועגן
זיך אויף דער בינע, זיינען לעבעדיקע מענטשן, נישט שפרעכנ-
דיקע מאַנעקענען, און אין די אַדערן רינט ביי זיי בלוט, נישט
וואַסער געפאַרבטע, וואו מען וויינט, — ווייל עס טוט וויי, און
מען לאַכט, ווען עס איז ווירקלעך פריילעך! און דאָרט וועט
ער נישט פאַרלאַנגען אַ טענצל אינמיטן דערינען און גיט קיין
ליד קיין פעסט, — באַליידיקט און געקרענקט וואָלט עס אים,
אַ חלול-הקדש וואָלט עס אין זיינע אויגן געווען. עס איז דאָך
טעאטער — אַן אמת טעאטער! און גייט ער אַהין, בלייבט
ער דאָרט, און דאָס יידישע טעאטער פאַלט און פאַלט...

און איז דען אַנדערש אין דער ליטעראַטור?

שרייבט נישט אַ 13-יאַריקער בחור ליבע און שעפּפונגס-
לידער צוזאַמען? פּילאָזאָפּירט דען נישט אַ קינד אין וויג און
גאַנץ אָפט אויף רעגאַל-פּאַפּיר?

אַבער נישט דאָס איז דער עיקר.

מיר האַלטן ערשט ביי דער קעלער-אַרבעט. אין יאָר 1890
איז קוים געווען דער פּונדאַמענט. אַ הייפל מענטשן האָבן זיך
צו אים געשטעלט. נישט אָפּגעערעדט צווישן זיך. איינער האָט
דעם צווייטן נישט געקענט. קיינער האָט נאָך קיינעם נישט גע-
רופּן. יעדערער איז פּון זיך געקומען, זיך אין זיין ווינקל צו
דער אַרבעט געשטעלט. ערשט ביי דער אַרבעט — איינער דעם
צווייטן דערזען, פּאַרגעשטעלט זיך, די האַנט דערלאַנגט און
אָפט — זיך אומגעקערט... ווער מייסטער און ווער געהילף? ווער
דבי און ווער תלמיד? וואו איז די שול? ווער שטאַמט פּון
וועמען, אפשר שלום-עליכם פּון מענדעלען — אפשר! און פּלוצלונג,
אינמיטן דער פּונדאַמענט-אַרבעט — אַ דאָך איבערן קאָפּ! די
געשיכטע פּון דער יידישער ליטעראַטור ביז 1890!"

אינגאַנצן, גאָט זיי דאַנק, אַ בר-מנן; ביי קיינעם פּון
לעבעדיקע איז 1890 די פּעדער פּון האַנט נישט אַרויסגעפאַלן —
און געשיכטע!

אַ שטודיום וואָלט גענוג געווען — געשיכטע, אַ גאַנצער

דאך! ... און ווי געשווינד געמאכט? קיינער האָט זיין אַרבעט
נאָך נישט אונטערגעשטריכן — און גאַנצע פּאַרטעס! יע-
דערער געמאָלט צי געצייכנט ביזן גאַרטל, קיינער צום האַרץ,
בפרט צום קאָפּ נישט דערלאַנגט ...

III

ווינקל = בויעריי.

אַ וועלט-פּאָלק געוואָרן, אַ וועלט מיט בלוט באַפּרוכפּערט,
אומעטום אייגענע בית-עלמינס, אומעטום קברים פון אומגע-
קומענע אויף קדוש השם, און געאַרבעט ווערט אין ווינקעלעך,
אין יעדן לאַנד באַזונדער, אויף יעדן שטיקל ערד באַזונדער און
יעדערער פאַר זיך, לויט זיין שטיקעלע יידישקייט, לויט דעם
טראַפּן שכינה, וואָס האָט פאַרנומען זיין פּויגל-געהירן —
וואו איז די אַלגעמיינ-יידישע פּאָלקס-אידעע?

ווער אַרבעט אין נאַמען פון אַ יידישער וועלט-אַנשוואַנג?
בויט דער אַטימלאַטאַר אין זיין ווינקעלע און לייגט די
פונדאַמענטן פון זיין גליק אויף פּרעמד לייטזעליקייט, אויף
אַ שאַטן פון אַ שמיכל אויף אַ פּרעמד פנים, און וואונדערט זיך,
וואָס פון זיינע געכטיקע פּאַלאַצן זיינען היינטיקע חורבות געוואָרן!
לייגט ער זיינע יונגע אין פּרעמדע נעסטן אַריין, האַפּנדיק, אַז
פּרעמדע וועלן זיי פאַר אייגענע האַלטן און וואַרימען, און שפייזן
און לערנען פליען און מיסנעמען מיט זיך אין דער פּרייער וועלט
אַריין, און וואונדערט זיך, אַז די עופּעלעך, קוים האַבן זיי פּעדערן,
אַייגענע פּעדערן באַקומען, זיינען דערקענט און פון נעסט אַרויס-
געשטויסן געוואָרן...

בויט דער פּרומער ייד אין זיין ווינקעלע אויף גאַטס גע-
נאָד און בויט נישט, נאָר צוימט. איז דאָס יידישע הויז ביי אים
אַן אַלטע חורבה געוואָרן, נאָר אַ הייליקע, צו וועלכער ער מיט
זיינע מענטשלעכע הענט טאָר זיך נישט צורירן, אַפילו קיין
פענסטער עפענען, קיין שטויב נישט אַפּרייניקן און איז נאָר מיטן
צוימען פאַרנומען...

וואוינט ער נישט אין יידיש הויז, לעבן לעבט ער אין
אין דרויסן, ארבעטן ארבעט ער ביי דער צוים, און וואונדערט
זיך, אז זיינע לייכט-פיסיקע קינדער, נישט האַבנדיק קיין אייגן
הויז צום לעבן, שפרינגען איבער דער צוים אין הסקר-וועלט
אריין און פאַרשווינדן ערגעץ אין דער ווייט, — וויינט ער און
זעצט זיך נאָך זיי שבעה...

און דאָס אזוי גערופענע "לינקע" בויט פאַר זיך... ציטערט
ווי אַ שד פאַר אַ מזווה, ווען מען דערמאָנט אָן כלל ישראל, פאַלט
אין זיבעטן שווייס אַריין פאַר כלל-ישראל-פאַליטיק, און גלאַצט
מיט אויגן אין דער צוקונפט אַריין, אַפּוואַרטנדיק אַ ספּעציעלן
פּראָלעטאַריער משיח — —

נאָר זיי ווערן אויסגעלייזט, די רעשט וואַרפט ער פאַר
די כלבים...

די רעשט וואַרפט אויף פרעמדע הענט אויך דער ציוניסט,
אויך דער טעריטאָריאַליסט און אויך דער העברעאיש-ריידער...
יעדערער האָט זיך פאַרנומען אין זיין ווינקלעל אַריין, זיין
ירושלים, זיין מזבח און זיין פאַלק און די רעשט מפקיר געווען...
ארבעט יעדערער פאַר זיך, בלינד פאַר אַנדערע און קומט
איים יענער צו נאָנט, שטויסט מען זיך אָפּ מיט עלנבויגן: איינער
שטערט דעם צווייטן...

אין דער וועלט-פּריזמע אָנגעשלאַגן, האָט זיך די יידישע
וועלט-נשמה אויף איינצלנע, איינציק-פאַרביקע שטראַלן, מיט
שאַטן צווישן און שטראַל צעשפאַלטן... זעען שלעכטע
אויגן נאָר די שאַטן און זאַפּן זיי איין, ווערט די נשמה איינגע-
הילט אין חושך, אין מרה-שחורה פאַרוויקלט... זעען בעסערע אויגן
אַ שטראַל, זעען זיי נאָר איינעם! אויף די רעשט—פאַרבן-בלינד...
און קיינמאָל האָט דאָס בלוטנדיקע יידישע האַרץ נישט אזוי גע-
בענקט צום נביא, ווי היינט. צום נביא, וואָס זאָל זיך שטעלן אויפן שפיץ
פון העכסטן באַרג, די וועלט זען און די יידישע וועלט-נשמה
אין איר אַנטפּלעקן; וואָס זאָל צו די בוינער רופן אין נאָמען פון
דער יידיש פאַרשטאַנען און געפילטער וועלט און זאָל יעדן אויס-

טיילן זיין ארבעט פון אלגעמיינעם, פון דער יידישער
וועלט-נשמה ארויס, יעדן פאר זיין ווינקעלע,
פאר זיינע הענט, לויט זיינע פוחות און יעדן
אָנווייזן זיין בוי-מאטעריאל...
וועט ער קומען? קומט ער, וועט מען אים הערן? און אויס-
געהערט—וועט מען אים גלויבן?

איך זאג מיך אָפּ.

אז ניסעלאָוויטש האָט אוועקגעוואָרפֿן דאָס געווער און אָנ-
געהויבן שרייבן ווייגענדיקע תּחינות, לייג איך אוועק מיין יצר-
הרע אויף קרוינפּוילן און זאָג מיך אָפּ לטובת הפּריץ דמאָוסקי
פון ציוניסטיש, אַלאַ גרינבוים פּאַרשטאַנענעם „פּאָטערלאַנד“...
איך מוז מיך, דאָס זע איך שוין איין באַשיינפּערלעך, מיטן
פּריץ דמאָוסקי צעשיידן...

כל זמן עס איז נישט געווען גאָר נישט, קיין ברעקל פּאָ-
טערלענדיש עולם הוה, קיין ביין אָפּצולעקן, נאָר דמיונות, חלומות,
האַפּענונגען און רייד, האָב איך מיטן פּריץ דמאָוסקי, אָבוואָל
מיר האָבן צוזאַמען קיין חזירים נישט געפּאַשעט, אַ שייכות געהאַט;
איך האָב געחלומט, ער — געחלומט, איך האָב געהאַט דמיונות,
ער — אויך נישט מער. און גערעדט, כל זמן מען האָט געמעגט,
אַדער עס האָט זיך געדאַכט, אז מען מעג, — האָבן מיר אויך ביידע,
אַמאָל אפילו צוזאַמען, אין איין „פּילהאַרמאַניע“...

איך בין אפילו אין דער אַרבעט אַ גרעסערער שותף גע-
ווען... חלומען, האָפּן, לאָזן אויפשפּילן דמיונות — דאָס איז פון
קדמונים אָן, מיין זאָך, מיין ספּעציאַליטעט; און מיינע חלומות
טראַגן ווייטער; דער פּאַן דמאָוסקי האָט געסאַפּעט און קוים זיך
נאָכגעשלעפּט...

אין האָפּן, חלומען, בכלל אין אידעאָלן, איז קיין קנאה-שנאה
נישט פאַרהאַן... עס איז נישט קיין רעאַל-פאַרמעגן, עס האָט נישט
קיין גלאַנץ פון ממשלה און נישט קיין קלאַנג פון געלט... מען
קאָן דאָ נישט געבן און נישט נעמען קיין שוחד. און עס האָט
קיין ממשות נישט, אין קעשענע אַריינצולייגן, אין שאַפּע צו באַ-
האַלטן, אונטער שלאָס און ריגל צו פאַרמאַכן און זאָגן: דאָס
איז מיין! — חלומות זיינען הפּקר!

מיר זיינען אין מדבר געווען און די מעגשלעכסטע געזעצן
פארן לאַנד, וואָס מען וועט באַקומען, געחלומט...
האַט מען אָבער צווישן די הונגעריקע, אַנשטאַט מן פון
הימל, אַנשטאַט מן, וואָס פאלט יעדן טאָג פריש און גענוג פאַר
אַלע, פון פעטערבורג אַ ביין געוואָרפן — די שטאַט-דומע, איז
אויס שותפות!

דאָס פּאָטערלאַנד איז נישט מיין!

דאָס איז אַ ווירטשאַפט איבער הכנסות פון שטעט און שטעט-
לעך, טענהט שוין דער פּריץ "כולו שלי" און ראַטעוועט זיין פּאָ-
טערלאַנד.

אמת, די שטעט און שטעטלעך האָב איך, כמעט איך אַליין
געבויט, $\frac{3}{4}$ הכנסות וועלן זיין פון מיין קעשענע, אָבער ווירט-
שאַפט — דאָס רירט שוין אָן מיט סאַטערלאַנד און דאָס פּאָטער-
לאַנד, אַזוי ווי עס איז היינט, האָט דער פּריץ באַשאַפן...

איך האָב געבראַכט די מט בע, איך האָב געגעבן די
מלאכה, איך האָב אַיינגעפירט און פיר דעם האַנדל, אָבער דאָס
איז נישט פּאָטערלאַנד...

מיין בלוט האָט זיך דאָ געגאַסן, ווי וואַסער, אָבער וואו
גיסט זיך נישט מיין בלוט? און צוליב וואָס האָט זיך עס, אומ-
שטיינס געזאָגט, געגאַסן? צוליב עפעס אַ גאַט, אַ חלום, אַ פּומון,
אָבער נישט צוליב "פּאָטערלאַנד" — אויף דעם האָט ריין-פּריציזש
בלוט גערונגען... ווי קום איך צו פּאָטערלאַנד?

נישט איך האָב פוילן, צוליב אינטריגן און פּאַמיליען-גע-
שעפטן געטיילט, נישט איך האָב פאַר דער פוילישער קרוין פרעמדע
קעפּ אַרפּגעברענגט... נישט איך האָב געברענגט מאָדן-און ציוויל-
רעכט פון פאַריו, נישט איך — רעליגיאָן און יעוואַיטן פון רוים,
נישט איך האָב געוואַרט מיט דער באַפּרייאונג פון פויער, ביז
זי וועט קומען פון פעטערבורג...

פּריץ-לעב, די קולטור, ווי דאָס פּאָטערלאַנד, זיינען דיין!
און איז עס דיין און מען האָט דיר אַ ביין געוואָרפן, קנאַק! קומט
צו אַ יידל — ברום! ברומען קאַנסטו נאָך...

מײן איינציקע טרייסט אײז, אַז אין דעם פּוילן, וואָס איז
דייך, האָט, אויסער מיר, וואָס אַרבעט און האַנדלט אין שטאַט.
אויך דער פּויער, וואָס אַקערט און זײט דאָס פעלד אין דאָרף,
אויך קײן חלק נישט! וואָס אין דער קולטור, וואָס דו באַשאַפסט
מיט פרעמדע וועלט-אַנשוואונגען און געזעצן, האָבן, אויסער מיר,
קײן חלק נישט אויך די אַלע, וואָס פּילן און דענקען מענטש-
לעך, נישט פּריציש—

איך ווייס אויך, אַז אין דעם פּוילן, וואָס וועט קומען, וועל
איך יאָ אַ חלק האָבן. דער מענטשלעך-דענקענדער מענטש, דער פּויער
און איך... אָבער אויפן חשבון פון דעם, וואָס וועט זײן מאָרגן.
קאָן מען הייבט קײן בײן נישט אָפּלעקן...
נישט אַזוי, פּריץ-לעב?!

אַזוינע צײטן שוין: ניסעלאָוויטש שרייבט תּחינות און אײך—
אַבדיקיר! מען האָט דיר געוואָרפן אַ בײן — קנאַק!

וואָס פעלט אונזער ליטעראַטור?

1.

צו אלעם ערשטן — טראַדיציע.
דער אַרטאָדאָקסער מאַטעריאַליסט שמייכלט; זאָל ער.
דער אַיינזאַפּן פילט נישט, אַז ער אַליין צעגייט און זוכט
גייע סימבאָלן, נייע ימים-טובים, פאַרטיי-פּאָליטיק. נאָר זוכן זוכט
ער; ער צעגייט.

„קונסט“—ווי פרעמד, ווי ווידערווערטיק עס איז מיר דאָס
וואָרט אויף יידיש, מוז איך עס דאָך, נישט האָפּנדיק קיין אַנ-
דערס, באַנוצן — קונסט איז די נשמה פון פּאָלק, די נאַציאָנאַלע
פּערזענלעכקייט. די מענטשלעכע קונסט וועט ערשט באַשאַפּן ווערן
מיט דער מענטשהייט צוזאַמען; דערווייל עקזיסטירט זי נישט.
און די פּערזענלעכקייט, די נשמה פון פּאָלק, ווערט באַשטימט
דורך טראַדיציע.

גייט מיט אַליכט און זוכט אין אונזער ליטעראַטור טראַ-
דיציע; איר וועט נישט געפינען. איר הערט אין ערגעץ נישט
דעם אָפּקלאַנג פון די קולות אויפן באַרג סיני, איר זעט נישט
דעם אָפּקלאַנג פון דער שכינה איבער די פּרובים, פאַרשטומט
איז דאָס פּראָפּעטיש וואָרט. דער רענעסאַנס איז קוים דערגאַנג-
גען צו ר' נחמן בראַסלעווער...

„אַריינטראַגן די אַלטע אוצרות אין נייעם געפּעס“, „איבער-
זעצן אַלע אַלטע קולטור-ווערטן“, „איבערדיכטן (ווי איינער האָט
געוואָלט) די ביבלי“ — דאָס זיינען טשערנאָוויצער קלינג-ווערטער
געווען. די ווירטלעכקייט: נישט קלוג געוויילטע און שלעכט איבער-
זעצטע אייראָפּעאישע ליטעראַטור.

טראגיקאָמיש: אן אלטער, גרייז-גראָער מאַן גייט צו קינדער אין חדר אַרײַן לערנען.
אן אלט, דאָס עלטסטע פּאָלק און אַ יונגע, די יינגסטע ליטעראַטור!

ווער ביסטו, יונג-יידישער שרייבער?
אַ קינד אָן אַ טאַטן, אַ קינד אָן אַ מאַמען; מאַרגן-אָן עברי.
נישט נאָר אַויף יידיש, יידיש מוז געשאַפן ווערן; דערצו פעלט די טראַדיציע.

אַלץ וועט איר געפינען: דעם "בייט" אין שטיינע מיט קאַ-
לאָשן, דעם קרענקלעך-קלוגן בליק אויפן לעבן פון דער זייט
(איך מיש מיך נישט, איך בין צו קלוג!) — אַלאַ טשעכאַוו.
אַ שלעכט פאַרדייטן, רוסיש איבערזעצטן מאַפּאַסאַן, אַ קאַריקאַ-
טור פון טאַלאַנטלאָזן סאַנין, — וואָס איר ווילט...
וואו איז דער יידישער געדאַנק? די שכינה? איז פאַרהאַן
אַ פּאָלק, וואָס טוישט זיינע שפּראַכן, אַ וואַנדער-פּאָלק אָן גע-
שטיצטע גרעניצן, אָן אַן אייגענער עקאָנאָמישער סטרוקטור,
און דאָס פּאָלק לעבט, ליידט און גייט נישט אונטער; שוואַך און
ווערט באַקעמפט פון די מעכטיקסטע און שטאַרקסטע און גיט
זיך נישט אונטער, — מוז אַזאַ פּאָלק אַנדערש זען, אַנדערש פילן,
אַן אַנדער וועלט-אַשוואַונג האָבן, אַן אַנדער פאַרשטעלונג וועגן
דער צוקונפט פון וועלט, לעבן און מענטש, — שפּיגלט זיך עס
אַפּ אין אונזער ליטעראַטור?

זעט ווער מיט יידישע אויגן, פילט ווער מיט אַ יידיש האַרץ
קלינגט ערגעץ-וואו דאָס יידישע נשמה-וואָרט?
נאָך קישינעוו האָט דער העברעאישער ביאַליק ערקלערט
דעם יידישן גאַט אַלס באַנקראַט. די יידישע ליטעראַטור האָבן
קיינמאַל קיין גאַט נישט געהאַט... מאַנכע האַלטן אין אַיין געטער
ווכן...

קומען מענטשן (מערצאַל, נישט ווייניקער אַלס צוויי) פון
בערלין... אין בערלין געווען, דעם שטיינערנעם ביסמאַרק מיט
בלעכענע שטיינע געזען, די זיגעס-אַלע פאַסירט — מאַרמאַרענע
גראַפן און מאַרקגראַפן.. אַנגעזאַפט די שוואַרצאַפּל מיט דער

פראכט פון ווייכע און גאלד באשלאגענע הויף-קארעטן, און ארויפגעוועקסטע קייזער-וואַנסן און באַגייסטערט פון דער קראַפט, וואָס שלאָגט פון פּאָליציאַנט און ביר-יונקער — קומען די לייט אין אונזער געטאָ אַרײַן און פרעגן אויף אייראָפּע... נישט אייראָפּע פעלט אונז... ייִדיש פעלט, ע ב ר י פעלט...

II

י ו נ ג איז אונזער ליטעראַטור; גאַנץ אָפּט קינדיש... יונגע קינדער האָבן גרימאַסן; רופן רופט מען עס: שטי מונגען...

„קינדער פלאַפלען, זאָגט שלום-עליכמס אַ יידענע, ווערט אַ גאַט-זוכעניש!

אין כעלם נארן יינגלעך די לבנה אין פעסלעך וואַסער אַרײַן: מעשה-בראשית, מעשה-מרכבה, דער קדמון...

די יונגעלייט האָבן טאַלענט, עס פעלט זיי אָבער די מאַס פון אייגענער און פרעמדער קראַפט; פון נאָענט און ווייט, פלאַך און טיף... און לייכטזיניק זיינען קינדער און שפּילן זיך מיט פייער... און ביים פרעמדן פיייער ווערן נשמות פאַרברענט...

קינדער, זיך אַליין געלאָזט, נישטערן ביי די עלטערע אין שענק און קאָמאָדן, און קליידן זיך איבער פאַר עלטערע, און לויפן אין גאַס אַרײַן פאַראַדירן. גייט דעם טאַטנס היטל איבער די אויערן, שווימען די פּאָלעס אין בלאַטע, קומט אַרויס אַ קליין מיידעלע אין דער מאַמעס שייטל, אין דער עלטסטער שוועסטערס קלייד, אין דער פּלה-שוועסטערס צירונג... ווערט אַ קינדעריש פּוּריש-שפּיל אינמיטן דער וואָך...

אונזערע קינדער-תּוּמִים טוען עס מיט פרעמדע, עלטערע זאַכן: דאָס פּלאַגיאַט...

און דאָס אַריגינעלע?

אַן אַלט פּאַלק, אַ גלאַנץ-שטראַלנדיקע פּאַרגאַנגענהייט, אַ בלוטיקער לאַנגער מערטייער-וועג צון אַ פּראָפּעטיש געחלום-טער צוקונפּט... און דער „ביט“ שפּיגלט אָפּ אַ היינטיקן בליץ-מאָ-

מענט (די סקיצע). די גרימאסע: דער גלי-ווערימלעך-טאנץ — די שטימונגען.

א צעווייט און צעשפרייט פאָלק, אַ וואַנדער-פּאָלק, אַ וועלט-פּאָלק, און אַן אייביק פּאָלק, און אַ מאַמענט-אויפנאַמס-ליטע-ראַטור, וואָס קען פון וואָלינער, ליטויער און פּוילישן קליינשטעטל בשום אויפן נישט אַרויס... און וויל דער אינדיק פון אַרומגע-דרייטן קרייז אַרויס, הייבט ער אָן—קריסטלעך... אינם מאַ-מענט און אינם תּחום זעט זיך אַגאַנץ ראַשע אַנטוויקלונג.

פון צאינה-וראינה און תּחינות וואַסן אַרויס אַמ"דס מעשה-לעך אין ווילנע... קומט מענדעלע אין אַדעס און גיט די יידישע נאָך נישט דיפּערענצירטע מאַסע, יידן און יידענעס מיט פּאַרק, מרחק, הקדש און שול... באַוווינט זיך דינעזאָן פון זאַגער און ברענגט שטילע יונג-דראַמען און קינדער-סראַגעדיען פון יידישן היינט. דער קיעווער שלום-עליכם—דעם קאַמי-וואָיאַזשער, דעם נאַאיו-נאַ-ריש-איבערקלונג פרנסה-זוכנדיקן איבערוידלער פון דער קליינער אין דער גרעסערער שטאָט אַריין, און אַנטפלעקט טביה דעם מיליכקערס טראַג-קאַמעדיע... פּאַלד קומט די רעוואָלוציע פון וואויללערנער אין בית-המדרש... ווי דורך אַגעפנטער טיר רייסן זיך אַריין די יינגערע מיט נייערע טעמאַטן: אַש גיט די ווייסל, דאָס קוילער-געסל, דעם עמיגראַנט דאָס הייזל, גאַמבערג—דעם צעבראַכענעם אינטעליגענט, ווייסנבערג נישטערט אין שטעטל און זעט אַטאַטע מיט בנים אין פּאַרשטאָט און זעט זאַמדיקע פּלעצער, אַ וועלדל, וואַסער און וואָלקן... נאָך יינגערע קומען מיט פּאַרבן, ברענגען אַריין דעם ים, זונען-אויף-און אונטערגאַנג, פּויערים, ציגיינער, גנבים... עס שילן זיך אויס „צוויי וועלטן"—דער ראַמאַן ווערט געפּוירן; די דראַמע איז שוין לאַנג דאָ.

אַבער וואו זיינען די ספרדישע יידן? וואו זיינען די אַמסטערדאַמער ברייאַנטן-שלייפּער? אַרגענטינער און פּאַלעסטינער קאָלאָניסטן? וואָס מאַכט ראַטשילד אין פּאַריז, לוצאַטאַ אין רוים? אַ וואַנדער-פּאָלק און אליטעראַטור, ווי אַ שטייענדיק וואַסער...

עס פעלט דער הויכער פונקט, פון וועלכן דאָס
זאָל געזען ווערן...

דער פראָפעט שטייט אויף דער הויך און זעט, ווי אים
צו-פוסנס קוילערן זיך אויף און איבער לענדער און שטעט; מאַר-
שירן דורך אַרמעען און פעלקער... מיר זעען אונזער אייגענע
נישט...

ער זעט די צוקונפט; מיר זעען דעם נאָענטסטן מאָרגן מיט
קאָדעטישע אויגן אָדער אויף סאָציאַל-דעמאָקראַטישע ברילן...

III

עס זאָל נישט קומען צו קיין מיספּאַרשטענדעניש.

איך רייך נישט פון פאַרשליסן זיך אין אַ גייסטיקן געטאָ
מען זאָל אַרויס פון געטאָ, נאָר מיט אייגענעם גייסט, מיט אַן
אייגן גייסטיק פאַרמעגן און טוישן: געבן און נעמען, נישט בעטלען.
געטאָ איז אימפּאַטענץ: קולטור-קרייציקונג — די איינציקע
מעגלעכקייט פאַר דער מענטשלעכער אַנטוויקלונג, זאָל קומען דער
מענטש, מוז ער זיין דער סינטעז, דער סך-הכל, די קווינט-עסענץ
פון אַלע נאַציאָנאַלע קולטור-פאַרמען און וועלט-אַנשוואַונגען.

„נעמען און זיך נישט פאַרלירן“ — דאָס איז די הויפט-זאך,
און דאָס איז דאָס שווערסטע ביי שוואַכע און נישט זעלבשטענדי-
קע פעלקער... פון יידישן שרייבער מוז מען דעריבער מער פאַר-
לאַנגען. דאָ איז אייגנאַרט-ווירקלעכער כאַראַקטער, די אַריגינעלע
פאַרם—די העכסטע פאַרם פון ווילנס-קראַפט!

און נישט דאָס געמאָלטע, געשניצטע, באַשריבענע... מוז זיין
יידיש. מען דאַרף אַרויס פון געטאָ און זען די וועלט, נאָר — מיט
יידישע אויגן... יידיש מוז זיין דער שטאַנדפּונקט, פון וועלכן דאָס
קינסטלער-פּראָבלעם ווערט באַטראַכט; די עטיש-פּילאָזאָפּישע באַ-
לויכטונג, ביי וועלכער די ערשיינונג ווערט געזען... קונסט איז
סוביעקטיוויטעט; וויל מען יידישע קונסט, מוז מען האָבן
דעם יידישן קינסטלער...

עס גייט דאָך אייך נישט אין דעם, דער הונט זאָל נישט

הייטן, נישט פלב, נישט סאָבאַקאַ, נישט פיעס, גאָר דווקא „הונט“
אין דער ליטע, און אין וואַלין און מדינת פוילן „הינט“?

איך רייד נישט צו די, וואָס קעמפן פאַרן רעכט צו אַדרע-
סירן אויף יידיש, עדות צו זאָגן פאַרן געריכט אויף יידיש,
פאַרן רעכט זיך אויסצוטענהן אויף יידיש... צו די, וואָס באַזונגענען
זיך מיט דער האַפענונג אויף גלייכבאַרעכטיקונג פון יידיש אויף דער
פאַסט, אין געריכט און אין דער זעלבסט-פאַרוואַלטונג און ציטערן
פאַרן וואָרט: „נשמה“ און עס וואַרפט זיי אין זיבעטן שווייס דער
„פלל ישראל“... איך רייד צו די, וואָס שטרייטן פאַרן קולטור-רעכט,
פאַרן רעכט צו שאַפן יידישע קולטור-ווערטן—דאָ העלפט שוין נישט
קיין יידיש ריידן, מען מוז עפעס זאָגן!

און האָט איר נישט וואָס צו זאָגן, מעגט איר ריידן יידיש
פון וויג ביזן קבר און איבעראַל: אינדערהיים, אין גאַס, אין
בית-המדרש בשעת קריאת התורה, אין פילהאַרמאַניע בשעתן קאַנ-
צערט, אין גרויסן טעאַטער אינמיטן דער אָפער (דאָס העכסטע
אידעאָל!) דאָס, וואָס איר וועט זאָגן, וועט זיין גויאיש...

און דערצו—באַנאַל, גאַנגעמאַכט, טויט...

און דאָס איז די טראַגי-קאָמעדיע.

מיר שטייען, ווי אַמויער פאַר יידיש! מוסר-נפש זיינען מיר
זיך פאַר יידיש; אזוי קעגן דער אַלטער, ווי קעגן אַלע נייע פרעמ-
דע שפראַך-פאַרמען, און פאַר אונז אין די אויגן ווערט אויסגע-
טריקנט דער יידישער אינהאַלט, דער יידישער תוך; אויסגע-
לאָשן ווערט די יידישע נשמה, אָדער, ווי מען פלעגט זאָגן —
„דאָס פינטעלע ייד“, מיר ווערן פאַרפלייצט פון פליאַגיאַטן, סוראָ-
גאַטן, געפּעלשטע מאַרקן און געפּעלשטע וואַרן. און מען פרייט
זיך; „גאַנץ אייראָפּעאיש“, זאָגט מען!

וואו איז דאָס אַריגינעלע, אייגנאַרטיקע—דאָס יידישע?

מיט אַ פרעמדער נשמה קאָן מען נישט לעבן. פון אַ פרעמדן
ווילן קאָן מען ווערן באַאיינפלוסט, זאָגאַר טוגעסטיאַנירט—לעבן
מיט אַ פרעמדן ווילן קאָן מען נישט.

דעריבער ווערט ביי אונז אזוי פיל געזויט און אזוי ווייניק
געשניטן; דעריבער האַפן די זאַנגען אזוי פיל שטרוי און אזוי

ווייניק קאָרן... דעריבער ווערן ביי אונז אזוי פיל האָפענונגען פאַר-
 בליכן און עס פאלן אזוי פיל שטערן פון הימל...
 די נעגער-קינדער, וואָס לערנען אין דער אייראָפּעאישער
 שול, באַווייזן אומגעהייערע פּעאיקייטן — אין די ערשטע קלאַסן;
 אזוי לאַנג ווי עס איז גענוג אויפצוכאַפן, וואָס דער לערער זאָגט,
 אויסלערנען אויסווייניק, געדענקען און נאָכזאָגן, וואָס אין ביכל
 שטייט... זיינען זיי די ערשטע. אין דער פּערטער, אין דער פינף-
 טער קלאַס — סטאַפּ! מען ברויך שוין אינטעליגענץ, לעבעדיקע,
 אייגענע; מען דאַרף אינטואַיציע, ווילנס-קראַפּט, — און וואָס האָט
 אין דער פּרעמדער שול דאָס נעגער-קינד פאַרלאָרן... עס האָט
 אזוי לאַנג אויסגעלערנט און נאָכגעמאַכט, ביז דער אייגענער
 קוואַל איז אויסגעטריקנט געוואָרן, די פּראָצעסן פון אונטער דער
 באַוואוסטזיניקייט — די אינטואַיציע — האָט אויפגעהערט... און פון
 שול גייט אַרויס אַ גייסטיקער „קוציק“ — אַ שוואַרץ-גייסטיקע אימ-
 פּאַטענץ, אייראָפּעאיש געקליידט: פּראַק, צילינדער, האַנטשו, אַן
 אייראָפּעאישער קניקס, אָבער דאָר און הויל...
 „קוציקטרום“ איז אויך דער פּלוך פון אונזער ליטעראַטור.
 גאַנצע מגינים אָפּגעשטאַנענע געניעס: פּושקינס, געטעס, שעקספּירס
 און וואָס איר ווילט...
 פון „וואונדער-קינדער“ ווערן ניט קיין „לייט“...

IV

האַט מען נישט קיין „גאַט“, זוכט מען געצן, און די גיבן
 קיין תורה גישט.
 קאָן מען העכסטנס באַשרייבן; שרייבן איז אוממעגלעך.
 „דיכטן“, „שאַפן“ איז רעליגיאָן.
 האָט מען אויך קיין וועלט-אַנשוואונג נישט; דאָס פּאַזי-
 טיווע וויסן קאָן עס נישט געבן, דאָס מוז ווערן אינטואַטיוו
 געדיכטעט און געשאַפן...
 און האָט מען נישט קיין וועלט-אַנשוואונג, האָט מען קיין
 וועלט נישט, נאָר אָפּגעריסענע, צעוואַרפענע פּאַקטן און גישט צו-

זאמענגעהעקלטע ערשיינונגען; שפילט מען זיך אין זאמד. דערויף
איז דאך קונסט — שפיל! און מען האָט נישט מיט וואָס די
צייטן צו פאַרבינדן, דער היינט קומט נישט אַרויס פון געכטן, און
דער מאָרגן — נישט פון היינט... „נאָך מיר זאָל זיין אַ מבול“...

האָט מען אויסער זיך קיין העכערע אידעאלן נישט. און,
אַן דעם העכערן שטאַנדפונקט, האָט מען קיין איבערזוכט, קיין
פערספעקטיוו, ליגט אַלץ אויסגעצויגן, אָפגעשטאַנען; טויטע נאָ-
טור, לעבעדיקע מעכאַניק און אַלץ איז גלייכווערטיק, אַלץ איז
„געגנשטאַנד“, אַלץ קאָן זיין אַ „טעמע“, פון אַלעם קאָנען אַרויס-
שפראַצן סקיצן, געדיכטן, ווען נאָר אַ געוויסע שאַטנדיק-ציטער-
קע באַלייכטונג, עטלעכע קלינג-ווערטער, אַ פאַר גראַמען...

און האָט מען קיין פאַרגאַנגענהייט און קיין צוקונפט נישט,
איז מען אויף דער וועלט אַ פינדל-קינד אַן טאַטע=מאַמע, אַן טראַ-
דיציע און אַן פליכטן פאַרן עפעטערן, פאַר דער צוקונפט, פאַרן
אייביקן. דינט מען זיך אַליין, מעסט מען און מען וועגט אַלץ
מיט זיך אַליין, האָט מען נישט צו וואָס צו שטרעבן: אַזוי ווי איך
בין, בין איך און מוז אַלץ האָבן, פון אַלעם געניסן...

„געניסן“ — דאָס איז דאָס רעכטע וואָרט...

האָט מען שטימונגען און קיין כאַראַקטער נישט; גליסטונג-
גען, אָבער קיין ווילן נישט. קיין גרויסע ליבע, קיין האַס... פלירט,
לייכטע באַציאונגען...

„אשת חיל“ געווען און „שולמית“ און די, וואָס לאַקערט
און פאַנגט, די הומיה וסוררת.

די מוטער איז צו ערנסט, איר שענהייט איז דעריבער
נישט ליטעראַריש, מיר האָבן מיט דער „אייביקייט“ נישט וואָס
צו טאָן, די „פאַרטפלאַנצונג“ געהערט נישט צום קינסטלער, דאָס
פאַרזאָרגט דער באַלעבאַס, זאָל לעבן... דער פרוי=מוטער מוז מען
זיין געטריי, מיר זיינען צו פלאַטערהאַפט, איר מוז מען בויען
אַ הויז — אַ טעמפל, איר קוימען=אייזן איז ביי איר אַ מובה. מיר
האָבן גענוג פייגל-געסטן. — און נישט „שולמית“ — זי איז צו-

געזונט, צו ערלעך, צו איינפאך. מיר דארפן מיידל-בושה, כלה-
חן... זומער-פייגעלעך-שטויב...

נישט ליבע, גליק ביי פרויען איז דאָס אידעאל...

פארוואָס ווייזט דאָס נישט אויף די קריטיק...

ווייל מיר האָבן זי נישט!

אַ נאַרטן האָבן מיר, נאָר קיין גערטנער נישט; וואַקסט ער
וויילד, קיינער רייסט דאָס ווילדע נישט אויס, קיינער פלעגט נישט
דאָס גוטע, שפאַרט נישט אונטער דאָס שוואַכע, טרענקט נישט דאָס
דורשטיקע...

יונגע זוכער זענען פאַרהאַן, קיינער ווייזט זיי נישט דעם
נענטסטן, קיינער העלפט זיי נישט געפינען דעם זיכערסטן
וועג...

אַן עולם-גולם פאַרהאַן, איז ער הונגעריק צו גאָטס וואָרט
און דורשטיק, ווייזט אים קיינער נישט דעם אונטערשייד פון ריין
און אומריין — סמט ער זיך...

און ווייזט זיך אַמאָל אין אַ יובל אַ גרעסערע, אַן ערנסטע-
רע און טיפערע זאך, וועט זי קיינער נישט ערקלערן, פאַפולאָרי-
זיין; מען רעדט נאָר וועגן דעם, קעגן וועלכן מען קאָן זיך שטעלן
אַלס גרויסער, אויסלענדישער פיינשמעקער און ווייזן עטלעכע
פעלער...

און עס גראַסירט די גרין-געלע, צוזאַמענגערומפענע,
קרענקלעך-אייפערזיכטיקע, ביזע אַמפּאַטענץ, און וואו זי זעט
אַ קינד מיט רויטלעכערע בעקלעך, לויפט זי צו און דרייט אים
אויס אַן אויער — פאַר פעס!

און דאָך "דרייט זי זיך" —

מיט דעם פאַרס וועט זיך די יידישע טראַגעדיע נישט
ענדיקן...

מיר וועלן צוריקקומען צו דער ביבל, פריער אָבער מוז
מען אויפהערן צו קוקן אויף איר מיט וועלהוינס אויגן...

און פארן ענדיקן, מוז איך נאָר נאָך איין מיספּאַרשטנד-
ניס פּאַרהיטן.

„צוריק צו דער ביבל“ הייסט נישט: בלייבן שטיין ביי
דער ביבל.

יידישקייט איז נישט קיין שטייענדיק וואַסער, קיין זומפּ.
„מים חיים“ רופט מען זי, די תורה. אויפן באַרג סיני האָט מען
געוויזן „כל מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש“ — אַלץ, וואָס אַ ייִד-
שע נשמה וועט אויסשפּיגען.

יידישקייט טאָר נישט גענומען ווערן סטאַטיש, נאָר
דינאַמיש — אין דער אַנטוויקלונג, דאָס הייסט: איבעראַל אויף
דער גאַנצער יידישער וועלט, און אין אַלע צייטן; קיין איינ-
ציקן עכט-יידישן מאָמענט נישט אויסגעמעקט.

„יידיש“ איז אונזער, אונזער איינאיינציקער וועג צום —
מענטש. צום געטלעכן מענטש, צום מענטשלעכן גאָט; צום אי-
בער-מענטש, אויב איר ווילט. דער „אדם עילעא“ איז נישט ווי-
ניקער יידיש באַקאַנט.

אין ערגעץ-נישט אַרשטיינערט, אין ערגעץ-נישט פאַרגלי-
ווערט ווערן, אין ערגעץ-נישט בלייבן שטיין...

קיין שום אומגליק: די ערגסטע גורות, די שטאַרקסטע פּאָ-
גראַמען, נויט, הונגער, שאַנד און שפּאַט — דאָס אַלץ איז נישט
קיין באַרעכטיקונג פאַר רעאַקציע. נאָר מער כאַראַקטער מוז
מען האָבן. שלאָג דעם שטיין, וועט ער געבן וואַסער; דריק פעט-
טער די איילבירט, גיט זי בוימאָיל, אונזער „מזל“ איז שוין אַזוי...
לעבן און שאַפּן ביי די ערגסטע באַדינגונגען און נישט אַראָפּ
פון וועג.

אַנדערע וועגן זענען פאַר אַנדערע.

און איז מען אויף אַרבעט אַראָפּ פון וועג, האָט מען פאַר-
בלאַנדזשעט, מוז מען צוריקגיין ביז צום זיכערסטן פונקט און
אויפן זיכערסטן וועג, אויפן, פאַרן אונז איינציק-מעגלעכן וועג
הייטער גיין...

אָבער נישט אָפּגעהאַלטן זיך, נישט שטיין געבליבן...

אין ערגעץ נישט פאַרשטיינערט, אין ערגעץ נישט פאַר-
גליווערט ווערן; אין ערגעץ דעם פּאָדים נישט איבעררייסן, נאָר
אַלץ ווייטער און ווייטער שפּיגען. און האָט מען, ערגעץ-וואו,
דעם פּאָדים אָפּגעלאָזט, צוריקגיין, אויסנעמען און ווייטער שפּי-
גען, אַלץ ווייטער און ווייטער שפּיגען, אייביק אין די דורות
אַריין שפּיגען און וועבן, און איבעראַל, מיט אַליכטיקער נעץ
די וועלט פאַרנעמען!...

קיין פּלעק אויף דער ערד, קיין מינוט אין דער צייט, און
קיין קלאַס אין פּאָלק האָט נישט קיין אויסשליסלעך רעכט, קיין
מאַנאַפּאָל אויף יידיש; נאָר אַלץ, איבעראַל אין דער באַ-
וועגונג!

מען מוז נאָר אָפּענע אויגן האָבן אום צו זען, אַז די בלינד-
דע, רעליגיעזע פּראָקטיק, די עם-האַרצישע באַצואונג צו מצוות
און עבירות, דער פּחד און דרך-אַרץ צום לענגער געדווקטן וואָרט
אין דער נידעריקער שיכטע פון פּאָלק; — די לומדיש באַ-
שטראַלטע עבודה, דאָס באַוואוסטזיניקע קיום המצוות און אָפּהיטן
פון עבירות און דאָס רבנישע תורה-לערנען; — די נאַקעטע נשמה,
די, פון „גוף המצוה“, פון סימבאָל אויסגעטיילטע קאַבאַליסטישע
פוונה, דאָס הוילע, חסידישע רוחניות, און — די ריינע פּילאָזאָ-
פיש-מאַניסטישע וועלט-אַנשוואונג ביים ווירקלעך יידישן אינטעלי-
גענט — אַז דאָס אַלץ איז איין יידישקייט, אַגרעבערע אָדער
אַפּיינערע אויסשטראַלונג פון דער יידישער נשמה...

און געפינען דעם תוך; דעם „עצם ענין“ פון יידישקייט
אין אַלע ערטער, אין אַלע צייטן, אין אַלע טיילן פון צעזייטן
און צעשפּרייטן וועלט-פּאָלק; געפינען די נשמה פון דעם אַלעם
און זען זי באַשטראַלט מיטן נביאישן חלום פון דער מענטשלע-
כער צוקונפט — דאָס איז די אויפגאַבע פון יידישן קינסטלער.

שאַפן איז עליה נשמה; און נאָר די יידישע נשמה קאָן זיין
זיין רוח הקודש, זיין שכינה, זיין איינציקע באַגייסטערונג און
שעפּערישע קראַפט.

זי מוז זיין אויג אין קאפ, מיט וועלכן ער זעט די
וועלט און איר פארגאנגענהייט, געגנווארט און צוקונפט...
פאר דער יידישער נשמה מוז ער קאָנען לעבן און שטאַרבן...
און נישט אַוועק פון דער וועלט, נאָר אַ ביסל, אַ קליין
ביסל התבודדות; אַ קליינע מינוט פון חשבון הנפש, פון זיך
אַליין געפינען, זיך אַליין אויסשיילן פון פרעמדן און אָנגעוואָר-
פענעם, דאָס הייסט: צוריק צו דער ביבל...
צוריק צום זיכערסטן פונקט און פון דאָרט—צום מענטש
אויפן יידישן וועג...

וועגן וואָס פֿירן אָפּ פֿון ייִדישקייט.

I

די געפֿאַר.

— אויף דער אָרדענונג פֿון טאָג — הייסט עס אויף דער צייטונגס-שפראַך — האָט זיך, צווישן אַלדאָס ביז, געשטעלט אויך די שמו-פראַגע.

און די געוויינלעך געדולדיקע ייִדישע עפנטלעכע מיינונג האָט אָנגעהויבן רעאגירן.

אין אויסלאַנד — שטאַלצער און שטאַרקער.

פראַטעסט-מיטינגען, אויפגעבראַכטע רעזאָלוציעס; מען הייבט אָן טייטן אויף די אָפּטריניקע מיט די פינגער, פאַרעפנט-לעכן זיערע נעמען...

ביי אונז, אין דער דערשלאַגנהייט, שטילער: עטלעכע צייטונגס-גאַטיצן; ציטאַטן פֿון אויסלענדישע סטאַטיסטישע שמו-ציפער; באַגלייט פֿון אַ ייִדישן יתום-קרעכץ, באַנעצט מיט אַן אלמנה-טרער...

עס איז ביי אונז „צווישן אַלדאָס ביז“.

אויבנאָן — די עמיגראַציע, די טשערטאַ-פראַגע. דערנאָך: אַלטע, נייע, באַנייטע און נייע-אויסגעטייטשטע גורות. און שטילע עקאָנאָמישע פּאָגראַמען, און אָפענע באַיקאַטן, און „זונטאַג-רו“, און ייִדישע פאַבריקאַנטן, וואָס טרייבן פֿון פאַבריק אַרויס די ייִדישע אַרבעטער און — די וואַרשויער גמינע...

פאַרהאַן זיך מיט וואָס צו פאַרנעמען אויסערן שמו...

און קיין יידעלעך—טראכט מען דערביי—וועלן נישט פעלן...
פאלן עטלעכע פוילע בלעטער פון בוים...

קיין שמד-באוועגונג—טרייסט מען זיך—איז נישט פארהאן;
קיין שמד-טעאָריע ווערט נישט געפריידיקט, קיין שמד-אָגיסטאָציע
ווערט נישט געפירט, נישט מאַסנווייז טרעט מען אָפּ...

איינציקווייז און דערצו שטיל-אויף-די-געגל, ווי גנבים,
שלייכן זיי זיך אַרויס אין קלויסטער אַרײַן; מאַנכע הערן נישט
אויף צו צאָלן דעם יידישן געמיינדע-שטייער, מען זאָל פון זייער
שאַנד נישט וויסן. עס בלייבט גאַנץ אָפט, ביז טויט און באַגרע-
בעניש, אַפּערזענלעכער טוד, העכסטנס אַ פאַמיליען-געהיימניס...

— עמיץ איז אוועק — אַ חרפה, אַפילו אַ האַרץ-ווייטאַג!
אַבער דערביי גיט מען, נישט ווילנדיק, אַ טראַכט: פאַרט פרייער
געוואָרן אין אונזער ענגשאַפט... אַראָפּ אַ יידישער קאָנקורענט
פון מאַרק, געעפנט זיך אַ וואַקאַנס אין אונזער ווייטעט, אין גימ-
נאָזיום; לייכטער אָפּצועטעמען...

און דאָך איז עס, פון העכערן נאַציאָנאַלן שטאַנדפּוקט,
נישט אַזוי לייכט צו נעמען; אַנשטענדיק, צי ניין, — אַן „אונ-
טערגאַנג" איז עס...

און נישט אין דער צאָל פון די אָפּטריניקע שטעקט די
געפאַר, נאָר אין דער לייכטקייט, באַ — אין דער לייכט-
זיניקייט פון שמד...

אונזער געשיכטע האָט ביז אַהער געוואוסט פון אַנוסיס:
מערטירער, וואָס האָבן פאַרלאָרן די קראַפט, אומצוקומען אויף
קידוש-השם, אונטער די שרעקלעכסטע ליידן און אוממענטשלעכער
פייין...

מיר זענען געוויינט צו שמדות אַלס רעאַקציע נאָך אַ פּאַל-
שער משיח-באוועגונג: דער לעצטער פונק פון האַפּנונג איז אויס-
געגאַנגען, דער לעצטער בינדנדיקער פּאָדעם האָט געפלאַצט, —
אַלץ אוועק מיטן רויך...

מיר ווייסן און פאַרשטייען קאַנטאַניסטן. און די אַלטע
טייב-מיתות אין די פינסטערע קאָזעמאַטן פאַר פאַלשע בילבולים.

וואָס האָבן זיך מיט אַ ביסל שפרענג-וואַסער באַפרייט פון אַן אומ-
זיסטיקער תליה...

און נישט מיט שפינאָזעס, וואָס אונזער אייגענער בלינדער
פאָנאָטיזם האָט פון מחנה אַרויסגעטריבן, האָבן מיר צו טאָן...
און נישט מיט היינעס און בערנעס, וואָס האָבן אין ענגן פינ-
סטערן געטאָ נישט געקאָנט אויסשפרייטן די פליגל...

מיר האָבן צו טאָן מיט קלייניקייטן: אין די ספערן,
וואו מען טרעפט זיך אויג-אין-אויג מיטן קלענסטן פיצל עולם-
הזה, שפרינגט מען איבערן יידישקייט אַריבער, ווי איבער
אַ שטרוי...

עס איז שוין קיין טראַגעדיע נישט, קיין דראַמע; עס איז
אין די ספערן אַלייכטע קאָמעדיע געוואָרן, אַפאָרס! און עפעס
האָט געמוזט פאַרבאָרגן ווערן אין אונזער "דענישן קיניגרייך".
דאָס יידישקייט אין געוויסע ספערן איז צו-שוואַך געוואָרן און קאָן
זיך דאָרט נישט ווערן קעגן מינדסטן און קלענסטן שמד-מאָטיוו...
אין אונזער שוואַכקייט שטעקט די געפאָר...
און דעריבער איז די פראַגע פון "די וועגן, וואָס פירן אָפּ
פון יידישקייט", אַזוי וויכטיק.

II

עס מוז קלאָר ווערן.

— "דאָס יידישקייט איז אָפגעשוואַכט געוואָרן!"

אָבער—וואָס איז אַזוינס "יידישקייט"?

— "מיר זענען מיר יידן!"

אָבער—מיט וואָס?

מיר זאָגן גאַנץ אָפט:

— מיר ווילן, אונזערע קינדער און קינדס-קינדער זאָל

בלייבן יידן...

אָבער, וואָס האָבן מיר זיי איבערצוגעבן?

אין וואָס זאָל באַשטיין די ירושה?

און איז עמיץ, קעגן אונזער ווילן, פון אונז אוועקגעגאנגען.
זאָגן מיר אים:

— דו ביסט אַפּטריניק געוואָרן!

שטעלט מען אָבער די פּראָגע:

— פון וואָס אוועקגעגאנגען? און וואָס געפעלשט?

וועמען אַפּטריניק געוואָרן?—וואָס איז אזוינס דאָס ייִדישקייט.

וואָס יענער האָט פּאַרלאָזט?

הייבט מען אָן שטאַמלען.

שטאַמלט יעדערער אויף זיין אָרט און שטייגער.

ווענדט איין שטאַמלען אָפּ דאָס צווייטע, און איין נישט-

קלאָרער ענטפּער שליסט אויס דעם צווייטן.

און דאָס געשיט, ווייל יעדע צייט, יעדער פּלאַץ, יעדער

קלאַס, און גאַנץ אָפּט יעדער מענטש באַזונדער, האָט זיין ייִדיש-

קייט און וויל האָבן אַ מאַגאַפּאַל אויפן ייִדישקייט.

נעמט מען אינסטיטוטן, אין וועלכע עס באַקליידט זיך אויף

אַ געוויסן פּלאַץ, אין אַ געוויסן מאַמענט דער ייִדישער גייסט, אויפן

אָרט פון ייִדישן גייסט.

נעמט מען, לויט צייט און אָרט פאַרענדערלעכע סימבאָלן—

די שפּראַך פון דער ייִדישער רעליגיע, פּילאָזאָפּיע, וועלט-

אַנשוואַונג, מאָראַל א. ד. גל. און מען שטעלט עס אויפן אָרט

פון לעבעדיקן שעפּערישן אינהאַלט...

נעמט מען אויפן אָרט פון מענטש, וואָס לעבט און אַנט-

וויקלט זיך, זיין טויט קלייד, וואָס ער טוישט לויט אָרט און צייט.

דריקט מען אַריין דאָס אייביקע מיט דער פּויסט אין

אַ שווינדנדיקער מינוט...

לעבן מענטשן, אַבּוואָל פון איין געשלעכט, אויף פאַרשי-

דענע ערטער און לויט פאַרשיידענע צייטן—האָט יעדערער זיין

ייִדישקייט פון זיינע פיר איילן, פון זיין קורץ-פאַרגענגלעך

לעבן.

און גאַנץ אָפּט געשיט אַנאַרישער טויש: ווערט נאָך

דאָס פּרעמדע אָנגענומען פאַרן אייגנס, דאָס, אונטער סוגעסטאַן

«השפעה» פון פרעמדע, נאָכגעמאַכטע, געהאַלטן פאַר אַריגינעל, פאַר «מסיני»...

איז דען די פוילישע זופיצע נישט פאַרהייליקט געוואָרן?
איז דען ביי טייל „כפרות שלאָגן“ נישט קיין יידישקייט?
איז דען דער, וואָס לייקנט אין שדים פון פרס און מלאכים
פון בבל, ביי מאַנכע נישט ערגער ווי געשמדת?

פון פאַרבייגענדיקע „מאַמענטן“, צייטלעכע צייכן און
סימבאָלן מוז מען זיך, ווי ווייט מיר גייען צו אווער ציל, איינמאַל
פאַר אַלע מאָל אָפּזאָגן.
מיר זוכן דאָס אייביקע.
דעם „תוך“, דעם „עצם-ענין“.
יידישקייט איז די יידישע וועלט-אַנטוואַונג.
און ווילט איר:

די וועלט-אידעע, וואָס זוכט איר פאַרקערפע-
דונג אין דער מאַטעריע, אין דער געשטאַלט, אין
וועלכער זי שלאָגט זיך אָפּ אין דער יידישער
נשמה.

יידישקייט איז דאָס —

וואָס באַשאַפט, אין צייטן פון זעלבשטענדיקייט, פרייהייט
און מאַכט אינסטיטוטן צו איר אַנטפלעקונג און פאַרקער-
פערונג, און דעמלאַט איז זי — פרייד און גליק-עולם-הזזה!
וואָס באַשאַפט, אין צייט פון שטרייט, — אינסטיטוטן צום
אַפּווער, צום פאַרהיטן, צום שיצן — זיך און די איריקע און דע-
מאַלט איז זי קאַמף-און העלדן-געוואַנג!

און וואָס מוז, אין צייטן פון אונטערטעניקער שוואַכקייט,
זיך איינציען, איינשרומפן, באַהאַלטן אין „פינטעלע ייד“; אָפּ-
וואַרטן און אויסהאַלטן, שווייגנדיק, די בעסערע צייטן-און
דעמאַלט איז זי האַפּנונג, לידן און פיין... משיח-חלומות און
עולם-הבא.

און דעמאַלט פאַרלאַנגט זי אָפּפער...

און דאָס ייִדישקייט, פאַר וועלכן מיר פאַרלאַנגען די אָפּ-
 פער, מוז קלאָר און דייטלעך באַצייכנט ווערן...
 מען האָט אַמאָל געמיינט, אַז דער מענטש ווערט געבוירן
 אַ ליידיקער טאַוול (טאַבולאַ ראַזאַ) און דאָס לעבן קומט מיט זיין
 גריפל און שרייבט; היינט ווייסט מען שוין, אַז דער מענטש איז
 אויך טעטיק, אַז לעבן איז פּראָצעס און קאַמף צווישן מענטש און
 מיליע, מענטש און נאַטור, אַז דער מענטש קומט אויף דער וועלט
 שוין מיט אַ גרייטער ירושה, מיטן זאַמען פון זיין ווילן, פון
 אייגנאַרטיקער קראַפט, מיט זיין לעבנס-און קאַמפּס-פעאיקייט, צי
 ער וועט זיגן, צי ער וועט פאַלן...

דאָס זעלבע איז מיט דער נאַציאָן.
 מיט וואָס זענען מיר אויף דער וועלט געקומען? וואָס
 ווילן מיר? וועלכן קולטור-פּאָדעם שפינען מיר אין וועלט-גע-
 וועב אַרײַן? וואָס איז אונזער טאַן אין דער וועלט-האַרמאָניע?
 וואָס וועט פעלן, אַז מיר וועלן פעלן? —
 וואָס איז „ייִדיש“, וואָס איז „נישט-ייִדיש“ — מיט וואָס
 אונטערשיידן מיר זיך פון אַנדערע?
 וואָס האָבן מיר צו שיצן? פאַר וואָס זיך אָפּפערן? צוליב
 וואָס שטרייטן? —
 וואָס איז אונזער לעבן, וואָס איז אונזער טויט?

III

„מאָדערן“ — אַ „מאַמר המוסגר“.

די פּראָגע: „וואָס איז ייִדישקייט?“ איז געשטעלט געוואָרן.
 צום ענטפער איז אָבער נישט לייכט צוצוקומען.
 מען כאַפט אָן ביים אַרבל, מען פאַרהאַלט אויפן וועג
 אונזער „מאָדערן“, אונזער מאָדערנער מענטש, וויל די
 פּראָגע נישט...
 „רוח היהדות“, „עכט ייִדישקייט“, „ייִדישע עטיק“ — דאָס
 אַלץ איז פאַרן מאָדערנעם מענטש — אַלט, אויסגעדראַשן, אָפּגע-
 טראָגן...

„דער איינציק יידישער גאָט מיטן גאַנצן קלאַפער-געצייג“,
דער „אתה בחרתנו-נאציאָנאַליזם“ — חלומות, לכל-הפחות, פון
פּינסטערן מיטל-אַלטער..

און דער מאָדערנער מענטש דאַרף ליכט און פאַרבן; מעג
זיין ברעטער-און קינקעטן-ליכט, מעג זיין פאַרבן פון זייפּנבלאָזן,
און, דעם אמת זאָגנדיק, נאָר אַזוינע...

טאָג-ליכט און עכטע פאַרבן זיינען צו באַנאַל, דערצו האָט
דער מאָדערנער מענטש צו שוואַכע אויגן און נאָך שוואַכערע
בערוון.

און דער מאָדערנער מענטש באַשאַפט זיך זיין מאָדערנעם
נאציאָנאַליזם.

„דעם אַלטן מוז מען צעוואַרפן. סאַפּיאָרן מוזן קומען, אַרויס-
שלעפּן אַ דראַט נאָך אַ דראַט, צעוואַרפן אַ שטיין נאָך אַ שטיין,
אויפדעקן פאַרן עולם דעם גאַנצן שימל, און ווייזן, אַז דאָ איז
קיין פעסטונג נישט, נאָר אַ חורבה אַן אַלטע“..

„ביי דער ביטערער האַרטער מלחמה פאַר אונזער קיום
קאָנען מיר זיי נישט באַנוצן“..

דאָ האָט זיך שוין דער מאָדערנער מענטש פאַררעדט..

דער מאָדערנער מענטש טויג לחלוטין צו קיין מלחמה נישט,
פאַסט לחלוטין נישט אין דער אַרמיי, אַפילו נישט אין דער „נאַ-
ציאָן“ אַרײַן, ווי ווייט די נאַציאָן פאַרלאַנגט אַרבעט און אָפּפער..

דאָס קאָן דער „מאָדערנער“ מענטש נישט געבן..

דאָס „מאָדערנע“ פּאָלק, ווי דער מאָדערנער מענטש שטעלט
זיך עס פאַר, טאָר צו אַלעם ערשטן נישט פאַרלאַנגען קיין אָפּ-
פער; דאָס פאַרלאַנגט די „סטאַדע“, אין פּאָלק איז יעדער פריי...
און וואָס יעדער איינצלנער פרייער מענטש אינם מאָדערן-פרייען
פּאָלק טוט, דאָס נעמט און לייגט צוזאַמען, שיט עס אין איין
זאַק אַרײַן, וועט איר האָבן די געווינטשטע נאַציאָנאַלע קולטור...
מען דאַרף נישט באַצייכענען, גאַרנישט טאָן...

ווער איז אונזער מאָדערנער מענטש?

דאָס וואָרט אונזער איז עקסטרע אונטערגעשטריכן, דער
איר־פעאיש-מאָדערנער מענטש איז באַקאָנט...
ערשטנס — מיט דעם, וואָס ער איז שוין לאַנג אויס מאַך-
דערן, אַפילו פֿון דער מאָדע אַרויס... דער בעסטער באַווייז: ער
איז ביי אונז ערשט אין דער מאָדע אַרײַן; מיר פֿאַרשפּעטיקן זיך
שטענדיק...

ער איז שוין זאָגאַר איבערדריסיק און לאַנגווייליק געוואָרן;
דער מאַר האָט זײַן שולדיקייט געטאָן, דער מאַר קאָן גיין...
דער מאָדערנער מענטש האָט געפונען אייניקע דינערע
שטריכן אינם לעבן, אייניקע דעליקאַטערע פֿאַר-ניואַנסן; אַנט-
פלעקט עטלעכע פּינע ציטערן אין דער מענטשלעכער נשמה,
אַ צוויי-דריי קליינע, גאַנץ קליינע אַמפּליטודן פֿון בלוט-וואַלונגען
אין מענטשלעכן האַרץ, אַ קוים-טרער אין מענטשלעכן אויג,
אַ קוים-שמיכל איבערן מענטשלעכן פנים און — איז צוועק אין
קאַבאַרעט...

געווען אַמאָל גרויסע אידעאלן, פֿאַר וועלכע מענטשן האָבן
זיך געאַפּפּערט: „פֿאַטערלאַנד“ האָט זיך אויסגעוויזן — אַ תּפֿיסה,
וואו די אַרימע קלאַסן אַרבעטן קאַטאַרגע... „פֿאַטריאַטן“ — ליפּע-
ראַנטן, וואָס שטעלן צו פֿראַוויאַנט און נעמען אָפּ די אַרבעט...
„פֿאַמיליע“ — געוועזענע רעגולירטער לייער-פֿאַרקויף... און נאָך,
און נאָך...

איז דער מאָדערנער מענטש אַנטלאָפֿן, און וואו צו גיין
נישט געהאַט, האָט ער זיך פֿאַרנומען מיט גאַרנישט אָדער מיט
שפּילצייג און קלייניקייטן און איז אינטערעסאַנט געווען אַ וויילע...
איבערקוקן, איבערשאַצן די ווערטן, אין די אויסגעלערטע
און אויסגעוועבטע פֿלים אַרײַנגעפֿן אַ נייעס אָדער רעאַנאַסירטן נײַ-
אויסגעלעבטן אינהאַלט; נייע אינסטיטוטן באַשאַפֿן, נייע סימבאָלן,
דאָס איז נישט פֿאַרן צעעקלטן, צעווייטאַגטן מאָדערנעם מענטש
מיט רואינירטע נערוון...

אַבער ווען מען פרעגט: ווירקלעך אָדער נישט, וואָר אָדער
פֿאַלש, די אָדער יענע אידעע, דער אָדער יענער לעבנס-צוועק
די אָדער יענע וועלט-אַנשוואַונג ??? — —

וואו אזויגע פראגן ווערן געשטעלט, באקומט דער מאָדער-
נער מענטש נישט דאָס וואָרט...

ער צעשטערט נישט און בויט נישט, ער טראַכט נישט און
פילאָזאָפירט נישט...

און — דאָס איז זיין גרעסט אומגליק:

ער איז נישט פריי!

ער האָט זיך זיין לעבנס-גאָט צעשלאָגן, און אין יעדן מאָ-
מענט דינט ער אָן. אַנדערן שטויב פון געוועזענעם גאָט, און האַלט
זיך פאַר באַפרייט פון גאָט...

ער מיינט, ער דינט נישט קיינעם, און נאָר דעריבער מיינט
ער עס, ווייל די, וועלכע ער דינט, זיינען אזוי קליין, אז ער
אַליין דערזעט זיי נישט, און זיי טוישן זיך אזוי אָפט, אזוי בליק-
שנעל, אז ער באַהאַלט זיי קיין וויילע נישט אין זכרון.

דער מאָדערנער מענטש האָט נישט קיין לעבן, נאָר מאָ-
מענטן; ער האָט דעריבער קיין כאַראַקטער נישט, קיין ווילן,
נאָר קאַפּריזן און ״ווי לעכצער״...

און דאָס טאַגצט אַרום אין קאַלידאָסקאָפּ פון אַצעטראָגע-
נעם מוח...

ער איז קיין קאָארדינירטער אָרגאַניזם נישט! פילייכט שיין,
אַבער אזוי וואָרם-ענלעך...

אַשורה לויזע סיגמענטן, לויזע רייפלעך אין אַזעקל... און
יעדעס רייפל האָט זיין קליין ביסל וויסן אין פאַרלאַנגען—פאַר-
בונדן זענען זיי נאָר מיט דער הויט...

און פון דעם, וואָס קאָן זיך אַליין נישט קאָארדינירן, זיין
אייגן לעבן נישט צוועקמעסיק מאַכן, קאָן מען נישט פאַרלאַנגען,
ער זאָל קאָארדינירן וועלט-ערשיינונגען, געפינען די צוועקמע-
סיקייט פון אינסטיטוטן, ווי קלאַס און נאַציאָן...

גרויסע מענטשן גייען זייער וועג, נישט נאָך דער סטאַ-
דע; דער ״מאָדערנער״ בלאַנדושעט אָן אַוועג...

הייסט דאָס פריי גיין?

אויף אזוינע וועגן גייען דער דעזערטירער, דער אנטלאָ-
פענער פון קאטאָרגע און איבערהויפט—מענטשן אָן אַ וועג...
"תהו לא דרך" — איז קיין וועג נישט, אפילו נישט צום
שמד.

IV

די מאָדערנע געפאַר.

(צווייטע און לעצטע העלפט, מאמר המוסגר).

בין איך, פילייכט, צו-שאַרף אַרויסגעטרעטן קעגן אונזער
"מאָדערן"—עס איז דאָך אונזער "יוגנט"?
עס איז, ליידער, נישט יונג און נישט אונזער...
פון דריי פרעמדע, אַלטע מולטער אויס-
געקראַצט.

איך מײן נישט קיינעם באַזונדער, אַלע מאָדערנע...
געדענקט איר נישט די פאַר 50 יאָר געבוירענע און באַלד
פאַרלירענע, פלוצלונג אויפגעפלאַמטע בענקשאַפט צו אוממיטל-
באַרקײט?

אויף רוסיש איבערזעצט: "בעזפאַסרעדסטוועננאַסט"?
דאָס אירעאַל איז געווען דאָס אַמעבאַ, דאָס נידעריקסטע
איינצלנע לעבנס-קעמערל, וואָס עסט און וואַרפט גלייכצײטיק און
באַשטענדיק. אָן אַ צײכן פון אַן אינערלעך באַהעלטעניש; פון
אַרעזערוואַר, וואו עס זאָל זיך אַנזאַמלען דער פון דרויסן
אַסימילירטער שטאַף, אַ טײל זאָל זיך קאַנען פאַרוואַנדלען אין
באַוואוסטזײניקײט, אין ווילן און די גרויסע אָנגע-
זאַמלטע רעשט זאָל קאַנען אויסגעגעבן ווערן אויפן רעכטן אָרט
צו דער רעכטער צײט און צוועקמעסיק.

שוין, באַלד און מיטאַמאַל! יעדע סעקונדע פאַר
זיך!

און געדענקט איר דאָס פוילע ווערטל פון אַלטן פוילישן
שלאַכטשיץ: "יאַקאַש טאָ בענדזיע"?—עס וועט שוין זײן, הייסט

עס, עס וועט שוין קומען פון זיך אליין, מען דארף די האנט אין קאלט וואסער נישט לייגן. —

עקאָנאָמישע, פּאָליטישע געפאַרן, — עט, דערווייל איז אין דרויסן אָנגעפאלן אַ שניי, שפּאַן נאַ-שפיץ דעם שליטן, פּאַק-איינ שאַמפּאַניער — אַ "קוליג" איבער די הויפּן!

און — אחרון אחרון חביב!

דער נישט-לאנג מאָדע געוועזענער, אינטעליגענט-רוסישער

„נאַפּלעוואַט ו“ — —

וויילט איר, נעמט נאָך פון דער אלט פראנצויזישער מול-טער: „נאָך מיר מעג זיין אַ מבול!“ און באַשפּריצט דאָס אַלץ מיט אַ טראָפּן „פּרייער קונסט“ האָט איר אונזער „מאָדערן“ — און בין איר, דער „וויסקראָבעק“ פון דריי, פיר פרעמדע מולטער מיט זויערטייג, פאַר מיר אליין דער קוואַלן פון רעכט און אומרעכט, בין איר פריי פון חובות קעגן אַנדערע, קעגן העכערן, שפּעטערן און — בין, נאָך ביזן היינטיקן טאָג, קיינעם נישט פאַרקויפט, איז אַסימן, אַז קיינער האָט מיר נישט געוואָלט קויפּן, איר האָב נישט וואָס צו פאַרקויפּן...

— — — — —
ביי פרייע שטאַרקע פעלקער האָט אַלץ אַן אָרט, אפילו

דאָס מאָדערנע...

די ריכטיקע אַרבעט ווערט פון אַנדערע געטאָן... די גרעניצן ווערן געשצייט און פאַרשפּרייט, דער פּאָליטיקער שווינדלט אויס נייע מערק, דער פאַבריק-קוימען פאַרפלייצט זיי, אין יעדן דאָרף אַרבעט אין דער שול דער באַהעלפּער... קאַנצל פאַרהאַן אין קאַטעדער, פאַרהאַן דאָס ערגסטע בוך און דער געלערטער, — פאַרהאַן דאָס מאָדערנע אויך; וויילט עס!

דער מאָדערנער מענטש טוט אויך עפעס — אין דער קונסט,

נאַטירלעך, און — צייטווייליק...

צייטווייליק, — ווייל ער, דער מאָדערנער קינסטלער, האָט קיין פאַרגאַנגענהייט נישט; ער פאַרלייקנט זי. ער האָט נישט קיין שול, ער שפייט אויף איר... און די „אַלטע מייסטער“? געאַרבעט האָבן זיי, מען פילט זיי מיט שווייס!

און ער האָט אויך קיין צוקונפט נישט; ער מאַכט קיין שול נישט. ער פרעטענדירט נישט דערויף; ער האָט נישט, וואָס איבערצוגעבן.

און דער "איצט" זיינער איז געווען אזוי קורץ; אויסגע-
גאַנגען, די טעכניק אָפילו נישט דערלעבט...

פאַר דאָס — פריי געווען, ווי דער זומער-פויגל! פריי פון אַרבעט, פון שטודירן. פריי פון וועלכן עס איז "שטאַנדפונקט"; און קיינמאָל און קיין ריכטיקע פערספעקטיוו נישט געהאַט, פון אידעען און אידעאַלן געוויס, דאָס איז דאָך דאָס רעכטע קלאַ-
פער-געצייג! "זאַכן" ווערן נישט געוואויגן און געשאַצט, קיינער ווערט קיינעם נישט אונטערגעוואָרפן, אַלץ אויף איין ברעט!
און פריי זאָגאַר — פון געגנשטאַנד: מען דאַרף אָפילו נישט צייכענען, אַשמיר און — פאַרבן-שפיל!

און דאָס האָבן פיליטער אויסגעטראַכט, אַז אַפאַרטערט מוז זיין ענלעך, און אַז דער הימל איז קיינמאָל נישט גריין...
ער גיט די "זאַכן", ווי ער זעט זיך. און — פאַרביילויפנדיק, מיט נישט אויסגעשלאַפענע און גאַנץ אַפט פאַרנעפלטע אויגן פון "ברעטל" צום "איבערברעטל" און צוריק. —
און שנעל!

די טויטע (און טויט-געבוירענע!) רייטן שנעל!
ווער האָט צייט צו אַסימפּאַניע? די דראַמע מאַטערט אָפּ.
די טראַגעדיע — איינפאַך אַנטי-קולטורעל. דער מאָדערנער מענטש קאָן נישט ליידין.

און אַן ליידין איז אַן ערנסטער קונסט.
איז קאָנפּעטי און טויט-אויפגעשטאַכענע זומער-פייגעלעך.
און קומט ווער און זאָגט:

— עס איז קיין רעכטע קונסט, קיין עכטע, קיין לעבנס-
פעאַיקע, עס איז שפיל און צייט-פאַרטרייב! נישט פאַרהאַן קיין גרינער הימל, קיין פּיאַלעטע בערן און גענו האָבן נישט מער ווי צוויי פיס...

אַז דאָס נוצלעכע מוז זיין שיין, דאָס שיינע מוז ער האָבן,
ווייניקסטנס, וואָר זיין, זאָל זיין כאַטש לאַגיש אין זיך!

פארקרימט עס זיך, דאָס פארצויגגענע בן-יחידל...
— איר האָט נישט דאָס וואָרט! נאָר אַ קינסטלער, און אזוינער
ווי איך, קאָן זיין מיין ריכטער!
איך טאָר נישט זאָגן: אז די לעדער פלאצט און די שטיוול
איז צו-ענג; איך בין קיין שוסטער נישט!
לאַכט מען; הענגען קומט נישט דערפאַר!
דער קינסטלער איז פריי; איך אויך. גיי איך אַוועק; קויף
איך נישט די — שטיוול...

האָט זיך אָבער אין גריכנלאַנד געזאָלט אַזאַ מעשה טרעפן:
ספּאַרטע איז באַלאַגערט.
אַ גרויסע מחנה אַרום די מויערן.
און פון טאָג צו טאָג ווערט די לאַגע ערנסטער, קריטישער,
געפערלעכער —

שיקט ספּאַרטע קיין אַטען בעטן הילף...
שיקט אַטען קיין ספּאַרטע צו-הילף נישט מער ווי איין
מענטש און דערצו אַ לאַמען הויקער.
ווי הייסט?

דאָס האָט ספּאַרטע אויך געפרעגט!
געגאַפט און געקריצט מיט די ציין.
האָט זיך אָבער אויסגעוויזן, אז דער לאַמער הויקער איז
פּינדאַר...

דער פּאָעט, דער זינגער!
האָט זיך פּינדאַר אין ספּאַרטע אינמיטן מאַרק געשטעלט
און אַ קריגס-ליד געזונגען! קלינגט אָפּ דאָס ליד אין אלע הערצער;
ווערן די הערצער די געפּאלענע אויפגעשוואַלן פון העלדנמוט...
זענען מיטאַמאָל קינד-און-קייט העלדן געוואָרן. האָבן די
אַפהענטיקע געווער געכאַפט, זענען די מידע אויף די מויערן
אַרויף און די בויגן געצויגן — און — אַפּגעשטויסן איז געוואָרן דער
פּינד...

פון ספּאַרטע צו-הילף איז פּינדאַר געקומען!
וואָלטן זיי אָבער אונזערס אַ מאָדערנעם געשיקט?

— איי, בלימלעך וואקסן אויף די לאַנקעס, פארהאן וויין
אין שענק... אוועק מיטן גאנצן קלאפערגעצייג, מיט די חורבות—
„וואָס טויגן די מויערן?
„שיקט נאָך סאפּיאָרן.
„זאָל נישט בלייבן אַ שטיין אויף אַ שטיין“...
די רעשט וואָלט אים שוין אין האַלו געפליבן, אונטערן —
שטריק!

שוין גלייכער די בטלנישע עצה!
אין חדר—אַריין גייט, תהילים זאָגט, תורה לערנט...
שלעפט צוריק דעם נעכטיקן טאָג...

איך האָב געהערט אמאָל צייטלינען אַנדערש דרשענען!
— איר קענט שוין דאָס אַלטע נישט באהאַלטן, נעמט
דאָס נייע בוך, הערט די נייע נביאים — נאָר אַן אַנדערן
נאָמען האָבן זיי, „קינסטלער“ רופן זיי זיך...
איך מיינ, אַז נישט ער און נישט די „גאָספּאָדע“ אַליין
זענען שולדיק דערין, וואָס ער האָט אַזוי פּלוּצלונג זיין מיינונג
געעגדערט, זיין דרשה געטוישט.
לייגט מען אַלץ אין אַין זאק אַריין און מען שיט דערנאָך
דעם אוצר אויס און מען זעט:
אַ ביסל לייכזיניקע פּליטערלעך, אַ ביסל דאַר שבת-אויבס,
טאַנצנדיקע רויטע שאַטן, פּלאַטערדיקע גרינע גענו און אַ ביסל...
פּאַלשע מטבעות—כאַפט אָן אַ שרעק... כאַפט מען זיך ביים קאַפּ,
ווייל מען צו די אַלטע ווערטן צוריק.

V

דער מערדער פון גאָט און רעליגיאָן.

ציט אונזער דאָן-קיכאַט — דער נביא פון נעכטיקן טאָג,
מיט סאַנכאָ-פּאַנטשאַ זיין דינער, מיטן באַלעבעסל, — דעם אויס-
פירער פון זיין וואָרט און געבאַט, אין דער וועלט אַריין, מיט

אירע טיילוואַנשישע ווינט-מילן מלחמה צו האַלטן, די רעליגיאָן די
יידישע צו רעטן, גאָטס גאַמען צו הייליקן, און —
פאַרשווערן אַלץ און פאַרדאַרבן.

פאַרן לעבנדיקן רעליגיעזן געפיל, וואָס ציט (וואָס זאָל,
ווייניקסטנס, ציען) צום שענסטן, בעסטן און העכסטן, איז נישט
געפערלעך דאָס „אפיקורסל“, וואָס דאָס געפיל שטערט אים אַמאָל
ביים געניסן, שטראַפט אַמאָל נאָכן זינדיקן, ציט אַמאָל פון
אַזייטן-וועג צוריק צום מענטשלעכן טראַקט... און ער ווערט בייז
און אומגעדולדיק, און רייסט אַרויס דאָס געפיל פון האַרץ, וואַרפט
עס אין אַ גרוב אַריין און פאַרשיט, און שטעלט, צוליב זיכער-
קייט, אַ שטיין אויפן פרישן קבר און זעצט זיך, מעשה בריה, אויף
דער מצבה אַרויף און שאַלט פראַלעריש אויס אַ בשורה דער וועלט:

— געשטאַרבן די רעליגיאָן!

איך האָב זיך אויך פון איר נאָך באַפרייט! — עסט, טרינקט,
קושט און לאָזט אייך וואוילגיין!
דער איז נישט געפערלעך:

די פילאָזאָפיע פון „היינט איז פורים, מאָרגן איז אויסן“
איז צו-לייכט זיניק, עס זאָל מיטציען מיט זיך אַ וועלט!
און אויך נישט דאָס קינדישע עם-האַרצל, וואָס זייגט די
מילך פון וויסן פון פלעשעלע אַרויס; וואָס גלויבט יעדן בעל-
פער און יעדן ביכל און האַלט זיך פריי פון יעדן גלויבן...
נישט דאָס שוואַכע קעפל, וואָס ווערט באַרוישט פון דער
קלענסטער ערפינדונג, פאַרשיפורט פון אַ מינדסטער נייער באַ-
שרייבונג פון אַ פיזישן אָדער כעמישן פראָצעס, און לויפט,
אַנגעפילט די געדערים מיט פרייד, אין גאָס, צו די מאַרק-לייט
אַרויס און רופט:

הערט, אויס מיטן אומנאַטירלעכן! אַלע טויערן האָבן זיך
געעפנט, אין אַלע פינסטערע ווינקעלעך איז ליכטיק געוואָרן.
נישטאָ קיין מלאכים, קיין שדים, קיין גאָט. אין ערגעץ נישטאָ!
גלויבט נישט דעם רב מיט דער רביצין!

לאָזט אים נאָר חייטער לערנען! וועט ער טרעפן דיזעלבע
טויערן אַרום זיין וויסן, דיזעלבע פאַרהאַמערטע טויערן; וועט ער

אָנהייבן גליסטן צום ווייטערן וויסן, און דאָס פאַרגעפיל
פון שפעטערן וויסן וועט זיין זיין בענקשאפט און
זיין רעליגיאָן...

און נישט דער אין שווערן קאמף פאַר ברויט און ליכט
פאַרביטערטער אַרבעטער, וואָס ווערט עמפערט, זעענדיק, אז דער
אַפיציעלער פאַרמיטלער צווישן גאָט און מענטש, דער פאַרטיי-
טשער פון זיין וואָרט (ביי אונז דער רב און דער בעל-דרשן און
דער זאָגער אין קליינעם שולעכל), שטעלט זיך אויף דער זייט
פון זיין באַצווונגער און פאַרהייליקט אין גאָטס נאָמען דעם רויב,
און ערקלערט, לויט גאָטס תורה, דאָס עקוויסירנדע פאַרברעכן
פאַר גאָטס ווילן און פאַר אייביק, און אַסרט יעדן קאָמף
קעגן אומרעכט, און מאַכט אים טרפה ווי חזיר — און, גלויבנ-
דיק דעם פאַרמיטלער, ווערט ער, דער פאַרביטערטער, אין זיין
עמפערונג, צום פאַרביסנדסטן פיינד פון רעליגיאָן; מוז ער גאָט
און זיין תורה אָפּרוימען פון זיין וועג צום זיג; און מאַכט — אַלס
ערשטע דעמאָנסטראַציע! — פון יום-כיפור אַיום-טוב —

וועט ער זיגן, וועט ער אויפהאַלטן די קלויז און אירע
דינער, — וועט ער ווערן דאָס אייביקע, וועט דער בעל-דרשן
דרשענען פאַר אים, וועט דער רב פסקענען לויט זיין ווילן...
געפערלעך פאַר דער רעליגיאָן אין דער ווירקלעכקייט איז
נאָר דער, וואָס שטעלט זי אָפּ; אַלץ איינס, אויף וועלכן פונקט
עס איז פון וועג:

ביי דער תורה, ביי דער משנה, ביי דער גמרא, ביים חיי-
אדם... ביים מאָמענט פון אויפבליען, ביים מאָמענט פון אָפּפאל...
דאָס לעבן שטעלט מען נישט אָפּ, עס גייט ווייטער, און
וואָס עס האָט זיך אָפּגעשטעלט, ווערט פון לעבן פאַרלאָזט, הערט
עס אויף צו לעבן!

און שטאַרב איך נישט צוזאַמען מיט מיין רעליגיאָן, טראָג
איך זי ווייטער שוין נישט אַלס געזעץ פון לעבן! ווערט אַפּאַלש-
קייט דערפון! לעב איך אַנדערש און גלויב אַנדערש...
האָב איך פאַלשע מאָס און וואָג!
פון רעליגיעזן שטאַנדפונקט איז גאָט אייביק און אומפאַר-

ענדערלעך; דער מענטש אָבער אנטוויקלט זיך, זיין פּאַרשטעלונג פון גאָט פאַרענדערט זיך — אנטוויקלט זיך און וואַקסט...

שטעלט אָבער עמיץ אָפּ זיין גאָט און גייט ווייטער, ווערט זיין אָפּגעשטעלטער גאָט קעגן אים אליין אלץ קלענער און קלענער, און ווערט מיט דער צייט אזוי קליין, אז דער מענטש, וואָס וויל אים נישט פאַרלירן, נייט אים, מיט דער צייט, אַ ביי-טעלע, לייגט אים אַריין און טראָגט אים אויפן האַלז ווי אַן אַמו-לעט, — ווי אַ קמיע, אַ שמירה־לע.

פאַרלירט ער נאָך אַ צייט דעם גלויבן אין אַמולעטן, טראָגט ער אים נאָך אַ געוויסע צייט ווייטער אויס פּיעטיזם... ביז ער פאַרגעסט דאָס אַמאָליקע און וואַרפט אים אַוועק, אַלס אַן אומ-נוצלעך-נאַרישע זאַך.

און וואַקסט מיין פאַרשטעלונג פון גאָט אין מיר און גלייך מיט מיר, ענדער איך אויך מיין שפּראַך, מיט וועלכער איך רייד מיט מיין גאָט און די סימבאָלן, אין וועלכע מיין גלויבן גיסט זיך אויס...

דער אָפּשטעלער איז דער ווירקלעכער און איינציקער מער-דער פון גאָט און רעליגיאָן!

VI

ווער איז שולדיק?

דער "חומש", וואָס איר האָט אין אַרענדע גענומען, ווייסט נישט פון קיין גלויבן; ער רעדט פון פאַרשן, וויסן און קענען.

איר, אין זיין נאָמען, ציטערט פאַר פאַרשן, וויסן און קע-נען און פאַרלאַנגט גלויבן!
און איר האָט רעכט.

ווייל דער "חומש", מיט אייערע אויגן באַטראַכט, נישט רעטראַספּעקטיוו געזען, נישט דעם לעבעדיקן זאַמען וואַנדער, דעם בלייבט נישט מער, ווי צו פאַרלאַנגען קרעדיט!

אייער חומש קאָן שוין נישט ווערן געלעבט, נאָר
געלערנט און געגלויבט.

דער חומש (נישט אייער חומש) רעדט פון לעבן!
לעבן הייסט: באַוועגן זיך, אַנטוויקלען, פראַגרעסירן, דאָס
אַרומיקע ענדערן לויט ווילן און גייסט, איר הייסט שטיין!
שטייט איר, ווערט דער לעבעדיקער גאָט, לויט דער פאָר-
שטעלונג פון איין היסטאָרישן מאַמענט אינם צווייטן, אין אַ טויטן
געץ פאַרוואַנדלט; און די פריערדיקע פאָרמען פון באַציאונגען
צווישן מענטש און גאָט — צו געצנדינעריי, און איר רופט עס
"יידישקייט"!

לעבן איז באַוועגונג.

גאַנץ אָפט פאַרלירט מען דעם וועג און מען מוז אים צו-
ריקגיין זוכן.

גאַנץ אָפט מוז מען צוריקגיין און אויפהייבן דאָס פאַר-
געסענע, פאַרלאָרענע — אַניט קאָן מען ווייטער נישט גיין...
שטיין בלייבן טאָר מען קיינמאָל נישט!

פאַרשטיינערטע רודימענטן, — איבערן בליי-
בענישן פון געוועזענעם און איבערגעקומענעם,
מוזן, אויב זיי שטערן, אָפּגעראַמט ווערן פון וועג — און איר
וואונדערט אייך, וואָס אייערע קינדער, וואָס ווילן לעבן, טוען עס
קעגן אייער ווילן!

אָפּגעלעגענע רואינען, חורבות פון אַלטע שלעסער
ווערן אויפגעהאַלטן אַלט היסטאָרישע צייכן, אָדער אויס לויטער
פיעטיזם, — וואוינען אין זיי קאָן נאָר דער מענטש, וואָס אַנט-
לויפט פון ישוב, וואָס זאָגט זיך אָפּ פון לעבן, און איר קאָנט
נישט פאַרשטיין, פאַרוואָס אייערע קינדער פאַרלאָזן אייערע חורבות
און גיין פון אייך, אָבוואָל אומדירעקט, געטריבן, זוכן ליכט און
לעבן, אין פרעמדע הייזער.

נאָך טראַגיקאַמישער איז דאָס, וואָס מיינענדיק, אַז איר
רעטעט די שול, דינט איר דעם קלויסטער!

דאָס האָט דאָך דער קלויסטער דאָס יידישקייט אָפּגעשטעלט,
פון לעבן פאַרטריבן; פון וואַלד און פעלד און פון דער פרייער

שטאַט פאַריאַגט, אין געטאָ פאַרשלאָסן און מיט מויערן אַרומגע-
צוימט... עס זאָל מיטן לעבן קיין מגע-ומשא נישט האָבן!
דאָס האָט דאָך דער קלויסטער אויסגעגראָבן דעם אָפּגרונט
צווישן לעבן און יידישקייט; צווישן יידישקייט און וועלט; צווישן
יידישקייט און קענען און וויסן...

דער האָט דאָך דער קלויסטער דאָס יידישקייט באַרויבט פון
וויילן און דער געזעצטער יידישקייט זיך צו אַנטוויקלען און פראַגרע-
סירן, ווייניקסטנס מיטן לעבן צוזאַמען!

דאָס האָט דאָך דער קלויסטער עס אָפּגעשוואַכט, אין דער
פּינסטערניש פאַרזעצט און דאָס אַנטשטעלטע, קראַנק געוואָרענע
יידישקייט, דאָס יידישקייט, וואָס מוז ציטערן פאַר אַ שטראַל ליכט
פון דרויסן, פאַר אַ פרישן לופט-צוג פון דער פרייער וועלט, אי-
בערגעלאָזט אלס אַ צייכן פון גאַטס פלוך אויף זיין אַמאָליק גע-
בענטשט פּאָלק ישראל, אלס אַ באַווייז פאַר דער געטלעכקייט פון
נייעם טעסטאַמענט און דער אייביקער שטראַף פאַרן אָפּלייקענען
די נייע תורה —

און אז איר, אַבוואָל די מויערן פון געטאָ זענען געפאלן,
טוט ווייטער דעם קלויסטערס ווילן, און ערקלערט די קאַריקאַ-
טור פון אַמאָליקן שטאַלצן גרויסן יידישקייט, וואָס וויל און מוז
באַהערשן וועלט און לעבן, פאַר באַרמאַל און עכט; דאָס געטאָ-
יידישקייט צום לערנען און גלויבן אלס אַסגולה אויף עולם-
הבא, אַן אַשום באַציאונג צום לעבן—פאַר געטלעך און הייליק—
מיינען אייערע קינדער, אז איר זאָגט אמת, אז דאָס איז
דאָס ווירקלעכע יידישקייט און זענען מקיים, נישט וויסנדיק דער-
פון, דעם פּסוק „ובהרת בחיים!“ — „ווייל דאָס לעבן“ און פאַר-
לאָזן אייך מיט אייער יידישקייט צוזאַמען!

און ווען האָט איר דאָס יידישקייט אָפּגעשטעלט? אינאָם
מענט מוז געזעסן אָפּפאל, פון טיפּסטן זינקען!
„געגליכן צו ערד“, „געגליכן צו שטערן“... האָט יעדעס
געשלעכט זיין ערד און זיינע שטערן, האָט איר די ערד און
אייערע זעק געזאַמלט און די שטערן אויסגעלאָשן! וואָס האָט

אייער יידישקייט פון רמב"ם, פון סעדיה גאון און פון אנדערע
אזוינע?

האָט איר פון ירושה-פרוכת אויסגעטעפעט אלע גאָלדענע
פעדים, וואָס זיי האָבן אַריינגעוועבט, — האָט איר אלע פאַרבן,
מיט וועלכע זייער קינסטלער-האַנט האָט עס פאַרצירט, אויסגע-
לאָשן און דערלאָנגט אַ גראַף און גראַב שטיק געוועב אייערע קי-
דער צו די ליפן און הייסט זיי קושן אייער רייגקייט!

האָט איר פון אייער יידישקייט דעם לעבעדיקן גאָט פאַר-
טריבן, אויפן טראָן און אָפגעשטאַנענעם, אַ בעכטיקן געזעצט;
האָט איר פון געטלעכן געזעץ דעם גייסט פאַר טריבן און דאָס
טויטע וואָרט געהייליקט; האָט איר פון אייער יידישקייט דאָס
פאָלק מיט זיין ערלעכער שענקייט פאַרטריבן — עס קאָן נישט
לערנען! און די פרוי מיט איר חן פאַריאַגט — נישט פאַר איר
איז די תורה געשריבן! און פריער נאָך דעם, וואָס וויל וויסן און
פאַרשן — דער גלויבן וואַקסט נאָר אין דער פינסטער... האָט
איר דעם גייסט פאַרטריבן, — און איר ווילט, אייער יידישקייט
זאָל לעבן, בשעת ווען איר אליין לעבט לויט גאַנץ אנדערע נאָר-
מען... צי האַנדלט איר און וואַנדלט לויטן יידישקייט? פאַרט איר
נישט אַרום אויף באַנען, וואָס זענען געבויט אויף דער וויסנשאַפט,
וואָס אייער יידישקייט פאַרלייקנט? קורירט איר אייך נישט לויט
דער מעדיצין, וואָס איז אַבסאָלוט קעגן אייער גלויבן, וואָס צע-
שטערט אים אויף יעדן שריט און טריט?

און ווילט נאָך נויטן אייערע קינדער, זיי זאָלן ווייטער ציען
אייער פוילקייט, פאַלשקייט און טאַפלטקייט, און אז זיי קאָנען
נישט, און מוזן אייך און אייער יידישקייט פאַרלאָזן — ווער איז
שולדיק?

און די קאָנסעקווענץ?

„דאָס יידישקייט קאָן נאָר רעטן די קלויז מיט אַ מיני
בטלנים!“

VII

דער פראָם און די פעסטונג.

איך וועל איך נאָכדערציילן אַ מעשה פון גרויסן אינדישן
קור.

אַמאַל-האַט בודא דערציילט — איז ביים ברעג פון טייך
אַ וואַנדערער געגאַנגען.

אַ לאַנגן, שווערן וועג האָט ער געהאַט, און דער ברעג,
אויף וועלכן ער איז געגאַנגען, איז אומרואיק געווען.

אין היילן האָבן זיך גולנים געהאַלטן, אין וואַלד — ווילדע
טירע געשלענדערט, אומעטום לאַקערט די געפאַר.

און אויף יענער זייט טייך איז רואיק און שטיל, יענער
ברעג איז זיכערקייט — בודאס איינציקער אידעאַל!

איז אָבער דער טייך אַ ברייטער געווען און אַ טיפער...

שטעלט זיך דער וואַנדערער אָפּ, האַקט-אויס אַ פאַר ביים-

לעך אין וואַלד, שלאָגט זיי צוזאַמען און מאַכט זיי אַ פראָם, און
שווימט אַריבער דעם טייך, און קומט צום רואיקן ברעג, וואו
זיכער וועט שוין זיין זיין וועג...

איז אָבער דער וואַנדערער נישט קלוג געווען און אַזוי
געטאָן:

אַריבערגעקומען, האָט ער געזאָגט צום פראָם:

„פראָם, טייערער פראָם, דו האָסט מיך פון גולנים גערעטעט,
פון ווילדן טיר באַפרייט, נישט איבערגעענפערט מיך דעם וואַסער
פון טייך, דאַנקבאַר בין איך דיר, הייליק ביסטו מיר, מיין
רעטער, נישט פאַרלאָזן וועל איך דיר!“

און ער האָט דעם פראָם אויף זיינע אַקסל גענומען און
אויף דער טריקעניש געטראָגן...

זענט איר אים מקנא?

זענט איר מקנא דעם מעטנש, וואָס האָט דעם פראָם, וואָס
ער האָט זיך געמאַכט, איבער זיינע אַקסל געוואָרפן? וואָס האָט
זיין רעטער-געדאַנק אויף אייביק אין פראָם פאַרהאַלצט?

און דערצו גייט איצט דער וועג באַרג-אויף! און שווער

איז דער וועג, און איר האָט דעם פאַרשטאַנד, וואָס האָט דעם
פּראָם ערפונדן, אונטערן פּראָם געוואָרפן...
"די קלויז מיטן מנין בטלנים!"

און "די קלויז מיטן מנין בטלנים" איז עס נאָר היינט-
דער פּראָם אויף דער טריקעניש.
אַמאָל, און נישט לאַנג אזוי איז דער "אַמאָל", איז אַייער
ידישקייט אַגרויסקייט, אַ שענקייט, אַ העלדישקייט געווען!
אַ פעסטונג פאַר דער יידישער נשמה!
די בורג, וואָס האָט זיך, פון דער גאַנצער קלויסטער-וועלט
באַלאַגערט, נישט אונטערגעגעבן!
מען האָט איר אַלע וועגן פון ברויט און וואַסער אָפּגע-
שניטן, אַרום אַלע וואַסער-קוואַלן פאַרפעסט, אַלע פּרוכט-ביימער
אויסגעוואָרצלט — "ידישקייט" גיט זיך נישט אונטער!
פאַרהונגערט, פון דורשט פאַרחלשטע אויסגעמאַטערטע שאַטן
פון מענטשן שיצן די מויערן, צווישן וועלכע די יידישע נשמה
האָט זיך באַהאַלטן...
צייטווייליק באַהאַלטן, "עד יעבר זעם" — ביז דער צאָרן
וועט אַריבער...

עס האָט געהייסן:

גאָטס אַינציקער נאָמען איז אויף דער וועלט נאָך נישט
געהייליקט, אויף אַקאָמפּראַמיס צווישן ייִדנטום און געצנטום באַ-
שטייען מיר נישט. מיר וועלן וואַרטן!

עס האָט געהייסן:

משיח איז נאָך נישט געקומען, נישט אויסגעלייזט איז די
וועלט. מיט זינד איז זי פאַרפלייצט, פאַרפלאַסן מיט טרערן און
און בלוט! נישט גאָטס וואַרט רעגירט, נישט זיין גערעכטיקייט...
מיר וועלן וואַרטן!

האָט איר אָבער פון דער צייטווייליקער פעסטונג פון דער
"עד-יעבור-זעמדיקער" בורג אַן אַייביקייט געמאַכט, דאָס
שוץ-מיטל צו ציל און צוועק! און אז די באַלאַגערונג האָט
אָפּגעצויגן, אז די טייראַנען האָט אויפּגעהערט אין די מויערן צו

שלגן, אז ארום איז פריי און מען קען די טויערן עפענען און ארויסגיין און פראנק און פריי פאר דער וועלט דאָס פאַרבאַרגע= נע אַנטפלעקן, דאָס באַהאַלטענע עפענען און פריידיקן גאָטס וואָרט פאַר דער וועלט, האָט איר פאַר דער וועלט נאָר איינאַינציק וואָרט:

— הייליק איז די פעסטונג.

ווער איז אייער גאָט? וואָס איז זיין רעכט און גערעכטי= קייט? ווי אזוי דאַרף אויסזען די וועלט און דאָס לעבן אויף איר, זיי זאָלן זיין געטלעך=ריין? ווי אזוי וואָלט איר אויסגעלייזט די וועלט?

שטייט איר און מורמלט: איזהו מקומן...

איר האָט דעם תוך פאַרלאָרן און די וואָלן פון פעסטונג פאַרהייליקט! די פּוּוּנָה פאַרגעסן און אָטעמט ווייטער איין אין די לונגען, די קראַנקע, די פאַרשפּאַרטע, פייכטע לופט פון קאַ= זעמאַט, גלייך וויירעך פון הייליקטום!...

די נשמה איז אויסגעוועבט, — מיט טרוקענע ווערטער קאָן מען צו דער וועלט נישט קומען, — באַהאַלט איר אייך מיט אייער יידישקייט פאַר דער וועלט!

און זאָל די וועלט, וואָס איר דאַרפט באַצווינגען, אליין צו אייך קומען, אויף די קני פאַלן און בעטן זיך: רעגיר! — וועט איר פון אייער קאַזעמאַט נישט אַרויס, די פוילע קליידער פון לייב נישט אַראָפּוואַרפן, דעם קאַפּ נישט צובויגן צו דער דער= לאַנגטער קרוין...

איר וועט דאָך דער וועלט נישט זאָגען: לייג אַוועק דיין אַנטיסעפטיק און ניץ אַש פון אַ פאַברענטער קו!

לייג אַוועק דיין מעדיצין און, ווערט אַ מגפה, שטעל-אויף אַ קופערנע שלאַנג! וואָרף אַוועק דיין זיבן-פעלדער-סיסטעם און מאַך שמיטה מיטאַמאָל איבער דער גאַנצער ערד! שטעלט אַ מקדש מיט קרבנות און מיט ערד פון אונטער דער פּאָדלאָגע פאַר אַ סוטה? איר האָט די נשמה געטויט, און מיטן טויטן גוף פון אַמאָל געוועזענעם, גרויסן שטאַלצן יידישקייט קאַנט איר צו דער וועלט נישט קומען, באַהאַלט איר זיך פאַר דער וועלט!

און איז דאָס יונגע דור, וואָס האָט זיך איבערגעוואַלט פון קאָזמעט אַרויסגעריסן, צום לעבן, צו דער וועלט געקומען, האָט עס פאַר לעבן און וועלט קיין יידיש וואָרט נישט געהאַט! זענען די אייניקלעך פון די שטאַלצע קעמפער פאַרן יידישן אמת צו וועלט און לעבן אַלס בעטלער געקומען, לעכצנדיק צום פרעמדן וואָרט! געפרוירענע און פאַרשטאַרטע זענען זיי געקומען, און נאַקעטע... און פרעמדע קליידער אויסגעבעטלט האָבן זיי קוים, זייער שאַנד צו פאַרדעקן! און ביי פרעמדע אייונס זיך אַן אָרט אויסגענאַרט, ביים פרעמדן פייער זיך צו דערוואַרימען! און מיט ברייט-געעפנטע מויל און אויערן פאַר פרעמדע וואָרהייטן!...

און איבער דער גאַנצער צייט איז דאָס בעסטע, דאָס שוועסטע, דאָס שטאַרקסטע, דאָס לעבנס-פעאיקסטע פון אונז אוועק! זענען ביי אונז די שאַטן וואָס אַטאָג פינסטערער און גע-זיכטער געוואָרן און די לופט — פוילער און פוילער, צום דער-שטיקן —

אַבער נאָך ערגער איז געוואָרן, אַז אַ טייל פון זיי איז צו-ריקגעקומען—מיטן פרעמדן וואָרט!

אַ ברייטן וועג, וואָס פירט אָפּ פון יידישקייט, האָבן זיי גע-עפנט, אַ ברייטן און געפערלעכן וועג—דעם פאַל-שנאַ-ציאָנאַלן!

VIII

בכר הגויים...

„רענעסאַנס!“ אַ קליין, איינאיינציק וואָרט, אָן אַ צוגאַב, אָן תנאים פון אָרט און צייט... אַ קליין וואָרט און אַזאַ-מען איז עס, פון וועלכן עס דאַרף אַרויסשפּראַצן אַ וועלט, אַ יידישע וועלט...

און מעכטיק שטאַלץ איז דאָס וואָרט, און נישט ניי; עס איז דאָס אַלטע פּראָפעטן-וואָרט! דאָס משיח-וואָרט!
אייביק זענען די אידעען, זיי טוישן נאָר, אין דער אַנט-וויקלונג, די פאַרם.

איז אָבער דאָס וואָרט אין זיין רייניקייט אויפסניי נאָך
זישט געזאָגט געוואָרן...

ווען דער אָפגעשוואַכטער קלויסטער האָט אָפגעצויגן, ווען
די מויערן פון געטאָ, וואָס איז געווען אונזער תפיסה און פעס-
טונג צוזאמען, זענען געפאלן, — איז דאָס יידישקייט צו-דער-
שלאָגן געווען, צו-שוואַך דערצו, — עס איז צייט ווייליק אָן
אַטעם געבליבן.

זוכט איינער דעם פולס און געפינט נישט, אָדער טויבלעך
איז ער און הערט אים נישט, מאַכט ער:

— עס זאָגט אָפּ, דאָס יידישקייט!

און אַ שאַד איז עס אים:

— אַמאָל אַזאָ נגידה געווען, דער וועלט אַ גאָט געשענקט!

און ער טרייסט זיך: אַ ירושה לאָזט עס, דאָס יידישקייט:

— אַ יחוס אַ גרויסן! אָן אייביק געצויגן וועקסל אויף

פּוּר פון דער וועלט!

און ענדיקט רעזיגנירט:

— אייביק לעבן קאָן מען נישט! די אייטן פון רעליגיאָן

(און יידישקייט איז פאַר אים נישט מער!) זענען איבערהויפט

פאַרביי... אַפילו דער קלויסטער, דער שטאַרקערער, דער יינגע-

רער פּאַלט... דאַרף מען דעם "יידישקייט" זיין רעכט טאָן, פיינע

תּכּריכים נייען, אויפן מיטאַלאָגישן בית-עלמין אַ בכבוד אָרט גע-

פיינען... "יאָווע" איז דאָך גרעסער פאַר יופיטער!

האַט אַ צווייטער מער פיעטיזם און ראָט:

— נישט באַערדיקן זאָל מען, נאָר באַלזאַמירן! זאָל עס, ווי

עס איז, פאַרשטיינערט בלייבן — אויף אייביק! אַ היסטאָרישער

מאָנומענט, פאַר אַלטערטומס-פאַרשער — אָן אייביקע פרייד!

הייסן הייסט עס:

— אָפגעגאַנגען, אָפגעדאַנקט האָט די יידישע נאַציאָן,

שטעלט איר דאָס יידישקייט אירס אַלס מצבה אויפן קבר!...

וויילן אָבער נאָך אַנדערע נישט אָפּזערעטן...

נישט אַזוי לייכט שטאַרבט אַ נאַציאָן...

„בלוט איז קיין וואסער נישט“, עס האלט דער נאציאנאלער אינסטינקט.

עס ווערט אמאל פארטומלט, פון א שטיק שרייענדיק עולב-
הזה איבערגעשריגן און ער פארשווייגט א וויילע, — וועקט ער
זיך אבער שפעטער נאך שטארקער און שטראפט נאך העכער,
נאך געוואלדיקער!

און וואו אהין אפטרעטן?

נישט אפן זענען נאך טירן און טויערן!...

דער גויאישער מאגן איז נישט אזוי ברייט און נישט אזוי
געזונט, „יחידי-סגולה“ — באנקירן גרויסע, פאליטיקער, בארימטע
געלערטע, זינגער, וויאלין-שפילער... נעמט ער אויף און פארדייט
נאך ווי עס איז... א לע פארדייען קאן ער נישט...
און בלייבט דאס „געזינדל“, ציט עס צוריק צו זיך, ווי
א מאגנעט, לאזט עס נישט רוען...

און שדט מען זיך נישט צוליב קינדער און קינדס-קינדער,
טראכט מען אזוי:

גיין מוז מען, ביים יידישקייט בלייבן קאן מען נישט,
דער שטראם פון לעבן טראגט, מוז עס מיטנעמען!
נאר נישט אינגאנצן!

עס איז אזוי גרויס, אזוי אומגעלומפערט שווער און — אזוי
נישט שיין!

פארקלענערן מוז מען עס, שטארק פארקלענערן און פאר-
צירן...

און אפערירן לאזט זיך עס.

מען שניידט אין טויטע פארמען, און עס גייט קיין טראפן
בלוט, און מען הערט קיין קרעכץ!... אפשר ברומט ערגעץ
א שכינה אין א חורבה — ווער הערט זי?

און ווי לייכט עס רייסן זיך בלעטער פון סידור אויס! ווי
שיין עס זעען אויס די ספרים אין ארכיוו! ווי פיין אפגערייניקט
איז געווארן די יידישע שטוב, נעם און שטעל איאקלע, זי פאסט!
דאס געבליבענע שטיקל יידישקייט וועט בלייבן אין שול,
פארזארגן וועט זי — דער רב...

דער רב מוז אָבער אויזען, ווי אַ מענטש... דעם פּאַסטאָרס
טראַכט איז אזוי שיין, מאַכט אים עפעס אזוינס... און די שול
מוז ווערן סינאגאָגע, מוז ווערן טעמפל... יענץ איז אַ דלות, און
דלות עקלט...

און אָן פייט, קרבנות און ארץ-ישראל איז דאָס געבעט,
אפילו אויף דייטש איבערזעצט, גאַרנישט „שאַקניג“... עס איז
„גאַטעס-דינסט“, ווייניקסטנס אויף איינמאַל אין יאָר...

אמת, עס ציט נישט, עס האָט עפעס פאַרלאָרן פון דעם,
וואָס האָט געצויגן, — וועט דער אָרגל ציען, אַ מיידל-כאָר וועט
שלעפן די יוגנט ביי די האָר... און דער שטיל-האַרציקער, נאָר
אַרימער סיני-ניגון מוז געענדערט ווערן, עס מוז — שאַלן!
ווי אין קירך!

און קאָן מען נישט שבת, וועט עס שאַלן זונטאָג!

עפעס מוז בלייבן!

און מען שניידט, ענדערט, פערפומירט — און טויט בלייבט
טויט... די אַלטע האַלטן זיך, ווי עס איז... אויס פיעטיזם... די
יוגנט אַנטלויפט — די רעפאָרם באַנקראַטירט...

קומט אַ „נייער“ מענטש און מאַכט אַ גוטע מינע צום שלעכטן

שפּיל, ער איז קעגן יעדער רעפאָרם:

— רירט נישט! די נשמה איז אַוועק, די פאָרם איז גע-

בליבן, די הויפט-זאָך איז עבן די פאָרם!... דעם וויין טרינקט מען

אויס, אַדער ער ווערט אויסגעוועפּט אַליין, אייביק איז דאָס פּאַס!

האַלט זיך פעסט אָן פּאַס, און גיסט אַריין פרישן וויין!

לייכט צו באַקומען! וויינהענדלער פעלן נישט... עס טוישן זיך

נאָר די פירמען, אַמאָל איז געווען אַריסטו, היינט — ספענסער,

מאָרגן — ווייס איך ווער...

האַלט זיך נאָר אָן פּאַס!..

זוכט נאָר אַ פרייען און זיכערן קעלער, וואו עס אַני-

דערצושטעלן!...

איז די „פּאַס-אידעע“ אויך אידעע —

קומט אָבער די צייט אויף אידעען, פאַלן זיי פון דער מאַ-

דע אַרויס.

די צוריקגעקומענע פון אייראָפּע, צי פון דאָרט צוריקגע-
טריבענע, אָדער אליין, אויס רחמנות צום אָרימען, געפּלאַגטן
פּאָלק אָדער אויס פּיעטיזם און דערוועקטער בענקשאַפט צוריק-
געקומען, האָבן אונז די בשורה געבראַכט:
— איר זענט אַ פּאָלק!

דאָס האָבן מיר אייגנטלעך לאַנג געוואוסט, קיין שפּראַך
אין דער וועלט האָט נישט אַזוי פּיל באַצייכענונגען אויף ראַסע
און פּאָלק, ווי העברעאיש, ניי און געווען נאָר דער צוגאַב:
"נישט מער!"

זיי האָבן מער נישט געפּילט און ביי די פרעמדע
מער נישט געזען!
"אַ פּאָלק און נישט מער" — דאָ הייבט זיך אָן די געפאַר!

IX

ד ע ר א ו נ מ ע ר ש י י ד .

קומט מען פון ערגעץ צוריק און מען קוקט אויף אונזער
יידישער טראַדיציע מיט פרעמדע אויגן אָדער, וויניקסטנס, אויף
פרעמדע ברילן, זעט מען עפעס אויסטערלישס.

קאָן מען דאָס אויסטערלישע נישט פאַרשטיין, זאָגט מען
— נישט נאָרמאַל!

וואו עס פעלט דער באַגריף, ווערט געשאַפן דאָס וואָרט!
נישט נאָרמאַל" קאָן אָבער זיין אַזוי אונטער, ווי אים
בער דער נאָרמע, נישט נאָרמאַל קאָן זיין שגעון און געניע.
נישט נאָרמאַל איז דאָס פאַרברעכעריש-אַטאָויסטישע און
צוגלייך דאָס פּראָפעטיש-רעוואָלוציאָנערע.

אַז "נישט נאָרמאַל" האָט מען שטענדיק געוואוסט:
עם לבדד ישכון—גוי אחד בארץ—חטיבה אחת בעולם...—
דאָרף אָבער דאָס "נישט נאָרמאַלע" אָפּגעשאַצט ווערן...
אויף אַלעם, זיך אליין נישט אויסגעשלאָסן, מוז מען קוקן
מיט אַ פּריי אָפּן אויג. אַלץ מוז געשאַצט ווערן, אַזוי דער מענטש.
אוי די נאַציאָן, ווי ווייט מעגלעך איז, אָפּיעקטיוו.

ביים שאצן פארגלייכט מען, אָבער נישט כדי אויס-
צוגלייכן, אין אַגעשטעלט סדום-בעטל צופאַסן, נאָר כדי צו
געפינען דאָס נישט-גלייכע, דאָס אייגנאַרטיקע.
אַזוי, אייגנטלעך, טוט אויך דער איינצלנער מענטש.
וואָס העכער דער מענטש איז, אַלץ עפּטער פּאַרטיפּט ער
זיך אין זיך אליין, אַלץ באַטראַכט ער זיך אליין, פּרעגנדיק: צו
וואָס? נאָך וואָס?

ער וואַרפט זיך קיינעם, אויסער זיך, קיין אַנדערן איינצל-
נעם מענטש נישט אונטער, ער זוכט ביי קיינעם נישט קיין רעכט-
פּאַרטיקונג פאַר זיין לעבן, קיין הסכמה אויף זיין עקזיסטענץ, ער
וועט זיין רעזאָן דעטער נישט גרינדן אויף נוצלעכקייט פאַר זיינס
גלייכן אָדער אויף ענלעכקייט צו אים.

ער פּאַרטיפּט זיך אין זיך, ווייל ער וויל זיין זיך אין זיך
געפינען, דאָס געפונענע פון מינדערווערטיקן רייניקן, דאָס
מער ווערט טיקע פּלעגן, אַנטוויקלען, זיך די אַנטוויקלונג פאַר
ציל און צוועק שטעלן, און דערפאַר איז ער גרייט צו שטרייטן,
צו קעמפּן ביזן לעצטן טראָפּן בלוט, צו אָפּפּערן זיין לעבן...

ביי דעם פּראָצעס קוקט אויף זיך דער העכערער מענטש
פון נאָך אַהעכערן שטאַנדפּונקט: פון דער הויך, צו וועלכער ער
מוז, לויט זיין נאַטור, שטרעבן... פון זיין "איך" אין ווייטסטן
פונקט אויף זיין לעבנס-וועג.

דער אַזוי פאַר געשטעלטער "איך" איז זיין אימפּעראַ-
טיוו, זיין ריכטער.

ער איז נישט באַנקראַט, און די פאַרגאַנגענהייט גיט אים
נאָר דאָס מאַטעריאַל צום זיך ערקענען. ער ליקווידירט זיין לעבן
נישט, און זיין "איך" אין דער געגנוואַרט איז נישט זיין ריכטער
און שאַצער — זיין "איך" אין דער צוקונפט איז זיין שטרעבן
און גלויבן, און דער רעכטפּאַרטיקער פון זיין לעבן...
דאָס זעלבע מיט פעלקער...

זוך איך מיין יידישקייט, זון עיך עס פאַר מיר, זוך איך
עס אין דער צוקונפט, אויפן גרונט מן מאַטעריאַל אין דער שט-
פּערישער פאַרגאַנגענהייט...

די געגנווארט, דאָס „געלערנטע חומש מיט רש"י" לאָז איך אַרויס — דאָס איז אונזער דעקאדאַנס — אונזער אָפּפאַל.
איז דער ריכטער פון איינצלנעם מענטש זיין איבער-מענטש;
און דער ריכטער פון דער נאַציאָן, נישט קיין אַנדערע — נאָר
די נאַציאָנאַלע צוקונפט — איר שטראָם, ווען ער פליסט אַרײַן
אין ים — אין דער פרייער מענטשהייט אַרײַן...
פאַר דער נאַציאָנאַלער צוקונפט שטעל איך די אייגנ-
אַרט פון מיין פּאָלק (האָט ווער אַן „אַתה", זיין „אַתה בחרתנו!")
און פּרעג:

בין איך מינדער-אַדער מערווערטיק?
אז נישט גלייך, דאָס ווייס איך. —

מיין פאַרגאַנגענהייט דער-אַנט:
וועסט נישט דינען קיין אַנדערע געטער, נאָר דיין איינציקן
גאָט.

אין מיט פון דיין לאַנד, אין ירושלים, וועסטו זיין טעמפל
שטעלן.

דריי מאָל אין יאָר וועסטו צום טעמפל קומען, פאַר גאָט
זיך באַווײַזן, אים דיין אָפּפער גענעגענען, אים דאַנקען, בעטן און
דינען...

אין פּאָלק, אין לאַנד, אין טעמפל, אין געזעץ, אין גאָט...
און אַלץ ווערט פאַרמירט צוזאַמען, אין אין אָטעם...
ערגעץ אַנדערש טאָר קיין טעמפל נישט זיין און קיין
מובא. ערגעץ אַנדערש, ווען אויך דעם איינציקן גאָט, טאָר קיין
קרבן נישט ווערן גענעגענט, קיין ווירויך אויף דער פאַן גערוי-
כערט, — דאָס ווערט באַשטראָפּט מיט — טויט!

און דאָך איז פאַר אַלע דער טעמפל...
מעג קומען דער פרעמדער און בעטן, גאָט וועט צו-
לייגן זיין אויער, און זיין אָפּפער באַוויליקן, און ווער עס וועט
רופן דעם נאָמען פון איינציקן גאָט, דער איז זיין קינד... און
פון ציון גייט אַרויס דאָס געזעץ פאַר פעלקער...
די נאַציאָנאַלע — וועלט-אידעע!

האָבן עס אַנדערע פעלקער ?

האָבן דייטשן, פראַנצויזן, ענגלענדער, רוסן און אַנדערע
אײראָפּעאישע פעלקער אַנאַציאָנאַלע וועלט-אַנשוואַנג, אַנאַציאָ-
נאַלע רעליגיעזן ? אַדער נאַציאָנאַלע וועלט-אידעאלן ?

פאַרהאַן „דייטשע פּילאַזאָפּיע“, דאָס הייסט: פּילאַזאָפּישע
ביכער, געשריבן פאַר דייטשן אויף דייטש... קיין דייטש-פּילאַזאָ-
פּישע אידעע איז נישט פאַרהאַן.

פאַרהאַן פראַנצויזישע אידעאלן פאַר און צוליב דער
פראַנצויזישער נאַציאָן: גרויס זאָל זײן פראַנקרייך און צעשפרייט,
און גערימט, באַדן זאָל זי זיך אין גלאַנץ...

פאַרהאַן אידעאלן פאַר ענגלאַנד: איך די פאַבריק, די גאַנ-
צע וועלט מיין מאַרק!

און אזוי אַלע... אַלע...

„קריסטן“ זענען זיי...

האָט זיי דאָך דאָס קריסטנטום נישט פאַראייניקט. זיי
האָבן זייער קריסטנטום נישט באשאַפן; מען האָט עס זיי אָנגע-
וואָרפן מיט געוואַלט, אַדער זיי האָבן עס גערנוויליק אָנגענומען.
עס איז נישט אַרויסגעשפרונגען פון זייערע געהירן, נישט אַרויס-
געשפראַצט פון זייער געבליט...

דאָס זיינען פעלקער פון קלויסטער באַצוואַונגענע...

שווימט דאָס פרעמדע אַרום פון אויבן און קומט נישט אין
תּוֹך פון דער נשמה אַרײַן... האָט עס מיטן ווירקלעכן לעבן קיין
מגע ומשא נישט: עס ווערט אויס סאַציאַלע ערשיינונג. עס ווערט
„גלויבן“... עס ווערט אַשליסל אויפצופענען דעם הימל נאָכן
טויט, נישט צו באַצווינגען דאָס לעבן, עס איז „מלכות השמים“,
נישט ערד און נישט לעבן אויף דער ערד; עס פאַרלייקנט אַר-
בעט און אַנטוויקלונג...

עס איז גלויבן, נישט ווילן; עס איז אַפּוּאַגן
זיך, אַפּשײַדן, אַוועקגיין; אויסלייזן זיך פון לעבן
נישט פאַרן לעבן...

טראַגט מען עס אויבן, איבערן לעבן, ווי אַ מאַנטל;

אינם לעבן, אונטערן מאנטל רעגירט דאָס רוימישע רעכט, די גריכישע קונסט, די אייראָפּעאישע טעכניק... פיר פאַרשיידנאַרטיקע קוועלן פון רעכט — די פינפטע איז די נאַציאָנאַליטעט וואָס הייליקט שוין אַלע פאַרברעכן קעגן אַנדערע אַלס — פאַטריאַטיזם... און דעריבער וויל זיך אַ אייראָפּעאישע נאַציאָן ווירק־לעך באַפרייען, מוז זי זיך צו אַלעם ערשטן באַפרייען פון אינ־טערנאַציאָנאַלן קלויסטער... וויל זי פּראָגרעסירן אין לעבן, מוז זי זיך אָפּזאָגן פון הימל, פון רעליגיאָן... מיר — אַפּאָלק אָן באַזיץ, אָן אַן איינהייטלעכער שפּראַך, מיט אַ דראַנג נאָך קולטור און נאָך אָן קולטור, מיר — אַלס „נאַציאָן און נישט מער“, זענען מיר גאַרנישט! און ווי לייכט איז פון גאַרנישט אַוועקצוגיין!...

X

נאָך וועגן.

נישט קיין אַקאַדעמישער שטרייט ווערט צווישן אונז און אַנדערע געפירט. נאָר אַן אויבערפלעכלעכער מענטש זעט גישט דעם צו־זאַמענהאַנג צווישן קולטור-מאַמענטן און וועלט-אַנשוואַונג. די וועלט, מיט יידישע אויגן געזען, איז אַן אַרגאַניש צו־זאַמענגעבונדענע, אַרגאַניזירטע און דעריבער מאַראַליש פאַראַנט־וואָרטלעכע וועלט. די וועלט, מיט היידישע אויגן געזען, איז אַן עפילעפטיק, צעוואָרפענע, באַהאַלטענע און אָפּענע קרעפטן, וואָס פאַלן קיין געזעץ נישט אונטער, און וועלכע מען קאָן דעריבער קיין מאַ־ראַלישע פּאָדערונגען נישט שטעלן. אויפן וועג פון היידנטום צום יידישקייט ווערט אינטעגרירט גענעראַליזירט... קומט מען צו געטער און האַלבע געטער. ווערט די וועלט אַ שלאַכט־פעלד צווישן זיי, הייסט דער שטאַרקסטער, דער זיגערנישער — יופיטער, אַ דעה אָבער האָבן אַלע, אַלע מיטן

זיך צרייגן, איז יעדער גאָט אין זיין צייט אָדער אויף זיין אָרט, אין זיין טעמפל אָדער אין זיין טאָג — געזעץ און אימפעראַטיוו. איז, ווייטער און נענטער צום ייִדנטום קומענדיק, דאָס געזג-טום אויסערלעך געפאלן, די געטער-סימבאָלן, אין האַלץ געשניצט, אין שטיין אויסגעהאַקט, אויף ווענט און לייִוונט געמאַלט — זענען צעשטערט און צעשטויבט געוואָרן, — פון הונדערטער אימ-פעראַטיוו ווערט דאָך געפירט די וועלט... צו קיין איינהייט איז אויסער דעם ייִדנטום קיין איינציקע נאַציאָנאַלע וועלט-אַנשוואונג נישט געקומען...

קיינער וואַרפט זיך דעם איינציקן נישט אונטער. זענען זיי אַלע קעגן דעם ייִדישן — פראַווינציאַליזם-מען, היימיש, אויף אייגן געברויך, געבאַקענע פילאָזאָפֿיען... קאָן זיך די העכערע אידעע דער נידעריקער נישט אונטערגעבן, דאָס העכערע בלוט אינסטינקטיוו מיטן נידעריקערן נישט מישן... איז דאָס געשריי רענעסאַנס!

לאָזט מיך פריי ריידן מיין וואָרט, פריי אַרבעטן און קול-טור-ווערטען באַשאַפן לויט מיין וועלט-אַנשוואונג, איך האָב אייך אַמאָל אזוי פיל געגעבן, לאָזט מיך נאָך אַמאָל געבן. — און נישט אויף אַ באַשטימט אָרט ווערט דער שטרייט גע-פירט. מיר האָבן שוין לאַנג די נאַציאָנאַלע קינדער-וויג פאַרלאָזט; גערן אָדער נישט גערן, אַ וועלט-פּאָלק געוואָרן, נישט באַגרעניצט איז דער קאַמף, אַ וועלט-קאַמף איז ער!

און נישט מיט דעם אָדער יענעם פּאָלק פירן מיר אים, און נישט מיט אַ קאָאָליציע פון אייניקע פעלקער, יידן און גוים שטייען זיך אַקעגן, ייִדיש בלוט און גויאיש בלוט...

קאָן זיך דאָס ייִדישע בלוט, וואָס איז אין דער רעליגיעזער פאַרם מאַנאַטע איסטיש, אין דער פילאָזאָפֿישער מאַניס-טיש, מיט אַנדער בלוט נישט מישן; קאָן אַ העכערע וועלט-אַנ-שוואונג דער נידעריקער זיך נישט אונטערגעבן, מוז זי שטרייטן אום דאָס רעכט, איר אייגענע וועלט-קולטור צו שאַפן. — קומען די אין דער פרעמד געלערנטע און האָבן לייכטע עצות; לייכטע, ווייל אויבערפלעכלעכע...

האָט מען אונז איבער אַלאַנגע צייט דאָס מויל פאַרמאַכט,
די הענט געבונדן, נישט ריידן געלאָזט, נישט אַרבעטן. ראַט מען
אונז: גיי און בעטל... אַסימיליר זיך, הייסט עס, נאָך וואָס אַ באַ-
זונדער ווערקשטעל?

האָב איך מיין אָפּשאַצן פון שלעכט און גוט, ראַט מען
מיר: שאַץ איבער די ווערטן!

שטרייט איך פאַר מיין אמת-לאַכט מען אויף מיין „מיסיע“—
אַמגעפערלעכסטן אָבער זענען: איבערגעאייילטע צוג-
זאָגן און איבערגעטריבענער פעסימיזם...

דיין היים איז אָפּן, מאָרגן גיב איך זי דיר!
און אז דער מאָרגן איז געקומען און די היים האָט זיך
נישט געעפנט — זיינען מאַנכע אַנטלאָפּן פון אונז, מער קיין
האַפּנונג אויף רעטונג נישט געהאַט...
אָדער:

וואָס איר מאַכט אין דער פרעמד, איז געבויט אויפן
וואַסער, געבויט אויף זאַמד, דאָס טראָגט אַוועק דער ווינט...
ווערט מען אָפהענטיק, זוכט מען פרעמדע קולטורן, פרעמדע
גיטער און שטעלט יענער אַ באַדינג: זיי מודה, אַז משיח איז
געקומען, טראַכט מען:
דער קליגערער טרעט אָפּ...

נישט, יאָ ווילן, און וועמען?

(פארוואל-רעדע)

מען האָט דאָ פיל גערעדט אין די בלעטער — פיל גע-
שריבן וועגן דער יידיש-וואַרשאָווער וואַל-טראַגעדיע; פאַר מיר,
איך זאָג אַײַך פאַראויס, איז די גאַנצע וואַל-קאַמפּאַניע, וואָס
ווערט געפירט פון דער זייט, אין רעזידענץ פון באַשניטענעם
פוילן — אַ טראַגיקאַמעדיע, וואָס גרעניצט מיט פאַרס...

אונזער וואַל-קאַמפּאַניע, וואָס מאַכט אונז, מכלומרשט, אַזאָ
הייס בלוט, און רירט בײַ די פּוילישע אוורפּאַטישע רעדל-פירער
די גאַל — ווערט געפירט, פון איין זייט, פון די, וואָס גלויבן
נישט אין וואָס עס איז פאַר מעגלעכקייט פון אַ יידיש לעבן אין
דער דיאַספּאָראַ און פון זייט — פון אַזעלכע, וואָס גלויבן נישט
אין איר אייגן יידיש רעכט אויף לעבן בכלל, וואָס זוכן דעם
טיטל אויף רעכט צו לעבן אין פרעמדן בוזעם-טאַש... וואָס האָבן
גאַרנישט אין זיך, נאָר אַלץ אויסער זיך, — אויסער דעם
פּאָלק, וואָס זיי ווילן פּערטרעטן, און — פּילייכט אַן איבעריקער
"פּער"; טרעטן איז איבערגענוג...

אין זאל זענען דאָך פאַרהאַן נאָך אַ מנין וואַל-מענער — די
אַלטע קאָנסערוואַטאָרן... דער עק פון אַסימילאַטאָרישן בלאַנדזענ-
דיקן קאַמעט, — אירע געהאַרזאַמע דינער, וואָס קריכן איר אונ-
טער די נעגל... און הייסט זי, שפּײַען אויף דער דומע — שפּײַען
זיי און טרעפן זייערע אייגענע ווייסע בערד... יידישע לעבנס-
פּראָגן אין דומע וועלן באַרירט ווערן: פון "ששערטאַ אַסיעד-
לאַסט" ביז אפּער-פעלד איז אַ גענוג ברייט און ווייט פעלד פאַר
שוואַרצרייטעריי פון שוואַרצע לייט. פון אונזער זייט, אויב
באַיקאָטירן די דומע, וועט גאַנץ רוסלאַנד קיין וואָרט פון טרי-

בונע נישט הערן, אָבער אז די אַסימילאַציע הייטט באַיקאַטירן.
רופן די ווייסע בערד: באַיקאַט! באַיקאַט! פון גער פון דער
פראַנצויסקאַנער!

אַט ווער עס האָט ביז אַהער די וואַל-קאַמפּאַניע געפירט-
דער ייד, דער איינפאַכער ייד, וואָס בויט שטילערהייט, מיט
העלדישער איינגעשפּאַרטקייט, מיט אָפּפער פון פלייש און בלוט,
אַ יידיש לעבן דאָ, אין דעם טייל דיאַספּאָראַ, וואָס פילט:
"איך לעב, האָב איך רעכט", און קעמפט פאַר זיין רעכט—דער
איז נאָך, ליידער, נישט אָרגאַניזירט, דער איז נאָך צעוואָרפן, ווי
זאַמד אויף דער גרעניץ פון פּאָליטישן פאַר-וואַסער...

וואַלט זיך זיין שטימע געהערט, וואַלט דער ייד אָרגאַ
ניזירט געווען, וואַלט צו קיין פאַרט, צו קיין טראַגיקאַמעדיע נישט
געקומען: באַקומען אַ מערהייט, אין פּאָליטיק איז "מעהייט"—
רעכט, אויב דיין רעכט, ווייל פון דיר דעם שענסטן, דעם
בעסטן, דעם קרעפטיקסטן... האָבן אָבער געפירט דאָס רעדל
מענטשן, וואָס האָבן דעם גלויבן אָן יידיש-לעבן פאַרלוירן, אַלץ
איינס, צי זיי ווילן דעריבער טרענקען אין פרעמדן וואַסער, אָרער
אַוועק, ערגעץ אַנדערש בויען—האַט געמוזט קומען צו דער
טראַגיקאַמעדיע, צום פאַרט!

שטייען זיך—אַ! דאָס גרויסאַרטיקע בילד!—שטייען זיך
אַקעגן צוויי פעלקער: אַ פּאָלק פון האַנאַרנע שלאַכטע, וואָס
אונטער איר איז היינט טוב-שטום און בלינד געמאַכט!—און
פון דער אַנדערער זייט מיר, דאָס אַזוי גערופענע קרעמער-
פּאָלק און פירן שטרייט וועגן די וואַלן. גייט דאָס קרעמער-פּאָלק
און זאָגט זיך אָפּ, דעמיטיק, די ערד קושנדיק פון אַלעם גוטן און
פאַרלאַנגט, אַ מהנה לעשו, זיין וואַלרעכט... נאַריש, אָבער נישט
קרעמעריש, געשענקט פון הויך-מוטיקן פּאָליטיש-נאַרישן האַרץ,
נישט פאַרקויפט, נישט פאַרשאַכערט... איז דער האַנאַרנע
שלאַכציק, וואָס האַנדלט מיט זיין רעכט אין ווין, בערלין, און
פאַרשאַכערט עס אין פעטערבורג, ווי דער נידעריקסטער "האַנדל-
האַנדל" און טרעט, נישט ווילנדיק מיט אונז האַנדלען, אונזער
דערלאַנגטע מהנה מיט די פיס...

אזוי האָט מען אונז געפירט און צוגעפירט צום פּאַרס...
 איך בין אָבער נישט אַהערגעקומען צו מאַכן אַ סעצעסיע.
 וואָס געשעען איז געשען; צו שפּעט צו צעטרענען דאָס געוועבטע
 און אָנהייבן אויפס ניי ... ווי פעלערהאַפּט די אַרבעט זאָל נישט
 זיין, געפירט מוז ווערן — ווייטער... „פון איינמאָל געשעענעם —
 אַ קייט אויפן האַלז“, און נישט קיין גאַלדענע, מוזן מיר זי וויי-
 טער טראָגן; פון איינמאָל געשעענעם קען גאָט אַליין קיין קוצו
 של יוד נישט ענדערן... אָבער נישט דער איז פאַרבלאַנדזשעט,
 וואָס איז אויף אַ וויילע אַראָפּ פון רעכטן וועג, נאָר דער, וואָס
 דערזעט עס, און וויל נישט צוריקקערן...

אַלזאָ דער אויסגאַנגס-פּונקט — דאָס געשעענע!
 מען האָט זיך ציוניסטיש-אַסימילאַטאָריש-קאָנסערוואַטי-
 סטיש אָפּגעזאָגט אין אונזער נאָמען, אין איינפאַכן יידס נאָמען
 פונם רעכט צו וויילן אַ יידישן קאַנדידאַט. אונזער, אויס פּורן
 גאַלדיקן הומאַניזם, ערלעך-גוטערפריינד — שוויצענטאַכאָוסקי,
 לאָזט אונז גריסן פון הויכן פּוילישן פאַרנאַס אַראָפּ, וואו ער
 דונערט אַלס יופּיטער, פריינדלעך גריסן; עס איז פון אונזער
 זייט, זאָגט ער, פיין און ערל! דאַנקן מיר אונטען פאַרן
 דאַנק פון דער הייך, פאַרפאַלן — אָפּגעזאָגט זיך! וויילט נאָר
 נישט קיין תּלין פאַר אונז און מיר זענען צופרידן.

האַט אָבער די קרעמערין אין בערלין, ווין און פעטערבורג
 און די האַנגאַרנע שלאַכטע אין דער היים, אויף אונזער מתנה
 דעם פּוס געשטעלט, אָן שפּאַרן און טרעט אונזער גוט האַרציקע
 מתנה — „מיט אייך רעדט מען נישט, מיר וועלן וויילן וועמען עס
 וועט אונז געפעלן, און אַז אונז געפעלט גראַד, צו דער יעצטיקער
 מולדיקער שעה, דער תּלין, מוזט איר אים מיטוויילן...“

ווערט נישט גוט, צו אַלעם ערשטן דער אַסימילאַציע...
 חתונה געהאַט — און וועמען מיט דער לינקער האַנט — און שוין
 געוואָר געוואָרן, אַז דער מאָן איז אַ שלעגער... שרייט זי: אַב-
 סטיגענציע... קעגן מאָן פון דער לינקער האַנט אַרויסטרעטן וויל
 זי נישט, איבערבייזערן אים קען זי נישט, קען קיין הויך וואָרט
 קיינמאָל נישט ריידן, — דאָס צונועהדיקע קעבס-ווייבעלע... אַלזאָ

בעט זי אייך רחמים: דערצערנט אים נישט, (שטילערהייט: ד ר גולן!) שווייגט — (און הויך, ער זאל הערן:) אַבסטינענציע ..
און אַט קעגן דער נידערטרעכטיקער מאַדאם — אַבסטינענציע
ויל איך אַרויסטרעטן; קעגן אָפּהאַלטן אייך פון די וואָלן ... וואָס
פאַר אַ זיסע ריידעלעך מיר האָבן פון די וואָל-טריבונען פון די
אַבסטינענטינס זייט נישט געהערט, וואָס פאַר אַ שטרוי עס איז
איבער צייט נישט געדראָסן און איבערגעדראָסן געוואָרן, — דער
זיס-שטרויענער אינהאַלט לאָזט זיך צופירן צו איין וואָרט:
„פאַגראַם!“ מען שרעקט אונז מיט פאַגראַמען, דעריבער האַלט
אייך אָפּ, לאָזט ווערן אייער תּלין, אייער פּאָליטישן שונא ... און
שרעקיקע פעלן נישט ...

אַבער, מיינע הערן, נישט נאָר אין וואָל-צייט צו דער דומע
שרעקט מען אונז מיט דעם אַלטן גוט אויסגעפּרייטן געווער...
מען האָט זיך מיט דעמזעלבן געווער אויך ביי אונזערע היימישע,
קהלישע וואָלן באַנוצט; דיזעלבע הענט נישט נאָר יעצט, ווען
עס גייט וועגן „קרוין-פוילן“, וועגן דעם פּראָגט, — ווי די פּוילישע
צייטונגען באַצייכענען עס, — ווי אזוי עס דאַרף אויסזען די פּוילישע
לישע סטשעכע, די פּוילישע פּאַטערלאַנדס-שטוב ... דאָס זעלבע
האַבמיר געהערט ערשט נישט לאַנג, און פון דיזעלבע געדונ-
געבע מיילער, אויך ווען עס איז געגאַנגען וועגן אונזער היימיש-
קהליש חינוקעלע, ווי עס זאל אויסזען ... ביז אַהין גייט די צענ-
זור פון האַנאַרנע שלאַכטע, ביז אַהין די טכורשאַפט פון אונ-
זערע — זייערע דינער... דער געשטרענגער צענוואָר וויל אויך וויסן,
ווער עס וועט זיין דער גבאי אין אונזער קהל-שטוב, ווער עס
וועט אונזער אַרימע שפּייזן (אימשטייגס געזאָגט!) אונזערע מתים
באַגראַפּן (דאָס — על צד היותר טוב!) און אַ רוף: „קלייבט אונ-
זערע משרתים. אַגיט...“ האָבן זיך אַ טרייסל געטאַן אונזערע
באַנקיר-בייכלעך, די געלט-בייטלען אַ קלינג געטאַן: באָם! און —
געוויילט געוואָרן, ווי איר ווייסט ...

מוז דעריבער צום אַלעם ערשטן אָפּגעוואָרפן ווערן די
שרעק. שרעק איז אַ שלעכטער יועץ. מען מוז קלאָר מאַכן די פּאָ-
ליטיש-סאָציאלע לאַגע.

וועט מען אונז שלאָגן ?

איך ווייס נישט. דער "קוריער וואַרשאַווסקיי" פאַרזיכערט, אז עס פעלן אים די אינסטינקטן צום שלאָגן. די לינקע זאָגן, זיי לאָזן נישט שלאָגן. דער רעויראַווי זאָגט: מען וועט נישט שלאָגן ! נאָר אויב שלאָגן, רבותים, שלאָגט מען דעם געבויגענעם, וואָס לאָזט זיך שלאָגן...

די ריטער-צייט און איר מאַראַל, די צייט פון דאָן-קיאָטס, איז פאַרביי. מען שלאָגט ליגנדיקע און נאָר ליגנדיקע — אָבער אַנטיסעמיטיזם, דער פיינער, וואָס שמייסט נישט, ער נעמט דעם ביסן צו פון מויל !

און דעריבער זאָגט מען: רייצט נישט ! דאָס פּוילישע פּאָלק איז אדרבא וואַרעם, לעבט און לאָזט לעבן ! גיט אַיך אונטער, האָט איר אַלע פרייהייטן, די גאַנצע פּולע גלייכבאַרעכטיקונג. לאָז נאָר דער אַנטיסעמיטיזם שלאָפן, וועקט אים נישט.

איך האָב פיינט דאָס וואָרט „אַנטיסעמיטיזם" — עס איז אַ גראַבער ליגן. נישטאָ קיין אַנטיסעמיטן. סעמיטן — טערקן און אַראַבער — זענען קעגן אונז גלייך מיט די אַריער, גיבן אונז אַזוי פיל מאַנדאַטן, ווי זיי !

איך קאָן אויך נישט ליידן דעם שקר פון טובות אויס לוי-טער גוטהאַרציקייט, פּל-זמן דער אַנטיסעמיטיזם שלאָפט...

לעבן איז נישט לעבן לאַסען !

מען גיט נישט. אין לעבן מוז מען נעמען. אין לעבן מוז מען פאַר אַלץ באַצאָלן. מען גיט אַמאָל, נאָר פּרעמדס. גיט אַ קיניג „רעכט", „גלייט-בריוו", „גראַמאַטעס" אויפן חשבון פון אַדל. גיט דער אַדל רעכט און גראַמאַטעס אויפן חשבון פון דער שטאַטישער באַפעל-קערונג. — וואָלט די ליבעראַלע בורזשואַזיע געגעבן רעכט אויף אַר-בעט אין פּאַריז, — ליידער, קוים איז אויפגעשטאַנען די פאַבריק-האַט זי שוין די בורזשואַזיע ווייניק וואָס צו זאָגן ! ניין, ליבע צוהע-הערס, אַייגנס גיט מען נישט. אַייגנס איז אַ קאָנקורענץ-זאַך !

האַט רעגירט דאָס דאָרף, האָט מען אונז געדאַרפט פאַר דער שטאַט. געלט האָט מען געברויכט, האַנדל און געווערב האָט געפּעלט ! אַ קליין ביסל פּויליש פּאָלק האָט געקאָנט שמיסן

און דער רוב—אונטער די ריטער ארבעטן אין פעלד מיט א היל-
צערנעם אקער!

קאָנען ביידע נישט באשאפן קיין מיטלשטאַנד, קיין האַנדל
און קיין געזוערע, האָט מען פרעמדע גערופן. בייטשן אויך
אונז! מיר זענען געקומען מער. קיין היים נישט געהאַט!

היינט שפרייזט דאָס דאָרף מיטן קליין-אַדל און פויערן אין שטאַט
אַריין, מיר דאַגעגן אין דאָרף אַריין קאָנען נישט; דערפאַר האָט שוין
דאָס געזען געזאָרגט. איז אַ איינזייטיקע קאָנקורענץ! עס ווערט ענג
ווי גוט דער פּאָליאַק זאָל נישט זיין, דעם ביטן פון מויל רייסן מוז ער
יאָ וויילן, נישט וויילן. די עקאָנאָמיש שוואַכע פון אונז מוזן
און וועלן אָפּטרעטן, מוזן עמיגרירן; די עקאָנאָמיש שטאַרקערע, גאָר
שטאַרקע האָבן מיר נישט, וועלן זיך מוזן אַרגאַניזירן,
פאַרטיידיקן און מיט דער יידישער איינגעשפאַרטקייט אַי-
בערלעבן און זיגן!

דאָס, און מער קיין ניס איז נישט געשען. רעדט נישט
פון אַנטיסעמיטיזם!

האָט זיך געענדערט די באַציאונג, איז דאָס פּאָלק אַנדערש
געוואָרן. די פּוילישע פרעסע אויף דער גאַנצער ליניע איז קעגן
אונז, — איז עס נישט קיין פּראָגע, פון ליבשאַפט און פון
האַס, פון ליבשאַפט און נקמה! — מען האָט אונז גאַנץ באַ-
שטימט ליבער, ווייניקסטנס ווייניקער פיינט, ווי דעם "זשיד
ניעווערני" אַמאָל, אין די עקאָנאָמיש בעסטע צייטן. געענדערט
האָט זיך אָט וואָס:

כל זמן אַ פּאָליאַק האָט געהייסן צער האָבן, וויינען אויפן
גלות פון דער פּוילישער שכינה, פּראָטעסטירן (אין דער היים
שטיל, אין אויסלאַנד הויך) קעגן אונטערדריקונג, האָט מען
אונז זייער גערנוויליק ערלויבט דעם טיטל פּאָליאַק.

יידעלע, קלאַג! שריי מיט! האָסט אויך אויערן אין אייראָ-
פע, און וואָס שאַדט עס? זאָג קינות אויף אונזער גלות אויך!
הייסט אָבער אַ פּאָליאַק אַזוינער, וואָס האַנדלט און
וואַנדלט און בפרט אַזוינער, וואָס דאַרף זיך פאַרען ביי דער
קאַסע פון דער זעלבסטפאַרוואַלטונג, איז "פּויליש" נישט נאָר

טרערן אין קרעכצן, נאָר אויך מאַכן הוצאת והכנסה אויפן קהלישן
חשבון אין שטעטל, — ברידערלעך, טרעט אָפּ! איר זענט דאָך
זרע אברהם, יצחק ויעקב, מאַכט קיין קונצן נישט.

דאָס איז דער קלאָרער אמת, דער אָפּענער איין-און-דרייסיק.

און די אַסימילאַציע ווייס נאָר איר שפרוך:

— ניע דראָניץ! שווייגט, נוצט אייער רעכט נישט אויס.
לייגט אייך, ווי די לעמעלעך, אַ געשמאַק זאָך. מען וויל געקוילעט
ווערן, ווי פפרות אין דער שטילער נאַכט.

מען פאַרציילט, אין פעטערבורג, אין אַרעסטאָראַן, האָבן
זיך געטראַפן אינספעקטאָרן פון שולן, וואָס זענען געקומען „בא-
מיטן“ זיך צו פאַרבעסערן זייער לאַגע מיט גרעסער געהאַלט און
„טשינעט“.

זיצט מען, טרינקט מען און מען רעכנט אויס זכיות...
נאַטירלעך: דער טיטל אויף זכיות זענען מיר! דער האָט פעסט
אָפּגעהיט די נאָרמע. דער צווייטער האָט זי נאָך פאַרקלענערט.
דער דריטער, נאָך מער בריה, א צירקוליאַר פון מיניסטער באַקו-
מען, צוצונעמען אַ יידן — און נישט גענומען: וואָן!

שטייט אויף נאָך איינער:

נישט אַזוי האָט ער פּשר פאַרדינט אַ „וולאדימיר“, צי אַן
„אַננאַ“ אָדער ח"י גדולים הוספה. ער האָט נאָר אין שול קיין
יידן נישט. דאָס האָט מען פאַר אים געטאַן. ער האָט אַן ערפינד-
דונג געמאַכט: אַ מאַשין צום שמייסן. מען דאַרף נישט צולייגן
קיין הענט.

אונזער אַסימילאַציע האָט אַ גרעסערע ערפינדונג געמאַכט
זי האָט זיך אַליין אָפּגעשמיסן!

„מיר זענען פּאָליאַקן! און ווען אַלע פּאָליאַקן זאָלן עס
לייקענען — מיר פילן, מיר זענען און — אַפּסטוינענציע: מיר
יידן וויילן נישט!“

נאָר פאַרוואָס האָט זי גענאַרט, דעם אמת נישט געזאָגט?
מיר לעבן נישט אַזוי נאָנט מיט דער „שליאַכטע“, מיר לעבן אונ-
-

זער אָפגעוונדערט יידיש לעבן, מיר האָבן געקאָנט אַ טעות האָבן, אָבער זיי? אזוי נאָנט, אזוי קנעפל בקנעפל, אזוי פיל אין דער משפחה ביי איין טיש, אָפט אין איין בעט — זיי האָבן דאָך שטענדיק דעם אמת געהערט — פאָרוואָס האָבן זיי געשוויגן, נישט אויסגעוואָגט דעם סוד, אַז די גאָלדענע צייט פון טובות און ליבשאַפט איז אוועק? אַז יענע ווילן עסן? פאָרוואָס האָבן זיי אונז נאָך געוואָלט איינריידן, אַז שולדיק זענען ציוניסטן, ליטוואַקעס און יאַצקאָן, — אַניט — אַגן-עדן! פאָרוואָס האָבן זיי אונז נישט דערציילט דעם אמת, אַז די שלאַכטעס זענען קרעמערס געוואָרן.

מיר קענען מיט מענטשן, וואָס פאָרהוילן דעם אמת, בפרט מיט אַזוינע, וואָס שמייסן זיך אליין, נישט גיין. אַפילו נישט שווייגן מיט זיי צוזאַמען! מיר דאַרפן וויילן, קעמפן דאַרפן מיר — מיר זענען דאָ און קעמפן דאָ!

קוכאַרזשעווסקי שפאַצירט איבער וואַרשע, מיר — אויך!
אַרבעטן אַרבעטן מיר נישט ווייניקער פאַר אים.

ער וויל וואַרשע אָפשמעלן אויף סקאַרנאַ און סטאַשיץ, וואָס זייערע שאַטן באַגעגענען אים אויפן שפאַציר. מיר טוען פאַרקערט, מיר מאַכן וואַרשע באַוועגלעך, טרייבן זי ווייט אוועק פון די שאַטן, מיר מאַכן אַפילו די שווערע היזער באַוועגלעך, סחורה מיט ליד. און געווער און האַנדל און אינדוסטריע האָבן אונז פיל, זייער פיל צו פאַרדאַנקען...

קוכאַרזשעווסקי טרעפט אויף זיין שפאַציר פלעצער, וואו דאָס אַלטע האָט געלאַנגט מיט טויזנט חן, וואו סטאַשיץ האָט אונז געהאַלטן פאַר היישריקן און סקאַרנאַ פאַר פאַרשאַלטענע. מיר טרעטן אויף דיזעלבע פלעצער — נעמלעך אויף די, פון וועלכע מען האָט אונז געטריבן, און וואו מען האָט אונזערע זיי-דעס און באַבעס געשמסן, און די "טומולט-פלעצער", און די ראַ-באַטקעס מיטן "טאַג-צעטל". נאָר ווען קוכאַרזשעווסקי וויל די שאַטן רופן צו די ק, טרייבן מיר וואַרשע — אַלץ ווייטער, און אויף נייע וועגן.

און אויב קוכארזשעווסקי האָט געהערט, ווי אַ ייד פרעגט
אויף דער אלטער שטאָט:

— ווי טייער איז אַן אייל ערד?

האָב איך געהערט גויים פרעגן:

— וואו איז דאָ אַ קאבארעט? וואו אַ פריילעך הייזל?

איר מוזט, איר וועט וויילן! — —

די פראגע.

פארוואס איז די "פראוודא" בייז?

ווייל "נישט דאס האט געמיינט וויעלאפאלסקי!"
מיר זענען שטענדיק אפהענגיק פון נישט-יידישן ווילן,
בפרט פון ווילן פון א שררה, וויעלאפאלסקי, דעם סימבאל פון
פוילישן ליבעראליזם, וואס האט אונז צוגענומען אלע פרווילעגיען,
וואס מיר האבן זיך אויסגערעדט ביים אריינוואנדערן אין לאנד,
וואס האט צעשטערט אונזער רעכט, וואס מען האט אונז צוגע-
זאגט, אויף אויטאנאמיע, אויף זעלבשטענדיקע קהלות, בתי-
דינים, ועדים און עדי-ארצות, מבטל געווען אונזער שפראך, צו-
גענומען די רעכטלעכע קראפט פון אקטן און קאנטראקטן און
אלערליי אפמאכונגען אויף יידיש, און פאר דאס א גרויסע מתנה
אונז געשענקט: א פאפירענע גלייכבארעכטיקונג, אויסצוזאגן רא-
נעסווייז און מיט א תנאי — מיר זאלן ווערן דאס, וואס מיר
זענען נישט, קענען נישט און ווילן נישט זיין!

איבער דער פאפירענער בריק האט אנגעהויבן אריבערצוגיין
די יידיש-דייטשע אינטעליגענץ על-פי נוסח בערלין, אבי ארויס
פון מקום און צעשפרייטן זיך איבער אלע גאסן, און מיט דער
האפנונג: מיט דער צייט געניסן דעם גאנצן גויאישן עולם-הבא...
זיי האבן געזאלט צופירן די רעשט: דאס "פעבל" — די

"פינסטערע מאסע" און דעמאלט — —

דער "דעמאלט" איז אבער נישט געקומען!
דאס פעבל האט איר געזונטן אינסטינקט; די "פינסטערע
מאסע" איר געפיל, וואס לאזט זיך נישט אזוי לייכט גענארן.

"נישט פון דיין האניק — האט דער יידישער עולם גע-
טראכט — און נישט פון דיין ביס!" און נישט געוואלט ארויס
פון שול און חדרים, ווארטנדיק, מיטן גאנצן אפטימיזם פון דער

יידישער ראַסע, אויף בעטערע צייטן, אויף משיחס צייטן, ווען דאָס יידישע פּאָלק וועט זיך נישט וואַלגערן אונטער פרעמדע, נאָטאָבענע, פאַרמאַכטע פענסטער, און באַנגיגן זיך מיטן אויסגע- שטראַלטן ליכט. אייגן ליכט וויל דאָס פּאָלק...

וואָס דאָס פּאָלק, דאָס יידישע, האָט געטראַכט, האָט דער פּוילישער רעדל-פירער נישט געוואוסט. און דער דאָלמעטשער, דער יידיש-פאַרפּוילישטער אינטעליגענט, האָט געהייסן וואַרטן; עס וועט קומען, האָט ער פאַרזיכערט, די צייט. זי מוז קומען, און מיר וועלן אייך צופירן יידן אָן יידישקייט, יידן אָן יידישע אינטערעסן; יידן, וואָס וועלן פאַרלייקענען זייערע ברידער פון דער גאַנצער וועלט, אַוועקוואַרפן זייערע 3000-יעריקע קולטור און קומען צו אייך און בעטן ביי אייך שוין, „פּראַוועס“ און ליכט... האָט דער פּוילישער ליבעראַליזם געוואַרט, געדולדיק גע- וואַרט —

פּלוצלונג הייבט אָן די פינסטערע מאַסע צו שימערירן, עס באַווייזן זיך צווישן איר אייגענע ליכטלעך! פּלוצלונג הייבט אָן דער שטומער פעבל צו ריידן און רעדט נישט פּויליש און זאָגט נישט דאָס, וואָס דער יידישער אַסימילירטער אינטעליגענט האָט אין איר נאָמען געזאָגט.

פאַרקערט: די שטומע פינסטערע מאַסע לעבט אויף, באַ- קומט און זאָגט אַרויס איר אייגענעם ווילן! די יידישע מינדער- הייט וויל זיך דער פּוילישער מערהייט נישט אונטערגעבן, זיך צוליב איר נישט פאַרניכטן, לחלוטין נישט! ווערט מען ביינו!

דאָס איז דאָס צאָרניקע פּנים, צו אונז געווענדט; מען וויל אָבער דעם „שונא“ שפּאַלטן, די „געפאַר“ קלענער מאַכן, — מען מוז די מינדערהייט טיילן; שמייכלט מען צו דער אַסימילירטער אינטעליגענט; וועט מען זיך מיט זיי ענגער פאַרבינדן...

וואָס איז ווערט דער צאָרן, וואָס איז ווערט דער שמייכל; זייער ווייניק.

אויב אונזער מזל וועגט זיך, ליגט אין איין שאָל דער אַל-

טער פאליאק מיט זיין יחוס, זיינע פאראורטיילן, זיין עגאאיסטי-
שער פאליטיק...

און אין דער צווייטער — דער נייער פאליאק, וואָס
האַט אונז אין די פרייע צייטן זייער פיל צוגעזאָגט און, נישט מיטן
אייגענעם ווילן, פארשוויגן געוואָרן...
וועט ער האַלטן וואָרט?

ווער ווייסט. אַלע, וואָס גייען קעמפן, זוכן אונזער שותפות.
רופן: בראַציאָ! מיר גלויבן, און צאָלן די בלוטיקסטע קאַסטן פון
יעדן באַפרייאַונגס-פראָצעס, און דערנאָך, אז די געשיכטע גיט
ארויס דעם פסק, ווערן מיר גאַרנישט אָדער זייער, זייער ווייניק
דערמאָנט צום גוטן...

אַרימע און שוואַכע פעלקער ציען מיט די בלויזע הענט
קאַשטאַנעס פון פייער אַרויס; קומט צום עסן, איז גענוג מיילער
אַן זיי...

נאָר אזוי, צי אזוי, דער מיטל-מענטש, דאָס דור, וואָס
שטייט צווישן אַלטן און נייעם, דער ליבעראַליום פון שווענטאַ-
כאַווסקי און פון זיינע תלמידים אין דער „פראַוודאַ“ — די האָבן
ווייניק וואָס צו זאָגן. פון מענטשן, וואָס האָבן נאָר קנאַקנדיקע
פראַזן, פון מענטשן, וואָס בויען נישט און צעשטערן נישט, וואָס
ווילן און קאַנען נישט ענדערן די באַדינגונגען פון לעבן, און
רעכענען צו היילן די שווערסטע וואונדן מיט אַפּשפּרעכן — הענ-
גען מיר נישט אָפּ...

און ווען יאָ קענט איר שווענטאַכאַווסקי צופרידנשטעלן?
אמת, ער איז אַ גוטער, שווענטאַכאַווסקי. ער האָט רחמנות
אויף חוה רובין, וואָס איז געקומען אין זיין לאַנד אַריין זוכן
ברויט... און לאַזט אַ טרער אויף איר קבר, ווען איר קאַנקורענט,
זיין ברודער, דער בריוו-טרעגער, האָט זי געטויט...
און פונדעסטוועגן יידן בכלל האָט ער נישט ליב. דער פּי-
לאָזאַפּישער קאַפּ פארלאַנגט עס, אָבער דעם יידישן ריח פאַר-
טראַגן קאָן ער נישט. הלמאי ער קאָן נישט פאַרן מיט פּויערן
אין איין קופּע! אַלץ דער ריח!

אן אנדערער האַפט, אז עס וועט קומען די צייט, און דער
יידישער קנאַבל וועט פאַרביטן ווערן אויף אַרױז פון די פּוילישע
ספּעקטן — שוויצענטאַכאָוסקי אָבער איז אַ חכם אויך; געלערנט
פּיוק אין לייפּזיקער אוניווערזיטעט, און ווייסט, אז אַ געוויסע
מאַז וואַסער קאָן צעלאָזן אין זיך נאָר אַ באַשטימטע מאָס זאַלץ,
וואָס מער — בלייבט זאַלץ, און דאָס פּוילישע פּאָלק וועט די
גאַנצע יידישע מאַסע נישט פאַרדייען...

גלויבט איר אים, און ווילט אים צוליב טאָן, און איר דער-
מאָנט אייך, אז איר האָט ערגעץ אַמאָל אַ היים געהאַט, וואו איר
וואָלט געמעגט בלייבן זאַלץ און נישט פאַרוואַלצן פרעמדע וואַ-
סערן, און איר ווילט אייך רירן פון אָרט.

שפּרינגט שוויצענטאַכאָוסקי אויף, די אויגן בליצן:

— ער וועט נישט לאָזן באַהאַנדלען זיין פּאָטערלאַנד אַלס
אַ גאַסט-הויז צום איבערנעכטיקן. פּוילן איז קיין אַכסניה נישט!
זאָגט איר:

— שוויצענטאַכאָוסקי-לעב, אז דו ווילסט, וועלן מיר בלייבן,
אָבער וויל מיר זענען אַ סך זאַלץ און דו האָסט ווייניק וואַסער,
וועלן מיר בלייבן זאַלץ...

גוט ער אַ געשריי, ווי אַ לייב:

— שצורעס!

ווערן מיר עכברים...

איז נאָך ווייניק, קומען זיינע תּלמידים און זאָגן:

— איר האָט דאָס רעכט אויף אייגנאַרטיק לעבן; אמת.
יעדעס פּאָלק האָט עס. אָבער מיר פּאָליאַקן וועלן אייך מוזן
אַרויסשטופּן פון לאַנד, ווי די בעמען שטופּן אַרויס די דייטשן,
אָדער באַקעמפּן, ווי מיר באַקעמפּן די רוטענער אין גאַליציען...

אז די אַלטע ניאָניע האָט פאַר אונז קיין זכרון און קיין
יושר נישט, און אַפילו קיין וואָר וואָרט נישט!

אין די פּרייע טעג האָט מען פאַרלאַנגט דאָס רעכט פאַר

די פוילישע מינאָרטיטעטן אין דער גאַנצער אימפעריע אויף אַן
אייגנאַרטיקן לעבן; אויף אונז אין פוילן איז דער דין נישט חל.
„אויסער יידן“...

און דאַרף מען, ווערן מיר געגליכנט צו די דייטשן אין
בעמען; איי וואָס, די דייטשן זענען בעמען באַפאַלן, באַרויבט,
באַצוואונגען, צעשטערט די בעמישע קולטור, פאַרניכטעט די בע-
מישע שפּראַך; און מיר זענען געקומען מיטן פוילישן ווילן לויט
קאָנטראַקט, וועלכן די „פּראַוודאַ“ וויל נישט האַלטן... דער אמת,
הייסט עס, איז אַן אַנדערער; אָבער אמת איז אויך אויסער יידן!

וואָס נאָך?

מען פאַרוויינערט אונז דאָס, וואָס די „פּראַוודאַ“ הייסט
געבן די רוטענער, פאַרוואָס באַקעמפן?
וואָס שאַדט אַליגן?

ניין, נישט מיט דער „פּראַוודאַ“ וועלן מיר זיך רעכענען.
מיר זאָגן און מיר וועלן אייביק זאָגן דער פוילישער גע-
זעלשאַפט אָפּנהערציק און ערלעך:

מיר, די יידישע מינדערהייט, און איר, די
פוילישע מערהייט, האָבן דיזעלבע לאַקאַלע פּאָלי-
טישע קאָנאַמישע אינטערעסן.

איייערע מיטהעלפער ווילן מיר זיין; מער
ווי פריינד. אונז ביידע האָט איין מזל צו איין
טאַטשקע צוגעשמידט, זאָלן מיר זי צוזאַמען פירן...

„צרות בינדן ענג צוזאַמען“, זאָגט אַרזשעש-
קאָוואַס מענדל דאַנציקער, און זאָגט אמת...

ווילט איר אָבער אונזער מיטאַרבעט נישט, איז אייער זאָך.
איר וועט אונז אַרויסשטופן, מיר וועלן זיך ווערן; ווערן מיט
דער גאַנצער קראַפט פון אונזער ראַסן-איינגעשפאַרטקייט.

צו דעם זענען מיר גרייט.

און אויב איר וועט, נישט דורך אונזער שולד און קעגן
אונזער ווילן, אויפשטעלן אויפן וועג צווישן אייך און אונז
א שלאבאן, איז נאָר די פראַגע:

אויף וועלכער זייט פון שלאבאן וועלן זיך געפינען די פאָ-
ליאָקן פון משהס גלויבן...

מיר האָפּן: זיי וועלן צוריקקומען.

בלוט איז קיין וואַסער נישט!

אונזער „אנטראג“

„בלוט איז קיין וואסער נישט“; יידיש בלוט געוויס נישט!

און איר טוט אייערס און באמיט אייך, דאָס יידישע בלוט זאָל קיין סעקונדע נישט רוען, זאָל באַשטענדיק זיין, ווי דעם גביא זכריהס בלוט אין בית-המקדש.

אייערע „פאָליטיקער“ די קורצזיכטיקע, פאָליטיש-לייכט-זיניקע מאַמענט-מענטשעלעך, פאַרשאַכערן אונז אין פעטערבורג פאַר אַ שמיכל פון אַ שוואַרץ-מאהניק, פאַר אַ פאַלשן צוואַנג פון אַן אַקטיאָריסט — איר רייסט טאַג-טעגלעך די פעדים, מיט וועלכע מיר זענען צוזאַמענגעבונדן, איר האַלט אין איין בויען די מויער צווישן אייך און אונז, איר באַשאַפט אונז בייזוויליק אַנדערע לאַקאַלע, עקאָנאָמיש-פאָליטישע אינטערעסן... אייערע גייסטלעכע הייליקן אַלע קאָאָפּעראַטיוון, נישט אַלס געוויינלעכע עקאָנאָמישע אַנשטאַלטן, נאָר אַלס קריגס-פּאָזיציעס קעגן אונז — קעגן אינערלעכן פיינד...

אייערע אונטערטעניגע פון משהס „גלויבן“ זענען טוב, אָדער מאַכן זיך נישט הערן; זיי זענען בלינד און זעען נישט, אָדער מאַכן זיך נישט זעענדיק, ווי איר טרייבט אונז און באַי-קאָטירט... מיר אָבער הערן און זעען...

און וואָס טוען אייערע בעסטע, אייערע קלאַרע, ריינע, פרייע דענקער?

זיי עלטערן זיך!

זיי זענען נאָר תלמידים פון אויסלענדישע תורות געווען; אויף דער עלטער ווערט דער זכרון אַ פּאָגע שוואַכט!

„וואַסקן וואַקסט דאָס געהירן פון אונטן אַרויף; צערשטערט זייער עס פון אויבן אַראָפּ“; אַ פיזיאלאָגישער כלל — הייבט אָן

דער זכרון מטושטש צו ווערן, פארגעסט מען פריער דאָס שפּע-
טערע, דערנאָך ערשט, וואָס פריער און פריער אין דער צייט.
אַלטע מענטשן ווערן קינדיש; ס'דאַכט זיך, זיי מאַכן דעם וועג
צוריק; זיי גייען צוריק פון קבר-ראַנד צו דער וויג.

האַט איר פריידענקער, וואָס ווערן פון טאַג צו טאַג צוריק-
געצויגן ביז צום מיטלאַטער און ווערן מיט זיינע, וואָס אַמאָל
דיקערע שאַטן אַרומגעשטריקט... זיי עלטערן זיך, ווערן גראָ און
גראָער; אָבער וואָס וויסער זיי ווערן פון דרויסן, שוואַרצער
ווערן זיי איבערווייניק.

אייער שוויצענאַכאָוסקי עלטערט זיך! ער פארגעסט! און
פארגעסט ער דאָס משל מיטן זאַלץ-וואַסער, באַשאַפט ער זיך אַן
אַנדער משל, אַ משל מיט אַ פויגל אין אַ מאָגן...
"מענסט זיין, יידעלע, אַ שפּילפויגל, נאָר קוים ביסטו אין
מיין מאָגן, מוז איך דיך פאַרדייען!"
דערפילט ער אַ ביין, וואָס לאָזט זיך נישט פאַרדייען,
שרייט ער:

— עכבר!

— ער פארגעסט!

פארגעסט ער זיינע אייגענע דרשות אין די פרייע טעג,
אין דער פילהארמאָניע, וועגן דעם רעכט פון דער יידישער מינאַ-
ריטעט, פארגעסט ער דעם פאָזיטיוויזם פון ענגלאַנד, די קנאַקע-
דיקע פראַזן פון דער דייטשער דראַנג-פּעריאָדע, אַפילו די לייפ-
ציקער קורסן! ס'פאַלט פון אים אַראָפּ אַ הויט נאָך אַ הויט, ביז
סיבלייבט אַן אַלט קליין שליאַכציצל, וואָס האָט ערגעץ דאָס
בייטשל פאַרלאָרן, נאָר אַ מויל האָט ער נאָך, שרייט עס:

— עכבר!

אמת, געמיינט האָט ער נאָר ליטוואַקעס. אָבער "כל ישראל
חברים" איז נישט קיין וואָרט אין סידור. עס איז פאַרבאָרגן אין
יידישן האַרץ, עס שטעקט אינם יידישן בלוט... טיילט אונז נישט!
גענוג, אַז די גרעניצן פון אייערע רויב-רעוירן שניידן

דורך אונזער לייב; גענוג, אז דער עולם-הזה מיט זיינע ברויט-
פראגן שפאלטן אונז אויף קלאסן און פארטייען, — רירט אייך
מיט אייערע הענט נישט צו.

איר, וואָס דאַרפט וויסן, וואָס עס הייסט צעשניטן און צע-
ברעקלט צו ווערן, איר, וואָס ווייסט, אז ווען מען שניידט אַלע-
בעדיק פּאָלק, רינט האַרציק בלוט!
און פון אייביק אָן טיילט איר אונז:

צו אלעם ערשטן האָט איר אונז געטיילט אויף זכרים און
נקבות! עס איז אַ שאַנד, מען מוז עס אָבער מודה זיין, אז נאָך
היינט, אין די פרומע הייזער, ביי די אייניקלעך פון אייערע
פאָכטאַרעס, פאָטוירים און וויינהענדלער, ווערן די קינדער ער-
צויגן צום געפעלן: "ינגלעך — זיין ליבן נאָמען און מיידלעך —
דעם פרייך!"

„כל הבת תחיון!" פרעהס אַלטע פּאָליטיק! ...

און פון די זכרים ווייטער, פלעגט זיך יעדעס פריצל
אויסקלייבן פאַר זיך, פאַר אַ הויז און לייב-מענטש אַ יידלעך
אַ הָדר — אַ מאָשעקל —

אַלע יידן — גנבים. זיין איינאיינציקער מאָשעק איז די
ערלעכקייט אַליין. געטריי, ווי אַ הונט! ער דערלאַנגט אים אַמאָל
מיטן אַראַפּניק, „בלוט איז דאָך קיין וואַסער נישט" און אז עס
שטייגט אין פנים, דערלאַנגט מען; דערויף איז מען אַ פריצל!
דערנאָך, און דערהויפּט אין עסטרייכישן גאַליציען, וואו
אייערע הענט זענען פרייער, טיילט איר זיך אויס פון גאַנצן פּלל
ישראל, וואָס איר האָט אַריינגעוואָרפן אין תהום פון אַרימקייט,
פון שרעקלעכער נויט, — ערשטנס, קינדער פון די וויגן, צום
אַפּשמדן... יידישע טעכטער, וואָס מען האָט ערצויגן אייך צו
געפעלן — צום זעלבן צוועק: דער נדן וועט נאָכקומען! און
אַלטע לייט, שכיב-מַרעס אונטער כלאַראַפּאַרם, וואָס איר זענט
מכּנים, פאַר גרויס רחמנות אונטער די פליגל פון אייער שכינה,
צוזאַמען מיטן פאַרמעגן...

און דאָ — דאָס יידישע „גרויס-קאַפיטאַל" — די רערלעך.

דורך וועלכע עס פליסט אַרויס דאָס ייִדישע געלט אין די טאַשן
 פון דער באַנקראַטירטער שלאַכטע אַרײַן!
 און אַײער ליכטיקסטער שוויענטאַכאַווסקי נעמט אַלע צו,
 און טײלט נאָר אויס — די ליטוואַקעס!
 די גרים: די פּוילישע יידן, וואָס זענען צוריקגע-
 קומען, פון אַלע זײטן געטריבן, געײאַגט און געפּלאַגט און זענען
 אויפּס נײ אין דער אַלטער היים גרים געוואָרן!
 „ואהבת את הגר!“
 דאָס איז דאָס אַלטע טעסטאַמענט! דאָס בינדט אײך נישט!

און טײלט איר אונז, טײלן מיר אײך.
 און מיר טײלן אײך אויף אַלט, צום פּוילן, צום פּאַרטיליקט
 ווערן, אָן אונזער שאַדן און אָן שאַדן פון פּוילישן פּאַלק, און
 יונג — צום לעבן און צום פּרײען שאַפן ... צוזאַמען מיט אונז!
 און גײן האַנט אָן האַנט מיט אַײער יונגוואַרג, וועלן מיר
 אַזוי לאַנג, ווי לאַנג זײ וועלן יונג זײן, — ביז זײ וועלן נישט
 אַלט ווערן!

אונזער אַנטראַג צו דער וועלט-געשיכטע איז דער יונג-
 סטער, דער לעצטער —

מיר וועלן שטענדיק גײן מיט די יונגסטע, —
 מיר האָבן די ערשטע געפּרײדיקט גערעכטיקייט, באַקומען
 וועלן מיר זי די לעצטע!
 אויסגעלייזט וועלן מיר ווערן צו אַלער לעצט!
 דאָס ווייסן מיר. —

שאלות-תשובות.

ארום מיר, הער איך, מורמלט:

— פארשאַרף נישט די באַציאונגען:

— האַק אָפּ די שאַרפע שפיצן פון דיינע רייד, זיי פאַרוואַנדלן

די פּרעמדע אויערן.

און געבעטן הער איך:

— זאָל זיין שטיל!

ווער מורמלט? ווער בעט?

דאָס "יידישקייט" פון פּריערדיקן דור.

דאָס "יידישקייט" מיט די אויסגעלאָשענע אויגן, אָן אַ פונק

פון יידישן שטאַלץ, פון יידישער זעלבסט-שעצונג...

אַש און שטויב האָט מען פון אונז געמאַכט, קייט פון אונז

האַבן שוין אונזערע אייגענע הענט געמאַכט!

— מיר ווילן נישט בעסער זיין פאַר אַלע!

— אויס "אתה בחרתנו"!

— פּכל הגויים!

דאָס זענען אונזערע יוגנט-געשרייען; פון דער יוגנט, וואָס

איז פון דער פּרעמד געקומען און תּיכּף געזעצט זיך, פאַר אונז

פּראָגראַמען צו מאַכן!

— כּי-כּי-כּי! לאַכט אַ יידישער שרייבער: די יאַפּאַנער

וועלן אָננעמען די יידישע רעליגיע, עסן קוגל!

— וואויל-רימט אַ יידישער רעדאַקטאָר—אַ כּרעסטאַמאַטיע

פאַר יידן—וואויל, קיין וואָרט פון משיח-אידעען...

אַט דאָס שפּלדיקע "יידישקייט" ציטערט!

דאָס "יידישקייט" מיט די איינגעפאַלענע באַקן, וואָס מען

האַלט אין איין קניפּן, די פאַרב זאָל שטיין, זאָל מען אויסזען

קרוהדיק, זאָל מען זען, ווי גוט מיר לעבן, ווי מענטשלעך מיר

ווערן באַהאַנדלט!

דאָס "יידשקייט" מיטן איינגעשרומפּענעם האַרץ, וואו אונ-
טערן אַש פון פאַרברענטע האַפּנונגען אויף ליבעראַליזם, אויף
פרעמדע משיח, איז שוין נישטאָ קיין יידישער פּונק, קיין צייכן
פון „פינטעלע ייד", נאָר אַ שטיק שרעק, אַ שטיק טויב-שטומער
פחד. — —

אַט, דאָס "יידשקייט" וויל, עס זאָל זיין שטיל!
"וועקט נישט! דערמאָנט נישט דעם שטן!"
אַפילו דער אַסימילירטער ייד, דער, וואָס האָט זיך שוין
באַפּרייט פון אַלעם, פון קוגל אום שבת, ביז "יזכור" אום יום-
כּפור, פון „דריידל" ביז מצות אויף פּסח; דער אַפילו, וואָס קריסטלט
שוין מיט יאָלקעס —
דער קען זיך אויך פון דער איינגעוואַרצלטער אַלט-פוילן-
שרעק נישט באַפּרייען.

און געמורמלט ווערט, און געבעטן:
— שווייג, האָב רחמנות שווייג!
מיר האָבן רחמנות, ווירקלעך רחמנות — אויף אייך! אויף
אייך, וואָס פאַרגייט אין שרעק, וואָס ווילט, מען זאָל אייך
ווערן נאַכט אויף נאַכט אין דער שטילער פּינסטערקייט, איידער
צו קעמפן אין שיינעם העלן טאָג, קעגן דער פּרייער זון און-זיגן!
מיר מוזן זיגן!
ווייל מיט אונז איז אַלץ, וואָס איז יונג און בליט; קעגן
אונז אַלץ, וואָס איז אַלט, פויל און פּילט זיך מיט קברים-ערד!

— וואָס איז אַלט? וואָס איז יונג?
אַלט איז דאָס, וואָס פאַרכט זיך פאַר דער פּרייער אַרבעט,
און מאַכט זיין פּאַטערלאַנד, זיך אַליין פאַר אַ פעסטונג פאַר אַנ-
דערע— פאַר תּפּיסה מיט צוכט-אַרבעט!
אַלט איז דאָס, וואָס קען נישט און וויל נישט קאָנקורירן
מיט אַרבעט ביים פאַרמערן דאָס פאַרמעגן פון לאַנד און פּאָלק,
און וויל פעסער לעבן פון מאַנאַפּאָלן, פּרווילעגיען און— פון דער
פּויסט.
דער אַלטער און פוילער, וואָס אַרבעט נישט, מוז הערשן.

מוז באצווינגען, מוז רייטן אויף עמיצנס רוקן; און די תאווה
דערצו ווערט אלץ שטארקער און שטארקער, וואָס מער ער ווערט
באריטן און באצווינגען פון אנדערע...

— — — יונג איז

נאָר דער יונגער וועט אליין ריידן פאַר זיך; מיר וועלן
הערן.

אונז איז איצט געבטער די פראגע:

— ווער איז דער „ליטוואַק“?

ווער איז דער ליטוואַק, אויף וועלכן עס האָט זיך, און אַזוי
מיטאַמאָל, אויסגעגאַסן דער שוואַרץ-רויכיקער גרימצאָרן פון
אַלט-פּוילן און פון אונזערע לייט — אַלט-פּוילנס משרתים?
ווער איז דאָס „ליטוואַקל“, וואָס מען האַלט אין איין שמירן
פון אינעווייניק און אויסנווייניק מיט פּעך און מען פירט צום
שייטערהויפּטן צום פאַרברענען „למען ישמעו וייראו“ — עס זאָל
זיך מער גליסטן!

דאָס ליטוואַקל איז, ערשטנס, ווי געזאָגט, אַ „גר“ און, ווי
געזאָגט, איז „ואהבת את הגר“ אַ פּסוק נאָר אין אַלטן טעסטאַ-
מענט...

אמת, אין נייעם טעסטאַמענט געפינען זיך אויך „דער-
לאַנגט מען דיר אין באַק, שטעל אויף די צווייטע“ —
נאָר אויף וואָס איז פאַרהאַן „פּאַליטיק“? און דער פּאַלי-
טישער שאַכער-מאַכער פאַרטייטשט:

הני מילי, ווען איז דאָס געזאָגט געוואָרן, אַז יענער איז
שטאַרקער; ביסטו אָבער שטאַרקער, דערלאַנג דו פריער, זאָל
יענער זיין מחויב אויפצושטעלן די צווייטע באַק!

און וועמען איז נאָך אַזוי לייכט צו פאַטשן, ווי אַ „גר“?
בפּרט אַז דאָס ליטוואַקל איז באַמת שולדיק, באַמת זינדיק.
מיט טויזנט וואַסערן וועט איר גישט אָפּוואַשן די פּלעקן
פון זיין נשמה, מיטן פּלי-כתיבה פון אַקדמות גישט אויפּשרייבן
זיין גאַנצן על-חטאָ!

געקומען פון אַלדזש-שוואַרצע יאָר: פון מאַסקווע, פּסקאָוו,
סיביר; אַזוי לאַנג געפאַרן מיט דער באַן, אויף דער באַנק, צי

אונטער דער באַנק און אויפן וועג נישט אויסגעלערנט זיך פון-
ליש, און קומט אַריין: זדראַסטיע!

און דאָ זייענדיק, און קיין פויליש נאָך נישט קענענדיק, וויל
ער נישט ריידן מיט די פינגער אויף שטום-לשון. און איידער ער
זיט זיך איבער פון גענשאַ אויף נאַלעווקעס, פון דאָרט אויף
לעשאַן, אויף קאַצעבו, פון קאַצעבו אין די אלעען אַריין—
רעדט ער אַלץ אין איינעם, ווי ער האָט דאָרט גערעדט, דאָרט,
פון וואָס ער איז געקומען און וואו ער האָט מקיים געווען
אַלע דינים פון אַסימילאַציע...

איז נאָך ווייניק, טרעפט זיך אַזאַ מעשה:

אַ "ליטוואַקל" קומט, וויל אויסטאָן יענע הויט, וואָס ער
האַט דאָרט געטראָגן, און אָנטאָן די הויט, וואָס ער דאַרף דאָ
טראָגן, און ביני-לביני, צווישן איין הויט און דער צווייטער,
דערפילט ער זיך פריי. גיט ער פּלוצלונג אַ קלער: אפשר גאָר
אָן אַ פרעמדער הויט? און פּרובט און גיט אַ רייד אַ יידיש וואָרט,
און דערפילט אין זיך אַ קלאַפּ פון אַ יידיש האַרץ...

און — "אַ גאַסט אויף אַ וויילע זעט אויף אַ מיילע"; ווער
עס קומט פּלוצלונג אַריין בשעת אַ פאַרבלענדעניש, אַ טאַשן-שפּיל,
זעט בחוש, אַז עס איז אַ פאַרבלענדעניש, אַ טאַשן-שפּיל, און נישט
קיין האַר מער.

און ער איז ווייניק פּאָליטיש-קלוג, מאַלט די צונג אמת
און אמת:

זאָגט ער אייך, אייך אַלט-פוילן:

— איר האָט נאָר ליבעראַלע פּראַזן געהאַט. זיי האָבן אייך
נישט געקאָסט. איר האָט זוכה געווען, און אייער מלאכה איז גע-
טאָן געוואָרן דורך פרעמדע הענט!

— וואו זענען יידישע דאָקטוירים אין פּאָגאַטאָויע? וויפל
אַרבעטן אין די אַלגעמיינע שפיטעלער? וויפל יידישע אָנגעשטעלטע
האַט איר אין די בשותפותדיקע קרעדיט-אַגשטאַלטן? האָט איר
כאָטש איין ייד אַ קאָנטראַלער, אין טראַמוויי אָדער אַ פּירער פון
וואָס?

— און בארימט אייך נישט, אלט-פוילן, מיט דעם, וואָס איר מאַכט קיין פּאַגראַמען נישט...

אין אייער מענאזשעריע פעלן קיין חיות נישט, נאָר דער שליסל, די שטייגן צו עפענען איז נישט אין אייער האַנט — — און צו אונז מאַכט ער:

— עס איז אַ פאַרבלענדעניש!

עס איז נאָר אַ שוואַרצע קובן!

איר מיינט, איר האָט נייע מענטשן, באַנקירן, אַדוואָקאַטן,

דאָקטוירים — אַלדאָס גוט!

קוקט אייך בעסער צו; דאָס זענען מאַסקען!

דאָס זענען די אַלטע יידעלעך-משרתים, יידעלעך-מאַשעק-

לעך, יידעלעך לעק-הינט ביים פּריצע שטייול... נאָר פאַר שטעל-

טע, מיט „פּשעפּראַשאַם“!

און נאָך, און נאָך...

און גלאַט אייך איז ער דאָך, דאָס „ליטוואַקל“! און אַ ייד.

נישט פאַר אייך געדאַכט, וואָס שמעקט מיט „עברי“... אַ ייד אפּשר,

וואָס האָט, אויך נישט פאַר אייך געדאַכט, זיך מקריב געווען

פאַר זיין יידישקייט: די פּרנסה פאַרלוירן, נע-ונד געוואָרן...

און מיר, היימישע, האַלטן מיט ביי דער העצע:

— ער, דאָס ליטוואַקל, פירט אָפּ דעם פוילישן דונער פון

אונזערע קעפּ!

אַבער גענוג — — —

וואָס טראַכט איר וועגן קאַטאַוויץ?

ליבעראל.

„אשר קרך בדרך“.

אויפן וועג קיין קאטאָוויץ האָט מיך אָפגעשטעלט דער פּאָן
סטאַרציעווסקי— אַ פּוילישער שריפטשטעלער, וואָס האָט אַרויסגע-
געבן אַ בוך וועגן פּוילישע אָנגעלעגנהייטן...
איך מוז קאטאָוויץ דערוויל אָפלייגן.— פּאָן סטאַרציעווסקי
באַהאַנדלט די יידישע פּראָגע אויף אַ נייעם אופן לויט אַ נייעם
סיסטעם— מיר מוזן הערן!

בפרט אַז דאָס נייע סיסטעם פון ה' סטאַרציעווסקי ווערט
ציטירט אין „קוריער פּאַראַנני“ מיט גרויס צופרידנהייט, און מיר
רעכענען, אַז עפעס רעכטערס פון אים, קען אויך אונטערשרייבן
דאָס פּראָגראַם מיט ביידע הענט.

צו פּאַרענטפּערן די יידישע פּראָגע, זאָגט פּאָן סטאַרציעווס-
סקי, איז מען ביז אַהער געגאַנגען אויף צוויי וועגן. איין וועג
האָט אויסגעטראָטן די אַסימילאַציע, דעם צווייטן — דער אַנטי-
סעמיטיזם.

ביידע וועגן, זאָגט פּאָן סטאַרציעווסקי, זענען פּאַלש...
דאָס יידישע פּאַלק לאָזט זיך נישט אַסימילירן, דאָס איז
אַ פּאַקט! דאָס יידישע פּאַלק איז אַ פּאַקט, נישט צום פּאַרלייקענען
דאָס אַנטיסעמיטישע סיסטעם איז אָבער דאָגען זייער
נישט באַקוועם.

אַרויסטרעטן קעגן אַנאַציאָנאַליטעט מיט דער פּויסט; זאָגן:
די מאַכט איז פּאַרן רעכט! קען נאָר אַ ביסמאַרק— אַ פּאַרשטייער
פון אַ שטאַרק פּאַלק, וואָס וויל און רייסט שטענדיק דעם ביטן פון
דער פּרעמדער קעל אַרויס, וויסנדיק, אַז ער דאַרף קיינמאַל נישט
ריידן פון יושר, מענטשלעכקייט און ליבעראַליזם... ער האָט הענט
נעמט ער!

אנדערש איז אַבער מיט אַ שוואַכן, ווען ער טרעט אַרויס
קעגן אַ נאָך שוואַכערן...

דאָ ווערט די לאַגע עטוואָס קאָמיש...

מען וויל אונטערדריקן די יידישע מינדערהייט אין
פוילן, בשעת מען פאַרלאַנגט פרייע רעכט פאַר פוילישע מינדער-
הייטן אין גערמאַניען, ווי אין דער רוסישער אימפעריע... איז עס
נישט ענלעך צו דעד לאַגיק פון ווילדן מענטש, וואָס גלויבט,
אַז ווען ער גנבעט יענעמס ווייב איז גוט, און אַז יענער גנבעט
זיין ווייב איז שלעכט?...

טענהן, אַז יידן זענען מינדערווערטיק, אַז זיי זענען אַ ניי-
דעריקערע ראַסע, איז געפערלעך, ווייל דיזעלבע טענות האָט
דער דייטש קעגן פּוילנער פּאָליאַק...
על פּן:

"כוון מיר, זאָגט סטאַרציעווסקי, געבן די יידן דאָס רעכט,
זיך צו באַטראַכטן אַלס אַ באַזונדער פּאָלק, וואָס איז מיט אונז
נישט סאָלידאַר, גאַנץ אָפט קעגן אונז פּיינדלעך"...

ווי איר זעט, גיט אונז דער פּאַן סטאַרציעווסקי מער רעכט
אַלס מיר פאַרלאַנגען... מיר האָבן קיינמאָל נישט פאַרלאַנגט קיין
רעכט אויף פּיינדלעכקייט קעגן פּאָליאַקן, מיר האָבן קיינמאָל
נישט באַשאַפן קיין לאַגע, צוליב וועלכער עס זאָל מוזן פּלאַצן
די סאָלידאַריטעט צווישן אונז און דער פוילישער מערהייט.
דאָס איז אַן איינפאַכער שקר.

אַבער נישט וועגן אָפּענעם שקר גייט עס.

עס גייט וועגן אַ חכמה!...

פאַן סטאַרציעווסקי האָט געפונען אַ מיטל, צו זיין קעגן אונז
אי ערלעך, אי מענטשלעך — די קאָדעסן זאָלן קיין טענות נישט
האַבן! — און דאָך זאָלן די יידעלעך באַקומען אַ פּייג!

די שטעטישע זעלבסט-פאַרוואַלטונג איז אַ פּיינער לעקערך...
אין מאַנכע שטעט זענען יידן די מערהייט, וועלן זיי וועלן אַריינ-
בייסן... טרייבן פון טיש איז נישט מענטשלעך... על פּן?

מוז מען אזוי מאַכן, אַז צום טיש זאָל מען צולאָזן, נאָר
קיין ביסן זאָל צום יידישן מויל נישט צוקומען...

און עס איז אזוי איינפאך :
מען דארף נאָר צורעכענען צו יעדער שטאַט די געגנד
ארום, וועלן די יידעלעך אין ערגעץ די מערהייט נישט האָבן !
ווי די שעפסן וועלן זיי ליגן געבונדן !
די געגנד אַרום איז אויך פאַראינטערעסירט, די שטעט
זאָלן אַנטוויקלען זיך און בליען, זאָלן זיי אַדעה האָבן, זאָלן זיי
וויילן !

קיין אַמעריקע האָט דער פּאָן סטאַרציעווסקי נישט אַנטרעקט ;
קיין פּולווער נישט געפונען. מיט אויסשניידן די וואַל-קרייזן אין
לאַנד ווערט איבעראַל געשווינדלט. דערמיט פאַרקלענערט דייטש-
לאַנד די שטימען פון דער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע ; באַשאַפט עטט-
רייך אַ קינסטלעכע דייטשע אויבערהאַנט און מען אונטערדריקט
אין גאַליציען אזוי אונז, אזוי די רוטענער...
דאָס נייע באַשטייט נאָר דערינען, וואָס דער דאָרפסמאַן,
נישט צאָלנדיק קיין שטייער אויף דער שטאַט, וועט דאָך האָבן
דאָס רעכט אַרויפצולייגן שטייער...
אָן בושע, אָבער ליבעראַל.

איז אָבער אונזער פּאָלק צו אַלט, עס זאָל זיך לאָזן כאַפּן,
ווי אַנאַרישער פייגל אין דער ליבעראַלער נעץ אַריין.
און נאָך אַמאָל מוזן מיר ערקלערן דער פּוילישער געזעל-
שאַפט, דער יונג-פּוילישער געזעלשאַפט, וואָס איז נישט קראַנק
אויף הערש-זוכט, וואָס וויל נישט לעבן אויף דער פּויסט, נישט
געניסן פון מאָנאָפּאָלן און פּריווילעגיען :
— עס איז דאָ — זאָגן מיר איר — אין לאַנד פּרייער פּלאַץ
פאַר אייך און פאַר אונז און גענוג אַרבעט פאַר אייערע און אונז-
זערע הענט.

און אַרבעטן ווילן מיר מיט אייך האַנט אָן האַנט ; און
סאָלידאַר אין אַלע לאַקאַלע, עקאָנאָמיש-פּאָליטישע אינ-
טערעסן — —

אָבער מיר ווילן אַרבעטן פריי, אויף אונזער אייגענעם
חשבון, און ווילן דורכאויס געניסן די גאַנצע פרוכט פון אונזער
אַרבעט — —

מיר וועלן זיך קיינמאָל פיינדלעך, ווי פאן סטאַרציעווסקי
מיינט, נישט טרעפן, אויב איר וועט אונז נישט שמעלן. און קיינ-
מאָל, נישט פּראָוואַצירט, ביי פּרעמדע קעגן אייך קיין הילף נישט
זוכן...

„עמא פזיא...“

פרייע און שטארקע (אזוי נאציאָנען, ווי איינצלע מענטשן)
טוען זייער ווילן.

ווערט ענג אין דעם, וואָס עס עקזיסטירט, באַקומט מען
פאַרשטעלונגען פון בעסערע פאַרמען; באַקומט מען נייע געדאַני-
קען, אידעען, אָדער (אויף אַ ווייטערער טעמע —) אידעאלן —
שטעלט מען זיך צו דער אַרבעט, די געדאַנקען, ווי דער העב-
רעער זאָגט, מוציא זיין מן הכּח אל הפּועל, — שטעלט מען
זיך בויען.

ווערן געדאַנקען און אידעען פאַרקערפערט אין מאַטעריעלע
שווערע קולטור-ווערטן. בויט מען שטעט, בריקן, באַנען, שיפן,
בערזן, קאָשאַרן, טעאַטער און קונסט-געביידן...
שטערט אַ שכן, ווערט געבויט מיט מסירת-נפש, מיט דער
קעלניע אין איין האַנט און מיטן שווערד אין דער צווייטער —
ווערן שוין טעמפלען געבויט, מיטן פאַרגאַסענעם בלוט גע-
הייליקטע...
דאָס געשעענע, דאָס פאַרקערפערטע, דאָס באַצייכנט
דעם כאַראַקטער און דעם ווילן פון פּאָלק, — דאָס איז די קרי-
סטאָליזירטע פאַרם פון זיין דענקען און טראַכטן...
נישט אייביק אָבער רוט אינם געבויטן טעמפל. רוט די
שכינה פון פּאָלק, עס ווערט איר מיט דער צייט ענג.

אידעען אַנטוויקלען און ענדערן זיך. מען מוז פאַרריכטן,
אָדער אויפסניי און אַנדערש בויען; נייע אינסטיטוטן מוזן
באַשאַפן ווערן. גייט עס גישט אַזוי לייכט.
די אַלטע שטייען אויפן וועג, די מאַטעריעלע-שווער און
פּעסט געוואָרענע געדאַנקען — שטערן.
די שכינה פאַרלאַנגט אַ נייעם טעמפל, און דער אַלטער שטייט

אויפן וועג, ווערט זיך מיט דער גאנצער פעסטקייט און פוילקייט
פון זיין שטיינערנער מאסע... מוז מען צולייגן הענט, שטרייטן
און פריער צעשטערן.

מען מוז איינזאָרפן, מען מוז רייסן אַ שטיין נאָך אַ שטיין,
אַ ציגל נאָך אַ ציגל, ביז דער פלאַץ וועט באַפרייט ווערן פאַרן
נייעם טעמפל...

און דער פאַרלאַנג פון דער שכינה אַנטפלעקט זיך נישט
דעם גאַנצן פאַלק מיטאַמאַל. דער רוח-הקודש קומט פריער צו
יחיד-טבולה! — און די פוילע, די קנעכט פון אַלטן, פון דער
געוויינהייט, שיצן די טעמפלען, פון וועלכע די שכינה האָט זיך
שוין אָפגעטאַן קעגן די יחיד-טבולה. און די נייע, די יונגע,
די אויסדערוויילטע מוזן באַלעגערן, מיט מסירת-נפש קעמפן,
רייסן ציגל נאָך ציגל, שטיינער נאָך שטיינער און דערנאָך ערשט
צוטרעטן צום נייעם בוי.

דאָס פאַרלאַנגט צייט, דאָס קאָסט לעבן! דערביי פאַרגייען

דורות...

מיר האַלטן ערשט ביים אויסקעמפן זיך דאָס רעכט אויף
אַרבעט. מיר זענען נאָך ווייט פון בויען. מיר האָבן נאָך נישט
קיין פרייע הענט, קיין אייגן מאַטעריאַל און קיין פרייען פלאַץ,
וואו צו פאַרקערפערן אונזערע אידעען.

פליען ביי אונז אַרום הויכע, געפליגלטע, נאָר נאַקעטע,
אַפט אין פאַרשוואַרצט פאַפיר קוים פאַרקליידעטע, געדאַנקען;
נישט געמויערטע, נישט געבויטע, נישט איינגעוואַרצלטע אין דער
ערד.

ברענען זיי די אידעען דורך אין געהירן און ווערן פאַר-
לאַשן, און נייע בליצן אויף און לעשן זיך... און זיי טוישן זיך,
ווי בילדער אין קאַלידאָסקאָפּ, קומען זיי און פאַרשווינדן ווי די
שאַטן; בייטן זיך ווי היץ און קעלט ביים פיבער, ווי גליסטונגען
ביי פרויען אין די חדשים...

ביי פרייע און שטאַרקע פעלקער אַנטוויקלען זיך, ביי דער
אַרבעט, ווילן און כאַראַקטער... ביים דורכברענגען פון געדאַנקען
ווי גאַפט-באַגאַסענע שטרויעלעך אין געהירן, מערן זיך און פרוכ-

פערן נאָר שטימונגען, מאַמענט-אידעאלן און פאַרשווינדן
באַלד.

דאָס איז דער סוד פון עמא פויזא, פון צאפליקן עמא
פויזא; דאָס איז אונזער אומפרוכטבארער אַנאַרכיזם, אונזער גע-
לויף, געיעג און לופט-כאַפעניש.
און ווי דאָס פאָלק, אזוי זיינע פירער, אזוי זיין פרעסע...

אין דער צייט פון די וואָלן צו דער וואַרשעווער „גמינע“
האָט די פרעסע געשטיצט דעם נאַציאָנאַלן (לעז: ציוניסטישן)
וואָל-קאָמיטעט. און לויט זיין דירעקטיווע, געלעכצט צו שולן און
מקואות, פאַרלאַנגט דורכאויס אַ מאַראַ דאַטראַ — אַ גייסטלעכע
שטאַרקע אויבער-האַנט. איין געוואַלד-געשריי: מען דאַרף אַרב!
און איין טענה: מיר מוזן דאָס קאָנסערוואַטיווע יידישקייט באַ-
פרייען פון אַסימילאַטאָרישן יאָך. „דאָס קאָנסערוואַטיווע איז דאָך
דאָס עצם יידישקייט, דער חוט השדרה“...

און פלוצלונג, נאָך די נישט-געראַטענע וואָלן, אַז די קאָנ-
סערוואַטיווע פאַרטיי האָט זיך מיישב געווען און דעם ווילן באַ-
קומען. זיך אַליין, מיט אייגענע הענט צו באַפרייען, אַ פאַרטיי
ווערן, און אַוועלט-פאַרטיי, האָט זיך די שטימונג אינגאַנצן גע-
ענדערט.

אַ שרעק איז דורך דער מחנה:

— שוואַרצע קראַען, ראָבן פליען!

און אַ פאַפירענע פויסט איז געמאַכט געוואָרן:

— מיר קענען אייך!

און ווי לייכט עס ווערט געמשפט!

גרייטע שלאַג-ווערטער, סענטענצן, שאַבלאָנען—פון פרעמדן

אוצר אַרויס!

איך מוז מיך אַליין ציטירן:

— די (אזוי גערופענע) פינסטערע מאַסע איז (צום אַסימי-
לאַטאָרישן שרעק) געוואָרן אַ טרייב-הויז פון אייגענער אינטעלע-
ל-פאַרזינדער.

געניץ, וואָס איז אַ פלייש פון איר פלייש און אַ ביין פון איר ביין,
און דער דרך-ארץ פארן פרעמדן, פון דרויסנדיקן אינטעליגענט,
ווערט לעכערלעכער פון טאָג צו טאָג.

דאָס איז אמת.

אמת איז אָבער אויך, אַז די היימישע אינטעליגענץ שפראַצט
ערשט, און שפראַצן שפראַצט זי אומבאַהאַלפן פאַמעלעך, אָן ליכט
און טוי, אָן הילף פון געשיקטע גערטנער, צווישן אלערליי
דערנער...

מיר האָבן קיין שולן נישט, מיר האָבן קיין וויסנשאַפטלעכע
ליטעראַטור נישט, מיר האָבן קיין ממשותדיקע מיטל דעם וואָקס
אונטערצוטרייבן...

באַווייזט זיך דאָ און דאָרט און בליצט אויף צווישן די גע-
דיכטע אַוונט-שאַטן אַ גלי-ווערמל, און נאָך איינס, און נאָך איינס.
און שוואַך זענען זיי און צעוואַרפן, און דעם פלאַץ פון
אַסימילירטן אינטעליגענט האָט דערווייל פאַרגומען דער "בעל-
השובה", דער צוריקגעשטויסענער און ווען אויך דער גערנווי-
ליק צוריקגעקומענער... מיט וועלכן איך מוז אַזוי אָפט קעמפן
ווי מען מוז קעמפן מיט יעדן סוראַגאַט, מיט יעדעס נאַכמאַכן,
און אומפרוכטבאַר קאָפירן. און דאָך פירט דער אינטעליגענט
דערווייל דאָס רעדל און דאָס גרויסע וואָרט. און דער קוקט אויף
אונז מיט פרעמדע אויגן, אויף פרעמדע ברילן פון דער הויך פון
דער אייראָפּעאישער קולטור אַראָפּ. און זעט, נאַטירלעך, אַ סך
ווייניקער, אַלס דער "מיט אָפענע אויגן פאַלנדיקער" פרעמדער
נביא, וואָס האָט געקוקט אויף די געצעלטן יעקבס פון "במתי
מאב" אַראָפּ...

יענער האָט: "מה טובו" געזאָגט, דעם "עם לבדד ישכון"
געבענטשט, פארן "בגויים לא יתחשב" דרך ארץ און ערפורכט
געהאַט, ווי פאַר אַן איבער-פאַלק, פאַר אַ פאַלק, וואָס איז די
נאַרמע איבערגעוואַקסן, פון דורכשניטלעכן ווייטער אַוועק —
דער משפּיל פון דער צווייטער סעריע אָבער קוקט און
פאַרקרימט זיך:

— נישט נאַרמאַל!

נישט אזוי קאכט מען נאציאנאלע לאקשן לויט אַטאַ בויעריס
דעצעפט! דערלאנגט אַ טאַפּ — אַ פּאַטערלאַנד; גיסט אָן זודנדיק
וואסער פון עקאָנאָמישע אינטערעסן, זאלצט מיט שפראַך, פעפערט
מיט פּאָליציי... א. א. ווי...

אין הערט ער וועגן אַ צוזאַמענפאַר פון קאָנסערוואַטיסטן,
דערמאָנט ער זיך: אַהאַ: קלעריקאַלן, יעוואַיטן...
מאַכט ער אַ פּאַפּירענע פּויסט:

— מיר קענען אייך!

— קראָען! ראָבן שוואַרצע!

אַבער גענוג שאַבלאַנען.

דאָס אייגנאַרטיקע לעבן איז אַ סומע פון אייגנאַרטיקע ער-

שייגונגען, די מוזן אויסגעפאַרשט ווערן...

און דערבון — ווייטער. —

בלאָף.

זיך איך מיר און לעז — אַ כינעזישן לינקן...
די היימישע זענען פון דער מאָדע אַרויס!
לעז איך (נאַטירלעך: אין דער איבערזעצונג).
— „וואָס נידעריקער עס פאלט אַ פּאָלק, אַלץ דרייטער
און העכער הייבן זיך די לערע קעפּ פון זיינע אוורפאַטישע
פאַרזאָרגער!

— וואָס דערשלאָגענער און שטילער עס ווערט אַ פּאָלק,
אַלץ שרייענדיקער און לאַרמענדיקער ווערן, אויף שרויפן פון
עזות און הוצפּה, געשמירטע מיט רכילות און לשון-הרע, — די
מיילער פון די רעדל-פירער, וואָס פאַשען זיך אויפן חשבון פון די
געשוירענע שאַף...“

און —

— „וואָס אַרימער, דאַרער און מאָגערער עס ווערט אַ פּאָלק,
אַלץ געוויקסיקער און פעטער ווערן זיינע נישט געבעטענע
אפּוטרופּסים, וואָס לעבן פון זיין חרפּה, און פיטערן זיך מיט זיין
שאַנד...“

דערמאָן איך מיר אָן דער נאַרדאָווער „דעמאָקראַציע“,
און—דער „קאָנצענטראַציע“...

טראַכט איך, קלעפּן זיך מיר די אויגן צו, חלומט זיך

מיר — —

נישט פון רוחות אַליין ליידט אַ שרייבער; נישט מינדער
פון חלומות.

חלומט זיך מיר אַ בלאָף:

די קאָנצענטראַציע וואַקסט, וואַקסט און וואַקסט, ביז זי
איז אומגלויבלעך דיק און פעט, און הויך געוואָרן. שטעלט זי
זיך, מיט אַרייט-בייטשל אין דער האַנט, אויף דער קראַקאָווער

פֿאַרשטאַט, מיטן רוקן צו מיצקעוויטשן, ער זאָל נישט זשענירן;
שטייט זי אזוי, פֿאַרשטעלנדיק מיצקעוויטשן, קומען צו איר
פֿון גאלעווקעס און דזיקאַ גאַסן, פֿאַרשטייער פֿון די ״סעמי-
טישע״ וויילער. בוקן זיי זיך זיבן מאָל און ווילן איר דערלאַנגען
אַ מגילה, מאָראַליש-פֿאַליטיש פֿאַרפֿאַסט!

אין הלום בינדן זיך אזוינע ווערטער אויך!
מאַכט די נאַרדאָווקע מיט עכט-פֿרייזשן בטול אַוועק מיט
דער האַנט, און ווייזט מיטן רייט-בייטשל צו די פיס:
— צו די פיס, יידעלע, קריך צו! אויף אַלע פיר!
גלייכן זיך אונזערע פֿאַרשטייער אויס, און רופן, די גאַנצע
קראַקאָוער פֿאַרשטאַט זאָל הערן:

— אונזערע הענט זענען רייך! אונזער ווילן פֿריי!
און קערן זיך אָפּ, און מאַרשירן צוריק אין קראַשינסקיס
גאַרטן אַריין, וואו מען וואַרט אויף זיי...
על גהרות בבל—טפו, ווי עס מישט זיך אויס אין אַ הלום!
אַרום וואַסערל אין קראַשינסקיס גאַרטן שטייען די וויילער, רואיק
הערן זיי אויס דעם ״ענטפֿער״, וואָס מען האָט זיי געברענגט,
הייבן די הענט אויף צו די וואַלקן און שווערן, טאַקע ווי אַמאָל
ביי די טייכן פֿון בבל:

— זאָלן אינו דאַרן די הענט, אויב מיר וועלן נישט וואַרפֿן
קיינ שוואַרצע רעשלעך קוכאַרזשעווסקין, און פֿאַרשוואַרצט זאָלן
ווערן אונזערע פֿנימער, אויב מיר וועלן נישט געבן דעם אונזער-
ריקן קיין ווייסע!

אַפּגעשוואַרן, גייען זיי, ליתר תּוקף ועוג, אויף אַן אסיפה,
אונטערצושרייבן די שבועה —

זיי רירן זיך גאָר פֿון אַרט, שפּרינגט שטילערהייט אַפֿער,
פֿון אונטער אַ באַנק ביים וואַסערל, וואו ער האָט אַלץ אונטערנע-
הערט, אין בלאַטיקע קליידער און אַ צונויפגעדרייטן צילינדער —
דער קאַפּעלמייסטער פֿון דער אַסימילאַטאָרישער קאַנז-מוזיק, לויפּט,
שפּרינגט אויפֿן בערגל פֿון גאַרטן אַרויף, כאַפּט אַרויס אַ קלינגעל-
דיקן בייטל פֿון טאַש, און רופּט, די אַפּגייער זאָלן הערן, איבער
די אייזערנע שטאַכעטן אַרויס:

— פינף טוינט רובל פאר איין אַפּטריניקע שטים; דרייסיק
טוינט פאר זעקס!

און קלינגט מיטן בייטל אין דער לופט.
דערהערן עטלעכע, צוליב די לאנגע רעק אונטערשטעליקע
און שטעלן זיך אָפּ.

דער בייטל קלינגט און זיי זאָגן:

— שלעכטע צייטן, פּראָטעסטן! —

— דער גראָשן איז כּשר!

— הלמאי זכה-בגורל-געלט!

— מיר שפּייען אויף דער . . . (1)

און גייען צוריק, און פאַרשוונדן צוזאַמען מיטן קאַפּעל-
מיסטער — —

און —

קוכאַרזשעווסקי פּאַרט!

כאַפּ איך מיך אויף: בלאָף!

נישט מען גיט פון יענער זייט, נישט די זייט וועט נעמען...
דרימל איך ווייטער איין, חלומט זיך מיר: „ווייטער בלאָף!“
קוכאַרזשעווסקי פּאַרט; די גאַנצע קאַנצענטראַציע, ווי איין
מענטש באַגלייט.

ששון ושמחה אויפן פעטערבורגער וואָקזאַל; געקושערייען
און שאַפּפּאַניער, ווי וואַסער. און קלינגענדיקע טאַסטן:

— קאַכיימי שען!

— נייע זשיע מאַרקאָו, אונזער שטאַלץ אין די ווייסע האַנטשו.

— נייע זשיע נאַראַדאָוואַ דעמאַקראַציע, קאַנצענטראַציע...

— נייע זשיע עגאַאיזם נאַראַדאָוואַ!

— נייע זשיע! — קרייעט אַריין אַ הענדל.

איך דערקען די שטימע.

דאָס איז די שטימע פון איינציק מעגלעכן ייד, וואָס האָט
געהאַט, האָט און וועט שטענדיק האָבן — — צוטרויען

און — צוטרויען פאר צוטרויען. און ליבע און באַוואַנדע-
רונג. זיין נאָמען קלינגט אין אַלע וואַרשעווער גאַסן, איבער דער

(1) אומלעזבאַר.

גאנצער לענג פון דער ווייכסל. זיין לויב זינגט דער זאמד-שלע-
פער אויפן שיפל, און ביים אַנלאָדן, און ערשט דערנאָך אין הויף
ביים צוטראַגן די זעקלעך. קומט אַ קאָטערינקע — באַגלייט זי דאָס
ליד מיט אַ ברען! דאָס ליד זינגט אויך דער פּריזורער ביים מאַ-
גיקירן, און דאָס פרעס-מיידל ביי מאַטילדען, ווען זי פרעסט אייער
קראַנג און מאַנזשעטן. באַקומט איר זיי מיט פּלעקן, — וויסט,
דאָס זענען טרערן פון ליבשאַפט צום איינציקן ייד מיט צוטרויען
אים האָט מען איינגעלאָדן; ער איז געקומען! ער זיצט
צווישן עולם, אַ מחותן צווישן מחותנים.

מען פאַרגעסט אים אָפּטמאָל אַנצוגיסן, — זופּט ער פּאַמע-
לעד, עס זאָל נישט פעלן! פאַרגעסט מען זיך מיט אים אַנצושטויסן,
שפּרינגט ער אַליין מיטן האַלב לערן בעכער אויפן טיש אַרויף
און וויל רופן:

— קאָכיימי-שען!

און קוקט זיך אום, זוכט מיט די אויגן, מיט וועמען זיך אָנ-
צושלאָגן, מיט וועמען זיך צו קושן, — לאָזן זיך, וואו ער וואַרפט
זיין בליק, די אויגן אַראָפּ, און די וואַנסן הייבן זיך שפּיציק אויף,
ווי די שפּינן! ווערט אים דער מוטערס מילך גערינגען, אַנטלויפט
אים די נשמה אין שפּיץ-קנעכל אַרײַן, שלאָגט דאָס האַרץ —
שרעק! דרייט זיך די צונג איבער. שרייט ער אויס:

— להיים!

אַ געלעכטער! אַ קאָטקאָדע געלעכטער.

פאַר דאָס — אויף די גאַלעווקעס — חשך.

גרימצאָרניק ברוינע פּנימער גייען אַרום... אויגן פּינסטערע.

דער עולם ברומט: פאַרקויפט! פאַרראָטן!

עמיץ רופּס אויס:

— אַ טויט די פאַררעטער!

אַן אַנדערער:

— נעמט שטריק, גייט בינדט זיי און ברענגט זיי אַהער!

משפּטן זאָל — די גאַס

און די באַרימטע גמינאַ-וואַל-פּאַטשער צעלויפן זיך, קומען

צוריק און ברענגען אויף די שטריק נישט מער

— ווי פינף!
 — דער זעקסטער, — ראפארטירן זיי, — איז, ווי מיר
 האָבן נאָר אָנגעקלונגען, געפאלן אַ טויטער!
 ברילט דער עולם:
 — פֿן יאָבדו!
 און מען נעמט די פינף פאַררעטער... און מען הענגט זיי
 אויף אויף פינף לאַמטערן.
 לעשן זיי זיך אויס, די פינף, פאַר דער צייט.
 זיי שעמען זיך צו זיין תליות פאַר אַזעלכע לייט!
 הויזן זיי זיך, וויגן זיך אויף די שטאַנגען פֿון אויס-עלאַ-
 שענע לאַמטערן.
 דער עולם אַרום — שטיל...
 וועקט מײַך די שטילקייט, כאַפּ איך מײַך אויף, דרימל צוריק
 איין און עס הלומט זיך, „נאָך מער בלאַף!“
 אין „נאָר אַ גאָזעטאַ“ איז אַ באַל.
 דאָס לאַקאַל — אילומינירט.
 אין די פענסטער — טראַנספּעראַנטן!
 אויף די זייטיקע: „ניעך זשיע נאַראַדאָוואַ קאַנצענטראַציאָ“
 און „ניעך זשיע אַסימילאַציאָ!“; די צווייטע וויל זיך עפעס נישט
 ברענען!
 אין דער מיט: קוכאַרוזשעווסקי אויפן פּערד!
 אַזוי רייט ער, ווי דער הייליקער יערוזשי, — קיין פע-
 טערבורג!
 אויפן וועג, רייט ער איבער אַ ליטוואַק. מיט דער שפּיז
 אין דער לינקער האַנט שטעכט ער דורך אַ ציוניסט, אין סאַמע
 מגן-דוד, וואָס ער טראַגט אויפן האַרץ. אין דער צווייטער האַנט
 אַ פּאַן: שלאַכטאַ, צי מאַס און וואָג!
 און אינעווייניק ווימלט פֿון געסט. דאָס זענען די אַהין
 נישט געבעטענע; מאַכן זיי זיך זייער יום-טוב אַפּאַרט.
 אַ גרויסער יום-טוב!
 נישט דערלאָזט צו לקוי-חמה! די יידישע לבנה זאָל פאַר-
 שטעלן די פּוילישע זון!

א חורבה וואָלט געוואָרן: וויפיל געמישטע משפחות וואָלטן זיך צעפאלן ווי זאמד! וויפיל געלט-שרענק וואָלטן לער געוואָרן!..
און — מיט דאָמען געקומען.

און געקומען איז דער גאַנצער שטאָב פון „איוראַעליטאַ“, דער „נאָוואַ גאַזעטאַס“ שוועסטער. אַן עלטערע, אַ שוואַכערע, קוים זי עטעמט. ערשט נישט לאַנג אויפגעשטאַנען פון דער הי-נער-פלעט. פון זשידאָווסקי אַרגאַן אויף דער לעש—קיינער נישט געקומען. גיי געטרוי אַ ליטוואַק! געהייסן דרוקן וואַל-אויפרופן, זאָגט ער: לאו! אַרויס די יידישע מערהייט, האָבן זיי געטאַנצט! פאַר דאָס. —

עטלעכע קאַפּאַטקעלעך פון הייליקן גרושיבאַוו!..
מען פאַרגעסט זיי אַנצוגיסן. אַלץ איינס! זיי גיסן סיי-ווי אין בוועם אַרײַן; יין נסך! מען פאַרגעסט זיך מיט זיי אַנצו-שלאַגן. בעז פאַר דאָס בליצט צו פון צייט צו צייט אַ ליבער דאַמען-שמייכל; ווערמלעך קריכן איבערן לייב! גייט דורך איינע און רירט, נישט גערנוויליק, אָן מיט דער בלויווער האַנט. — אַ היץ גייט דורך די ביינער!

ווערט התלהבות, ווערט אַחדות, גרילט מען מיט:

— נאָ פּאַהיבעל ציוניסטאַוו!

— נאָ פּאַהיבעל ליטוואַקאַוו!

— גייען זשיע אַסימילאַציע!

און עס ווערט בגלופין; פאלן פלוצלונג שליחים אַרײַן:

— מורד געווען במלכות פּילן.

— געכאַפט און אויף גאַס-לאַמטערן אויפגעהאַנגען פינף

פאַטריאַטן!

כאַפּן זיך אַלע אויף פון די שטולן, אויסער איינעם, וואָס איז שוין לאַנג אונטערן טיש געלעגן. שפּרינגען זיי אויף. שמע-טערן די פוסות צו דער ערד, כאַפּן פון זיי רעדאַקציע-טישן: פענעס, שנייד-זעסער, שערן... דאַמען — די גאָדלען פון די היט, די טאַפּלעטע—פון די האָר אַרויס...

צעפּ פאלן צו דער ערד, הייבט מען זיי אויף אַנשטאַט בייטשלעך...

און מען לויפט —
— וואו אהין.
— אויף די נאלעווקעס.
— נאך וואָס?
— די געהאנגענע אָפּזושניידן!
— די טויטע באַגראָבן אין דער הויפט-אַלעע אויפן קהלשן
חשבון!

— די לעבעדיקע דערמינטערן! און דער עיקר:
— זיך נוקם זיין אָן די נאלעווקעס!
לויפן זיי, קומען זיי. ווערן זיי באַגענט. קומט באַלד אָן
די גיכע הילף. פירט מען די צעשלאָגענע אַסימילאַציע אָפּ:
וועמען אויפן הייליקן אָרט, צו די פאַמיליען-גרעבער, ווע-
מען אין פראָזעקטאָריום, וועמען אין שפיטאַל אַרײַן...
די גיכע הילף פאַרט צוריק, דאָס אויטאָ פייפט, די טראַמ-
פייט בלאָזט...

און אויפן פעטערבורגער וואַקואַל רוישט!
מען קלינגט, עס פייפט. דער צוג רירט. קוכאַרזשעווסקי-אָפּ!
הונדערטער טיכער געווייט. די זיגער — די קאַגענטראַ-
ציע גייט צוריק.

ויבא הפליט — קומט אָן אַנטריגענער פון די נאלעווקעס,
און פאַרציילט, וואָס עס איז געשען.
פלאַמט דער גרימצאָרן אויף; לויפט מען זיך נוקם זיין.
ווי שאַמפּאַניער וועט זיך גיסן בלוט!
יונגע לייט רופן:

— נישט אויף אַלע גיסט אַייער גערעכטן צאָרן אויס!
זיי בעטן זיך:

— חסידישע טעכטער לאָזט געמאַך! קיטמען זיך אַזוי פּיין!
די פיינסטע פאַרפומעס, און בלאַסע אַזוינע... און אַלע לעזן
פשיבישעווסקי און זשעראַמסקי, און אַלע זענען פאַרליבט אין
אַסטערוואָ... און אויגן האָבן זיי, ווי די גאַזעלן, און אַזוינע ברע-
מען לאַנגע, און אַזוינע שאַטנס אונטער די אויגן...
הערט מען זיי נישט.

— האָט רחמנות — קרייעט דאָס הענדל, — אויף קינדער
 אין די וויגן! זיי האָבן נאָך צוטרויען! פון זיי וועלן פאָטריאָטן
 וואַקסן, פאָטריאָטן ווי איך!
 הערט מען נישט —
 דער צאָרן פלאַקערט!
 אין אַ צייט אַרום:
 איבער די גרינע חורבות פון די נאַלעווקעס יאָגט זיך
 דמאָוסקי וסיעתו נאָך העזה...
 כאַפּ איך מיך אויף: בלאַף.
 בלאַף שבּבלאַף!
 און דרימל ווייטער אַיין, און עס חלומט זיך ווייטער בלאַף,
 „בלאַף מיט פּליאַקעס“!
 אויפן גאַניק פון ראָטהויז זענען פיר מאַן אַרויס. דריי
 בלאַזן טראָמפּייט, דער פּערטער רופּט אויס:
 — קוכאַרושעווסקי—אַ, מען האָט פּאַרטיליקט די מייז—האַט
 געפּועלט פאַר די רעשט יידן אין וואַרשע — גלייכבאַרעכטיקונג.
 זאָלן זיי קומען און דאַנקען!
 קומען זיי... די פיר:
 דער איינציק-מעגלעכער ייד מיטן צוטרויען.
 דער ייד פון אונטערן טיש.
 דער קאַפּעלמייסטער פון דער קאַצן-מוזיק, וואָס איז נצול
 געוואָרן על-פי נס; וואָס עס איז, ווי שטענדיק, דערביי נישט
 געווען.
 און —
 דער פליט, וואָס איז אַנטרינען געוואָרן פון די נאַלעווקעס
 און איז געקומען אָנוואַגן אויפן פּעטערבורגער וואַקואַל... די
 מפּלה!
 בוקן זיי זיך, די פיר!
 דאַנקען, זיי!
 דער פּוילישער עולם אַרום קוקט אויף זיי און ברומט מיט
 פאַרגעניגן:
 — די לעצטע... און מיט לויב!

די בעסטע !

און די פיר צדיקים, וואָס האָבן דעם ליטווישן סדרום נישט
אַפּגעראַטעוועט, רירן זיך פון אָרט און שטעלן זיך אָפּ.

— וואו אַהין גייט מען ?

אין טעאָטער אַרײַן ? פאַרמאַכט ! פיר מאָל אין יאָר עפנט
מען עס, גייט : „אַבראַנאַ ציענסטאַכאַווי“...

אין פילהאַרמאַניאַ ! געשלאָסן ! אַמאָל אין אַ יאָר שפּילט
מען נאַסקאַווסקי...

אין אַ קאַנדיטעריי ? פאַרהאַמערט ! באַנקראַט !
הערוע אויך !

די קונסט-אויסשטעלונג וויל מען איבערמאַכן אויף אַ צירק !
און דאָך גיין ערגעץ מוז מען !

מען מוז באַגיסן די גלייכבאַרעכטיקונג... פרעגט מען :
— ווער האָט געלט ?

זוכן אַלע פיר אין די טאַשן-לער ! מען דרייט זיי איבער-
לייוונט !

קרייט דאָס הענדל :

— קומט אויף דער לעש. צוטרויען פאַר צוטרויען ; איך
האָב קרעדיט אין „סלאַוויאַנקאַ“...

גאַרקײכן זענען געבליבן !
גייט מען.

אויף דער לעש שטעלט מען זיך אָפּ ביי אַ הויז.
דאָס הענדל קרייעט ווייטער :

— אַ היסטאָריש הויז !

ביי יענע דריי : דריי מינעס-דריי פּראַגע-צייכן.
קרייעט דאָס הענדל :

— געוויס !

און ערקלערט :

דאָ איז אונזער זשאַרגאַנישע צייטונג געווען ! גלייך מיט
אַלע אונטערגעגאַנגען... אויף גאַנץ וואַרשע איין „צוויי גראַשענ-
דיקע“ געבליבן... ווער לעזט ? מיר פיר לעזן !

— איז דאָ געווען די רעדאָקציע... אין שטוב אויף דער
וואַנט שטאַרט נאָך אַ שוואַרצער פּלעק!
— פון וואָס?
— פון טינט! אַ מיאוסע מעשה געשען: מיר הייסן אָפּדרוקן
אַ פּאַרוואַל-פּראָקלאַמאַציע, דער רעדאָקטאָר, אַ ליטוואַק, זאָגט:
ניין! בעטלען וועט ער גיין, און דרוקן וועט ער נישט לאָזן!
כאַפט אונזער אומפאַרגעסלעכער דאָקטאָר...
ער שטאַמלט, לאַזט אַראָפּ דעם קאַפּ פאַרשעמט און זיפצט:
— דעם נאָמען פאַרגעסן! פון אַ צייט צעריניען מיר די
געהירן...
— און געט אָן וואָס האָט ער?
— ווי לוטער אין זיין צייט! דעם טינטער געכאַפט, צום
רעדאָקטאָרס קאַפּ געוואָרפן, געטראָפן—דער וואַנט!
עס ווערט איינשטימיק באַשטעטיקט:
— אַ היסטאָריש הויז!
— אַ היסטאָרישער פּלעק!
— מען וועט דעם יידישן לוטער אייביק נישט פאַרגעסן!
און מען רירט און מען גייט אין סלאַוואַנקע אַריין עסן
בי ליך, אויף קרעדיט פאַר צוטרויען—פליאַקעס!

נאָך דער מלחמה.

אויפן פעלד, וואו עס האָט ערשט נישט לאַנג אַזוי גערוישט
און געפילדערט, איז שטיל געוואָרן...

די "שלשה שאוּחזין בטלית" — אַלע דריי פאַרטייען, וואָס
האַבן מיט אַזאַ גוואַלדיקן מסירה-נפש מלחמה געהאַלטן וועגן דער
ממשלה אין שטוב פון גרעסטן יידישן קהל אין אייראָפּע און גע-
שריען מפּלומרשט "כולי שלי" און געמיינט וואָס מער צו פאַר-
כאַפּן, זענען אָפּגעטראָטן. און אַלע דריי — נישט זייער צופרידן.
די זיגער, אין אָנהייב שיכור פון נצחון, האָבן אָפּמאַרשירט,
מיט זאַנג און קלאַנג, טראָמפּייטן-געשמעטער און הורא-געשרייען
צום געצעלט פון גרויסן פעלד-מאַרשאַל, צו זען זיין שמייכל,
וואָס זיי האָבן כּשר פאַרדיגט, צו הערן זיין לויב און צו לאָבן
זיך מיט זיין געשמאַקן כּבוד...

אַבער נישט לאַנג האָט געדויערט דער רויש, און נאָכן
רויש קומען שווערע געדאַנקען: געזיגט, אָבער אויף ווי לאַנג?
געזיגט, אָבער די פּאָן פאַרביטן, אַ פרעמדע געטראָגן: נישט
"אַסימילאַציע" איז געווען אויף איר אויסגעשטיקט, נאָר "פּאָס-
טעמפּ" (פּראָגרעס)... און די "פינסטערע" מאַסע איז געוואָרן
אַ טרייב-הויז פון אייגענער אינטעליגענץ. און די היימישע אינטע-
ליגענץ, דאָס פלייש פון איר פלייש, דער ביין פון איר ביין מערט
און פרוכפערט זיך, און דער דרך-ארץ פאַרן פרעמדן פּאָסטעמפּ
פאַלט פון טאָג צו טאָג...

דער מאָנאָפּאָל אויף פּרייזניקייט ווערט פון טאָג צו טאָג
לעכערלעכער. אום צו בלייבן ביים כּבוד פון פּאָסטעמפּ, איז שוין
ווייניק צו זיצן אויף אייביקע שטולן... מען מוז עפּעס טאָן, מען
מוז אַרבעטן. און די טראַגעדיע איז, אַז קוים וויל מען טאָן, קוים
וויל מען אַרבעטן, מוז מען טאָן און אַרבעטן באַזונדער, יידן פאַר

יידן. די „פּוילישע קולטור“ וויל בפירוש נישט קיין פּיליע אויף די נאַלעווקעס... און שטעלט מען יידן קעגן יידן, וויל מען ריידן מיט דער מאַסע, ווייטער אַ קללה — מוז מען ריידן יידיש! און יידיש ריידן נאָר ליטוואַקעס, אזוי האָט מען ערשט געכטן גע- גלויבט, געוואָלט גלויבן...

און וואו איז תורה אָן קמה? און די מאַסע איז הונגעריק... מען מוז אַרבעטן עקאָנאָמיש, הייבן דעם וואויל-שטאַנד, קרעפטיקן די אַרבעט, אַרגאַניזירן...

דאָס איז נאָך געפערלעכער — באַזונדער אַרגאַניזירן? יענע ווילן קיין שותפות נישט, — באַשאַפן אַן עקאָנאָמישן געטאָ?...?

אויף דער קעלניע געבליבן, די לייצן אין די הענט, אָבער פירן דעם וואָגן אויפן זעלבן זאַמד פון צוואַגן אין מדבר פון וויסטע חלומות און מיראַזשן, איז אוממעגלעך — וועט מען נישט מוזן אַראָפּ אויפן שונאס וועג?

די מיטהעלפער זענען באַלד צו דער שמחה נישט געקומען. באַזונדער און גאַנץ שטיל אָפּגעטראָטן — אין דער שנאה צום פרעמדן ליטוואַק און אין דער הערשאַפט איבער קהל, גייט מען האַנט אָן האַנט, איז „יחדיו“, וואָשט איין האַנט די צווייטע צוליב דעם שטילן „יחלוקו“: נעם דיר, דייטשל, די אַלגעמיינע פּאָליטיק, דאָס אָפּקלאַפּן די שוועלן פון די פּריצים און גענעראַלן לטובת הפּלל; נעם דיר, דייטשל, אַלס צולייג דאָס „בית-עלמין“ מיט די מצבות; מיר לאָז פּשרות, — מיר לאָז דעם רב מיטן מלמד; און אַסור, אויב מיר וועלן צולאָזן אַ ביטל דקדוק, אַ ניצוך פון אַ ליט-וואַק... אָבער מיט די פלים מישט מען זיך נישט, צוואַמען אויף שמחות גייט מען נישט...

און די אמתע זיגער, די, וואָס האָבן צוגעהאַלפּן און דעם בעסטן ביין באַקומען, אַממערסט אויסגעקאַשפּערט, — פּרייען זיך באַזונדער און פּרייען זיך אויך נישט גאָר אינגאַנצן. אַ ביטל קאַ-לאַמוטנע אויפן האַרץ... אַ ביטל נישט ריין דאָס געוויסן, אַ ביטל

באשפיגן די באָרד... געבראַכן דאָס וואָרט... אַ שרעק פאַר מאָרגן.
אַ בושע פאַר היינט... דערצו — אַ דין-תורה מיט ליטוואַקעס!

און וואָס ערגער איז: טאָמער איז עס אמת?

וואָס וועט זיין, אַז דער „פאָסטעמפּ“ וועט נישט בלייבן
קיין הויל וואָרט, קיין צוואַג אין דער וועלט אַריין; נישט נאָר
אַ מאַסקע, צו פאַרדעקן די חרפה פון דער אַסימילאַציע, נאָר
אַ ווירקלעכער, אמתער, ערנסטער, וואָס וועט ווירקלעך אַרבעטן?
וואָס וועט זיין מיטן „יחלוקו“?

און וועט עס געשען, וועט מען זיך ווירקלעך געמען צו
דער אַרבעט, ווירקלעך זיך גענענען צו דער מאַסע, ווירקלעך און
ערנסט פאַרנעמען זיך מיט איר געברויך, מיט דער ערציאונג פון
יונגן דור — וועט דען נישט דאָס דייטשל געפערלעכער זיין
פאַרן ציוניסטישן ליטוואַק? די צילן וועלן זיין דיזעלבע אויב
נישט ערגערע, און די אויספירונג קרעפטיקער, זיכערער; געוויינט
צו הערשן, צו רעגירן, אויסצופירן... און געלט, און אינטעליגענץ.
ווי האָלץ!

און די פּאַזיגטע, די אָפּגענאַרטע, זענען נאָך שטילער אַוועק-
געגאַנגען; אַ חשבון הנפש מאַכן, אונטערצופירן די אונטערשטע
שורה...

און זיי טומלען זיך אויף שטילע אסיפות:
— פּונוואַנען איז געקומען די מפּלה?

האָט מען נישט אויסגעזאָגט קריג צו דער רעכטער צייט?
איז נאָך דאָס יידישע וואַרשע ווייניק יידיש? איז די יידישע
פּרעסע, וואָס האָט געשטיצט מיט איר אומגעהויער-גרויסער לעזער-
מאַסע, נאָך נישט גענוג שטאַרק קעגן אַ — פּאַנקיר?

און — האָבן מיר נישט געאַרבעט מיט גענוג מסירת-נפש?
האָבן מיר ווייניק די קעלן אויסגעריסן שרייענדיק: הידד! אַהער
און „גידער“ אַהין?

האָבן מיר נישט זיבן און מער מאָל אַרומגערינגלט די
מזיערן פון אַסימילאַטאַרישן „יריחו“ און געשמעטערט אויף די

גרעסטע טראַמפייטן, — פאַרוואָס זענען זיי, די מויערן, נישט
איינגעפאלן? —

און אין האַרץ הייבן אָן צו פיקן ספקות:
— אפשר איז אונזער נאַציאָנאַל-געפיל נישט גענוג יידיש,
נישט גענוג פּאָלקסטימלעך און אונזער דעמאָקראַטיזם נישט
גאַנץ און גאַנץ אמת?... —

— אפשר פעלן אונז מענטשן?
— אפשר איז היינט אין די טרוקענע צייטן, אין צייטן
אָן נסים און אָן פישוף, אַרומרינגלען אַפּעסטונג, בלאַנזיריק אויף
טראַמפייטן, ווייניק?

מען דאַרף אויך עפעס טאָן, אויף מויערן קלעטערן, מויערן
ברעכן; קענען מויערן טורמען בויען, און פון זייער הויך די פעס-
טונג באַשיסן?
— וואָס האָבן מיר געבויט?

וואָס האָבן מיר געטאָן דאָ, אויפן אָרט, פאַר די וואָס מיר
ווילן פירן? מיט וואָס האָבן מיר זיי באַוווּן, אַז זיי דאַרפן דעם
טויער שפאלטן און אַרויסטראַגן אונז די גאַלדענע שליסל?

האָבן מיר עפעס געטאָן פאַר דער יידישער ערציאונג,
כאָטש איין יידיש קינדער-ביכל אַרויסגעגעבן? האָבן מיר פאַרן
פּאָלק (נישט פאַר זיך) איין אויסגאַבע געגרינדעט? דאַרף מען
ווירקלעך דערצו אַשטול אין קהל-שטוב?

האָבן מיר געהאַלפן ביי דער שווערער געבורט פון דער
יידישער ליטעראַטור פאַרן פּאָלק, און לאָזן מיר נישט די קינד-
פעטאַרין פון יידישער קונסט אין אירע שווערע ווייען אָן
הילף?

האָבן מיר עפעס פאַרן יידישן טעאַטער געטאָן?
"נידער מיט דער אַסימילאַציע" — גוט, עס שרייט זיך פיין,
אַבער וואָס האָבן מיר באַשאַפן קעגן איר, אין אונזער גייסט,
נאָך אַמאָל גערעדט: דאָ, אויפן אָרט, פאַרן פּאָלק?

און פאַרן "געגרייוויטן" שוסטער, וואָס האָבן מיר געטאָן?
און פאַר אַלע אַנדערע, וואָס פאלן ווי פליגן פון קאַנקורענץ פון

יענער זייט... כאָטש איין אַנקעטע געמאַכט? אויסגעפאַרשט דעם
תּחום?

אויפן שלאַכט-פעלד איז שטיל, און אין דער שטילקייט איז
געוועסן די פּוילישע "פּראָוודאַ", די אַלטע ניאַניע פון "פּאָסטעמפּ"
בכלל און יידישן אין כלל, און געטראַכט, און באַטראַכט זיך, אַז
דער נצחון אירער איז אַן אויסגעבלאָזן איי, אַן אויסגערוגענער
בליץ-טראַפּן, פון וועלכן עס וועט זיך שוין קיין רעכט-אַסימילירט
נישט אויספיקן...

און די אַלטע ניאַניע האָט, וואָס עלטער, שאַרפּערע אויגן,
שוין נישט, ווי אין דער יוגנט פּאַרלאַפּענע, פּאַרטרונקענע און
זעט: דער יידיש-פּוילישער "פּאָסטעמפּ" איז באַנקראַט... די רבנישע
קמיע, וואָס מען האָט אים אויפן האַלז אָנגעהאַנגען, דער אָפּגע-
שפּראַכענער בוימל, מיט וועלכן מען האָט זיין מאַגער לייב גע-
שמירט — האָבן נישט געהאַלפּן, — ער דאַרט...

און שאַרפּע אויערן האָט זי די אַלטע ניאַניע... נישט ווי
יונגער הייט מיט נאַרישע פּלירט-קאַמפּלימענטן פון אייראָפּעאישע
פּאָליטיקער, פּיש אין טריבן וואָסער כאַפּנדיק — פּאַרטומלט, הערט
זי, ווי אַ ניי גרעזל שפּראַצט אויפן פּוילישן פעלד, שפּראַצט און
וואַקסט, אַ יידיש גרעזל, אַ גרעזל פון אַ יידיש-אייגנאַרטיק לעבן.
אויף פּוילישער ערד... דער פּראַצעס פון פעלקער-באַפּרייאַונג הייבט
זיך אָן דאָ אויך... עהע!

— און וועלן מיר טאָן — פּרעגט די פּראָוודאַ — מיר
פּאָליאַקן? אמתע, עכטע?
אַ פּראַגע...

אַבער ווער, אייגנטלעך, פּרעגט? ווער איז די "פּראָוודאַ"?

די „פראוודא“

די פוילישע „פראוודא“ איז אַ ראַדיקאַל-פּריוויזניק וואָכנ-בלאַט.

איר באַשעפּער און פירער, ביז פאַר דער לעצטער צייט, איז אַלעקסאַנדער שוויענטאַכאווסקי. איינער פון די טיכטיקסטע קעפּ און פּריוויזניקסטע מענטשן אין פוילן.

זיין אַרבעט איז אין פוילישן לעבן נישט געבליבן אָן אַ טיפּן אָפּקלאַנג; אַרום זיין פּאָן האָט זיך געזאַמלט דאָס ערלעכסטע און קליגסטע פון פוילישן פּאָלק; זיינע שריפטן און זיין אַרגאַן די „פראוודא“ וועלן פאַרנעמען דעם וויכטיקסטן פּלאַץ אין דער גע-שיכטע פון דער באַפּרייאונג פון פוילישן געדאַנק.

און באַוווּיזן האָבן זיי זיך אין געפּערלעכסטן מאָמענט פון ליידן און שאַנד, אָפּגעשוואַכטקייט פון אומזיסט פאַרגאַסענעם בלוט און שטומער פאַרצווייפלונג.

נישט פאַרצווייפלט האָט נאָר דער גרויסער פוילישער אַדל. דער מאַגנאַט, וואָס האָט מיט זיין נאַרישער פּאָליטיק, אונטער-טעניקייט צו די יעזואיטן און פּריוואַטע עגאַאיסטישע אינטריגן צו דער גרויסער מפּלה געברענגט, פוילן אויף שטיקער צעשניטן און די שטיקער צווישן מלוכות פאַרטיילט. ער איינער האָט וויי-טער פּאָליטיקירט, ווייטער גרויסע, הויכע פּאָליטיק געפירט, גע-חלומט אַלץ פון גרויסן פּאַטערלאַנד, פון אַלטן גרויסן „פוילן פון ים צום ים“ און אָפּגעקלאַפט די שוועלן פון גרויסע קרובים און גרויסע הויפּן, מען זאָל זיך, צוליב גערעכטיקייט, פאַר פוילן מיען. אין זכות פון אַמאַל געראַטעוועטן ווין, — און אין זכות „פון אונזערע שענע פרויען און טעכטער!“...

און אַנדערע?

דאָס קליינע פּריצל, אויב מען האָט ביי אים קיין „פּאַוו-“

סטאניעץ" נישט געפונען און דאָס גוט נישט קאָנפּיקירט, דאָס קליינע פּריצל איז אין דאָרף געבליבן, אין זיין הויף געזעסן. גע- אַקערט און געזייט, מיט דער הילף פון עקאָנאָמס קאָנטיק, מיט פּוילישע הענט און אליין מיטן גלח פּרעפּעראַנס אָדער טערטל- מערטל געשפּילט. די ליטעראַטור זיינע איז געווען דער קאַלענ- דאַר, וואָס ער פּלעגט טוישן פון יאָר צו יאָר, נישט אינגאַנצן אויפגעשניטן און נישט דאָס גאַנצע אויפגעשניטענע דורכשטודירט. אויפן אָרט פון אַ צייטונג האָבן געדינט דער פּאַכטער און דער קרעטשמער — די יידישע פּאַנטאַפּל-פּאַסט...

און איז אַמאָל געפאלן אויפן האַרץ אַ טרויער, איז פּאַרהאַן אונגער-וויין ביים שענקער און דער היימישער אַלטפּרענקישער בעכער פון "קאָכיי-שען"! — און זענען אַמאָל שווערע געדאַנקען געקומען, און דאָס האַרץ האָט נאָך טרייסט געלעכצט, האָט מען דעם גלח עקסטראַ גערופן, און ער האָט הימל-שפּיו דערלאַנגט... ער, וואָס האָט פּריער נאָך אונטערטעניק געמאַכט פּוילן צו רויס, אויסגעקוילעט אַלע דיסידענטן, אַלע אַפּיקורסים, אַלע פּרייערע קעפּ און די רעשט אונטערן פּאַפּסט פּאַנטעפּאַלע געוואָרפּן...

דער פּויער — ביי ביידע פּאַרקעכט!

און פּוילן האָט געפּוילט, אָן אַ האָפּנונג, אָן אַ געדאַנק, אָן אַרבעט אין די הענט. —

דעמאָלט איז שויענטאַכאָוסקי געקומען, דעמאָלט האָט זיך די "פּראַוודאַ" באַוויזן. דעמאָלט איז געשטעלט געוואָרן דאָס פּראַגראַם: אַרבעט!

אַרבעט ביי די פּונדאַמענטן, אַרבעט טיף אין די שיכטן פון פּאַלק; אויפּלעבן מוז דאָס פּאַלק.

אום אויפּזולעבן, פּריי אויפּצועטעמען, מוז עס באַפּרייט ווערן פון אונטערגעוואָרפּנקייט דעם פּרייץ, פון אַבערגלויבישער אי- בערגעבנהייט דעם גלח, און פון פּוסטע חלומות פון גרויסן אַדל. עס איז קיין צייט נישט געווען קיין נייע קולטור-ווערסן צו באַשאַפּן, האָט פון אייראָפּעאישן קולטור-אוצר אידעען און אידעאלן געברענגט. ווייניק האָט אויפּגעזאַמלט דייטשלאַנד געווער קעגן יחוס און אַבערגלויבן אין דעם דראַנג-פּעריאָד? ווייניק

קלינגענדיקע ווערטער האָט באַשאַפן די פראַנצויזישע רע-
וואָלוציע?

און ווייניק פּאָזיטיוו האָט געגעבן ענגלאַנד?
שוויענטאַכאָוסקי פריידיקט, אָבער דאָס דאָרף הערט נישט,
דער פויער לעזט נישט, דער גלח שילט, דער קליינער פריץ
פאָגט נאָך: אָמן! —

הערן הערט די שטאַט!
ווער איז די שטאַט?

פריצימלעך, וואָס האָבן די גיטער פאַרלוירן, אין שטאַט
אַריין, פרנסה זוכן געקומען און — יידן מיט אַ קליינער צאָל
אינטעליגענץ...

זיי האָט שוויענטאַכאָוסקי גענומען; זיי האָבן זיין שטאַרק
וואָרט דערהערט און אַרום זיין פּאָן זייערע קרעפטן געזאַמלט.
און דער יונגער פריץ האָט שוויענטאַכאָוסקי געהערט און
זיך צו דער אַרבעט גענומען, צום געווער, צו מאַס און וואָג;
צו דער אַרבעט, וואָס ער האָט ערשט נישט לאַנג פאַר אַ שאַנד
געהאַלטן...

און דער יידישער אינטעליגענט, וואָס מענדלזאָן פון בער-
לין האָט פון דער פינסטערער מאַסע אַרויסגעצויגן און פאַר
אַ „מענטש“ געמאַכט, האָט פאַר שוויענטאַכאָוסקי וואָרט אָפּגע-
וואָרען און האַרץ געהאַט. און אויפן אָרט פון פרעמדער, — זיך
צו היימישער בילדונג גענומען. מענדלזאָנען אויף שוויענטאַכאָו-
סקין פאַרטוישט, ישעיה און ירמיה אויף מיצקעוויטשן, דוד
און שלמה אויף קאָזימיערו און באַטאַרי פאַרביטן — היימישע
פּוילישע מלכים! און מאַנכע, מיט דער צייט — דאָס סידורל —
אויף אַ מאָדליטוועניק...

עס איז צוגעקומען לייכט, זייער לייכט; אומעטום פירט די
פרעמדע קולטור ביי צו פרעמדער רעליגיאָן, דאָ איז דער וועג
גלאַטער געווען...

פוילן איז אויך שוין נישט קיין פּאָלק, וואָס שטיצט זיין
באַציאָנאַליטעט אויף באַנגעטן; אויך נישט קיין פּאָלק, וואָס
לעבט פון דער פּוויסט, וואָס דריקט אונטער אַנדערע פעלקער...

רוטענער האָבן נאָך אַפילו נישט געקרעכצט, ליטווער קיין
מיל נישט געעפנט...

און פוילן איז אויך אַ פּאָלק, וואָס האָפט אויף בעסערע
צייטן, וואָס וואַרט אויף אַ משיח, וואָס אַפּעלירט צום אייראָפּע-
אישן געוויסן, וואָס פּאַרלאַנגט גערעכטיקייט, וואָס מאַטערט צע-
ווייטאַגט אונטער אַ פּרעמדן יאָך.
ווי ענלעך! ...

און די שול פון שווענטאַכאָווסקין איז פול געוואָרן פון
יידישע שילער, און דער אָרגאַן די "פּראָוודאַ" — מיט יידישע
העלפּער און מיטאַרבעטער...

דאָס איז געווען די צייט פון גלאַנץ און אין איינוועגס, דער
העכסטער פונק פון אַסימילאַציע.

צייטן בייטן זיך.

אַז מען האָט, לויט שווענטאַכאָווסקיס רעצעפט, זיך אַפּ-
געזאַגט פון חלומות, פון האָפּנונגען אויפן גרויסן אַדל און שיינע
באַציאָונגען אין די גרויסע הייף; אַז מ'האַט אויך פּאַרלאָרן דעם
גלויבן אינם יושר און ערלעכקייט פון אייראָפּע און איר פּאָלי-
טיק — אַז מען האָט אַוועקגעלייגט די קאַפּ-און האַרץ-אַרבעט
אין דער פּרייער לופט און גענומען זיך צו רעלער ממשות-
דיקער האַנט-אַרבעט, צום אָרגאַניזירן זיך אויפן פעלד פון רעע-
לע פּאָלקס-אינטערעסן—האַט שווענטאַכאָווסקי און זיין "פּראָוודאַ",
שוין פון זיינע שילער געפירט, זייער גרויסן גלאַנץ פּאַרלאָרן...
די שטאַט איז אַנדערש געוואָרן...

צום געוועזענעם פּריק, וואָס האָט געזוכט זיין ברויט צווישן
די שטעטישע מויערן, איז צוגעקומען דער פּויער, וועלכן עס
האַט, נאָך ירושות און צעטיילן, ערד פּאַרפּעלט. צום געווערב
און צום פּאַבריק-אַרבעט איז צוגעשטאַנען דער ייד; פון שענק-
וואָס מען האָט ביי אים צוגענומען. פון קראָם און געוועלב, וואָס
האַבן אים שוין נישט ערנערט, און פון דאָרף און פון דער "פּרעמד"
פון וואַנען מען האָט זיי געטריבן...

אַנדערע אינטערעסן פּאַרלאַנגען אַנדערע ענטפּערן; אַ נייער

קנויל פון נאציאָנאַלע און עקאָנאָמישע אויפגאַבן, — אַנדערע סיני-
גער מוזן זיי פונאַנדערקלייבן...

און אַנדערע אידעאַלן האָבן פלוצלונג אויפגעבליט, און אַני-
דערע שטימען האָבן זיך דערהערט...

גאַנץ אַנדערע — — —

נייע צייטן — נייע פייגל...

טרעטן אָבער די אַלטע צייטן נישט לייכט אָפּ — ווערט
אַרעאַקציע. דער וואָגן ווערט צוריקגעשלעפט מיט געוואָלד.

די נייע פייגל מיט די נייע לירער זענען זיך צעפלויגן...

די נייע מענטשן מיט נייער אַרבעט זענען אָפהענגיק געוואָרן
שטיל! און אין דער טויטער שטילקייט דערהערט זיך די
ציטערדיקע שטימע פון דער געעלטערטער ניאַנע פון פוילישן
אַמאָליקן שטאַלצן פרייען געטראַנק —

— וואָס וועל'מיר טאָן מיט דער נייער שפראַצונג אויף

דער פוילישער ערד, — מיט דער יידישער נאַציאָנאַליטעט?

מאַכט זי אַ ביז אויג צו אונז, נאַציאָנאַל-יידי, און

ענטפערט:

— מיר וועלן אייך אַרויסשטופן פון לאַנד, ווי בעמען

שטופן אַרויס די דייטשן; באַקעמפן, ווי מיר באַקעמפן (אין גאַ-
ליציען) די רוטענער —

און צעשמייכלט זיך צו די אַסימילירטע יידן.

— „פאַר דאָס-זאָגט זי זיי צו-וועלן מיר זיך ענגער פאַר-
בינדן מיט אייך, מיט די פּאָליאַקן פון משהס גלויבן..."

וואָס איז ווערט דער „פראַוודאַט" צאָרן פאַר אונז און איר

שמייכל פאַרן פוילנטום פון משהס גלויבן?

פון דעם אַן אַנדערש מאָל...

איז עס אמת?!

זיך איך מיר אין מיין ווינקעלע און קלויב שטילן נחת.
גובר געווען!

דאָס וואַרשעווער ייִדישקייט האָט עקזאַמען באַלייגט.
דאָס ייִדישע וואַרשע האָט צוויסן געטאָן וועמען מען דאַרף:
אז די, וואָס האַלטן נאָר צופּעליק די לייצן אין האַנט,
זענען פאַרט נישט אירע מנהיגים.

אז דאָס ייִדישע וואַרשע זאָגט זיך פאַר קיין פאַל נישט אָפּ
פון איר בלוטיק-מענטשלעכן רעכט.

אז דאָס קליינע ביסל יידעלעך, וואָס האָבן זיך אָפּגעטיילט
פון דער עדה, און ביי דער ערשטער קרייציגונג פון די פּוילישע
אינטערעסן, לויט ווי דמאָוסקי און סוכאַרזשעווסקי פאַרשטייען
זיי, מיט די ייִדישע אינטערעסן, — מיט די אַלגעמיין פּרייוניק
מענטשלעכע, —

אז דאָס קליינע בינטל יידעלעך, וואָס איז באלד פאַרציטערט
געוואָרן, געקעכצט שטילערהייט: אוי לי מיצרי—פאַר מיין ביסל
ייִדישקייט, וואָס טליעט נאָך אין איר, ואוי לי מיצרי — פאַרן
פּריץ, וואָס האָט מיר באַשאַפּן, פאַר אַלייט געמאַכט, אין פּאָדערהויז
צו זיך אַריינגעלאָזט און אויף דער וואַרשעווער פּנסת-ישראל
רייטנדיק געזעצט און איז „אַפּגעשטאַנען“, —

אז דאָס קליינע ביסל יידעלעך האַלט דאָס ייִדישע וואַרשע
פאַר טכוירן, פאַר האָזן-פלייש און איז זיי מבטל כּעפּרא דארעא.
און אז דאָס גאָר קלענערע ביסל פון קליינעם ביסל, וואָס
האָט אין זיך מיט אַמאָל גובר געווען דאָס יהדות, אָפּגעטאָן די
בושה און איז געגאַנגען וויילן קוכאַרזשעווסקין — —
אז דאָס קליינע ביסל איז אין די אויגן פון ייִדישן וואַרשע—

פאַררעטער!

קײן פעטערבורג פון ווארשע, — טראכט איך מיט נחת,
וועט פֿאַרן אײד.

די ״מנחה לעשו״ איז גישט אָנגענומען געוואָרן. דאָס נאָ-
רישקײט, וואָס מיר זענען באַגאַנגען, האָט קײן שלעכטע רעזול-
טאַטן נישט געהאַט.

מיליוקאָוס אײנרײדעניש, אז סוף-כל-סוף וועט זיך געפֿינען
אין דער צאָל פון די פּוילישע וויילער כאָטש אײן פּראָגרע-
סיווער, וואָס וועט פּאַרשטיין, אז עס איז אַבסאָלוט אוממעגלעך
צו פּאַרלאַנגען פון אַ פּאַלק, עס זאָל אַקצעפּטירן און באַפּולמעכ-
טיקן זײנע פֿינד אויף זײן פּאַהיבעל, און וועט אונז פּאַרבינדלעך
מאַכן דאָס געגעבענע וואָרט, —

מיליוקאָוס אײנרײדעניש, טראכט איך, איז נאָריש! אין
פעטערבורג ווייסט מען נישט, ווער עס הערשט היינט אין
פּוילישן וואַרשע; אין וועמענס הענט איז היינט אַרײנגעפּאַלן די
פּויליש-געזעלשאַפּטלעכע מײנונג, וואָס פאַר אַ פּאַרביסן-שוואַרצע
עס פֿירן דאָס רעדל.

קײן פּראָגרעסיווער מענטש וועט זיך צווישן די פּוילישע
אויסגעוויילטע נישט געפֿינען!

פֿאַרן — טאַנץ איך אַבער דער שטוב — וועט אײד
— ווער?

איך שטעל מיך נישט אָפּ. מיר איז דערווייל אַלץ אײנס
ווער. איך קאָן דאָס מערסט יידישע וויילער נישט; און וואָס איז
דער אונטערשייד, ווער עס וועט זיך מוסר נפש זײן און גײן אויף
פֿיין און לײד, אויף חרפות און בזיונות, אויף אויסהערן בלבולים
און לשון-הרע?

אַבער אײד פּאַרט, אײד!

האָבן אַבער מענטשן נאָר מיט מענטשן צו טאָן, און שרײ-
בער — מיט רוחות אויך; מיט רוחות, וואָס זײ אַליין באַשאַפּן!
צווישן טאָג און נאַכט. איך זיך אין מײן שטל ווינקעלע
און קלויב, ווי געזאָגט, נחת, שײלט זיך מיר פון דער קעגנאײבער-
דיקער וואַנט אַרויס דער בדחן; אַ רוח, וואָס איך אַליין האָב

באשאפן — דער ברהן פון „ביינאכט אויפן אלטן מארק“, שיילט זיך בולט אויס און לאכט מיר אין די אויגן אריין:

— כי-כי-כי! כי-כי-כי!

און הייזעריק פייפט ער:

— א ייד וועט נישט פאָרן, נישט פאָרן!

און רייסט זיך באַלד אינגאנצן אָפּ פון דער וואַנט און הייבט אָן אַרומצוטאַנצן אין שטוב, און רייסט פון זיך די ברייטע און לאַנגע שלאָף-מיץ פון קאָפּ אַראָפּ, און פאַכעט מיט איר אין דער לופט:

— נישט פאָרן! נישט פאָרן!

און קומט צו בענטער צו מיר צום טיש, און שטרעקט אויס די פלאַכע לינקע האַנט און טייט אויף איר מיט דער רעכטער:

— אָט דאָ וועט מיר האָר אויפּוואַקסן!

איך שטוין:

— משוגע, מטורף!?

— דאָס מזל — זאָגט ער — האָט אייך אַ בלינדע שקאַפע צוגעפירט, אַ בלינדע צופעליקע מערהייט. נאָר אַרױפּשפּרינגען און רייטן וועט איר נישט! בעזעם-רייטער, פּרינציפּן-רייטער, — דאָס זענט איר, אָבער נישט מער!

דער צאָרן נעמט מיר דאָס לשון אָפּ און ער רעדט ווייטער:
אַ פינבל שטרוי האָט איר אָנגעצונדן! האָט עס אויסגעפלאַמט, אויסגעברענט, אין וואַרשעווער גאַס איז נאָך אַרויך! שטיקט איר אייך אין רויך!

און נאָך אַ וויילע:

— הערסט?

און איך הער אַ קלאַנג פון גאַס.

— דאָס — זאָגט ער — האָבן אונטערגעשיקטע שקצימלעך אויסגעהאַקט אַ יידישע שויב! ח״י גדולים אַ שויב! אָט נאָך איינע אויסגעהאַקט. נאָך איינע!

קיין ערנסטע פּאָגראַמען וועט מען דאָ נישט מאַכן. אָבער עטלעכע שויבן האַקן, איבערשרעקן, אדרבא!.. און ביי יעדער גע- האַקטער שויב ווערט ביי אַ יידישן וויילער דאָס האַרץ פאַרציטערט!

— פארוואָס?

— הערסט דאָך, ח"י גדולים אַ שויב! ח"י גדולים איז געלט!
וויסט, וואָס געלט איז טייטש? וויסט, וואָס געלט באַטייט? מיינסט,
אַז אַלע וויילער וועלן מפקיר זיין ח"י גדולים געלט?
— גאר! — שפּרינג איך אויף מיט שוים אין מויל, — אזוי
רעדט מען פון קדושים אייניקלעך? טון מזרע נהרגים ונטבעים
ונשרפים על קדוש השם?

גרינזט ער:

— אַמאָל איז געווען! און ווייל אַמאָל איז געווען, איז היינט
נישטאָ! די גרויסע, די הויכע, די שטאַרקע זענען אומגעקומען על
קדוש השם: דערטרונקען געוואָרן אין אַלע ימים, אין אַלע טייכן
און וואַסערן; געהרגעט געוואָרן אויף אַלע מערק, אויף אַלע וועגן,
אין אַלע גאַסן; פאַרברענט געוואָרן אויף אַלע פייערן, און גע-
בליבן זענען — האָזן, טכורן און ווערם...

— האָזן, וואָס ציטערן, ווען עס קלינגט אַ שויב... טכורן,
וואָס קענען זיך שיצן נאָר מיטן שלעכטן ריח, און ווערם, פאַר
וועלכע דעם פריצט שטיוול איז עקסטראַ באַשאַפן געוואָרן, ער
זאָל זיי טרעטן, טרעטן, שטענדיק טרעטן. — — — — —

איז עס אמת?

עס איז משוגע צו ווערן, זאָגט:

איז עס אמת?!

ב א י ק א ט.

— אויף דער טאָגעס-אַרדנונג —

לאָמיר בעסער ריידן יידיש:

די פּלאַג פון טאָג איז דער באַיקאַט.

פאַקטן לאָזן זיך נישט מבטל זיין. פון פאַקטן טאָר מען נישט

אַפּווענדן קיין אויג; קיין אויג נישט צורריקן.

אמת, די צווייטע זייט איז נישט אַזוי אויסהאַלטנדיק.

און אויבוואָגל דער אַפעטיט וואַקסט, ווי דער פראַנצויז זאָגט, צו-

זאַמען מיטן עסן, זענען דאָך די ציין נישט אַזוי געפערלעך

שאַרף...

אַבער מען וואוינט ביי אַ טייך און דאָס וואַסער הייבט זיך,

טאָר מען נישט אַראָפּלאָזן די שלאַפּמיץ איבער די אויגן און שלאַפּן

ביין. דער ווינט איז נישט געפערלעך, דאָס וואַסער נישט טיף,

אַבער אונטערשווענקען אַ הייל קען עס און דאָס טאָר מען נישט.

דערלאָזן.

בפרט אַז די צייט איז אַ שלעכטע; אַ גראַשנדיקער היזק,

היינט איז אַבער אַ גראַשן — געלט!

און אויב מען וועט זיך נישט ווערן, קען די צאָל ווי די,

וואָס כאַפּן פיש אין טריבן וואַסער, זיך מערן און מערן... די צאָל

פון די, וואָס שלאָגן קאַפיטאַל פון יעדער מהומה, קען וואַקסן!

דער אַרבעטער שטייט פונדערווייטן, דער ווירקלעכער

פאַטריאַט פון לאַנד פאַרברעכט די הענט. ער זעט די פערטע

צעטטיילונג פון פוילן. אַבער די האַבן אין יעצטיקן מאַמענט נאָך

קיין דעה נישט. מען הערט זיי נישט. מאַרגן וועלן זיי קומען צום

וואַרט.

היינט אַבער וואַקסן די צערייט-נעגל ביי שווענטאַכאָוסקין.

ליפּאַצעוויטש שרייט:

— א הויז נאך א הויז! א קראם נאך א קראם וועלמיר ביין אייך צונעמען.

די פרעסע העצט. די צווייגראשנדיקע צייטונג ווערט געלעזן. דער גיפט גיסט זיך... קיין גוטס הערט מען נישט.

אין „קולטורא פאלקסא“ האָט מען גערעדט פאר און קעגן. די שטימען פאר אונז זענען פאר שוויגן געוואָרן. די קעגן אונז — געדרוקט איבעראַל.

רעכנט איר פילייכט פאר גוט די ווערטער פון אלטן פרייך אין „קוריער פאלסקי“?

ער איז אַ גוטער דער אלטער...

ער וויל די ליטוואַקעס דעם כבוד נישט אָנטאָן, ער זאָל צוליב זיי אָפּטרעטן פון זיין קריסטלעכער ליבשאַפט!

ווילן מיר אָבער, מיר, די אייביקע עקשנים, נישט קיין ליבשאַפט. ליב האָט מען פלייש, קעז און דעסגלייכן צום אויפ-עסן. מיר ווילן גערעכטיקייט. און די וועלמיר אזוי לייכט און אָן קאָמף נישט באַקומען.

„באַרמהערציקייט“ איז דאָס אידעאַל פון אַ שוים-הינטל, וואָס ווערט פון די רעשטלעך געשפּיזט. מיט דעם וויל זיך באַגניגן די אַסימילאַציע. זי וויל, זאָל זי נעמען קצבה...

מיר מוזן זיך ווערן!

אַבער ווערן זיך אָן שרעק.

שרעק איז אָפהענטיקייט, הינערפלעט, די רואיקייט פון אַ טויטן, אָדער, וואָס נאָך ערגער איז, — דאָס וואַרפן זיך פון אַ חולה-נובל. מען שלאָגט — מיטן קאָפּ אָן דער ערד!.. מען וואַרפט מיט הענט און פיס, קיינעם נישט טרעפנדיק, אין דער לופט!

אַרויבער קומט אונז באַרויבן, לאַמיר אים נישט צוואַרפן אונזער געזונט, אונזער ענערגיע, אונזער ווילן, אונזער לעצטע פּע-אינקייט צום אָפּווער.

מען וויל נעמען אונזער האָב-און-גאַב; די שרעק וועט אונז אויסזויגן דעם מאַרץ פון די ביינער, אויסטרינקען דאָס בלוט פון די אַדערן, באַרויבן פון פאַרשטאַנד!

אזוי לויגן, ווען עס ברעכט אויס אבראנד, קי און פערד
אין פייער אריין.
פאקטן מוזן באטראכט ווערן, פיקסירט ווערן קאלט, מיט
קלארע, איינגעשפארטע אויגן.
מען מוז זיי פארשטיין!
און האָט מען פארשטאנען, און ווערט דער דיאגנאָז ריכ-
טיק געשטעלט, איז שוין אַ האַלבע געפאַר אַוועק.

אָן חרטה, אָן טענות.

אָן חרטה, אָן טענות, אזוי מוז באַטראַכט ווערן די לאַגע.
חרטה איז איבערהויפט אַנאַרישע זאַך.
„העט'ך איז אַ פעט'ך!" — זאָגט דאָס ייִדישע ווערטל.
היינט קען מען אַמאָל האָבן אַ דעה אויף מאָרגן; דעם
פּעכט'ן קען גאָט אליין נישט ענדערן.

האַט אויך קיין טענות נישט; זוכט נישט קיין שולדיקע.
אמת, ווען די אַסימילאַציע וואָלט זיך אזוי שענדלעך נישט
געוועזן אונטערגעגעבן, דערנאָך אזוי פּשטלענדיק אויסגעטייטשט
דעם באַיקאַט, אַז ער איז נאָר חל אויף אַ וואָל-קאַמפּאַניע, אָבער
וויילן מעג יעדערער קוכאַרזשעווסקין און ביון דער לעצטער
רגע נישט אַיינגערעדט דער קאַנצענטראַציע, אַז זי האָט דרייצן
וויילער אין טאַש, — וואָלט צו דעם אַלעם נישט געקומען. די
„קאַנצענטראַציע" וואָלט פאַרשטאַנען, אַז עס איז אוממעגלעך צו
פאַרלאַנגען פון יידן, זיי זאָלן לאָזן זייערס אַ שונא ווערן איבער
זיי געזעצגעבער מיט אַדער אָן זייערע שטימען. זי וואָלט גאַנץ
גיך אַיינגעזען, אַז וויילן קוכאַרזשעווסקין איז שענדלעך, אַב-
סטינירן, ווען מען קען זיך ווערן, — אַפּוואָגן זיך פון וואַלרעכט
איז זעלבסטמאָרד, און נאָכן שטאַלצן אויסרוף: „מיט יידן רעדט
מען נישט", וואָלט מען גערעדט! אין פּאָליטיק האַנדלט מען,
אין פעטערבורג האַנדלט מען רעכטס און לינקס...

עס איז אָבער קיין צייט נישט צו זוכן שולדיקע. צייט איז
געלט! זאָגט דער ענגלענדער. צייט איז אָבער מער: צייט איז
ראַט, צייט איז לעבן... לאַמיר איבערלאָזן די אַסימילאַטאָרן דעם
נחת, אַפּשיקן דעם באַיקאַטירטן יידן צו די נאַציאָנאַליסטן... פון
אַרימעלייט ווערט מען פּטור אויף אַלערליי אופנים, פאַרהאַן
ערגערע...

און דער עיקר:

די וואלן האָבן נישט באשאפן דעם באַיקאָט!
שוין יאָרן און יאָרן, אז די באַיקאָט-טענדענץ באלעבט
דעם פּוילישן בורזשוי אויף אלע געביטן פון לעבן. דער באַיקאָט
איז געפריידיקט געוואָרן במשך פון יאָרן אויף אלע פּוילישע פּאר-
זאמלונגען. אין זיין נאָמען זענען געעפנט געוואָרן אלע פּויליש-
עקאָנאָמישע אינסטיטוטן. "יידן-ריין" איז אַלץ, וואָס איז די לעצטע
יאָרן באשאפן געוואָרן: די פּאָנאָטאָויע, דער טראַם... און אונזער
פּעסטונג — דער האַנדל, איז שוין באלעגערט פון אָנגעלאָפּענע
פון דאָרף, אָפּגעקומענע פּריציפּ, וואָס ווילן עסן.

געשוויגן האָט נאָר די פּרעסע. ערשט נישט לאנג יעלענסקיין,
דעם ערשטן פּיאָנער פון אַנטיסעמיטיזם, אין נאָמען פון פּראָג-
רעס און מענטשלעכקייט, אין חרם אַריינגעלייגט. גיי יעצט און
לייג אַ בלומענקראַנץ אויף זיין קבר!

און וואָס וועט זאָגן „אייראָפּאַ“?

היינט איז פּעטערבורג די האַפּנונג. היינט ווערן אימ-
פּאַרטיט געדאָנקען פון „נאָוואַיע וורעמאַ" — דעמאָלט איז נאָך
מאָדערן געווען, צו וואָס אַייגנרייסן?

און צו וואָס אַרויסטרעטן עפּנטלעך, אז מען קען שטילער-
הייט? צו וואָס וועקן דעם, וואָס מען וויל באַרויבן, ער זאָל זיך
ווערן? ווי שוואַך ער זאָל נישט זיין, אַ שאַד די ענערגיע!

זענען געקומען די וואַלן...

דער פּריץ איז ביז געוואָרן; שיפור פאַר כּעס. און וואָס ביין
אַניכטערן אויף דער לונג, איז ביים שיפור אויף דער צונג. די
מאַסקע איז פון פנים אַראָפּ. דאָס וואַסערל, וואָס האָט שטיל, אונ-
טער דער ערד, אונזערע הייזלעך געשווענקט, האָט זיך באַוויון די
„מחשבות", דער „הבה נתחכמה", וואָס מען האָט געטראַכט וועגן
איר, זענען אַנטפלעקט געוואָרן, אַרויס ווי בוימל אויפן וואַסער.

און אַייגנטלעך נאָך פאַר די וואַלן.

שוין די מעגלעכקייט אַליין, יידן זאָלן האָבן דאָס וואָרט ביי
וואַלן, האָט פאַרשיכורט.

— „מיט יידן רעדט מען נישט!“— דאָס איז געווען דער רוף פון עק ביז עק, אין דער גאנצער קאָנצענטראַציע...
 זאָלן מיר חרטה האָבן דערויף, וואָס מיר האָבן באַקומען צו זען די האַנט, וואָס שלאָגט; צו הערן דאָס מויל, וואָס לעס-טערט? זאָלן מיר באַשולדיקן די, וואָס האָבן אַריינגעטראָגן ליכט, און וואָס מען טראַכט וועגן אונז און וואָס מען טוט איז אַנט-פלעקט געוואָרן?
 איבערהויפט די וואָלן דאַרפן אין אונזער געדאַנק ליקווידירט ווערן.

נישט וועגן די וואָלן גייט עס.
 דער באַקאָט וועט שוואַכער ווערן, די שאַרפֿקייט — טעמפּ...
 אָבער דאָס, וואָס איז אַנטפלעקט געוואָרן, וועט נישט פאַר-שווינדן. ער וועט אַריבער אין אַ כראָנישע קרענק. אַזומפ וועט ווערן, און אויב מיר וועלן זיך נישט ווערן, נישט שיצן, וועלן מיר אין אים זינקען, לאַנגזאַם, פאַמעלעך. —

די „פראַוואַ“ (וואו ערנבערג פון „קוריער פאַראַנגי“ איז אַריינגעטראָגן!)— דער „טוב שבגויים“, פריידיקט שוין היינט:
 — „אָן נקמה, אָן צאָרן!“
 און אַ משל מיט צוויי ביימער:

„צוויי ביימער — זאָל זיין אַ דעמב מיט אַ בעראָזע — וואַקסן אויף איין שטיקל ערד. וויל יעדער ביים, און ער מוז וועלן, זיין חיונה האָבן, וואָס מער זויגן פון דער ערד, וואָס מער אַריינציען זאפט. אויבן אין דער הויך, אין דער לופט אונטערן הימל, קען זיין שלום, צווישן צווייגן און בלעטער. אונטער דער ערד, ביי די וואַרצלען, מוז זיין אַ קאָנקורענץ אויף יעדן טראָפן זאפט. אונטן מוזן זיך די ביימער מעסטן און— אויף טויט און לעבן!“
 אזוי ווערט היינט באַצייכנט די לאַגע אויף יענער זייט. צי איז ווירקלעך די ערד צו שוואַך ביידע ביימער צו שפייזן?

אָט דאָס איז אַ פראַגע. פון דעם מוז מען ריידן!

ביימער און מענטשן.

דאָס משל מיט די ביימער איז נאָטירלעך נישט אויסגעהאַלטן. אַ משל קען זיין מיט עפעס ענלעך צום נמשל, אָבער נישט אינגאַנצן. נישט פאַרהאַן קיין צוויי גלייכע זאַכן. און מערסטנטיילס ווערט עס ווירקלעך באַנוצט דעם אונטערשייד אונטער צו-של אַגן, פון אים די אויגן אָפּצוהענדן.

מענטשן זענען דאָך קיין ביימער נישט: דער ביים לעבט פון גרייטן; דער מענטש פאַרמערט און באַשאַפט זיינע גיטער. פאַרהאַן לענדער מיט אַגעדיכטערע באַפעלקערונג ווי אין פּוילן, און די קאָנקורענץ איז נישט אַזוי שאַרף. דאָרט ווערט אינטענסיוו געאַרבעט. דאָרט ווערט געשאַפּן.

ביי אונז, מיט גאַנץ קליינע אויסנאַמען, ווערט אַלט-מאָדיש געלעבט. מיר זענען פּויל. מיט גאַנץ קליינע אויסנאַמען ליגן די גרויסע פּריצישע קאַפיטאַלן אין אויסלענדישע בענק. און מען רעכנט זיך פאַר אַ גרויס פאַרדינסט דאָס בויען פון איינקונפּטס-הייזער און האַטעלן אינדערהיים. פּראָצענט, רענטע, דאָס זענען די אידעאַלן. דאָס אינדוסטריעלע, די פאַבריק, לאָדז, טאַמאַשאָוו—דאָס זענען פּרעמדע הענט!

און „ווי עס קריסטלט זיך, אַזוי יידלט זיך“. אונזערע קלע-בערע קאַפיטאַלן ליגן אויך, אויסער קליינע אויסנאַמען, אין בענק אָדער אין הייזער. ווי קליין אונזערע קאַפיטאַלן זאָלן נישט זיין, וואָלטן זיי געקאָנט פיל פּראָדוקטיווער פאַרהענדט ווערן, און זיי וואָלטן מיטגעהאַלפּן צום איבערגאַנג פון אַלט-באַלעבאַטישן שטיי-גער צום מאָדערנעם גיטער-שאַפּן; צו אינדוסטריע, ווייניקסטנס צו העכערע געווערע-פאַרמען.

דערווייל זענען מיר: באַנקירן, אינטעליגענטע עפּראָלעטאַריער און פאַרמיטלער. אין געשטאַלט פון קויפּער און פאַרקויפּער, באַזי-

צער פון לעבן און געוועלבער, אָדער— אין דער איינפאכער פאָרם פון פארמיטלער צווישן דאָרף און שטאָט און — געלט-מעקלער. נישט צו פאָרגעסן: מיט קליינע, זייער קליינע אויסנאָמען. מיר האָבן דאָך אַ חלק אין לאָדו און אין טאָמאַשאָוו.

אין אלגעמיינעם אָבער זענען מיר צו ווייניק פראָדוקטיוו. און דעריבער שוואַך און אָפהענגיק. ווייניקער אָפהענגיק זענען די, וואָס פארטיילן די עקאָנאָמישע ווערטן צווישן לאַנד און אימפעריע, צווישן לאַנד און אויסלאַנד; אָפהענגיקער און דעריבער שוואַכער — די פארמיטלער צווישן פראָדוצענט און פאָר-ברויכער אויפן אָרט.

און אין דער שוואַכער לאַגע קומט מען און מען שרעקט

אונז:

— מיר וועלן אויף אייך שיקן דאָס דאָרף! די פאָראַרימטע פריצים און די פויערים, וואָס זענען, צוליב פארטיילן די ירושות, געבליבן אָן ערד, און זיי וועלן אייך פון אייער אָנגעזעסענע ערטער פארטרייבן און אייער ברויט אַרויסרייסן פון מויל... איז עס איינפאך פלוידעריי.

איז דאָס אַ נאַריש איבערשרעקן. אין עקאָנאָמישן לעבן שפילט אַ גאַנץ קליינע ראָלע דאָס געפיל; זאָל עס זיין ליב-שאפט אָדער האַס, דאַנקבאַרקייט אָדער נקמה.

אָבער דער פאַקט עקסיסטירט אויסערן געפלוידער.

דאָס פריזישע קינד און דער פויער אָן ערד, די גייען און קומען אַליין. זיי מוזן קומען! דער הונגער טרייבט!

די נאָכוואַל-העצע איז שוים איבער דער פאַליע; זי ברענגט זי נישט! אָבער די פאַליע באַוועגט זיך; זי מוז, דאָס איז איר גאַנג. דער אַנטיסעמיטיזם, אַזוי דער רעליגיעזער, ווי דער סאָציאַלער, פאַרלירט פון טאָג צו טאָג זיין רעזאָן-דעטר זיין באַרעכטיקונג די "ראַלע" איז נפטר געוואָרן. זי געזעלשאַפט איז דעם אַלעם שוין איבערגעוואַקסן. אָבער עסן ווילן אַלע און דאָס העמד איז געענטער צום לייב!

דאָס פריזישע קינד און דער פויער אָן ערד, די מוזן גיין פון דאָרף. קומען אין שטאָט אַריין און אונז ענג און ענגער מאַכן.

זיי קומען נישט נייע וועגן צו זוכן. דאָס זענען קיין
מוטיקע פיאָנערן פון נייע לעבנס-פאַרמען. זיי וועלן קיין נייע
פאַרדינסטן נישט באַשאַפן. זיי קומען צום גרייטן; זיי באַפאַלן
אונז, ווי אַמאָל די בערג-באַוואוינער — די איינוואוינער פון טאַל:
איר האָט פעלדער און פי — מיר נעמען צו!

אַזוי קומט דאָס דאָרף אין שטאַט אַרײַן.
דאָס איז דער פראָצעס. עס וואַקסט אַ נייע, וואָס אַמאָל
אַ שטאַרקערע קאָנקורענץ. און אין יעדער קאָנקורענץ מוז דער
עקאָנאָמיש-שוואַכער פאַלן.

אויף דעם פראָצעס מוזן מיר קוקן מיט אָפּענע אויגן.
וואַל-צאָרן, קנאה-שנאה, אַנטיסעמיטיזם — דאָס אַלץ איז געפּל,
וואָס פאַרדעקט די ערשיינונג צו אונזער שאָדן, דאָס איז די
מאַסקע, וואָס פאַרשטעלט די ווירקלעכקייט; דאָס איז העכסטנס
שטימונג; שטימונג פאַרגייט ...

פאַקטיש מוזן מיר די נייע וועגן זוכן. מוזן מיר די נייע
ווערטן באַשאַפן. מיר האָבן קאָנקורירט מיט קליין פאַרדינסט,
דאָס פאַרדינסט, וואָס קליין עס זאָל נישט זיין, וועט מיט יעדן
טאָג געפינען אַלץ מער בעלנים.

מיר מוזן אָנהויבן פראָדוצירן. מיר מוזן איבערגיין צום
פרייעם שאַפן, צו אומאַפּהענגיקייט — —

אונזער ווירטשאַפטלעך לעבן מוז זיך ענדערן. צום אַלעם
ערשטן — די באַציאונגען צווישן יידישן פאַבריקאַנט און יידישן
אַרבעטער...

אַסימילאַציע, לעבן אונטער אַ פּרעמדער פּירמע, אין פּרעמדן
זכות — אַ נאַרישער חלום געווען. —

פ ר א ג ן .

טוט מיר אָן, — בעט איך מיך ביי די היגע אומות העולם —
טוט מיר אָן געברוינטע לייד, נאָר זאָגט מיר קיין מוסר נישט.
דערט נישט פון יושר, פאַרשוועכט נישט מיט פּאָליטיק דאָס וואָרט:
אירעאלן!

„לייג דיך אליין און שמייס דיך אָפּ אליין“ — דאָס איז
אייער מאָראַל. אייער יושר האָט איר געוויון אין ווילנע,
און אירעאלן...

אירעאלן, ליבע לייט, שטאַמען פון וועלט-אַנשוואונגען. אי-
דעאלן זענען — רעליגיאָן אָדער פּילאָזאָפּיע — פעלקער, וואָס שטאַ-
מען פון דער ערד און ביגדן זיך מיט אינטערעסן האָבן —
אַפּעטיט!

די מיטל — קריג און פּאָליטיק.

שינקע פון אַ בער איז אַ מאַכל. לויפט אַ בער נאָך דער בער
אַרום אין וואַלד און טראָגט נאָך די הויט אויפן לייב — אַ אירעאל!
דאָס אירעאל צו דערגרייכן, גייט אַלץ איינס — נמרוד צו
עשו אין וואַלד אַריין מיט פּלי-זיין. דאָס איז — קריג.

אָדער מען גראָבט פאַרן בער גריבער, און מען פאַרדעקט
זיי מיט צווייגן און בלעטער, אָדער מען שטעלט פּאלן — דאָס
הייסט — פּאָליטיק!

איך קען דעריבער אַכטן דמאָוסקי, דעם פּראָפעט פון נאַ-
ציאָנאַלן עגאָאיזם... אַן אַטאָוויסטישע ערשיינונג. אַן אַלטער
חלום האָט זיך אויפגעכאַפט. אַן אַלט שלאַכעצקי רייט-פּערד,
וואָס פירט שוין יאָרנלאַנג וואַסער, האָט דערהערט אַ טראָמיטל
אין איר אָפּע, און ווען עטוואָס ווייטער — פּלאַמען די אויגן אויף,
שטעלט עס זיך אויף די הינטערשטע פּיס, שלאָגט עס רעכטס
און לינקס מיט די פּאָדערשטע!

איך באקום אין זייט און נעם אָן, ווי ווייט מעגלעך איז, —
פאַר ליב!

ווערט מקוים, טראַכט איך, די גאַנצע תוכחה, וועט אויך
מקוים ווערן "וזאת הברכה", שלעכטע צייטן מוזן אַריבער, און
איך גלויב אין מיין לאַנג לעבן און אין מיין איבערלעבן אַלע
אַלטע שלאַכעצקע פּערד!

ערגער איז, ווען דאָס יונגוואַרג פון דער "פּראָוודאַ" גיט
מיר אַ מאַראַלישע לעקציע:

— פּע, יידעלע! דו ווילסט זיך באַנוצן מיט אַ צופּעליקייט?
וואָלטן אָבער די וואַלן דעמאָקראַטיש געווען?

ווייסט דען נישט דאָס יונגוואַרג פון דער "פּראָוודאַ", אַז
לויט יושר, דאַרף געזיכערט ווערן דאָס רעכט פון דער מינדער-
הייט און אונז קומט עטלעכע מאַנדאַטן פון פּוילן?

ווי לאַנג איז, אַז שוויענטאַכאָוסקי האָט עס געדרשנט, און
דאָס יונגוואַרג, באַגייסטערט און אויפגעפלאַמט, ווי בינטן שטריו-
בראַוואַ געפאַטשט?

און ווייסט דען נישט דאָס יונגוואַרג אַז, ווען דעמאָקראַ-
טישע וואַלן, וואָלט קיין איינציק לער פאַס, וואָס רוישט אַזוי,
געקאַלערט דורך גראַבע הענט איבער די גאַסן, פון פינסטערן
קעלער נישט אַרויס, און נישט געקלאַפט, — און עס וואָלט זיך
אַנדערע רעדן געהערט און אַנדערע נעמען אויסגערופן?
דאָס איז אָבער פּאָליטיק.

און חזרט עס איבער אונזער אַסימלאַציע, ווערט שוין גאָר
עקלדיק.

צי האָט זיך אַמאָל עמיצער פון די "מוסרניקעס" אָפּגעוואָגט
פון אַ מאַנדאַט אין קהל, ווייל די וואַלן זענען נישט דעמאָקראַטיש,
נישט ליבעראַל אָפּילו?

דאָס אַלץ זענען אָבער נישט קיין ערנסטע פּראַגן. וואָס
קען מען פאַרלאַנגען פון יונגוואַרג, וואָס האָט נישט דעם
מוט צו בלוטיקן מיט דער יוגנט און איז יוצא מיט מויל-ווערק,
מיט איבערדרעשן אַלטע ליבעראַלע פּראַגן... און וואָס קען מען

פארלאנגען פון מענטשן, וואָס זענען נאָר שאַטן פון אנדערע,
און אמאָל גראַמאַפאָנען, אין וועלכע עס רעדט אַרײַן דער פּרייז...

פאַרהאַן אָבער אײַן ערנסטע פּראָגע:

די לינקע ווילן פון חסידים, באַציאָנאַליסטן און ציוניסטן
קײַן נדבה נישט...

עס איז אפילו נישט מער, ווי אונזער באַראַדאָווע קאַנ-
צענטראַציע אַלס אָפווער קעגן אַנטיסעמיטיזם, אַלס רעטונג,
אַלס די אײַנציקע מעגלעכקײַט, נישט צו לאָזן זיך טרעטן, אַלס
דער אײַנציק-מעגלעכער פּראָטעסט קעגן: „לייג דיך און שמיס דיך
אַלײַן“...

אָבער פּאַרט אונזער קאַנצענטראַציע...

ווי וואָלט אָבער געווען, ווען די „נדבה“, אונזער פטור צו
ווערן, גיט יענע קאַנצענטראַציע...?

און נאָך אַן ערנסטע פּראָגע:

„אײַנס און דרײַ“ צוזאַמען איז פאַר אונז אַ געפערלעכע

ציפער. זיבן — אַליגן. 13 — נישט מזלדיק. וואָס וועט ווערן
פון 46...?

נישט חרפות ובזיונות? — —

אוויכטיק געשעעניש.

עס איז געשען אוויכטיק געשעעניש.
ענדע 1912 איז פון היינטיק-פוילישן פנים אראפ די
מאסקע.

— יאגעללאך?

און דער פריץ האָט אַ ציטער געטאָן, אונטערגעשפרונגען,
און די מאסקע איז פון פנים אראפ!
און פארלאָשן איז געוואָרן ביים ליבעראַל דער וואַריס-
מענטשלעכער שטראַל אין אויג; אראַפ פון אַרום די ליפן איז
דער ליב-מענטשלעכער שמייכל.
אויפגעוואַכט האָבן קעגן אונז די ערגסטע אינסטינקטן,
אויפגעוואַכט דער זאָלאָאָגישער האַס.
„אויסראַטן!“ מיט פויסט און נעגל...

— מענטש, צי טיר?

און אַן איבערקערעניש האָט געמוזט געשען אין דער
נשמה פון פוילישן ייד. געלייגט זיך שלאָפן דואיק. געוויינט צום
פריצישן בטול; אויפגעשטאַנען און דעם פריץ נישט דערקענט.
— מענטש, צי טיר?

מאַשקען האָט דער פריץ נאָך ווי עס איז געליטן און מיט
שטאַלצן גנאָד געשפייזט. מאַשקע איז נוצלעך, ער האַלט די פאַכט
(פריצישע טעכטער וועלן דאָך נישט מעלקן), ער האַלט די
קרעטשמע (פריצישע הענט וועלן דאָך נישט מעסטן קיין י"ש).
האַט אַן אכסניא אין שטאַט — אַ קעלער מיט אונגער-וויין, אַנצוו-
שיפורן דאָס קלענערע פריצל פאַרן סיים, ער זאָל קלינגען מיטן
שווערדל און שרייען: ניע פאַוואַלאַם!... ער האַלט די יידישע
פאַסט, ברענגט ידיעות פון „איראַפאַ“ — דער פריץ איז יוצא
מיטן גויישן סידורל אין קלויסטער; ער איז מעקלער ביים על-
חטא, און — האָט קיין פאַליטישע טענדענצן...

נאך ליבער איז יעקל, וואָס שפּילט אויף פּריצישע תּונוּת אויפן צימבּל! ער איז גאָר צום דערליידן. פת עכּוּים עסט ער נישט, יין-נסך טרינקט ער נישט. אָפּגעשפּילט, שיקט מען אים אין קיך צריין נאָך עטלעכע האָזענע פעלכלעך; פּראָלאַנגירט מען אים דעם אָפּצאָל פון שענק. משה איז געפּערלעך, משה הייבט דעם קאָפּ העכער פאַרן פּאַכטער, פאַרן שענקער; פאַרן פּאַקטאַר ביים על-חטא אודאי! — דער קאָפּ מוז געבויגן ווערן... און דער פּוילישער ייד האָט דווקא דערפּילט, און פון בעטנדיק „קאָפּ-אַראָפּ“, ברעכט אים האַלז און אָקן. נישט אַלע, נאַטירלעך. דער אָנגעקו- מענער, דער גאַסט אויף אַוויילע און — דאָס יינגערע דור. דאָס היגע עלטערע באַוועגט זיך נאָך גאַנץ צופרידן אין די געגילטע קייטן; נישטערט נאָך אַלץ אין דעם פּויליש-מצרימדיקן פלייש-טאָפּ... וויל נאָך אַלץ און האָפּט נאָך אַלץ צוריק צוצו- קניפן דעם איבערגעריסענעם פּאַדעם. דאָס דור-המדבר; די מיט שמאַך און ערנידערונג אָנגעזאַפטע טעפּ. באַ, זיי שטעלן זיך נאָך אין די רייען פון פּיינד. „פּאַלאַניזירן שטעט און שטעטלעך? גערעכט, פּריי- לעב! מיר העלפן מיט! מיר, דייע אַלטע פּאַקטוירים. דו רוף מיר, מיר גייען, מיר פּאַלגן.“

— „מיר פאַרשטייען די חוצפה פון די יאַגעלאַ-וויילער, מיר זענען גלייך, און אפשר מער פאַר אַייך, עמפּערט פאַרן שטעלן זיך קעגן אַיער ווילן... זעט, מיר באַקאָטירן אויך! אָט שרייבן מיר רעפּרעזענטאַנטן צו אַייך אַיין, אונטערטעניקע, מיט טרערן דורכגעווייקטע תּחינה און מיר זאָגן זיך אָפּ פון זיי... שפּייען אויף זיי: ביי אונז זענען זיי אויך אין חרם! „נאַציאָנאַ- ליזירן דעם קרעדיט? אדרבא! 46 יאַגעלאַ-וויילער האָבן אין אונ- זערע בענק די קאָנטעס פּאַרלאָרן!“ „נעמט אונז מיט אין קריג אַרײַן, קעגן אונזערע אַייגענע ברידער, מיר וועלן טרינקען און זאָטלעך אַיערע פּערד — שאַרפּן אַיערע שפּיין און אָנלאָדן אַיערע ביקסן. אונזערע טעכטער וועלן מיטגיין אַלס מאַרקייטאַנטן! זאָל זיך די אַרמיי, וואָס גייט אויף יידן און יידישקייט מערן און פּרוכפּערן אָן אונטערשייד פון רעליגיע און געבורט...“

און דאָס אַלטע, פּוילע, פאַרשימלטע, מוז ווערן אונטערגע-

בראָכן; פון פלאץ אָפגערוימט, און דאָס נייע שטאָלץ מוז ווערן
געבויט.

עס וועט זיך נישט באַגיין אָן קרבנות...
זעלטן ווערן נייע טעג געוואָרפן; שטיל, אין פאַרבייגיין,
ווי ביי קי און שטוטן... זעלטן ווערן די דורות געטוישט, ווי די
האַר אין דער צייט פון לינירן ביי ווייסע פערד.
מערסטנטיילס זענען די היסטאָרישע געבורטן שווער. גאנץ
אָפט קומט צו קייזער-שניט. פרעגט אונזער געשיכטע!
זאָלן שוואַך-קעפיקע ציטערן, ענגהערציקע וואַקלען זיך, —
זאָלן די שרעקיקע זיך רעטן. „האיש הירא ורך הלב“ אין —
קלויסטער אַריין! אין די צייטן פון ניקאָלאַי פלעגט מען דעם
געטויפטן פאַרברעכער פון טורמע באַפרייען; פון קלאַץ, פון
תליה, — דער היינטיקער קלויסטער באַפרייט (ווייניקסטנס אויף
אַ צייט) פון באַיקאַט-גיט! די שטאַרקע מוזן און וועלן בלייבן —
דער יידיש-פּוילישער יונגער ייד האָט זיך אויפגעכאַפט.
ער זעט, ער האָט דאָ אויפן וואַסער געבויט! אין זאַמד געקריצט,
קאַרטן-הייזלעך געשטעלט, שלעסער אין דער לופט געחלומט!
ער מוז קעמפן אויפס ניי אַליין און פאַר זיך...
נישט קיין שלום! נישט קיין פּויל, באַלעבאַטישע שטילקייט!
משה קומט נאָך אַמאָל פון סיני אַראָפּ: הייבט די שווערד
קעגן די, וואָס טאַנצן אַרום גאַלדענעם קאַלב. הייבט מאַן קעגן
מאַן, קעגן ברודער, פריינד און פאַרוואַנדטע...
טרייבט זיי, ווי קרעציקע, אויסן לאַגער אַרויס.
ריינע הענט מוזן אויפס ניי און אויף נייע פונדאַמענטן דאָ,
ווי איבעראַל, דאָס יידישע נייע לעבן בויען.
דאָס נייע אַרעמע, נאָר ערלעך-שטאַלצע יידישע לעבן!
וואָס אַטאַג זינקען מיר אַלץ טיפער און טיער אין אַפּ-
ברוט פון שוויץ-סיסטעם.
אויך דער קינסטלער מוז אים קומען צו הילף. פון דעם אַן
אַנדערש מאָל.

דאָס זענען אונזערע געלט-בייטל.
די זין און אייניקלעך פון פאַכטער, שענקער און מעקלער

ביים על-חטא, וואָס זענען דורך רויב און שווינדל אויפגעקומען,
דורך פאלשע וואָג און מאָס, שניידן פרעמדע קופּאָנעס... זיי און
זייערע נאַכשטיפּער; די משרתים ביי משרתים! אַלטע דורכגע-
פּוילטע נשמות... נישט פון גור אריה; פון גור קאלוואַריע!
אַבער נצח ישראל...

פאַרהאַן אַגעזונטער יידישער קערן; פאַרהאַן נשמות, וואָס
האַבן סיני דעם באַרג נישט פאַרגעסן; הערצער, אין וועלכע
דאָס פינטעלע ייד איז נישט אויסגעלאָשן, — די פלאַמען אויף
אין גערעכטן צאָרן קעגן זייערע פירער און פאַרפירער, און די
זאַמלען זיך און אַרגאַניזירן זיך צום קאַמף פאַרן לעבן, פאַר
יידיש-פרייען, נישט אונטערטעניקן קצבה-לעבן...

ווער זאל ריכטן?

דער יידיש-פוילישער, צי דער פויליש-יידישער הימל וועט זיך אויסלייטערן; איינצלנע שוואַלפן זאָגן שוין אָן דעם שלום-דיקן זומער...

דער גאַט-שלעגער פון „איוראַעליטאַ“ זאָגט אָן די בשורה פאַר זיינע לייט: דער זומער גייט, דער זומער קומט. די באַ-גראַבענע אַסימילאַציע וועט צוריקטרייבן אירע שטענגעלעך און בליטן פון דער ערד אַרויס; צוריק אויפבליען וועט דער בלו-מען-שטרויס...

„דאָס יידישע אויפלעבן איז געווען אַוילדער חלום פון דולחויז; מיר ניכטערע וועלן זיך נישט לאָזן אַראָפּפירן פון וועג צו דער גאַנצער פאַרניכטונג אין יידנטום און אויפלעבן אין קריסטלעכן פוילנטום.

שווער גייט-צו דער גלגול. אָבער דאָס איבערקויקלען זיך איז אַנאַטירלעכער, אומפאַרמיידלעכער פּראָצעס...

גייט פאַראויס, מיר ווינסשן אייך גליק!

נאָר קוקט אייך נישט אום, איר קאַנט דערזען הינטער זיך און צווישן אונז אַזוינס, וואָס וועט אייך פאַרבייטן אין אַזייל פון זאַלץ, ווי לוטס ווייב...

דער „קוריער פאַראַנגי“ האָט אויסגעשטרעקט אַ פינגער אויף שלום. מיר כאַפּן דעם פינגער נישט, און ווען אַפילו די גאַנצע האַנט! הענט, איידער זיי שטרעקן זיך אויס, מוזן ריין געוואַשן ווערן...

אַ גרויסער מאַגנאַט איז אַרויס קעגן באַיקאַט, פון דער הויכער הייך... צו ווייט איז פון אונז רי שטימע. מיר ווילן הערן שטימען פון פּאָלק, נישט פון זיינע נישט לאַנג געוועזענע הער-

שער און באצווינגער, וואָס קאָנען זיך מיט די חלונות פון הערשן
און באצווינגען נישט שיידן.

אַבער עס הערן זיך אויך שטימען פון פאַלק! איינצלנע;
זיי וועלן זיך מערן...

די פויסט גלייכט זיך אויס אויף אַ האַנט... פאַמעלעך,
גאַנץ פאַמעלעך...

די האַנט וועלן מיר אָננעמען גאַנץ האַרציק און ברידער-
לעך, אָבער —

אַבער דער שלום מוז זיין אַ גאַנץ אַנדערער, אַלס דער
גאַט-שלעגער פון „איוראַעליטאַ“ שטעלט זיך פאַר...

גלויבט נישט די, וואָס טוישן חנופה-ליכט אויף קריסטן-
ביימלעך...

אַן איבערקערעניש איז געשען אין דער פסיכיק פון פוי-
לישן ייד; פאַראַלעל צו דעם מוז געשען אַן איבערקערעניש אין
דער פסיכיק פון פוילישן קריסט.

דער פוילישער קריסט מוז זיך געוויינגען צום געדאַנק, אַז
עס איז פאַרהאַן אין לאַנד אַ פוילישער ייד.

אַז דער פוילישער ייד האָט דאָס רעכט אויף עקסיסטענץ,
אויף זעלבסט-באַשערונג, און אויף אַ גלייכער דעה אין אַלעם,
וואָס איז שייך צום לאַנד אין דער געגנוואָרט; און אַז ער
ווייל און מוז אויך צוגעלאָזט ווערן צו דער אַרבעט ביים בויען
די פרייע צוקונפט פון לאַנד.

אַז פאַרלאַנגען אָפּפער פון פוילישן ייד, קאָן מען נאָר
אין נאָמען פון פוילישן לאַנד, און די וועט ער גערנוויליק און
פרייהערציק געבן, און מיט גרויסער פרייד; — אָבער לחלוטין
נישט אינם נאָמען פון פוילישן קריסט; נאָך ווייניקער אין
נאָמען פון פוילישן פרייך, — וואָס האָט, נישט גערנוויליק, אויפ-
געהערט צו באצווינגען דאָס דאָרף און קומט מיטן זעלבן אַראַפּ-
ניק באצווינגען די שטאָט...

אַז מיר זענען גרייט צו אַלעם, וואָס די צייט וועט פון
אונז פאַרלאַנגען, אָבער נישט צו אונטערוואַרפן זיך דעם מוטוויל

פון די, וואָס ווילן לעבן אויפן חשבון פון פּריווילעגיעס און מאַ-
נאַפּאַלן... איבער אונז!

מיר און איר גייען אויף צווייערליי וועגן, אָבער צו איין
ציל... אלע פעלקער גייען צום מענטש! אָבער אונזער וועג וועלן
מיר קיינמאָל נישט פאַרלאָזן.

מיר האַלטן אים פאַרן קירצעסטן וועג צום מענטש. וויי-
ניקסטנס איז עס פאַר אונז, פאַר אונז נישט פאַרמאָסקירטע יידן
אין פּוילן-לאַנד, דער נאַטירלעכסטער און דערום דער איינציק
מעגלעכער...

און ווען מען וועט אויסרופן:

— אָן יידן!

וועלן מיר זיין די פּאַליאַקן און טאָן לויט אונזער

ווילן...

מיר האַלטן זיך גלייך! און מיר וועלן פאַר דער גלייכ-

הייט קעמפן!

וויל דער „פּריץ“ עקאָנאָמישן קריג, מיר נעמען אָן! עס
טוט אונז וויי דאָס האַרץ, זעענדיק, ווי מען פאַרשווענדעט די
ענערגיע, אין וועלכער עס בייטיקט זיך דאָס לאַנד, אויף טיילן
און אָפּשוואַכן...

אָפּטרעטן וועלן מיר דאָך נישט, קאָנען מיר נישט! מיטן
„מה יפּית“ האָבן מיר שוין לאַנג געענדיקט...

און אויב שלום, איז — שלום צווישן צוויי גלייכבאַ-
רעכטיקע. געאַכט מוז ווערן אונזער יידישע מינדערהייט
דעם שלום ווילן מיר, אזוי אונז ווי אייך אליין צוליב...

איר האָט אויף עפעס אַנדערש אָנצווענדן אייער קראַפט...

וואו זענען אייערע הויך-פּאָליטישע אידעאלן, אייערע
חלומות? ווילט איר זעטיקן אייער אַפעטיט מיט אייננעמען דעם
באַזאַר און אַרומפּאַנצערן אַ קרעדיט-געזעלשאַפט?

ווילט איר דורכאַויס, אַז צווישן אונז און אייך זאָל ריכטן
פעטערבורג?

צום פריין.

פארנעם, פריין, מיינע רייד:

פארן לאנד — אלץ!

איך בין דאָס פּאָלק פון דער וועלט, אָבער איז די וועלט
אויף לענדער געטיילט, גילט ירמיהוס צוואה: ודרשו את שלום
העיר!

פארן לאנד אוממיטלבער, דירעקט, אָן דיין אַפּטרופּסות...
„העיר“ איז נישט איר באַצווינגער דער פריין... דו אליין
ביסט פון דער פרעמד געקומען, דאָס לאַנד באַצוואונגען, יאָרן
און יאָרן זיין בלוט געצויגן, זיין מאַרץ געזויגט. יעצט קומסטו
אין שטאָט אַרײַן, אונטערטעניק צו מאַכן די שטאָט, מיך צו
פאַרקנעכטן...

מיר צעברעכן דיין יאָך...

און ריידן מיר וועגן שלום, איז נישט מיט דיר!
גלויב נישט דייןע שמייכלער! גלויב נישט די, וואָס טראָגן
מאַסקן אויף די פּנימער...

גלויב נישט די, וואָס טוישן, דיר צוליב, דיר ענלעכער צו
ווערן, זייערע שבתים און ימים-טובים, און מנהגים.
„וואָס טוישן חנוכה-לעמפלעך אויף קריסטן-ביימלעך.“
גלויב נישט די, וואָס פאַרגעסן ווען ראש-השנה איז און
פּראָווען סילוועסטער.

מעג עס זיין, דעם באַיקאַט צוליב, אין אַ פּשרן רעסטאָראַן,
וואו, צו זייער גרויסער פרייד, די בעסטע שאַמפּאַניער-מאַרקע
איז אזוי ביליק.

גלויב אַפילו נישט די, וואָס טוישן גרינגערע זאַכן: המן-
טאַשן אויף לאַטקעס...

דער מענטש, וואָס דענקט, קען זיך אַפּווענדן אזוי פון

אלטן לוח, ווי פון נייעם אַפרייס-קאלענדאַר; זיך העכער שטעלן,
איבער געברויכן און סימבאָלן...

ווער עס טוישט זי, האַנדלט!

גלויב נישט די, וואָס האַנדלען מיט רעליגיעזע און נאַציאָ-
נאַלע סימבאָלן, ווי מיט הערינג און אייער...

איז ווער רעליגיעז אָדער קינסטלעריש געשטימט, און וויל
וען די האַפנונגס-בילדער אויף מאַרגן ביים שיין פון אַ לאַנג-
פאַרשוואַנדענער פאַרגאַנגענהייט.

בענקט ווער צום פרימיטיוו, צום נאַאיוו-פרומען, צו
דער קינדהייט פון מענטשן און פעלקער און רופט זיך די מאַ-
מענטן דורך צייכן און סימבאָלן, —

וועט ער זיי נישט זוכן אין אַ פרעמדער שטוב. האָט ער
זיינע אייגענע צייכן, היימישע היראָגליפן צום באַלעבן...

מיט דעם איז באַשעפטיקט אונזער רענעסאַנס, דאָס
איז די אויפגאַבע פון אויפלעבן אין דער צוקונפט, וואָס מוז
אַרויסשפראַצן און אויפבלעזן אין דער צוקונפט, וואָס מוז אַרויס-
שפראַצן און אויפבלעזן פון אלטן היימישן זאַמען...
האַבן מיר אונזערע שבתים און ימים-טובים, אונזער נשמה-

יתירה.

דאָס פריש איבערגעקומענע איז קאַלט, ווי אייז, אָדער
צעשיט זיך, ווי אַש, אָן אַ פונק, וואַרים צו מאַכן דאָס קילנדע,
האַרץ.

גלויב נישט די, וואָס טוישן!

דאָס קריסטן-ביימל באַגייסטערט אייך. איר דערמאַנט אייך
אַז איר האָט זיך געהויבן, געמאַכט אַ שריט העכער, פון
געצונדינעריי — נעענטער צום איינציקן גאָט...
פרייט איר אייך...

מיר האָבן קיין שריט, אייך אַקעגן צו קומען, נישט גע-
מאַכט, נישט געקאַנט מאַכן, צאָלט איר אונז דערפאַר...
איז פאַר אונז דאָס אומשולדיקע, גרינע, ווייס באַשיטע,
מיט ליכטלעך און מתנות פאַר קינדער באַהאַנגענע כאַאינקע

אזכר פון די בלוטיקע רדיפות, וואָס מיר זענען אַמאָל פון אייך
אויסגעשטאַנען.

צינדן זיך די ליכטלעך אָן, דערמאָנען זיי אונז אָן די פייערן,
אין וועלכע מיר זענען אומגעקומען על קדוש-השם...

און די הענגענדע מתנות דערמאָנען אונז אָן די מתנות,
וואָס די פנסת ישראל האָט אַמאָל באַקומען: די פאַפירענע קי-
ווערס אויף די קעפּ, די געלע לאַטעס אויף די אַקסל און די
בלוט-בילבולים, און די גערויבטע טעכטער...

מיר קענען נישט טוישן מיט סימבאָלן...

צוריק אין דער צייט איז פאַר אונז קיין שלום נישט פאַר-
האַן, מיר קענען צו אים גיין... וואָס ווייטער אין דער צייט,
אַלץ נעענטער קומען זיך די פאַרשיידענע וועגן...
אַלס ע סימבאָלן טוישן שווינדלער!

און קומען זיי צו אייך, קלאַפּן אָפּ אייערע שוועלן, רייסן,
קלינגענדיק, אָפּ די גלעקלעך ביי אייערע טירן, און קומען אַריין,
און בוקן זיך פאַר אייך, און ריידן מיט אייך אין אונזער נאָמען,
אַלס אונזערע רעפּרעזענטאַנטן, אַמבאַסאַדאָרן, אַלס
שליחים, בלויבט זיי נישט!

נישט צו אייך, פריצים, און נישט זיי, וואָס גייען אויפן
וועג פון אַפּטרייניקייט, האָבן מיר געשיקט.
דאָס זענען סוחרים!

סילוועסטער, ווען די קאָנטאַס ווערן געשלאַסן, דער אייך
און לייח איז זייער יום-טוב! פאַר פרעמד צי פאַר אייגן געלט.
און סוחרים מיט צווייערליי מאַס און וואָג, מיט אַטאָפּלעטע
בוכהאַלטערע.

אייער קניזש איז פעטער, איז אייער נאַציאָנאַל-געפיל, זאָ-
באַר ווען ער ווייזט אים אַליין פויסטן און נעגל, ווען ער אונ-
טערדריקט, ווען ער שטילט זיין דורשט מיט בלוט—הייליק...

אונזערער, אויפן וועג פון באַפרייאונג—שאַוויניזם! דעמאָ-
גאַגיע! און וואָס אין דער קאָרט. און דאָס וועט ער באַקעמפן
מיט דער גאַנצער מאַכט פון זיין—פאַרטפעל!

קראָקאָדיל-טרערן גיסט ער אויס אויפן גלות פון אייער
שכינה אין—פויון! אויף אייער מוטער שפראך, פון וועלכער
דאָס קינד ווערט באַרויבט אין דער דייטשער שול; אויפן קוואַל
און פיין, וואָס דאָס קינד ליידט, לערנענדיק אויף אַ פּרעמדער
שפּראַך, נישט אויף דער, וואָס זיין פּאַטער רעדט און זיין מאַמע...
אויף די טראַדיציאָנעלע פיינע פעדים, וואָס ווערן מיט דער פּרע-
כער האַנט איבערגעריסן אינם קינדס נשמה. —

און עפנט אַזוינע צוואַנג-שולן פאַר די קינדער פון זיין
פּאָלק דיר צו געפּעלן. אַפּפּערט זיי דיין ענג-פּאַטריאָטישן מולך.
די שפּראַך פון קינד, די שפּראַך פון זיינע פעטער און מוטער,
ברידער און שוועסטער איו, דיר צוליב, שוואַרגאָט!

דאָס זעלבע, וואָס דער דייטש רעדט פון זיין שפּראַך!
און ריידן זיי אין דיינע אויגן פון דער "ציעמנא מאַסא"—
גלויב נישט!

זיי, די אַפּטריניקע, לעבן נישט מיט אונזער לעבן. ווייסן
פון אונז פון דיין מויל, הערן, וואָס דיינע קוריערס פאַרציילן,
געדענקען, וואָס עס ווערט פאַרשריבן, צום נוצן פון דיינע פּרי-
זישע אינטערעסן, אין דיינע געלע בלעטער...

בשכנות מיט דיר וואוינט אַ היבשער טייל פון אַלטן, קלוגן
פּאָלק, פון פּראָפּעטן-פּאָלק, פון משיח-פּאָלק, וואָס לעבט אויף נאָך
יאָרן פון שווייגן און ליידן און שוואַך!

און ווען די יונגע ל"ג-בעומר-פעלקער שפילן זיך נאָך אינם
בלוטיקן שווערטלעך-און ביקסלעך-שפיל...

און ווען איר, די אַרימערע, פונם שפּילצייג באַרויבטע,
חלומט דער פון, לעכצט און בענקט און האַפּט עס צוריק צו
באַקומען. —

גייט דאָס אַלטע פּאָלק אין דער שפיץ פון די בעסערע פון
איין און אַלע אַנדערע פעלקער צום מענטש, צום מענטש, פון
וועלכער דער פּראָפּעט האָט געחלומט...

פון משיחן חלומט מען אין אונזער סוטערינע. דאָס מענטש-

לעכע געפיל רויטלט די הונגער-בלאסע באַקן, די מענטשלעכע
האַפנונג בליט פון די ברענענדיקע אויגן אַרויס, משיח אין יעדן
טראָפן בלוט...

קיין פאַרקערפערטע געדאַנקען, קיין קולטור האָבן מיר
נאָך נישט! צום וואַרשטאַט לאַזט איר נישט צו!

אין דעם לעבן גייט עס!

דאָס איז דער קאַמף!

זכרונות.

אין פרקי אבות שטייט:

„ווייס, פון וואנען דו קומסט און וואו אהין דו גייסט“...
בנוגע צום יידישן פאלק איז אומגעקערט דער סדר. צו
אלעם ערשטן: „וואו אהין?“
צוליב א קעבל, האָט זיך אַ געניאלער ישיבה-בחור* אָפּ-
געשטעלט און געפרעגט:

— „לאָן?“

גלאַט אזוי, אין דער וועלט אַריין...
דערווייל איז אינם רוטלענדישן גשן ענג געוואָרן, דער-
שטיקט צו ווערן. די „ברייטע נאַטור“ לאַנגווייליקט זיך, מאַכט זי
מיט די הענט אַווינט-מיל אין דער לופט. און וואו אַ האַנט פאַלט,
טרעפט זי אַ יידישן אַקסל, אַ יידישע באַק! בלייבט איר צווישן די
פינגער אַ שטיק יידישע באַרד...

— לאהליך, ישראל!

שרייט גאַרדאָן!

און באלד אַ קאַפּולער אַנצוהערעניש פון אַ פּראָקוראַר ביין
אַ פּאָגראַם-פּראָצעס:

— די מאָרגנלענדישע גרעניץ איז פאַר אייך אָפּן!

פאַרגעסט מען דעם „פון וואַניט“ און מען האַמפּערט זיך
איבער דער שאלה:

— וואו אהין?

ענטפערט מען פאַרשיידן:

— אַהיים! צום טאַטנס וויינגאַרטן, אין שאַטן פון זיין
פייגנבוים! „מחזיר גרושתו“ — אַ מצוה!

* פּייערבערג: „לאָן“

וויילן אנדערע א בתולה! אַרקע בתולה... שדכנים פעלן
נישט... מען זוכט... מען רעדט שידוכים...

און אַלץ, וואָס ווייט איז, ציט: אַפילו סיבירער שנייען,
בפרט דער לאַטיינישער קוואַרטל אין פאַריו, אואייטשעפעל אין
לאַנדאָן, דער פרייער פעלקער-קעסל — דאָס ניו-יאָרקער גיהנום,
דאָס שוואַרץ-ברענענדיקע אַפריקע... אַפילו אירע פיבער-זומפן, אַבי
נישט די ווינט-מיל פון דער ברייטער נאַטור...

וואו עס איז... וואו אַשפאַרע, אַריינצוקריכן... וואו ד'אַמות,
דעם קאַפּ אנדערצולייגן. און זרע אברהם, יצחק ויעקב ווערט
צעשפרייט איבער שבעה ימים, צעזייט אויף ארבע פנפות הארץ...
און עס בלייבט אַלץ ענג און ענג, און מען קלערט נאָך
אַלץ, און מען שרייבט און מען חקרנט זיך:

— וואו אַהין? וואו אַהין?

און וואו אַהין מען קומט, קומט מען ווי אויפס ניי... איבער-
ראַל מוז מען אויפס ניי זיך אויסגרינען...

און אַז מען פרעגט:

— מאין קאַת?

ווייסט מען נישט! כאַטש אין דער ווירקלעכקייט, וואו מען
קומט, קומט מען נאָר צוריק. פון ווינט אַוועקגעיאַגט, פון ווינט
צוריקגעטראָגן! אומעטום שוין געווען, געוויסע אַרבעטן אָפגעטאָן,
די ערד מיט שווייס און בלוט פייכט געמאַכט. נאָר פאַרגעסן און
געקומען אַ—גרינער!

צרות טרייבן, צרות וויל מען פאַרגעסן... געווען קהלשע
פּנסן — פאַרברענט געוואָרן; געווען קינות, סליחות, תעניתים
געווען, די נייע צרות מאַכן פאַרגעסן די אַלטע... מען מאַכט
שוין אַפילו קיין נייע נישט!

קומט מען איבעראַל אויפס ניי. און איבעראַל קלאַפט מען
אַן אין טויער, ווי ווילד-פרעמדע.

"ווייט אזוי גוט, עפנט, לאַזט אַריין!" מיטן קול פון "שענקט
אַנדבה!"

און — געווען זע'מיר פריער פאַרן היימישן! פאַר דעם,
וואָס לאַזט אַריין מיט דער וויערער גרימאַסע. דער זאַמדיקער

וועג האָט אָבער די צייכן פון אונזערע אַמאָליקע טריט נישט באַ-
האַלטן. די וואַסערן, וואָס האָבן אונזערע אַמאָליקע, נאָך טרויע-
ריקערע פּנימער אָפּגעשפיגלט, זענען אָפּגעשוואומען. די לופט,
אין וועלכער אונזערע אַלטע קינות האָבן געקלונגען, האָט זיך פאַר-
מישט, טובב טובב הרוח...

און — די אַרבעט, וואָס מיר האָבן אָפּגעטאַן, איז פאַר-
שריבן געוואָרן אויף אַנדערע נעמען... אַנדערע שרייבן די גע-
שיכטע. „מחה תמחה“ איז קעגן אונז אַ מצוה! מיר ווערן נישט
דערמאָנט.

און ווי לאַנג מיר זאָלן נישט האָבן געזעסן אויף איין אָרט,
קומט ווער און גיט אַ פּרעג:

— וואָס טוסטו דאָ? פון וואַנען קומסטו? ווייז דיין פאַס-
פאַרט? מיט וואָס פאַר אַ רעכט?

ווייסט מען נישט. האָט מען נישט וואָס צו ווייזן. שטאַמלט

מען:

— איך? אַ פאַספאַרט? איך בין נישט איך. לחלוטין נישט.
איך בין דו! דו האָסט אַ פאַספאַרט, איז ער מיינער אויך, דער-
זעלבער רעצעפּיס! נאָר אַ נאָז אַ לענגערע... אָבער איך בין דו!
און נאָר דיין אַרבעט טו איך דאָ; זעסט נישט? איך טראָג דאָך
דיין פּאָן און דייע פאַרבן! הערסט דען נישט? איך רייד דאָך
דיין שפּראַך! און נייען גיי איך דייע קליידער, פאַריכטן פאַר-
ריכט איך נאָר דייע שטיוול... זעסט טינט און פּעדער? האָב
איך צייט, שרייב איך דייע זכרונות און לויב דיך און דייע
אַבות, די גרויסע פּריצים, אין טאָג אַריין... איך בין נישט איך!
האַסט מיך-דיך אַליין נישט דערקענט? ניין? נו, בין איך דיין
שאַטן! דיין אָפּלאַנץ!

און מען ווערט לייטן געלעכטער!

מיר שוויגן. און פעלקער פאַרציילן און שרייבן געשיכטן.
אַפט העלפן מיר זיי. פּרעגט אַשכּנזין. וואָס איז געשיכטע? דאָס
קאָנטאַ-בוך פון פעלקער. און ווער עס פירט דאָס בוך, דער פעלשט
עס. דער בלאַזט אויף זיין אייגענע קאָנטאַ, ווי אַ לונג-און-לעבער.

אנדערע קירצט ער; אונז פארשווייגט ער; לעבן אלע אויף אונז-
זער חשובן און מיר גייען ארום מיט פוסטע טאָרבעס...
הער, ווי זיי פראָלן:

— אונזער וויסנשאַפט... אונזער מאָראַל... אונזער קונסט...
לעצטנס אַפילו: אונזער האַנדל...
באַרױבט אַיתום!

3/4 איז אונזער! אַחוץ דעם, וואָס אַלץ, וואָס וויסן און ער-
פינדונג איז, שפּראַצט און בליט אַרויס פון איינהייטלעכן יידישן
געדאַנק... דער געצנדיגערישער איז קולטורעל, אימפּאַטנט! ער
שאַפט נאָר אַ לוסטיק קינדער-לעבן!

זענען מיר שטענדיק אַרים, ווייל שטענדיק און פון אלעם
באַרױבט... אַפילו אין קאָנטאַ-דיווערוז נישט דערמאָנט...

זיצן מיר שטענדיק ביים וועלט-טיש פאַרשעמט, אויף
אַ פּערטל בענקל ביים פאַרשאַטנסטן עק, אָן אַ נומער...

דרייען מיר זיך שטענדיק אַרום מיט ליידיקע הענט, צווישן
פּראַלעריש-שטאַלגע פעדקער מיט געפעלשטע יחוס-בריוו, וואָס
האַבן אונזער האָב-און-גאַב איינגעשלונגען, דאָס מויל אַפּגעווישט
און פּרעגן אונז אַלץ אינאיינעם:

— פון וואַניט? אַ פּאַספּאַרט פאַרהאַן?! אַן אַקט, אַ מיטל
אויף עפעס?

צײט אַפּצורײסן מיטן וואַנדערן אָן געשיכטע!
וואַנדערן, דאָס איז אונזער מול! נאָר מיטן ספר זכרונות
אין דער האַנט. געדענקען אַלץ, פאַרשרייבן און געדענקען! וואָלן
די געשיכטע פון גראַע צײטן שרײבן געלערטע. פון די נאָנטע
צײטן — עלטערע לײט.

נישט „ליטעראַריש“, נישט געקינסטלט. איינפאַך זאָל ווערן
פאַרצײלט, כּדּוּבּר איש אל רעהו, ווי מען פאַרצײלט פאַר זיך און
אייניקלעך.

ווי יחזקאל קאָטיקס „זכרונות“...

„פאָטריאָטיזם“

האַט זיך יעדעס פּאָלק זיין לאַנד און זיינע גרעניצן; מיר
צעשניידן די גרעניצן, דאָס לעבעדיקע לייב, רינט מיין בלוט אויף
יעדער גרעניץ...

איך מוז אויך מיין נשמה צווישן אַלע לענדער צעטיילן.
אין יעדן ווינקל האָב איך אַנדערע אינטערעסן און מוז איבער
ראַל נוצלעך און נייטיק זיין... יעדן גוי—אַ שטיקעלע!
אַ'ניט—גיי ווייטער!

דאָס שפּיל איז געווען אין מיטל-אַלטער אָפּן:
האַט אַ קיניג פון מיר געלט געברויכט, האָט ער מיר די
טויערן פון זיין לאַנד געעפנט: זע, ווי גנעדיק איך בין צו דיר!
האַב ליב מיך און דאָס לאַנד! בוק זיך און קוש די ערד!
געבוקט און געקושט. און קוים האָב איך ליב באַקומען
דאָס לאַנד און דעם קיניג, האָט ער, דער קיניג, מער געלט גע-
ברויכט, און מיך אויסגעפלינדערט און פון לאַנד פאַרטריבן...
וואָס ברויך ער מיך אָן געלד?

האַבן מיך שטעט און דערפער גערופן. דאָס באַרע געלט
האַט דער קלויסטער געהאַט, און די דינער פון קלויסטער האָבן
צו גרויסע ציינן גענומען, די הויט געשוונדן; בין איך דער בעל-
רחמים געוואָרן—דער ביליקער באַנקיר...

האַב איך מיך אין שטעט און אין דערפער באַזעסן, ביליקן
קעדיט פאַרשפּרייט, די שטעט און די דערפער מער אָדער וויי-
ניקער ליב באַקומען, — זענען טערמינען צוגעפאַלן, צאָלן ווילט
זיך נישט, איך מאַן—ווער איך אויס אַנגענעם און נוצלעך, ווער
איך „לעסטיק“, רופט מען אויס „שמיטה“ אויף מיין פאַרמעגן,
און מיר ווייזט מען טיר און טויער...

בין איך, למשל, אין קרוינפּוילן נוצלעך געווען אַלט

מיטל-שטאנד... מען דארף מיך נישט מער: דער אָפּפּאל פון
דאַרף איז בילכער און דער אָפּגעזאָגטער פון דער ווינער באַן,
הייבט זיך אָן אַסדרה: באַיקאַט!
אָן אויסרייד: יאָגעללאָ!
און נישט דוקא פוילן...

קאַמיסיאָנערן פון דער טשערטאָ און אויסער דער טשערטאָ
קיינ קעניגסבערג און בערלין געקומען, פאַרבינדונגען צווישן
דייטשלאַנד און אַמעריקע מיט אַפריקע באַשאַפן, — דער דייטש
לאַכט אין די פּויסטן פון נאַרישן, באַרבאַרישן רוסלאַנד, "זיי
מאַכן דאָך רייך דאָס לאַנד!"

אַבער זענען די פאַרבינדונגען פּעסטגעשטעלט געוואָרן,
קאָן עס שוין נאָכמאַכן דער דייטש; דערפילט מען פּלוצלונג, ווי
עקלהאַפט משה "משהלט", און פאַרשוועכט דאָס הייליקע דייטש-
זיין אויסשפּראַך.

קראַצט דאָס דייטשע אויער!... און איינוועגס ווערט מען גע-
וואָר, אַז ליבערמאַן פאַראומרייניקט די גערמאַנישע מאַלער-קונסט
מיט אַזיאַטישע עלעמענטן, ריינהאַרט יודאַאיזירט דאָס טעאָאָגיאַ-
שע טעאַטער און—די סטודענטן... ווי היישריקן די אַוניווערזי-
טעטן באַפאַלן...

קלערט נישט, עס וועט רעכט זיין...
אַגעוויסער טייל וועט זיכער געוואָרפן ווערן איבער דער
גרעניץ...

האַט זיך יעדעס פּאָלק זיין לאַנד און איך בין צעשפּרייט
און צעזיט, און ווער געטריבן.

מיין פּלי-קודש: רוק-זאַק און וואַנדער שטאַק!
שלעכט אין דער געגנוואַרט; די צוקונפּט אָבער
געהער צו מיר! אין אירע געפּל זיינען מיינע אויגן באַהעפּט,
פון דאָרט וועט זיך אויסשיילן די פּרישע זון פון אַנייעם גע-
רעכטן מאַרגן! פון העכסטן טורם וועט פּלוצלונג אויסשלאָגן די
שטונדע פון אויסלייוונג, דער לעצטער טאַג!
און איך טרייסט מיך:

— גאָט האָט די ערד באַשאַפֿן, דעם מענטש אויף איר,
און געבענטשט האָט ער אים: „מערט אײך, פרוכפערט אײך און
פאַרפולט די וועלט!“

איך בין דאָס וועלט-פּאָלק! איך וועל די ערד דערפולן!
איך בין געענטער צום מענטש, פון גאָט געבענטשט!
און מיין אויסלייזער דאַרף ערשט קומען!
— און

„אויסגעלייזט—זאָגט מיין אַלטער רבי—מוז ווערן די וועלט!“
חאַרט איך און וואונדער, אין דער צוקונפט פאַרקוקט!
און זיי, די פעלקער, זיצן און לעבן רואיק...
ווען נישט אַמאָל ערד-ציטערניש, פעסט, קריג און דער-

גלייכן —

אַ אידיליש פעלקער-לעבן!

קוק איך און בין אַ ביסל מקנא...

אַזוי נאַאיוו-ליב איז עס און קינדיש...

האָט זיך יעדעס פּאָלק זיין וואַסערל, מעג עס זיין נישט
לאַגאַ-דיקאָמאָ און פיער-וואַלד-שטעטער-זע, — עס פליסט דאָך
אונטער זיין הימל, מיט זיינע שטערן באַזייט, — איז עס פאַר
אים דאָס שענסטע... וויקלט זיך עס אין זיינע אויגן, ווי דאָס
רייכסטע פאַרביקסטע זייד און אַטלאַס-באַנד, ברומט עס אים
הימליש-מעלאָדיש אין אויער...

איבער דעם וואַסערל זענען זיינע פעטער אויף פליטן גע-
שוואַמען, מיט שווערד און בראַנד צום לאַנד געקומען, די אָר-
טיקע קריגער געטויט, זייערע פרויען געשענדעט, דעם איינוואוי-
נער אָן שווערד און פיילנבויען פאַרטריבן אָדער פאַרקנעכטעט,
און אַזויערנאָך דאָס לאַנד באַצווינגען!...

האָט זיך יעדעס פּאָלק זיין וואַלד, און ווען נישט אור-און
שוואַרץ-וואַלד, היימלעך און היימיש איז פאַר אים דער שאַטן פון
זיין בוים; סודות פאַרציילן אים זיינע בלעטער און צווייגן
און זיין זיסער פויגל זינגט אים פון דער הויך אַראָפּ — זיין
פויגל, מעג ער זיין דער גאַסט פון מאָרגן-לאַנד... און זיין גן-עדן
איז דער וואַלד — זיין געיעג.

דעם וואָלד האָבן אויך זיינע עלטערן געשטרייפט, מאַכט
ער, אין גראָז ליגנדיק, די אויגן צו, זעט ער זיי: מיט הערנער
איבערן קאָפּ, בערן הויטער איבער די אַקסל, פייל-און-בויגן אין
די הענט... און טראָגן שרעק און אַנגסט, און מאָרד און רויב
איבער דער וועלט!...

און זיינע בערג האָט יעדעס פּאָלק, מעג עס זאָמד-בערגלעך
זיין, פאַר לייכט-פיסיקע צום אַריבערשפּרינגען, — עס איז זיין
הייך, זיין לעצטע סטאַציע צום וואַלקן, צום הימל...

און איך וואָס האָב?

אַלץ — אַלע ימים, אַלע זעען, — די סאַפּירן-און שמאַ-
ראַגדן-צעפּלאַסענע, און הימאַלאַיען און קאַרפּאַטן, און אור-און
שוואַרץ-וואַלד, און — —
גאַרנישט...

בין איך שטילערהייט מקנא...

בין איך — דאָס טראַגישע פּאָלק!

אַבער אַז עס קומט דער היימיש-געבאַקענער און וויל מיר
פאַרטייטשן די שטימונג פון אַ ווינט-מיל אויף אַ זאַמדיק פעלד מיט
דריי האַבער-זאַנגען...

אַז אַ גרענדישינסקי וויל מיך ציוויליזירן איבער גוואַלד —
בלייבט מיר נישט מער נאָר אויסצושפּייען און די ברכה

צו מאַכן:

— שלא עשני גוי!

ד"ר נוסבוים.

מיר שטייען נישט, מיר רוקן זיך: פון מאַשקע איז, אין אַ קורצער צייט, געוואָרן „מאַריץ“—פאַן מאַריץ, פון פאַן מאַריץ—ד"ר דער, ד"ר יענער.

און מיט דער ענדערונג פון נעמען און באַשעפטיקונג, עני-דערט זיך אויך אונזער באַציאונג צום אַרומיקן, צו די אומות העולם, וואָס זענען נישט אַזוי באַוועגלעך, ווי מיר! ווייניקסטנס בנוגע צו אונז... בנוגע צו אונז שטייען נאָך די חסידי אומות העולם גאַנץ פאַרגליווערט אויפן אַלטן, גאַנץ אַלטן שטאַנדפונקט. אָבער ווי אַנדערש רעאַגירט דערויף אַ דור נאָך אַ דור ביי אונז!

אַז דער אַלטער פריץ פלעגט זאָגן זיין מאַשקען: יידן — גנבים! אויסער דיר, מאַשקע! דו ביסט מיין רעכטע האַנט! וואָס האָט מאַשקע מהיפית געטאָן? דעם קאַרק געבויגן, צו די פיס זיך געבוקט, די שפיץ-פינגער געקושט און איז אַהיים גע-לאָפן, זיך קילן דאָס יידיש האַרץ, זיך נוקם זיין בסתר. אָפגעגעבן דעם ווייב און קינד די פאַרדינטע פאַר גראַשן, לויפט ער אין בית-המדרש אַריין, דאַוונט „אַתה בחרתנו!“ לערנט: „עם הדומה לחמור“ און „אתם קרויים אדם“... און וויל ער, מאַכט ער אויך אַ שטיקל אויסנאַם, פאַר זיין פריץ...

זיצט שפּעטער פאַן מאַריץ צווישן קריסטן שוין אין קנייפע, אין וואַגאַן (וואו דען טרעפט מען זיך מיט אַ קריסט?) און דער יינגערער פריץ שיט, מעשה-אַבות, די זעלבע פעך און סמאַלע אויף פלויסראל, אָבער שוין אַ טאַקטישער מענטש, וויל פער-זענלעך אַפילו זיין צופעליקן שכן נישט באַליידיקן, און גיט צו מיט חנדל:

— באַליידיק דיך נישט, שכן מיינער... דו ביסט אַן אויס-

נאם... דו ביסט אין מיינע אויגן גאָר קיין ייד נישט! נישט קיין היישעריק צווישן דער מחנה היישעריקן, וואָס פרעסן אונז אָפּ די גיטער און פעלדער!"...

האַט שוין דער פּאָן מאָריץ קיין "אתה בחרתנו" אין האַרצן, און דאָס נאַציאָנאַלע באַוואוסטזיין פעלט אים נאָך, פון נאַציאָנאַלן שטאַלץ קיין רייד, — פילט ער זיך געשמייכלט און געפיינט ניקט, געפרעגלט אויפן פייער, אָבער אויף פּוּט ער, אין אַ קוואַל פערנער פּאָן... פינטלט ער, נאַטירלעך, מיט די אויגן, צעגיטט זיך אים אַ אידיאָטישער שמייכל איבערן פנים פון אויער צו אויער, און די צונג שטאַמלט עטוואָס, אַ מין שוואַכן פּראָטעסט און אַ שיינעם דאַנק, — פּאָן מאָריץ..."

צינד, זאָגט מען, וועקט זיך דאָס נאַציאָנאַליידישע געפיל, און דער יידישער שטאַלץ... לעבט אָבער נאָך ד"ר דער און ד"ר יענער און — ד"ר נוסבויים!
מאָריצלעב דער ד"ר!

אין דער צייט פון דער וואַל-קאָמפּאַניע דינט ער דעם פריץ מיטן גאַנצן אַלטן, צאַפלדיקן מהיפּית-האַרץ...
אין זיין געגנוואָרט, — אים לאָזט מען אַריין! — ווערט פעסטגעשטעלט דאָס פּאָליטישע פּראָגראַם פון אָפּצווינגען אַ הויז נאָך אַ הויז און אַ געוועלב נאָך אַ געוועלב, פון פאַרפּוילישן די שטעט און אוסיידישן דעם האַנדל; מיט איין וואָרט, פון "אויס-ראַטן"... גייט אָבער צו אים צו אַ פּוילישער גראַף, לייגט אים ליב לעך די אַריסטאָקראַטיש-שמאַלע האַנט אויף זיין יידיש-שמאַלע אַקסל, און זייערט פון צווישן די ציין:

— "דיך, ד"ר, מיינט מען נישט... איינאיינציקער אויסנאָם ביסטו, דיך וועלמיר אייביק מצרף זיין צו אונזער מנין! איין ערלעכער ייד אין דער מחנה היישעריקן!"...

און ד"ר נוסבויים הענגט זיך נישט, טרינקט זיך נישט פאַר חרפה; פאַרקערט, ד"ר מאָריץ שמייכלט זיין אַלט-נאַרישן שמייכל, פינטלט מיט די וואַסער-בלאָע אייגעלעך און זיין ווייך-פליישיקע צונג שטאַמלט: אַוודאי, אַוודאי, איך בין... אין דין... איך..."

און האָט שוין אויפגעפלאַקערט דער באַיקאַט, און פון אַלע זייטן ווערט געהעצט... קריכט ער ערשט אין גרעסטן העץ און שמוץ=בלאַט אַרײַן, אין "קוריער וואַרשאַווסקי", מיט אַן ער=קלערונג אין ליבע צום—פּאַטערלאַנד...

אַ ביסל זינדיק איז עס, אַ ביסל האַרט קעגן זרע אברהם, יצחק ויעקב זיינע ברידער, און זיינע ברידער, זיין פלייש און בלוט, האָט ער ליב, אָבער דאָס טייכל פון וואַסערדיקער ליב=שאַפט צו זיינע ברידער, צו זיין פלייש און בלוט, ווערט פאַר=טרונקען אינם קאַכעדיקן ים פון ליבשאַפט צום פּאַטערלאַנד, צו דער "אַיציונאַ"... זיין האַרץ צעגייט! און ווילט איר בלוט ביזן לעצטן טראָפּן! זיינע ברידערס בלוט...

געפונען דאָס אָרט, געפונען די צייט!

די פּראַגע איז נאָר: וואָס פאַר אַ "פּאַטערלאַנד" מיינט ער? וועמענס פּאַטערלאַנד? אַלע מיילער רופן: "גאַט!", און יעדער האָט זיך זיין גאַט! פאַרהאַן אַלערליי פּאַטערלענדער!

ביים אַלטן (נאָך נישט פאַרשקלאַפטן) פויער האָט דאָס פּאַטערלאַנד געהייסן: "אַיצאווינאַ". דערפון ערשט שטאַמט "אַיציונאַ"...! זיין פּאַטערלאַנד איז געווען זיין שטיקל פעלד, די נחלה פון זיינע אַבות, זיין ירושה פון דור צו דור—זיין שפּײַזע=רין ערד. צוגעבונדן איז ער געווען צו ווייב און קינד, נאָך מער צום אינווענטאַר, צום הייליקסטן איז אים אָבער געווען דאָס שטיק פעלד... דאָ איז געשטאַנען זיין וויג, דאָ וועט זיין זיין קבר! און איבערן גאַנצן וועג פון וויג ביזן קבר טרעט ער אויף זיין מאַמע=ערד, וואָס זאַפט איין זיין שווייט און זיין בלוט, און זיין מאַרץ פון די ביינער, און גיט אים דערפאַר פּלאַקס, די חרפה צו פאַרדעקן, ברויט, און ווען בדוחק, פאַר אים און זיין פאַמיליע און פאַשע פאַרן געליבטן אינווענטאַר!

וואָס איז דעם אַלטן פויערס פּאַטערלאַנד? זיין אַרבעט און

זיין ברויט!

וואַקסט אָבער דאָס "פּאַטערלאַנד", אין דער לענג וואַקסט עס און אין דער ברייט וואַקסט עס מיט דער צייט! איין פּריץ שלינגט

איין הונדערטער פויערן, און הונדערטער אַיציזנעס ווערן זיין
גוט, זיין מאַיאָנטעק... זיין גרויס-פריזיש פּאָטערלאַנד!
דער פירשט איז נאָך גרעסער! פּאָטערלאַנד גיט שוין נישט
נאָר ברויט און פּלאַקס! עס גיט מאַכט, האַנער און אַנאַנצע
מאַסע עולם הזה! אַשמאַלץ-גרוב, צו וועלכן מען דאַרף נישט
צולייגן קיין האַנט, דערויף זענען קנעכט פאַרהאַן—דער פויער!
דאָס פּאָטערלאַנד איז שוין אַן אַלגעמייַן-פריזישע זאַך,
אַרושעץ-פּאָספּאָליטאַ! זי שיצט און פאַרגרעסערט דעם פּריץ,
דעם פויער געטרויט מען קיין פערד, ער וועט אַנטלויפן, וואו
דער פּעפּער וואַקסט, און בפרט קיין ביקס, גאָט ווייסט, וועמען
דער כאַם וועט שיסן...

און באַצווינגט איין פּאָלק אַנדערע, גיסן זיך אין גרויסן
פּאָטערלאַנד אַרײַן טויזנט קליינע פּאָטערלענדער, ווערט באַשאַפן
דער שטאַט!... פוילן פון ים צו ים! איז זיס דעם אוקריינער,
האַט אַ האַנטיק-לעבן דער ליטויער, באַלעקט זיך דער ווייסער רוס...
און דאָס מאַדערנע גרויס-קאַפיטאַל האָט אויך זיין פּאָטער-
לאַנד! זיין היים, פון וואַנען ער פאַרשפּרייט זיין נעץ איבער
מערק און לענדער...

און זאָגט דמאָוסקי: „פּאָטערלאַנד!“ מיינט ער דאָס אַלטע
שליאַכעצקע פּאָטערלאַנד פון ים צו ים. ווערט אומרואיך דער
רוטענער, שאַקלט זיך אָפּ דער ווייסער רוס, קריצט אוקריינע מיט
די צײַן, מאַכט דאָס איינגעשפּאַרטע ליטע אַ שווערע גרימאַטע...
זיי ווילן שוין דעם פּבוד נישט, איינגעשלונגען צו ווערן פון
גרויסע העכט!

אַבער וועלכעס פּאָטערלאַנד מיינט זיין דינער — דײַר
נוסבוים?

דעם היינטיקן פויערס, פילייכט? דעם אַרבעטערס?
אין דעם פּאָטערלאַנד איז זיין פּריץ דמאָוסקי, וועלכן ער
דינט אַזוי האַרציק — פאַרשאַלטן!..

ווען די גרויסע, די וואוילטאַגיקע קלאַסן רירן דעם גרויסן
גלאַק און קלינגען: „פּאָטערלאַנד!“ ווייסט מען: פאַר זיי אַ חגאַ

פארן פאלק א שרפה! דאָס פאַרשפּרייט מען אַנעץ פאַר די קליי-
נע פּישלעך, דאָס גיסט מען פאַרסמטן האָניק פאַר אַרימע פּליגן...
קלינגט „וושעך-פּאַלסקאַ“, הייסט עס: קום, אוקריינע, ליטע,
ווייסרוסלאַנד, צוריק, לאָזט אייך אויסמענטשלען און פאַרפוילישן...
אַ ביסעלע, אַ קליין ביסעלע באַצווינגען... שוין נישט די אַלטע
צייטן... קיין קייטן, קיין אייווערנע באַנוצט מען שוין נישט!
קלינגט אויפן גרויסן גלאַק פון פּאַטערלאַנד דער פּריץ,
מיינט ער דעם פּויער אָן ערד! איי, פּויערל, פּויערל, פּאַרלאַז
נישט דיין פּאַטערלאַנד, ווך נישט קיין ערד מעבר ליב, ווך נישט
קיין אַרבעט, שניט-צייט, ביי דיין פאַרשאַלטענעם שונא, דעם
שוואַב, און גיי אפּילו נישט אין דער זינדיקער שטאַט, אין פאַבריק
אַריין... איך דאַרף דיינע הענט!

ער אַליין פּאַרט אין די — בעדער, הוליעט אין אַלע
גרויסע שטעט, שפּילט אין — מאַנאַקאָ... בלייבט אים געלט,
האַלט ער עס אפּילו אין אַ שוויידישער באַנק, אַבי נישט אין דער
היים. ער דאַרף אָבער אַ ביליגן שניטער, אַ ביליגן „מענטש“ צום
פּלוג און צו זיינע פּערד און קי, און וואָס מער פּויערן אָן ערד
עס גייען אָפּ, מער צאָלן מוז ער, מער אַרדינאַריע געבן! אַלץ
אין אַ גרעסערע געפאַר איז זיין פּאַטערלאַנד!

און קלינגט, ערגעץ-וואו, אויפן גרויסן גלאַק די גרויס-איג-
דוסטריע: דאָס פּאַטערלאַנד איז אין געפאַר! זיין כּבוד פאַרשוועכט!
הייבט די פּאָן פון הייליקן פּאַטערלאַנד! —
הייסט עס:

גיב, פּאַלק, קאַנאָנען-פּלייש צו באַקומען פאַר מיר גייע
מערק, צו שיצן מיין האָב און גאָב אין דער היים און אין דער
פּרעמד!

דער, וואָס אַרבעט און לעבט פון אייגענער אַרבעט,
דער האָט אַן אַנדער פּאַטערלאַנד: ער בויט עס אַנדערש, שיצט
עס אַנדערש און קלינגט קיינמאָל נישט אויפן גרויסן גלאַק; זיין
חגא איז נאָך נישט געקומען! אין דייטשלאַנד שטימט ער אפּילו
קעגן איינשלינגען די פּוילישע גיטער אין פּויון אינם נאָמען פון
הייליקן יונקער-לאַנד!

מיט וועמען גייט ד"ר נוסבוים? וועמענס פאטערלאנד ליבט
 ער? ווען איז זיין חגא, נאך וואָס קלינגט ער אויפן גרויסן גלאַק?
 פרעגט'ם בחרם...
 מען קאָן, דעם פריץ צו געפעלן, נישט שרייען: "אני פאָ-
 ליאַק!"; עס איז געוואָרן די באַצייכנונג פון אַפּשטאַמונג, דאָס
 וואָרט באַטייט דאָס בלוט, וואָס רינט אין וועמענס אָדערן, וועקט
 מען דאָס פאטערלאַנד...
 אן אַלטער מענטש מיט אַלטע ווערטער... מאַריק, אפשר
 נאָך צוריק — מאַשעק...
 אַפּאָליטישער בר-מינג...
 האָט מען אָבער פאַרגעסן, זיין רעכט צו טאָן, פון חברות
 איט אַפּצוואַנגן...

קאָפּ און האַנט.

האַבן מיר זיך אליין, צו אונזער אייגן אומגליק, אַ ווערטל
אויסגעטראַכט:

„אין חבוש“...

דער „געבונדענער באַפרייט זיך נישט אליין“...

טוען מיר פאַר אַלע אַנדערע מיט מסירות-נפש, און פאַר
זיך אליין זענען מיר אָפהענטיק, אָן ראָט.
קאָפּ פעלט נישט; אין קאָפּ פעלט קיין געהירן נישט.
די הענט זענען אויך נישט אַזוי קורץ, אויך נישט אַזוי
שוואַך.

איינס פעלט:

קאָמוניקאַציע צווישן געהירן און הענט.

קאָפּ פעלט נישט, ווי אין דער הגדה שטייט: פּלנו חכמים,
פּלנו נבונים. און וויפּל קעפּ אַזוי פּיל עצות, אַזוי פּיל פּלענער. עס
איז נאָך ביי אונז קיינמאָל אַזאַ גערעטעניש אויף פּראַיעקטן נישט
געווען ווי היינט...

אַבער די פּלענער בלייבן געדרוקט שוואַרץ אויף ווייס אויפן
בלאָט. די אידעען שוועבן אַרום נאַקעטע אין דער לופט, און
ווערן מיט מעשים-טובים נישט באַקליידט.
וואַנדערנדיקע נשמות...

דער קאָפּ רעגירט נישט; די הענט — רעאַגירן נישט...
מיט איין פּליגל-ריר פּליט דער פּלינקער קאָפּ ביז עק וועלט,
עד ימות המשיח... מיט די הענט — מפּטירן כּדאָתמול... אַזוי לאַנג
הילף און ווילנלאַז אין צווייערליי וועלטן געלעבט! קיין בריק
צווישן ביידע נישט געוואָרן, — נישט געקאָנט. איז די געוויינט-
הייט צום צווייערליי לעבן נאַטור געוואָרן... מיטן „אַטעם פּון די
לעפּצן“, אויבוואָל וועגן אַנדערע פּראַגן, אין אַן אַנדערער

שפראך—רייסן מיר בערג אויס און צערייבן אויף שטויב... און
לופט-מילן שטעלן מיר און אין גערויש פון זייערע פליגל מאָלן
מיר אויף אויסגעטראַכטע שטיינער דאָס אייביקע שטרוי... און
שאַרפן זיך אַלץ אינאיינעם די מוחות אָן בליצנדיקע חלפים, וואָס
זענען שוין לאַנג פאַר קיין אָקס נישט שעדלעך.. דאָס — אין
דער גייסטיקער; אין דער מאַטעריעלער פאַר דאָס — דער-
באַרמדיק, אומבאַהאַלפן!

אין דער מאַטעריעלער וועלט זענען מיר, צווישן אַלע פעל-
קער, דאָס איינציקע פּוּל-טיר, וואָס רירט זיך נישט פון צווייג בינ
ער האָט נישט אַלע בלעטער אָפּגעביסן און לאַנג, לאַנג דערנאָך
געוואָנענע...

— נאָך וואָס? מאַרגן קומט משיח!

משיחן אָבער מוז מען ברענגען! משיחן מוז מען, ווייניקסטנס,
פאַרדינען! און, וואָס שלימער איה, אַז מען פאַרזאַמט דערמיט,
קומען דערווייל אַנדערע, די פאַלשע. דאָס מערסטע אייגענע,
אָפט אויך פון דער פרעמד.

אייגענע, — די טיפישע אַרבעטער מיט קאַפּ און האַרץ אָבער
אָן הענט... פאַסטן זיי, באַשווערן זיי דעם הימל, האָבן זיי סודות...
און חלומות זיסע...

וואָס אַ דור — אַ נייע נעץ פון גאַלדענע חלומות, פון נייע
משיחן געוועבט; אַ שאַטן-און שטראַלן-געשפּינען, זענען דאָס גע-
גאַרנטע באַטריגער פון אייגענע פלייש און בלוט... פרעמדע אָבער
באַנוצן אונז צו יעדן וועלט-פּראָצעס, באַהעלפן זיך מיט אַנווערע
שוואַכע קרעפטן, נוצן אויס און שטעלן אַרויס פאַר דער טיר...
האָט דער קיניג דעם מאַגנאַט באַקעמפט, זענען מיר קיניג-
לעכע שוץ-יידן געוואָרן, האָט מען אונז געפלינדערט און גע-
טריבן...

האָבן מיר שפעטער אין זכות פון גוטע, פיינע מאַגנאַטן
געלעבט, האָבן אונז טייל פון זיי אויף ביימער אַרויפגעיאָגט און
ווי פייגל אַראָפּגעשאָסן. אַנדערע אונז זינגען געלערנט... דאָס
מה-יפּית-לידל... און מיטן שמיכל דערפאַר באַגליקט.

האַט אונז שפעטער דער פרייער געדאַנק מיטגענומען אין
שטרייט מיט דער קירכע, מיט גלויבן און אבערגלויבן.

די * האַט — געזיגט!

באַפרייט די וויסנשאַפט פון אונטערן יאָך פון גלויבן!
פריי איז דער גייסט! די שול — אַ וועלטלעכע; די ערציאונג —
אַ מענטשלעכע! און מיר?

מיר זענען אָן ערציאונג געבליבן. אין דער היים — דאָס
אַלטע חדר, אין דער פרעמד — די טיילווייז אָדער גענצלעך פאַר-
מאַכטע שול!

האַט אונז מיטגעשלעפט דער ליבעראַליזם, די פּאָליטישע
באַפרייאונג, דאָס באַפרייען פון באַלעבאַטישקייט פון מאַגנאַטן-
יאָך, פון הערשער-אונטערדריקונג... איז שר! געגאַנגען, געקעמפט,
געזיגט און — דאָס באַלעבאַטישקייט שטעלט זיך צו אונז מיטן
רוקן. דאָס באַלעבאַטישקייט באַיקאַטירט...
דעמאָקראַטיזם...

דאָס אידעאַל — אַמעריקע!

און דאָרט ערשט פאַרשפרייט זיך דער קאַטאָליציזם, און
וואַרצלט זיך פון טאָג צו טאָג אַלץ טיפער אַיין, און די יידן-ריינע
האַטעלן מערן זיך, און אונזער אָפגעזונדערטקייט וואַקסט... אונזער
קראַפט אויך. נאָר הערט מען שוין: פן ירבה, וועט מען באלד
הערן: הבה נתחכמה! —

גייט אַנייער משיח: דער פּראָלעטאַריאַט!...

ער גייט אין מלחמה אַריין, מיר גייען מיט! מיר מוזן מיט-
מאַכן אַלע וועלט-פּראָצעסן, מיטהעלפן יעדער באַפרייאונג, בפרט
דער, וואָס איז אונז אַזוי היימיש, וואָס קומט אונז פאַר אַזוי
ביבליש-אונזער...

און פונדעסטוועגן — —

פונדעסטוועגן קען זייער מעגלעך זיין, אַז משיח וועט קו-
מען אין פאַבריק אַריין, דעם אַרבעטער באַפרייען, און וועט קיין
יידישן אַרבעטער אין פאַבריק נישט טרעפן!

(* אומלעזבאַר.)

— קלייניקייטן, ענטפערט די "קוויא". "פארוואָס נעמט מען קיין יידן אין פאָבריק נישט אַריין? פאָרוואָס לאָזט מען אים נישט צו צו דער מאַשין? ווייל דער פּויער פון דאָרף איז גע- זינטער, אַרבעטסוואַמער, אונטערגעבענער, פּאָלגט, טוט אַלץ און איז ביליגער! און דער שטראָם פון דאָרף פלייצט אין שטאַט אַריין אַלץ מער און מער!"

"און נאָך אַ שטערונג — שבת!"

"קלייניקייטן! טרייסט די "קוויא".

די קאָנקורענץ צווישן קריסטלעכן און יידישן אַרבעטער וועט, מוז אַמאָל אויפהערן, און אָפּטרעטן דער אמתער ברודער- שאַפט, אָן קנאה-שנאה...

"אַט, דאָס דאָרף הייבט זיך אָן צו אַנטוויקלען, עס מערט זיך און באַצאָלט זיך וואָס אַטאָג בעסער די אַרבעט אין דאָרף. דעם פּויער וועט שוין נישט ציען די פּאָבריק, דאָס דאָרף וועט נאָך אַרויסציען אַרבעטס-הענט פון די שטעט... דעמאָלט וועט אָפּן שטיין פאַר יידן די פּאָבריק! דעמאָלט וועט שוין אויך קיין רייד נישט זיין פון שבת!"

און אז משיח וועט קומען צו פרי, איידער דאָס דאָרף וועט שלעפּן מענטשן פון שטאַט צום אַקער און איידער מיר, די ער- פינדער פון איין טאָג אין דער וואַך אויף רו, וועלן דעם לעצטן טראָפּן שטאַלץ פאַרלירן און אויסטוישן אים אויף זונטאָג? וואָס וועט זיין?

לעבן איז אַ פּראָצעס פון קאַמף און אַנטוויקלונג. ווער עס וויל לעבן, מוז מיטמאַכן אַלע פּראָצעסן... אָבער פאָרוואָס אָן זיך פאַרגעסן? און —

פאָרוואָס, ווען מען דערמאָנט זיך שוין, פּאָלגט נישט די האַנט דעם קאָפּ?

פאָרוואָס, ווען שוין פאַרשטענדיק, אזוי אָפהענטיק?

אויך א סדר-נאכט.

(א ווארשעווער הומאָרעסקע)

סיראַטע (דאַרף איך אייך צוגעבן: דער חזן אויף טלאַמאַצ-
קע?) האָט אָפּגעדאַוונט; עקסטראַ צוריקגעקומען פון ניו-יאָרק.

שטילערהייט איז מען אים מקנא:

— אַ שייַן ביסל געלט פאַרדינט! אויף אונז און אונזערע

געשעפטן פאַר יום-טוב געזאָגט!

אַ שלעכטער פאַר יום-טוב געווען: באַיקאַט, אַלץ נאָך קריג

און — שלעכט וועטער.

— וואָלט איך זיין האַלו געהאַט! — זיפצט אַ באַיקאַטירטער

פון דער מאַרשאַלקאַווסקע...

ניו-יאָרק ווערט אַ מאַגנעט נישט נאָר פאַר ליטעראַטן...

סיראַטע האָט אָפּגעדאַוונט.

דער "היימישער" עולם רוקט זיך אַרויס שטילערהייט. מען

ווייסט וואָס, אָבער נישט ווי אַזוי צו זאָגן: די פּוילישע פאַרם פון

ווינטשן לכּבוד יום-טוב, בפרט "וויעלקאַנאַץ" — איז נאָך נישט

געפונען געוואָרן.

"ליטוואַקעס" פאַר דאָס לערן אויס די שול רוישנדיק:

— גוט יום-טוב, גוט יום-טוב!

דער היימישער עולם מורמלט, נישט צופרידן:

— ווי דאָס רודערט...

— ווידאַמו באַזשים — קיין פּיצל דרץ-אַרץ נישט...

פאַלט נאָך איין אַ ליטוואַק אויסצורופן:

— לשנה הבאה בירושלים!

האַט ער שוין איבערגעכאַפט די מאַס. מורמלט מען אויף

פּויליש העכער; שוין אויסער דער שול, אויף די טרעפּלעך:

— אַלץ פאַרכאַפט... די נאַלעווקעס... צונד — די שול...

— און די הויפט-אלעע — קלאַגט זיך אַ צווייטער — אויפן
צמענט-אַרזש...

ער איז אויף קבר-אבות געווען:
— „ליטוואַק ביין אַ ליטוואַק“...

די לעצטע פּאַר:

אַ היימישער — צילינדער, ווייסע קראַוואַטע, האַנטשו, פּיין
ראַזירט, גאַר אויפן פנים נישט זייער יום-טובדיק, — שטייט שוין
אונטער די טרעפּ און וואַרט אָפּ דעם צווייטן אויך אַ היימישן
(אויך צילינדער, ווייסע קראַוואַטע, האַנטשו, אַ פּיין צעקעמטע
באַרד און אויפן פנים אויך גאַר נישט יום-טובדיק), וואָס הינקט
ערשט אַראָפּ אויף אַ קוליע.

— גייסט אַהיים—פרעגט דער צווייטער, שוין אויפן לעצטן
טרעפּל, און, נישט דערהערט געוואָרן, עטוואָס העכער:

— גייסט אַהיים, מאַריץ?

דער געפרעגטער כאַפט זיך אויף, ווי פון אַ טרויער:

— און דו, איגנאַץ!

זיי שטעלן זיך אָפּ אַ וויילע:

— אַהיים? וואָס וועל איך טאָן אין דער היים? האַסט אַ סדר,

מאַריץ?

— אי... מאַכט מאַריץ אַוועק מיט דער האַנט. מײן וואַטנ-

מאַכערס טאַכטער!

ער האַט איר געזאָגט:

— גלייך געווען כאַטש קויפן אַ ביסל מצות.

האַט זי אים אַ מעסט אָפּ געטאָן מיטן גרינעם אייגל פון

קאָפּ ביז צום קרומען פּוס:

— וואָס איז ביי דיר גלייך?

פרוּוט ער זיך:

— די קינדער צוליב!

זי גייט מיט די קינדער אין אַפּערע; שוין באַשטעלט

אַ לאַזשע...

— און מײנע, זיפצט אָפּ מאַריץ — די רבנישע טאַכטער?

פרעגט, צי איך וויל, דער לאַקיי זאָל אַנטלויפן, אז ער וועט דערזען
מצות...

זיפּצן ביידע:

— עבדים משלו בנו...

און ער שטעלט זיך די פראגע:

— וואו אַהין גייט מען?

— קום — איראַנזירט מאַריץ — אויף די נאַלעווקעס, צו

דער פראַנצישקאַנער... „פל דכפין ייתי ויכול“, עמיץ — —

— אַ ליטוואַק — —

— וועט פאַרבעטן צום סדר...

גייען גייען דאָך, זעט אויס, אויס לויטער געוויינהייט, פאַר-

טראַכט און שטיל-ריידנדיק, צום טעאַטער-פלאַץ צו.

נישט געדאַרפט זיך אויסציען פון יענער זייט...

— מען וואָלט אַזוי פיל פון באַיקאַט נישט געליטן...

— האַסט פאַר יום-טוב עפעס געלייזט, מאַריץ?

מאַריץ דריקט מיט די אַקסל:

— וואָס דיר, איגנאַץ, פאַלט איין...

זיי קומען, שוין שווינגנדיק, צו דער סענאַטאַרן-גאַס.

עמיץ גייט זיי פאַראַויס. יונג, עלאַסטישע טריט, איבער-

ווינגנדיק זיך פון איין פוס אויפן צווייטן. און עפעס באַקאַנט.

— דאַכט זיך דער אַדוואָקאַט...

— יאָ, דיין קוזען אַלבערט... אַנגענומען פראַוואַסלאַויע...

— דעם סודיאַס טאַכטער צוליב... זי האַט זיך אינם פאַר-

ליבט צום טויט.

— אַ שיינער יונג איז ער...

— אַ גאַלד. זי אויך — אַ שיינע, אַ געוונטע. „ווילסט, זאָגט

זי, וועל איך מיך דיר צוליב מגייר זיין...“

— געטראַפן די צייט!

זיי בענקען צון אַ מענטש, רופן נאָך:

— פאַני אַדוואָקאַטאַווי!

— דאַברי וויעטשור!

יענער קערט זיך אום און ענטפערט דערפרייט, זיך אָפּ-
שטעלנדיק:

— א, גוט יום-טוב, גוט יאָר!

קוקן זיי אים אָן:

— פון ווען אָן רעדסטו עס יידיש, אלבערט!

— זייט כ'האָב מיך אָפגעשווענקט...

— צינד מעג ער! מיינט מאַריק.

— אַפרייער פויגל — אין גאָס!

— אין דער היים אויך... מיט יידישע קליענטן יידיש...

— אפילו פאַרן ווייב?

— מיין ווייבל!

— און אפילו פאַרן לאַקיי?

— אפילו פאַרן דינסטמיידל, לאַכט אלבערט און שטעלט

זיך אָפּ ביי אַ טויער.

— דאָ וואוינסטו, אלבערט? — פרעגט מאַריק.

— דאָ יאָ? מאַכט איגנאָץ.

— אין קול קלינגט: אַ שאַד, מיר בלייבן אליין...

— דאָ, ענטפערט אלבערט, און פאַרשטייענדיק וועגן וואָס

עס גייט:

— ווייסט איר וואָס, קומט אַרויף צו מיר? מיין ווייב מאַכט

עפעס אַ סיורפריז פאַר מיר... אינדערפרי פון שטוב אַרויסגעטריבן...

פאַר צענען זאָל איך נישט קומען... וועט איר אויך געניסן!

— אַ גלאָז טיי וועט זיין?

— און צובייסן אויך. אַז אַ סיורפריז...

— אַ געבראַטענער קוויטשער?

— דאָס גיט מען אייך אין דער היים. מען זאָגט אייך: קעל-

בערינס, עסט איר...

נישט האַבנדיק, וואָס מיט זיך צו טאָן, כמעט מורא האַבנדיק

צו בלייבן אליין מיט זיך, מיט די טרויעריקע געדאַנקען, גייען זיי.

אַרויפגעקומען, לאָזט זיי אלבערט אין קאַבינעט אַריין. ער

גייט, געוואָר ווערן, צי מען מעג שוין...

מאָריץ און איגנאָץ זעצן זיך אין פאַרשאַטנטן קאַבינעט

ביים שרייב-טיש און באַמערקן פרישע בלומען אין נייע בראָנ-
זענע וואָזן...

— „בצלאל!" — גאָפּט מאָריץ.

— דער דיוואַן אויך — שרייט פּמעט אויס אינגאָץ. זע:

אם אשכּחך ירושלים...

— דאָס האָט מיין ווייב — ערקלערט דער צוריקגעקומע-

נער אַלבערט — מיין מאַריאַ אַנדערעיוונאַ געקויפט... הע?

יידישער אַ ביסל פאַר אייערע?

— אויף מיין רביצין געזאָגט!

— אויף מיין וואַטנמאַכערין!

— און באַלד — שלאָגט זיי איבער דער ווירט — וועט

זיין דער סיורפּריז. איך שטויס מיך, וואָס עס וועט זיין... עס וועט

זיין... עס וועט זיין — —

אין דער רגע אָבער עפּנט זיך ראש די טיר פון עס-צימער.

אַ שטראַם ליכט פּאַלט מיטאַמאָל אין פאַרשאַטנטן קאַבינעט אַריין.

דורך דער ברייט געעפּנטער טיר באַווייזט זיך אַ בלאַנק-געדעקטער

טיש... זילבער און קריסטאַל... און פּלעשער וויין —

— און מצות! מצות! שרייט אויס אויסער זיך מאָריץ...

— זע, זע, קנייפּ אים אינגאָץ אין דער זייט — אַ קערה

מנט מינים —

די באַלעבאַטע האָט זיך דערווייל אין טיר געשטעלט,

אַ צעשטראַלטע בלאַנדינע:

— מילאָסטי פּראָסים!

אַלבערט שטעלט פּאַר די געסט:

— אַטשען פּריאַטנאַ: האָסטו, הייסט עס, מיך אויך געמאַכט

אַ סיורפּריז!

מען באַגריסט אייך.

— זעצט אייך, רבותים, מאַכט אַלבערט.

— נייעט, פּאַדאָשדי! און זי דערלאַנגט אים אַ הגדה מיט

אַ רוסישער איבערזעצונג — טי פּרעזשדע פּראָוועריי... פּראַ-

ווילנאָ-לי...

מאָריץ באַקומט דערווייל נאָך אַ קניפּ פון אינגאָץ:

— זע נאָר דעם בעכער דעם גרויסן, זע!
 — עטאָ — ווענדט זיך צו זיי מאַריאַ פּאַולאַוונאַ — דלאַ
 פּראָראַקאַ אילאיי...
 — יעוואָ, — זאָגט זי, — יאָ סטראַשנאָ ליובליו...
 און קלינגט דערביי אין קיך אַריין:
 — נאָך צוויי בעשטעק, פאַר די טייערע געסט!
 אַראַפּגעקומען זענען איגנאַץ און מאַריץ שוין שפּעט נאָך
 האַלבער נאַכט און — זיך איינס אָן אַנדערן האַלטנדיק —
 אָן אויסגעשטערנטע נאַכט.
 — אויבן פינקלט! מאַכט מאַריץ באַגייסטערט.
 — ליל שמורים! מען שלאָפּט נישט! — פאַרטייטשט איגנאַץ.
 און שטעלן זיך אָפּ נאָך אַ וויילע.
 — איך זאָג דיר, ער וועט אויסקומען; זי וועט זיך מגייר
 זיין —
 — אָדער יאָ, אָדער נישט, ענטפּערט מאַריץ, און מיט
 אַ בליק צום הימל:
 — נאָר אזאָ יאָר אויף מיר, רבּונו של עולם, אַ וואוילע
 יידלעך דינע משומדים זענען!

נאך האלבער נאכט.

שוין לאנג נאך האלבער נאכט;
עמיץ קלאפט אין טיר,
און קלאפט אזוי שטיל, אזוי זאכט...
ווער דארף אזוי שפעט צו מיר?
מיין האלבן דרימל ווער שטערט?
און נישט דאס אויער הערט, —
דאס הארץ, וואָס אייביק וואַכט...
ווער קלאפט אזוי שטיל און זאכט?...
און מיט אזא ליבהארציקער ווייכקייט...
קיין מאן; דאָס איז קיין באַרירונג פון מענער-פינגער.
און נישט קיין פיבערדיק קלאפן פון אַ פרוי, וואָס קומט אין
שאַטן פון נאכט, פון אַ זינדיקן פאַרלאַנג געטראָגן...
אַ מוטער קלאפט אזוי; אַ שוועסטער.
אַבער מיין שוועסטער היט איר קראַנקן-בעט און מיין מו-
טער איז ווייט... ווייט...
און איך פרעג, אָן ליפן פרעג איך:
— ווער קלאפט?
איך ווייס, אַז די, וואָס קלאפט און מיין האַרץ הערט,
וועט אויך הערן מיין האַרץ-באַוועגונג, אָן ליפן-קלאַנג.
און דערהערט, ענטפערט זי:
— איך!
רחל? שולמית? שרה-בת-טובים? — ווער פון מיינע גע-
ליבטע געשטאַלטן?
אַבער פרעגן פרעג איך נישט; אַ בענקשאַפט האָט מיך שוין
אַנגעכאַפט.
אַ דורשט צום זען, אַ הונגער...

איך עפן און לאָז אַרײַן די געשטאַלט.
און דערמאָן זיך ערשט: איך קיין ליכט געמאַכט, און וויל
עס טאָן.

מיט אַ שטילער האַנט-באַוועגונג פירט זי מיך אָפּ פון גע-
דאַנק:

— איך בין נישט — זאָגט זי — די געגנוואָרט, זאָלסט מיך
בעסער זען ביין איר שטראַליק ליכט...
— איך בין די פאַרגאַנגענהייט — זאָגט זי — וואָס איז
צוריק אין איר שאַטן-וועלט...

— און אין איינוועגס די צוקונפט, וואָס האָט זיך נאָך פון
דער שאַטן-וועלט נישט אויסגעשיילט... גענוג דער בלאַסער לבנה-
שטראַל פון פאַרהאַנג-שפּאַלט.

זענען מיר נאָך די אויגן צו, וואָס איך זע נישט און הער
נאָר איר שטים?

און זי פליסטערט:

— איך בין מיד... פון ווייטן וועג. לאָז מיך זיצן, רוען
אַ ווייל...

— פון ווייטן וועג? — פרעג איך איבער שטיל.

— פון דער צוקונפט צוריק... אַהין איז מיין גאַנג און דער
גאַנג פון פּאַלק... גייט דאָס פּאַלק נישט נאָך, אַליין גיין קען איך
נישט, אַליין בין איך נאָר טרוים-געשטאַלט, מוז איך גיין צוריק...
און לייכט אָפּזופּצנדיק:

— און אויף אַהין, צו אים, האָט מיר זיין ליבער נאָמען
פליגל געגעבן, טראָגן זיי מיך... איבער וועלטן פון טרוימען, פון
חלומות זיס-שטראַלנדיקע... צוריק, צום פּאַלק פאַרבענקט, דינען
מיר די פליגל נישט... איינגעשרומפן ווערן זיי, קוים ווענד איך
מיין פנים צוריק... און זיי דאַרן אָפּ, די פליגל מיינע... מוז איך
גיין; ווער איך מיד...

זי שליסט די אויגן צו, און מיר דאַכט: גאָט האָט אין זיין
הימל צוויי שטערן פאַרלאָשן...

— לאָז מיך רוען — בעט זי זיך מיד — איך מוז אַהין...

צו אים... צוריק אין וועג אריין מוז איך... איך האָב נאָך קיין
פלאַץ צווישען אייך... לאַז מיך רוען, אין דער רו וועלן מיר צו-
ריק אויסשפראַצן פליגל מיינע, צום ווייטן, ווייטן וועג... צו
אים...

זי בלייבט שטיל. שטרענג איך די אויגן אָן און דערווע די
געשטאַלט...

לופטיק, אַנעץ פון שאַטן און שטראַלן, איז זי.
דערמאָן איך מיך:

„שאַטן פון פאַרגאַנגענעם,
„קוים איבערגעלעבטע קוואַלן...
„און אַריינגעהאַפּטן
„ווערן בלאַסע, בלאַסע שטראַלן
„פונם קוים געהאַפּטן,
„נאָך אין נעץ נישט געפאַנגענעם“...

כאַפט מיך אָן אַ שרעק.

— ווער ביסטו? — שריי איך אויס.

זי עפנט די אויגן, וואָס האָבן שוין אויפגעשטראַלט, און
ענטפערט מיט אַ האַרפּן-שטים:

— פּנסת ישראל! ...!

רוף איך דערפרייט:

— דו לעבסט? דו ביסט? דו האַסט אַ ממשות?

זי האַט אָבער שוין געהאַט אויסגערוט די פליגל — שוין

אויפגעשפראַצט, און איז —

ווי געקומען, פאַרשוואונדן.

זייט מיר מוחל.

זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אזוי לאַנג געשוויגן. עס איז ווירקלעך אַ גרויסער כבוד, באַ—א גרויס גליק צו שטיין אויף אַ טריבונע און צו האָבן די מעגלעכקייט צו ריידן צו אַ הייס גע-ליבט, גרויס, היימיש פּובליקום, — צום יידישן פּובליקום. אַ מענטש איז אָבער דאָך נישט מער, ווי אַ בשר-וודם און ווערט מיר, איבערמיד, קומען דאָקטוירים און פאַרשיקן צו די בערג. און זיי זאָגן אָן: אַלץ אַראָפּוואַרפן פון די אַקסל, אַלץ אַרויסוואַרפן פון קאָפּ, אַלץ פאַרגעסן, נאָר פריי און ריין עטעמען, און באַדן זיך, און לויפן... אַ'ניט...

ווייל מען שוין דעם „אַ'ניט" נישט הערן און מען כאַפט אַן אויסלענדישן פאַס און מען פאַרט אין דער שווייץ, אין לאַנד אַריין פון גלייכע, זיך כמעט קיינמאָל נישט גרויסהאַלטנדיקע מענטשן, מענטשן אין דער מאַס, אין דער וואָג, גלייכמיטיקע, איינפאַ-כע, נאָר מיט הויכע בערג, שנייענע פעלדער, משוגע-צעפּלאַסענע באַכען און שטורמישע וואַסערפאַלן; מיט אַפּגרונטן און טעלער-פאַראַדיזן און אַ וועטער, וואָס איז לוינישער פאַר דער גרעסטער מאָדערנסטער פרויען-שיינהייט...

מיטאַמאָל אינגאַנצן פאַרגעסן איז דאָך אוממעגלעך. ערשטנס — וואו טרעפט מען עס נישט היימישע יידן? פאַרהאַן בעדער, פאַרהאַן וואַסער צום טרינקען, און מאָדערן איז דער פּלאַץ דערצו, פעלן שוין קיין יידעלעך נישט!

דו שטרעקסט אַרויס דעם קאָפּ פון פענסטער, שטעלסט אַ פּוס אויפן טראָטואַר, כאַפט מען דיך שוין אָן ביין אַ לאַץ:
— די וואַלן באַשטעטיקט?

דאָס מיינט מען די וואַלן אין דער וואַרשעווער גמינע אַריין.

— דאווידאָן וועט אַרײַן? גרוימאַן—אַרויס?

און אפילו הויך און העכער, וואו היימישע לייט קומען
נישט, און די וואלן שפילן קיין ראָלע נישט, איז אויך נישט
לייכט פון דער אלטער הויט אַרויסצושפּרינגען. אַן אָנגעזאַפּ-
טער טאַפּ; עס דערמאָנען זיך ריחות פון ברויך-געברענטע לייט...
כאַפּסט דיך אויף אינדערפרי, וואַרפּסט אַ בליק דורכן
אָפּענעם פענסטער צו די בערג; זעסט די גרינע, באַוואַקסענע
בערג, און פון אונטער זיי די ווייסע קאַפל פון די שניי-בערג—
אַט ראש-השנה, יום-כּפורדיקע יידן אין ווייסע קאַפל — באַלד
וועלן זיי זיך צעשאַקלען... ודווי זאָגן, קלאַפּן „על חטאָ“...

לויפּסט אַרויס אין די בערג אַרײַן, קוים עס טאַגט—הערט
מען ציגן קלינגען מיט די פּיין געשטימטע גלעקלעך — דו זעסט
זיי נאָך נישט, דאָס קלינגען שווימט אַראָפּ פון אַ העכערע הייך,
פון איבערן ווייסלעכן בעפל, מיט וועלכן דער באַרג האָט זיך
אַרומגעגאַרטלט, אָדער אַ האַלדז-באַנד געמאַכט און דו מיינסט,
דאָס קלינגט מען צו מנחה אויפן זאַקסישן פּלאַץ, אזוי פּיין און—
אזוי שרעקלעך... „זיי רואיק! איך בין דאָ! דאָס הערסטו
מײַן שטים! צו מנחה בין איך זאַנפט, מאַרגן שחרית וועל איך
דונערן!“

און קומסטו אין אַ פאַרשאַטנטער שלוכט אַרײַן, דער
וואַסערפאַל רוישט, שרייט; דאָס שרייט מען אויף דיר!... אַ טריט
געשטעלט אויסער דער טשערטאַ! פון ביידע זייטן פון צעריסענעם
באַרג שטאַרן אַרויף דאָ און דאָרט נאַקעטע, אויסגעדאַרטע ביימ-
לעך, אָן בלעטער, אָן צווייגן, בלאַנע בלאַך מיט נאַקעטע קני-
וואורצלען, איינזאַמע, פאַרוואַרפענע פאַרוואַגלטע — יידלעך אָן
פּרנסה!—אַנטלויפּסט העכער, העכער — אַ שוואַרץ-זעע, אין מײַן
ערד-בעקן שוואַרץ וואַסער. ניין, דאָס איז אַ טינט-פאַס, פון וועלכן
מען טונקט אויס גורות שוואַרצע: טרייבן, אַרויסטרייבן, פאַר-
טיליקן...

און ווערט אַ געווייטער, אַ דונער שלאַגט און שלאַגט זיך
הונדערטפאַכיק פון די בערג-רוקן אָפּ... ער, וואָס קיניגט איבערן
זאַקסישן פּלאַץ, האָט דאָך אָנגעזאַגט: מאַרגן דונערט ער...

מען געוויינט זיך דאָך צו, מיט דער צייט פאַרגעסט מען דאָך. עס איז אזוי הויך, אזוי איבער אַלעם, און די שניי-פעלדער זענען אזוי ווייס, אזוי ריין, און דער באַך — אזוי זילבערן-צע-פלאַסן... און עס עטעמט זיך אזוי לייכט, און ס'לויפט זיך אזוי פריי...

און עס ציט אַלץ העכער און העכער, ביי זונען-שיין, אין נעפל, אין רעגן — אָט, אויס רעגן... דיר צופוסנס, איבערן רוקן פון באַרג, לייגט זיך דער רעגנבוין ווי אַ פילפאַרביק-צירלעכע באַנד, אזוי שטיל חנעוודיק... פונווייטנס דאָך רוישט נאָך, דאָס ווערן נאָך פון די בערג אַראָפּ אין די שלוכטן אַריין שטיינער געשליי-דערט, פעלזן-שטיקער, — דאָס געוויטער גייט דאָך פאַרביי. דער רעגנבוין זאָגט אָן: שלום! גאָט האָט געשוואָרן, עס וועט קיין מבול נישט זיין... און אָט באַפרייען זיך פון נעפל אַרויס די אַדלער-געסטן — די הייזלעך, די צוגעקלעפטע צו די רוקנס פון די בערג; אָט באַפרייען זיך די אייזנבאַן-בריקן, די לייכטע בויגן, וואָס דער שווייצער-געניע האָט דרייסט געוואָרפן איבער אָפּ-גרונטן און שלוכטן — די שוואַרצע וואַלקן פאַרשווינדן, די שניי-בערג זענען ווייסער געוואָרן, די שניי-פעלדער ברייטער, פריי-ער — אין געוויטער איז אַנייער שניי געפאַלן... קאַלט, אָבער ריין... אזוי ריין, אַז דו אַליין ווערסט געריי-ניקט, ווי דער פרישער אָפגעוואַשענער וואַלד, ווי דער בלאַער, נאָך קוים-פייכטער הימל-דאָס כלה-חנעוודיקע פנים, פון וועלכן מען האָט ערשט די טרערן אָפגעווישט?

און ווירקלעך — דו פאַרגעסט...

איך אָבער וויל גישט פאַרגעסן, איינס קלינגט נאָך אין האַרץ, אין דער נשמה פון דער היים: דאָס פּאַלקס-ליד — איך הייב אָן זינגען. אַז מען איז אַליין, מעג מען זינגען אָן אַ שטיק, נאָר עס זינגט זיך נישט...

נישטאָ אין האַרציקן יידישן פּאַלקס-ליד דער ריח פון פעלד און וואַלד, די הייך פון בערג, דאָס טיפעניש פון אָפּגרונט, דער קלאַנג פון משוגע-צעפלאַסענעם זילבערנעם "אין", קיין בליץ און קיין דונער...

אין דרויסן איז אַ טריבער טאָג,

אין שטיבל איז אַ פאַרע...

דאָ איז דער "דרויסן" — פריי, אומענדלעך פריי, ליכטיק,
רוישנדיק, פול לעבן, און אין שטיבל, אין דער אָדלער-געסט
אויפן שפיץ באַרג פּרעגט מען דיך:

— לימאָנאַד? יוגורט?

דאָס ליד פון איבערנאַציאָנאַלן פּאָלק, פון איבערלענד
לעבן; דאָס ליד פון אומגליקלעכן, איבערמאָדערנעם צוקונפּטס-
פּאָלק, וועלמיר זינגען אין דער היים...

מען פאַרגעסט אַזוי, מען פאַרגעסט דאָ אַזוי גרינדלעך, אַז
ווען מען זיצט ביים טאַבעל-דאָט, ביים אַלגעמיינעם גרויסן טיש,
און מען הערט דייטש, פראַנצויזיש, איטאַליעניש, שווייצעריש,
ראַמאַניש — פאלט גאָר נישט איין, אַז $\frac{1}{4}$ דערפון איז יידיש,
איינפאַך יידיש... נאָך וואָס זאָל זיך אַפרייער מענטש אויף דער
שויס פון דער פרייער נאַטור פאַרשטעלן? זיך פאַרלייקענען? און
דאָך — דער אָנגעקאַכטער שקלאַפּן-טאַפּ! און... מען אַנטלויפט
צוריק צו די בערג...

אייביק זיין צווישן בערג קען מען דאָך נישט...

מען דערמאָנט זיך...

מען דערמאָנט, אַז דאָרט, ווייט, אין טאָל, אין גהינום-טאָל
לידט די יידישע נשמה. און זי האָט אין זיך טיפּערע אָפּגורנטן
און פיל העכערע בערג-שפיצן, און פיל לעבעדיקערע שיינהייט,
און געוויטער, און עס כאַפט אָן אַ בענקשאַפט! און זי שרייט אין
יעדער אָדער, אין יעדן טראַפּן בלוט:

— אַהיים...

ניין, נישט "אַהיים", מיין היים איז אין ערגעץ און או-

מעטום, נאָר:

— צוריק, צוריק!

און — אַז מען קומט צוריק...

אין אז מען קומט צוריק, פאלט מען מיטאמאל אריין אין
אזוימם-נוראימדיקער שטימונג; אלץ אזוי ערב-ראש-השנהדיק. הימל
און ערד, גאטן און הייזער, אלץ איז גראָ און בעפלדיק און פייכט-
לעך, ווי עפעס, וואָס האלט זיך איין פון וויינען, און וועט דאָך
מוזן וויינען...

און אלץ ווערט אין דער שטימונג פארטרונקען: דאָס וואונ-
דער, פארוואָס מען האָט גאָך נישט באַשטעטיקט די וואָלן אין
דאָזאַר-שטוב אַריין, און די שרעק פאַר די וואָלן צו דער דומע,
און די זאָרג: סוף-כל-סוף וועמען קלויבט מען? און וואָס וועלן
זיי זאָגן? גרויס איז די שרעק: מען הייסט שוין ביי יידן קיין
ביכער נישט קויפן, מאָרגן וועט מען אַסרן ליינוואַנד און טוך...
איבערמאָרגן — מגע-ומשא... און די 15 טוינט פאַגראַם-עקועמפּ-
לאַרן פון טשענסטאַכאָוו און די קליינע „געשלעגן“ פון דאָ און
דאָרט... אָבער דאָס אלץ, און אַפילו דאגת פרנסה, ווערט פאַר-
ווייט אין פאַרטרונקען אין דער שטימונג פון פאַרן יום-הדין.

גאַנץ אַפּט הערסטו אויף די נאַלעווקעס אַ יידישן קרעכץ,
וואָס האָט גאָר קיין שייכות נישט צום שלעכטן סעזאָן. גאַנץ
אַפּט שטויסטו דיך אָן אָן אַ פאַרטראַכטן ייד אויף דער דזי-
קע-גאַס, און דו פילסט, אז דאָס מאָל האָסטו אים איבערגעהאַקט
אַחשבוּן-הנפש, נישט קיין קלער וועגן אַ שטיל באַנקראַטל. אויף
טוואַרדע פאַרקויפט מען סליחות און מחזורים, אויף דער פראַנץ-
צישקאַנער רייסט זיך פון צייט צו צייט פון אַ הויף אַרויס אַ קול
פון אַ שופר... און בלאַטע פרויען טרעפסטו אין גאַס, בלאַטע...
מאָדערן געקליידט, ווייסע אָדער שוואַרצע פלאַרעדן, פליען אַי-
בערן קאַפּ; וויין-פאַרביקע, צעלאָזטע איבערציען און אין די אויגן-
אַ פייכטייט פון ערשטקומענדיקע טרערן, איבערן געזיכט שוועבט
אַ שטימונג פון אַ האַרציקער תחינה, אין דער שטימע—אַן אַפּקלאַנג
פון אַ שטילער ראש-השנהדיקער שמונה-עשרה...

נעפלדיק, גראַלעך און פייכט. און אין זאַקסישן גאַרטן
שפאַצירן אַרום נישט פאַרנומענע האַלבע און פערטל אינטעליגענטן,
אַרבעטער אָן אַרבעט, מיידלעך אין דער נאָדל-אַלעע פאַר, גאָך
און אינמיטן דער אַרבעט... פנימער בלאַטע, אָנגעשטרענגטע, איינ-

געשפארטע, ליפן פארביסענע, אויגן מיט בליקן להכעיסדיקע, שפיציקע... פון צייט צו צייט רייסן זיך אויף אַ פּאָר ליפן און עס פליט אַרויס אַוויק, אַ שטעכנדיקער, אַ בייזער. עס דערהערט זיך אַווערטל, וואָס וויל עפעס נידעריק מאַכן, פאַרשוועכן, באַשפּייען... דאָס האַלט אַ געוויסער טייל פון אונזער יוגנט מלחמה מיט דער ימים-נוראים-שטימונג, דאָס ווערט זיך אונזער פּריש-געבאַ-קענער בראַשורן-ראַדיקאַל קעגן ימים-נוראימדיקע געדאַנקען און געפילן...

נאָך וואָס? צו וואָס?

פאַרהאַן מענטשן פּרייע.

פאַרהאַן מענטשן דענקענדיקע, זעלבשטענדיקע מענטשן מיט אייגענע געפילן און באַגריפן, מיט אייגענער בענק-שאַפט, וואָס לאָזט נישט צורו; אויגן, וואָס שטעכן דורך די דיק-סטע בעפל פון דער צייט; אויערן, וואָס הערן קלאַנגען פון די ווייטסטע וועלטן... די קאַנען בצבור נישט דאַוונען, און נישט צו דער צייט. די קאַנען מיטן עולם נישט גיין... דאָס זענען די אייביקע זוכער פון נייע וועגן, די אייביקע ברעכער פון נייע באַנען. די גייען קיינמאַל נישט מיטן טראַקט... געפערלעך איז זייער וועג; אָן פירער צווישן שלוכטן, איבער בערג-שפיצן, איבער פעלזן-שפּאַלטן און אָפּגרונטן. זיי שטייגן איבער דער גרעניץ, וואו ווייץ וואַקסט און קאַרן, איבער דער גרעניץ פון טויבן-נעסטן און פויגל-געוואַנג... געפערלעך איז זייער וועג, זיי גייען אָבער אַליין, פאַר זיך, אויף אייגענעם חשבון און פאַראַנטוואָרט-לעכקייט...

פאַרהאַן מענטשן — נאַקעטע נשמות... נשמות, וואָס ליידן קיין פאַרמען, קיין צייכן, קיין סימבאָלן און זענען אַליין אינהאַלט, די כוונה אַליין. זיי עטעמען מיט גייסט און לעבן אינם גייסט — זיי דאַרפן קיין נוסח און קיין מחזור נישט. זייער לעבן אַליין איז שוין געדאַנק און געבעט...

און פאַרהאַן מענטשן מיט ווילן. זייער ליפּ האָט אַ מלאַך, מיט אַ ברענענדיקער קויל פון מובח באַרירט. די נשמה מיט גאָט

ליבע און מיט גאָטס צאָרן אָנגעצונדן, — און פון צייט צו צייט
גייען אַוויגע לעבעדיקע פלאַקערן אַרום איבער דער וועלט און
שאַפן... אַלץ, די וועלט און דער מענטש איז פאַר זיי דאָס, וואָס
דאָס שטיק ליים פאַרן קינסטלער — נייע פאַרמען מוזן ווערן באַ-
שאַפן, אַלטע מוזן אַפטרעטן, דאָס ליים — איבערגעקאַמטן
ווערן...

זייט איר דאָס?

ניין...

איר זייט נישט איבערן רעליגיעזן געדאַנק, נאָר אונטער
אים... איר זייט קיין איבערצייגטע אַפיקורסים נישט; איר גלויבט
אין אַפיקורסות. איר האָט קיין העכערע וועלט-אַנשוואַונג נישט
געפונען. איר האָט צערשטערט אין זיך דאָס איידעלע און שיינע
און ווילט עס נאָך אויסוואַרצלען, נישט האָבנדיק קיין בעסערן
זוימען צו פאַרזייען...
וויסט ווילט איר ווערן...

פאַלגט מיך, ווערט אייך נישט קעגן ימים-נוראימדיקע
שטימונגען... די אידעע, אַז עס איז פאַרהאַן עפעס העכערס, פאַר
וועלכע אַמענטש דאַרף זיך אַמאָל אָפּשטעלן, אויף די קניען
פאַלן און זאָגן: איך האָב געזינדיקט, און וועל נישט מער; איך
נעם דעם וועג, שטיינדיק, צו דיר... די אידעע איז נישט
קאָנסערוואַטיוו, נישט קעגן פראָגרעס און קעגן דעם אַלעם,
צו וועלכן איר שטרעבט!

פאַרן רעליגיעזן געדאַנק דאַרפן גאַנץ אַנדערע ציטערן,
פאַרן איבערמענטשלעכן געפיל — גאַנץ אַנדערע.
איר האָט פערטעזות די ראַלן פאַרטוישט...
גיט דאָווען!

ווערט אייך נישט קעגן האַרציקע טרערן... זאַמלט זיי ווער
אַדער נישט — איר וועט דערהויבן ווערן!
נייגט צו אייער אויער צו די „סיני-ניגונים“. זיי זענען אַזוי
מענטשלעך-האַרציק און רייך.

אַריס?

אַרים איז דאָס פּאַלק, נישט די שול. אַרים איז דאָס פּאַלק,
נישט זיינע רעליגיעזע געדאַנקען; אין קיניגלעכע קרוינען גע-
פינט איר אַזעלכע בריליאַנטן נישט. די פּערל פאַרמאַגט נישט
דער ים...

אַרימקייט איז קיין שאַנד.
און זייט איר נאָך אַרעמער און האָט קיין אָרט נישט אין
שול; און קאָנט אַפילו פאַר אַן אָרט אין אַמנין נישט באַזאָלן,
און איר גייט אין פאַרק, צי אין די "לאַזענקעס" אַריין—גייט!
נאָר נעמט אַתנכל מיט, נעמט מיט אַ סידורל.
קוקט אַריין. בלעטערט דאָס תנכל וורך, און זעט: צי איז
דאָ ערגעץ אַ געבאַט, איר זאָלט הונגערן? צי האָט גאָט ערגעץ
אַנגעזאָגט, אַ מענטש זאָל פּירן פאַר קעלט?
און קומט צום גביאַ צו, און הערט זיינע רייד; צי שטימען
זיי נישט מיט אייערע געוואַלדיקסטע האַפנונגען, ברייטסטע און
ווייטסטע חלומות?
און דאָס סידורל עפנט, — צי בעט עס נישט אַייער
געבעט?

פריי ווילט איר זיין?
איז אַנגעוואָרפן אַפיקורסות נישט קיין צוואַנג? נישט קיין
יאָך, גלייך מיט אַנגעוואָרפענער פרומקייט?

א ו ו י כ ו ת .

— דין-דין-דין!
איך שפרינג אויף, עפן — אגוטער פריינד איז געקומען.
יום-טוב און ער איז עפעס גארנישט יום-טובדיק.
— רירעוודיק — זאגט ער, זיך זעצנדיק, איז די יידישע
מאסע...

— ווי אטרוקן זאמד — העלף איך אים אונטער.
— עס ענדערט זיך אזוי לייכט, ווי דאָס וועטער!
און, — מיר גלייך אין די אויגן קוקנדיק:
— אין איין שעה קויפסטו דיר א וועלט; אין איין מינוט
פארלירסטו זי...

איך ווייס, וואָס ער מיינט.
עס האָט זיך מיר אַרגע פאַרגלוסט אַ שול-קלאַפער צו
ווערן, „אין שול אַריין“ רופן און — אויס ווירוקן, אַ האַלבע פאַ-
פולאַריטעט — אַ ביסל מענטשן-שווייס פאַרלוירן.
מיין גלאַק ביי דער טיר קלינגט נישט אזוי אָפט. די גאַס
מורמלט.

רייד איך, שאַקלען זיך שוין אַ ביסל קעפּ אין דער ברייט,
נישט אין לענג. איך מאַך פייער, — נישט אַלע ברעמען הייבן
זיך אויף, נישט אַלע אויגן פלאַקערן. שרייב איך, לעזט מען און
מען מורמלט...

— הייסט עס — זאָג איך צו מיין אינטערוויער — אַז
איך דאַרף נאָך נישט גיין אין מיין רו אַריין. נאָך דאָ עפעס צו
טאָן. מיינע לידער זינגט נאָך נישט דער הויף, מיין געזאַנג האָט
נאָך די קאַטערינקע נישט אויפגעכאַפט, ביי מיין מוזיק טאַנצן
נאָך נישט קיין פאַרלעך, און מיטער וויגן מיט איר נישט איין
קיין קינדער. עס הייבט זיך אָן אַ נייער קאַמף?!

מיין באַקאַנטן געפעלט נישט מיין שפּאַס. טרויעריק קוקט
ער מיר אין די אויגן אַרײַן:

— מען דערקענט דיך נישט! „אַן אַנדערער געוואָרן“ זאָגט
מען... „שוין נישט אונזער!“ — —

גלייך איך האָב אַמאָל מיין יידיש פּרצוף-פנים פאַרן עולם
פאַרהילט; גלייך איך האָב מיך אַמאָל עמיצן אין חמץ אַרײַן
פאַרקויפט; דער מאַדאַם פּובליקומס פאַרבן געטראָגן, אירע פע-
נער אין גאַס?

אַבער וואָס אמת איז אמת! אַ שפּאַר ביסל ליבשאַפט צו
מיר האָט זיך איבערגעשמאַלצן אין אַ באַרמהערציק-באַדויערן:

— נעבעך, זאָגט מען, פרום געוואָרן!
איך שטיי אויף, הייב אָן אַרומצושפּרייזן איבער דער שטוב
און גיס אויס מיין ביזו האַרץ:

איך בין נישט פרום געוואָרן! גיי אַראָפּ און זאָג זיי!
איך האָב קיין שטריימל-מוסר נישט געפּרײדיקט, קיין רע-
ליגיעזע פּאַרמען נישט אָנגעוואָרפּן...

זאָג זיי, אַז מיך שרעקט נישט דער פּרייער געדאַנק, ווען
אַפילו ער זאָל אויסשטרעקן די האַנט צום טעלערל פון הימל...
אַז דער מענטש, וואָס בלאַנדזשעט אַרום מיט אַ בלוטיקן
פּראַגע-צייכן, איז מיין פּריינד...

אַז איך ווייס, אַז די מלאכי, וואָס פאַלן פון הימל אַראָפּ,
זענען נישט פון די קלייגע; די בלייבן שטענדיק אין שורה און
שפּרינגען קדוש...

אַז מיך שרעקט נאָר און שטויסט אָפּ דאָס טעמפע הילצער-
נע „ניין!“ דאָס ביליגע, גראַשנדיקע שונד-אַפיקורסות. דער פאַר-
גילטער דלות פון בלייערנעם פויגל, וואָס האָט זיך אָנגעפיקט מיט
מאָדערנע, ביליגע שמות און שרייט: אַט פלי איך, אַט הייב איך
מיך! און ליגט אין בלאַטע.

זאָג זיי, אַז איבער דער רעליגיאָן זענען פאַרהאַן וועלטן.
אַבער אונטער איר — פּי- און פּערד-שטאַלן, אַז פּריי דענקען
איז דראַמאַטיש, צווייפלען — טראַגיש: אַבער דאָס הילצערנע,
עם-הארצישע זיכערקייט געהער צום פאַרס...

אז טרוקענע קעפ ווארפן זיך און פלאטערן, ווי די אַמאָ-
 ליקע ציטער-גאַרלען אויף דער באַבע-יאַכנעס שלייער.
 זאָג זיי, אז מיר טוט וויי זייער אָפגעריסנקייט פון דער נאָ-
 ציאָן... פאַלק איז נאָך קיין נאַציאָן נישט, ווי אַ הויפּן אָנגעוואָר-
 פענע שטיינער — קיין טעמפל. און זייער אָפגעריסנקייט פון
 זיך אליין, פונם טיפּן אינערווייניקסטן... אז אָפּוואַרפנדיק די
 ירושה פון דורות-מאַגנאַטן, פאַראַרימען זיי זיך, ווערן זיי
 קבצנים — — —
 — זאָג זיי אליין! — האַקט מיר מיין אינטערוויווער אי-
 בער-נאָר רייד קלאַר ע דבורים, וואַרף נישט קיין בליצן — — —
 און הייבט זיך אויף און גייט אַרויס, באַשיינפערלעך —
 צאַרניק.

גיין, און טויזנט מאָל גיין!
 איך האָב קיין געדאַנקען נישט צום מאַטריצירן, און איך
 וויל פון אייך קיין סטערעאָטיפּן פאַר מיינע אידעען נישט מאַכן, —
 איך וויל אייך נישט פאַר קאַטערינקעס צו מיינע לידער, און
 רייד אין אייך נישט אַריין, ווי אין פּאָנאַגראַפּן, איר זאָלט, ווען
 מען וועט אייך אָנדריייען, איבערחזרן וואָרט ביי וואָרט און שטענ-
 דיק דאָס אייגענע...
 אידעען מוזן לעבן! וואַקסן!
 ווער עס זייט, וואַרפט נאָר זאָמען! נישט קיין צעקייט
 ברויט און נישט קיין בלומען-שטאַנגען.
 און איז די ערד נישט קיין שטיק פעלז; נישט דורכגע-
 ברענט און נישט אַרירעוודיק טרוקן זאַמד, איז זי מוטערלעך
 זאַפטיק און פרוכטבאַר. נעמט זי שטיל דעם זאָמען צו, פאַרשליסט
 אים געהיים אין איר שויס, און נערט אים און גרייסט, און הייכט,
 און קומט די צייט — שפּראַצט און בליט! שפּאַרט עס אַרויף
 און אַרויס, און באַפרייט זיך, און לעבט!
 און אויף אייך, ווי אויף יעדן ייד, אויב נישט מער, קוק
 אײך, ווי אויף הנוּכּה־לעמפלעך, שולחן-ליכט, און שבתדיקע בענטש-
 ליכט נאָר — אויסגעלאָשענע. שלעכטע ווינטן האָבן געבלאָזן...

גישט אייער ליכט, אייער צוריק-אָנצינדער וויל איך זיין!
מיט בליצן וויל איך אייך אָנצינדן... לייכטן זיך און אנדערע
זאָלט איר אַליין!

און שכינתא בגלותא!"
פרווט, גייט אין שול אַריין און באַפרייט זי פון שלעכטע
הענט! — —

צײטן און זײערע וויצען.

יעדע צײט האָט איר טראַגעדיע און איר פאַרס; איר ערנסט און איר ווייץ.

מיט צײטן צוריק, ווען די שולן און בתי-מדרשים זענען נאָך פול געווען מיט תורה און יידישן כבוד, ווען תורה איז נאָך ווירקלעך געווען, ווי דאָס אַלטע וויגנליד זינגט, די בעסטע סחורה, און דער באַלעבאַטישער יחוס — די קאַרפּן-קעפּ פון דער מזרח-וואַנט האָבן געפירט דאָס רעדל... האָט זיך געטראָפּן, אַז אַ „פּאַר-פּאַלק“ פון „המון“, פון גראָען עולם, — ער — אַ שטיקל בעל-עגלה, דאָס ווייב — אַן איינגעמאַכטס-פרעגלערין — האָבן גע-נומען זײער בן, שוין איינמאַל אַ בענאַק! און, נישט האָבנדיק וואָס אַנצווערן, אַפּגעשוירן, איבערגעטאַן אין בגדי מלכות און אַפּגעגעבן אין גימנאַזיע!

עס האָט געמאַכט אַרושם...

איז עס פונקט געווען עפעס אַזוי פורים-צײט, הווק האָט זיך געוויגט אין דער לופט, — גײען צוויי לצים-באַלעבאַטים, וואָס דער האָבער האָט זיי געשטאַכן פאַר וואוילטאַג, טוען זיך אָן אינמיטן דער וואָך בגדי שבת ויוֹט; געפּוצטע שיך אויף שפּאַגל-ווייסע זאַקן, אַ קאַפּטאַן מיט זילבערנע סטראַקעס, אַ שטריימל מיט זילבערנע האָר, רײטע פּראַנצווישע אַפּיטשיילעס אין די הענט, — און גײען מיט אַוויזט צום פּאַר-פּאַלק.

געוואוינט האָט דאָס פּאַר-פּאַלק אין אַ קרום שטיבל אונטער פרעמדע טרעפּ. די איינגעמאַכטס-פרעגלערין האָט געפּלאַמט ביים קויען, מישנדיק אַ גרויסן ראָנדעל מיט בערעלעך; דער שטיק-בעל-עגלה מאַכט זיך צורעכט אַ בײטש.

די טיר עפנט זיך, פון דרויסן באַלעבאַטים גײען...

קומען די יידן מיט די ערנסט געמאַכטע פּנימער אַרײן

מיט א ברייטן „גוט-מאָרגן“. דאָס פּאַר-פּאָלק קיט אָפּענע מיילער
ענטפּערט נישט.

וואָס באַטייט דער האָנער? דער גרויסער כבוד?
נעמען די יידן אָן דעם שטיקל בעל-עגלה ביים קנאַפּ פון
עשו-פעלצל:

— וואונדערט אייך נישט, ר' יענקל...

— „ר' יענקל?״ ר' יענקל ציטערט!

— און ציטערט נישט ר' יענקל, מיר זענען, חס ושלום,
נישט אויסן קיין שלעכטס, די זאך איז נאָר אזוי: מיר האָבן גע-
הערט, אז איר האָט אייער זון אָפּגעגעבן אין די שקאַלעס אַרײַן.
פאַרשטייט מען דאָך, אז ער וועט אַוודאי בשלום ענדיקן, און
ווערן אַ שררה אַ גרויסער, אַ קרוב למלכות... זע'מיר אייך געקו-
מען בעטן, איר זאָלט זען, און טאַקע מיטן כוח פון כיבוד-אב, ער
זאָל יידן קיין שלעכטס נישט טאָן!

גיט זיך ר' יענקל אַ הילכעדיקן זעץ מיטן פּוּסט אין האַרץ
אַרײַן:

— כל זמן איך לעב!... און פאַרליפעט זיך — —

און די איינגעמאַכטס-פּרעגלערין צעכליפעט זיך אונטערן
קוּמען אין איר ווינקעלע, וואו זי האָט זיך פאַר די מכוּבדים
באַהאַלטן, כאַפּט זיך אָן ביים אָפּענעם האַרץ און ברענגט קוּים
אַרויס, מיט אַ טאָן פון אַוויינעדיקן „ברכו״ פון צוגעשנירטן
האַלו:

— סײַדן... סײַדן איך בין קיין מאַמע נישט...

דער סטודענט אַליין איז אין דער היים נישט געווען.

דאָס איז געווען פאַרצײטנס.

און היינט? היינט, אין דער צײַט פון אָפּטריניקײַט, האָבן
זיך ערגעץ צוזאַמענגענומען עטלעכע סטודענטלעך, וואָס קאַנען
זיך נישט ראַזירן, נאָך מיט דער מוטערס, גיכער — דער אַמס
מילך איבער די פּרישע ליפעלעך, — צוזאַמענגענומען און אַרויס-
געגעבן צו כל ישראל אַ מאַניפעסט:

— זיי וועלן נישט אָפּטרעטן!

זיי וועלן נישט אַוועקגיין צו כל טוב און איבערלאָזן די

כנסת ישראל עלנט און פארשמאכט. זיי בלייבן! דער כנסת ישראל
צוליב זאָגן זיי זיך אָפּ פון איינגעמאַכטס! זיי ווילן נישט!
מיינט איר אפשר, אָז בכאָן לאַכט מען? האָט צייט!
עס איז טאַקע אַ ביסל קאַמיש; נישט מער, ווי אַ פּאַסט-
טאַג צו שפּעט! שמד ווערט אויף דער בערווע וואָס אַטאַג ערגער
נאָטירט. הערט ממש אויף צו זיין סחורה!
מען גיט קיין איינגעמאַכטס נישט...

מען הייסט משומדים וויילן, וואו עס זענען פארהאן נאַצי-
אַנאלע קוריען — אין דער יידישער קוריע. עס קען מעגלעך זיין,
אז זיי וועלן מוון צאָלן אין רוסלאַנד דעם יידישן אָפּצאָל פון
ליכט און אין פוילן — עטאַט. דריי אַלטע משומדים זיצן אין
מיניסטעריום פאר פּאָלקס-בילדונג, טרייבט זיי קאַסאָ אַרויס. די
נייע שרייבט מען אין אַטעסטאַט: „איז יעוורעיעוו“ — אָפּגע-
סטעמפלט! אַ ייד צו בלייבן איז שוין היינט קיין גרויס מסירת
נפש נישט... אָבער — יונגהייט — נאַרהייט! און ווייטער דאָס זעל-
בע, ווי זאָגט שלום עליכמס יידענע:

— קינדער פלאַפלען!

דעם רעכטן ווייך האָט אונזער היינטיקע איינגעמאַכטס-
פרעגלערין, מאַדאַם פלאַפל — אונזער פובליציסטיק געמאַכט.
מיטאַמאָל זיך אַ הייב געטאַן, מיט די אויגן פון אונטער די גלע-
זער — אַ בליק, די הענט — צעוואָרפן, דאָס מויל געעפנט און
אַגעשריי געטאַן:

— שקצים!

— סטייטש — צעהיצט זי זיך — דאָס יידישקייט אַליין
האַט גאָר קיין ווערט נישט?

— — — — —
דער ווייך איז: חווק האָט זיין איינציקן וון נישט דערקענט!
די הון, וואָס האָט זיך אזוי לאַנג געריבן אָן פרעמדע ווענט —
אירע טויטע אייערן

מאַדאַם פלאַפל, עס זענען דאָך אייערע גדולים!
ווער האָט מבטל געמאַכט דאָס יידישקייט, אָז נישט
איר, מאַדאַם?

איר פארבט אייך איבער צו יעדן סעזאן אייער קליין ביסל
האָר אויף אַן אַנדערע פאַרב; אויף אַן אַנדערע קאָליר, און גע-
דענקט אַפילו נישט: אין וועלכער פאַרב איר האָט די אייער
געטראָגן און שפעטער אונטער די פליגל געוואַרימט!

איך וויל און וועל עס אייך דערמאָנען, מאַדאַם!

אַמאָל האָט איר זיך געפאַרבט חבת-ציונדיק. די צייטן פון
אחד-העם מיט זיין אַלט-העברעאיש יידישקייט. ישראל, די תורה
און ארץ-ישראל איז איין קניפל. — אין אייער וויינטאָרן, אין
די באַשאַטנטע אַלעען זענען אַרומגעגאַנגען שפאַצירן: משה,
ישעיה און — אחד העם... אַלעבן, ווי אונטער דער זון!

ברענט דאָך אָבער אַלץ מיטאַמאָל, ווי טרוקן שטרוי, האָט
זיך חבת-ציון מיטן אחד-העמים אויסגעברענט ווי אַ קורץ פלעמל,
דערנאָך אַ ביסל רויך און אויסגאַדע געוואָרן.

אחד העםס פילאָזאָפיע אין חבת-ציונדיקן מאַנטל מיטן ספענ-
צערנישן אונטערשלאַק איז אוועק אין רומפל-קאַמער אַריין, און
איר, מאַדאַם, האָט אייך איבערגעפאַרבט ציוניסטיש, ווינער
הויך-מאָדערן-פּאָליטיש. געביטן יידישקייט אויף רעיעלע, נאָר שטי-
לע הינטער-טרעפלעך-פּאָליטיק... מען מוז פאַרוואַרגן די, וואָס —
ווילן נישט און קאָנען נישט...

האָט מען אייך פאַרגעוואַרפן, אַז איר טאַנצט צוריק אויף
הינטערפּיסלעך, האָט איר אייך ראַדיקאַל געווערט, סטייטש,
מיר רעוואָלוציאָנירן די מאַסע, רייסן זי אַז פון משיח-חלומות,
פון ירושלים, אויף נסים געבויט... פון אַלטן יידישקייט! פון
אַלטן הייליקייט! מיר ווילן לאַנד און שפּראַך!

מיטאַמאָל איז דער ייד, וואָס האָט געוואוסט, אַז עס איז
פאַרהאָן געצנדינער, בודיסטן, מאַכמעדאַנער, קריסטן און יידן, —
וואָס האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ פאַרשטייער פון איינעם פון די
געציילטע וועלט-אַנשוואַונגען, און פון דער העכסטער — פון יידן-
טום, וואָס מוז, אזוי האָט ער געגלויבט, מיט דער צייט זיגן און
די וועלט זיך אונטערטעניק מאַכן, מיטאַמאָל איז דער ייד אַראָפּ-
געפאַלן צון דער מדרגה פון איינעם פון די שבעים אומות, בול-

גארן מקנא צו זיין! סערבן א אידעאל! פשוט—א פאלק ווי אלע פעלקער... נאך—קוים עטוואָס העכער פאר ציגיינער.
געווען אויך א ניטשע-מאָמענט.

— מיר ווילן מער נישט ליידן! די מאָראַל פון ליידן איז די מאָראַל פון קנעכט. מיר ווילן הערן-מאָראַל, קראַפט, מאַיאָרי-טעט, הערשאַפט!

— און האָב'מיר נישט איבערגעטוישט און געענדערט די ווערטן? האָב'מיר נישט פון הייליקן לאַנד פּאָטערלאַנד געמאַכט, פון דער הייליקער שפּראַך—פון דער תּורה— און נביאים-שפּראַך— אַ כּרעסטאָמאַטיע- און גאַסן-שפּראַך?

און, אָנגעטאָן אין אַ געלערטער טאָגע:

— דאָ קאָן מען נישט אַרויף צום גרויס-קאַפיטאַל און נישט אַראָפּ צו דער פּאַבריק! דאָ מוז מען פּאַרלירן ווערן, אויסגיין ווי אַ ליכט, דאָ איז אַן האָפּנונג, דאָ מוז זיין שמד!

פּינקטלעך פּאַראַויסגעזען, ווי אַ הונדערט-יעריקער לוח!

דערנאָך—נאַציאָנאַל, כּכל-הגווימדיק.

— מיר זענען אַ פּאַלק, ווי אלע פעלקער. נישט ווייניקער

און נישט מער.

— אַ נאַציע, נישט אָפּהענגיק פון רעליגיע און וועלט-אַנ-

שוואַנג... מיר זענען נישט נאַרמאַל. מיר ווילן עס ווערן! מיר ווילן לענגער אויף אונזער אַקטל נישט טראָגן קיין לאַסטן: מאַ-ניום, מאַנאַטעאיום; גענוג גאַרבאַטע! מיר ווילן קיין פּלאַקער און קיין שטורקאַצן פאַר די אומות העולם נישט זיין. „אתה בחרתנו“ האָט אויסגעקלערט די אַסימילאַציע (און געוויס אַריינגעשמוגלט אין סידור!) די מיסיע האָט אויסגעטראַכט אַ דייטשער פּראָפעסאָר (געוויס זענען די נביאים די ערשטע דייטשע פּראָפעסאָרן געווען.) די פּילאָזאָפּיע אין אַמעריקע איז נאָך ווייטער געגאַנגען: משומדים קאָנען זיין נאַציאָנאַל-יידן... „אין פּאַלעסטינע וועט געשטעלט ווערן די פּראָגע און זיכער ליבעראַל פּאַרענטפּערט ווערן גלויבנס-פּרייהייט! רעליגיע איז פּריוואַט-זאַך, די נאַציע איז סאָציאַל!

און אין רוין מיצל:

„ידישקייט... פּאַלקס-נשמה... טראַדיציע, ראַסן-וועלט-אַנשויו-

אונגען — אָפּגערוּפּענע מַטבעות. אין סאַציאַל-שטאַט וועט זיי זאָמ-
לען דער נומיזמאַטיקער, רעליגיע, מאָראַל, וועלט-אַנשויאונג.
— אַן אָפּגלאַנץ פון דער פּראָדוקציאָנס-פּאַרם און איר
רעכט-פּאַרטיקונג און פּאַרטיידיקונג... נישט פאַר אַזוינע ווערטן
ציען מיר די שווערד פון שייַד. מיר ווילן אַ ייִדישע אַלף-בית-שול,
ייִדישע אַדרעסן אויף דער פּאַסט... פון מאַטעריאַליסטיש-היסטאָ-
רישן שטאַנדפּונקט געקוקט — —

געדענקט איר, מאַדאַם, וואָס איר פון דעם שטאַנדפּונקט געזען?
ניין? אָבער געפּלאַפּלט האָט איר, נאָכגעפּלאַפּלט...
און צינד האָט איר אַייערע גדולים נישט דערקענט:
די ציוניסטישע פּאַליטיק איז געפּלאַצט. דער סאַציאַל-שטאַט
האַט זיך אָפּגערוקט אויף אַ לאַנגע, לאַנגע צייט. די ייִדישע לייַדן
וואַקסן פון טאָג צו טאָג, און אויב „כּל הגוים“ — נאָך וואָס? צו
וואָס?

מוז מען דאָך ווירקלעך זיין גרויסמוטיק, זיך אָפּפּערן פאַר
דער פּנסת ישראל! — וואָס דען שרייט איר?
אַט דאָס איז דער וויץ, דער סעזאָן-וויץ:
מען מוז זיך איבערפּאַרבן דאָס לעצטע ביסל שיטערע האָר
אויף — גראַף! אויף גראַף-ייִדיש...

ווייסט איר וואָס, מאַדאַם, וואָס דאַרפט איר אַיך שפּילן
און ווייטער פּלאַפּלען, ווערט באַמת פּרום, צאָלט דער צייט איר
שטייער, און טוט באַמת תּשובּה, עס איז ערב-יום-כּפור, זאָגט:
על חטאָ... קלאַפּט אַיך מיטן דאַרן פּויסטל אין דאַרן האַרץ-
ברעטל אַריין און זאָגט... אַזוי פיל יאָרן געזינדיקט!
זאָגט!

און קומט איר צו „בטפשות פה!“ גיט אַ שטאַרקערן

קלאַפּ!

אונזער דאנקבארקייט.

אונזער באלעבאָס, פאַרלאָזט פון זיין אינטעליגענץ, האָט דעם קאַפּ פאַרלוירן; פאַרראָטן פון זיינע פירער — געבליבן ווי אַ בלענדנע שאַף. און טרעפנדיק זיך נאָך אויג אין אויג דאָס ערשטע מאָל מיט פּאָליטיק, — איז ער גאָר אַרויס פון די פליים. מענדעלעט קליאַטשע האָט זיך דאָס ערשטע מאָל אויפן וועג געטראָפן מיט אַן אויטאָמאָביל!

עס איז פאַר איר אַ חיה רעה. דאָס שנויבן — גרימצאָרן. אָט שלינגט עס איין.

די פאַרוואַל-סטראַשוּנקעס, וואָס ווערן איבעראַל אויסגע-לאַכט פון קינדער אין די וויגן, האָבן אונזער באלעבאָס אַרייַנגעפּרענגט אין אַ פּאַניק. זוכט ער רעכטס און לינקס נאָך הילף — בליצט דורך אַ געדאַנק:
— יאַגעלאָ!

קוים געטראַכט, באַווייזט זיך שוין פון יענער, פון דער לינקער זייט אַ מאַניפעסט;

„מיר ווילן ביי ציוניסטן, חסידים, עצעטעראָ קיין נדבה נישט נעמען!“

ווער האָט עס געזאָגט?

ווער האָט דעם שווימענדיקן אין ים, וואָס איז (און ווען אפילו אומזיסט און אומנישט) איבערגעשראַקן צום טויט, גע-טרויט נישט זיין אייגענע קראַפט, —

ווער האָט אים דאָס ברעט, אָן וועלכן עס קלאַמערן זיך זיינע פינגער, פון אונטער, די הענט אַוועקגענומען און גערופן: טרענק זיך?

ווער האָט געקאַנט דעם נישט געוויינטן, נאָך שוואַכן

ראנגלער אין קאמף פאר זיין מענטשלעך רעכט, טראָציק אונטער-
שטעלן אַ פּוס אויף דער גליטש?

ווער זענען די אויטאָרן פון מאַניפעסט?

ווער איז דער „מיר“, וואָס נעמט קיין נדבה נישט?

„יד ישראל באמצע!“ איך בין זיכער, דאָס האָבן מיר

געזאָגט!

מיר — אונזער אייגן פלייש און בלוט, אונזער רויט ביסל
יונגוואַרג.

נאָר מיר — נאָר אונזער נישט דערוואַקסענער, נישט אויס-
געשטאַנענער אינטעליגענט און האַלבער אינטעליגענט. —

נאָר אונזער שרייענדיקער רעדל-פירער, וואָס מיינט, ער
פירט, ווען ער ווערט נאָר געשטופט; וואָס נעמט שטענדיק מיט
בלויזע הענט קאשטאַנען פון פייער אַרויס, קיינמאָל נישט פאַר-
זוכנדיק דעם טעם פון אַגעבראַטענעם קאשטאַן...

נאָר דער האָט עס געקענט זאָגן!

זה לעומת זה...

קעגן משרת פון דער הייך, שטייט דער משרת פון אונטן.
דער קריסטלעכער אַרבעטער וועט מיר, אין דער פאַבריק,
וואָס ער האָט פאַרנומען, אזוי לייכט נישט אַריינגלאָזן: ברויט איר,
און בפרט אונטן, אַ קאַנקורענץ-זאָך!

אַבער ער שטייט אין קאמף און זוכט מיטהעלפער איבע-
ראַל, וואו מענטשן קעמפן פאַר זייער פרייהייט.

האָט זיך דאָך די פעטערבורגער סאַציאַל-דעמאָקראַטיע ער-
קלערט אין ליבע צו פוילן. געוואַלט אַ שידוך שליסן, צוגעזאָגט נדן—
די פוילישע באַפרייאונג! און נישט מיטן פוילישן אַרבעטער, און
נישט מיט זיין ראַדיקאַל האָט מען געהאַנדלט; זוך זיי אין פע-
טערבורג מיט ליכט!

מיטן פוילישן מיט-מאַש פון אלע פאַרטייען, ביי 90% נא-
ציאָנאלע דעמאָקראַטן!

באַפרייער זאָלן אַפּשטיסן קעמפער, וואָס קעמפן פאַר
גלייכבאַרעכטיקונג, דאָס איז אַ נאַנסענס, דאָס איר, ביי קלאַרע

געדאנקען, אן אומגעלעכקייט! דאָס קען נאָר געשען ביי
אונז, ביי אונזער געפאלנקייט אונטערטעניקייט—ביי גלות-משרתים!
דער קלאַסן-קעמפער קען נישט און טאָר זיך נישט
שטעלן קעגן באַפרייאונג פון פעלקער. אין זיין טומל דארף
נישט דערשטיקט ווערן קיין איינציקער וויי-געשריי פון אונטער-
דריקטע מענטשלעכע גרופן.

אַפּשטויסן אונזער האַנט, און נאָך איידער זי האָט זיך
אויסגעשטרעקט, האָבן געקאָנט נאָר מיר אליין, נאָר אונזער
אייגן בלוט און פלייש, נאָר אונזער אין גלות פאַרוואַרלעסיקטע
נשמה!

משרתים פון אויבן (דריי הונדערט אונטערשריפטן), משרתים
פון הינטן (דער מאַניפעסט!) און אינמיטן אַ צעשראָקענער באַ-
לעבאַט, וואָס קען, אויס לויטער נאַרישער שרעק, באַגיין—פאַר-
רעטעריי!

אַ יוצר משרתים!
ווי די וואַלן וועלן נישט דורכגיין, דיר, פּוילישער פּריין,
קומט אונזער דאַנק!
אומעטום האָט מען אונז געפלאַגט, געפייניקט, געטריבן,
דו האָסט אונז ווערמיק געמאַכט, פאַרוואַרלעסיקט!

צו פיל!

איך האָב גערופן: אין שול אַריין; יעצט וואָלט איך גע-
רופן: אין מקווה אַריין!
ניין, נישט אין מקווה אַריין! די מקיות אין וואַרשע
זענען צו שמוציק, צו געפערלעך פאַרן געזונט, און די פראַגער-
די נייע מקווה, גאָט ווייסט, ווען זי וועט פאַרטיק ווערן. אפשר
וועט מען זי שוין נישט דאַרפן...
איך רוף אייך צו דער ווייכסל.
צו אַנדערע (ווי אַש זאָגט) רעדט זי פויליש, צו אונז —
יידיש!

גייט אייך באַדן צו דער ווייכסל.
איר האָט קנאַפע דריי הונדערט ווערם אויף אייער לייב.
קנאַפע, ווייל פיל אונטערשריפטן זענען געפעלשט. לשם
מצוה געפעלשט!..

אַבער — צו דער ווייכסל!
וואַשט פון אייער לייב אַראָפּ — די ווערם!
און אפשר — איך קען אָן ספקות נישט לעבן...
אפשר איז עס נישט קיין ווערמיקייט, נאָר — שרעק!
די אַלט-אינדישע לעגענדע, נאָך פון פאַר בודא, דערציילט:
אַטמאַן (דער אָטעם — די נשמה — גאָט) איז געווען
אַליין!

איבער אַליין איבערן גאַנצן נישט, איבערן גאַנצן „גאָר-
נישט“, איבערן לערקיט.
האָט ער זיך איינמאַל דערמאָנט, אַז ער איז איינער אַליין,
און האָט אַ ציטער געטאַן.
אַ ציטער פאַר שרעק.
פאַר שרעק, וואָס ער איז אַליין, איינער אַליין איז
בערן גאַנצן „גאַרגנישט“, איבער דער אומענדלעכער לערקיט...!

האָט אַטמאַן פאַר שרעק די וועלט באַשאַפן!
ווי אַשפּין שיקט פון זיך פעדימלעך אַרויס און באַשאַפּט
אַ געוועב אַרום זיך.

ווי ליכטיקע קערפער שיקן אַרום און אַרום פון זיך שטראַלן
אַרויס און מאַכן אַרום און אַרום זיך אַפּיינע, ליכטיקע שטראַלן—
געז...
אַזוי האָט אַטמאַן די זאַכן פון זיך אַרויסגעשטויסן און

מיט זיך אַרומגערינגלט, —
די וועלט באַשאַפן!
און פון איינהייט איז פילקייט געוואָרן; פון איינהייט
די מערצאָל געוואָרן...
פון איחיד אַ חברה!

און חברה שרעקט זיך נישט!
און אונזער יידיש-פוילישער אינטעליגענט, דער פאַטענטיר-
טער, ווי דער נישט-פאַטענטירטער, איז איינזאַם; פון דאַנען
אָוועק, אַהין נישט געקומען.
די מוטער פאַרלאָזט, פון דער אַם געטריבן, איז ער אליין
שטענדיק אליין.

אַ לעבעדיקער פאַראיינזאַמטער יתום...
בלאָנדזשעט ער אַרום איינער אליין אינם תהו ובהו, אין
דער לערקייט צווישן צוויי פעלקער...
צווישן פּאָלק, וואָס די ווייכסל ברומט צו אים פויליש, און
צווישן פּאָלק, צו וועלכן די ווייכסל ברומט אַזוי מוטערלעך, —
יידיש!

און איינזאַמקייט איז — שרעק!
ציטערט מען פאַר אַ בלאַט, וואָס איז מיט דרוק-פאַרב באַ-
שמירט; ציטערט מען פאַר פאַפּירענע שלאַנגען...
און וועלטן פון זיך אַרויס באַשאַפן, פון זיך אַרויס עפעס
אַרויסשטראַלן, אַרומרינגלען זיך מיט זאַכן, מיט ממשותדיקע
זאַכן, וואָס זאָלן זיין דער אויסגוס פון זיין „איד“, פון זיין נשמה,
פון זיין ווילן, — איז ער נישט אימשתאַנד!
היברידן—לעבעדיקע, פון צוויי מינים צוזאַמענגעמישטע—

זענען אימפאָטענט; היברידן זיינען עקרים און עקרות.
אין ערשטן, אין צווייטן, העכסטנס אין דריטן דור!
בלאָנדזשעט מען אַרום אין צווישן-פעלקערלעכן תהו ובהו
און מען ציטערט.

די אימפאָטענטע נשמה איז איינגעהילט אין שרעק.
אַגענוצע הויט אויפן לייב, אַ ציטער-שראַל אין אויג און
קניען פאַרציטערטע...

אימפאָטענטע איינזאַמקייט איז שרעק.
שרייבט מען אונטער פּראָטעסטן פאַר שרעק; וויל מען
פאַרראָטן פאַר שרעק.

אַבער — ווערס זי טכוירן — קנאַפע דריי הונדערט
די צאַל!

די „ראַלאַ“ זאָגט: ווייניק! די „פּראָוודאַ“ דאַנקט גאָט, וואָס
אַזוי ווייניק; זיי קומט רעכט, בירגערלעכע רעכט, און אויף דעם
פּלאַדן האָט זי גענוג אייגענע מיילער!
פאַר אונז אַבער איז קנאַפע דריי הונדערט — צו פיל!

פאבריקאנטן און ארבעטער.

מיר טאָרן אונזער לעבן נישט בויען אויף פרעמדן יושר,
אויף פרעמד באַרמהערציקייט.

די צייט, ווען אונזערע עלטערן האָבן לויט דער עצה פון
א גוט האַרציקער מטרוניתא זיך אָנגעטאָן זעק איבער די קעפּ און
אַרויסגעגאַנגען ביינאַכט, און אַרומגעלאָפּן אין די גאַסן פון רוים,
שרייַענדיק:

— זענען מיר דען קיין ברידער נישט, קיין קינדער פון
איין טאַטן נישט, האָט אונז נישט איין גאָט באַשאַפּן, פאַרוואָס
יאָגט איר אונז און פּלאָגט, פאַרוואָס פאַרגיסט איר אונזער בלוט?
די צייטן זענען פאַרביי.

אַן אַלגעמיינע, צווישן-פּעלקערלעכע פרעסעריי האָט אַרומ-
געכאַפּט די וועלט; איר וועט אין אַכזריותדיקן קריג קיין יושר
נישט וועקן: נישט וועקן קיין געוויסן...

אין נאָך מינדער קען מען בויען די נאָענטע צוקונפט אויפן
געפיל פון געזעצלעכקייט און רעכט... בפרט אויף חזקות!
אַלץ אייב, ווער עס איז פריער אַהער געקומען און זיך
באַזעצט. צי די, צו וועלכע די ווייכסל רעדט פּויליש, און זייערע
מלכי הסד זענען גרויסע מכניסי-אורחים געווען און אונז, פאַר
אַ געוויסן אָפּצאָל, אין לאַנד אַריינגעלאָזט, ווי מען לערנט אין
„פּוילישן“ חדר...

אַדער, לויט דער נייער אויספאַרשונג: פריער זענען געקו-
מען מיר, מיר, צו וועלכע די ווייכסל ברומט יידיש, און מיר
האָבן אַהער אַ הויכע ציוויליזאַציע געברענגט, דאָס לאַנד קולטי-
וירט, די צוגעקומענע געצנדיגער אַרבעטן און שאַפּן געלערנט...
און ערשט שפּעטער, אַז דער המון האָט אָנגענומען דאָס קריסטנ-
טום, האָט זיך דאָס רעדל איבערגעדרייט און מען האָט אונז, אין

נאָמען פון קלויסטער, אונזער רעכט געטאָן: באַרובט פון אייגן-
טום, פון מענטשלעכן שטאַלץ, געיאָגט און געפלאָגט און פאַר פאַכ-
טער, פאַקטוירים און שענקער געמאַכט און מיט גרויס גענאָד
די רוטענישע קלויסטער אָפגעגעבן אין אַרענדע...
אַלץ איינס!

מיר זענען געוויינט אין אונזער פאַלעסטינאַ פון טערק
רויטע פעסער צו באַקומען... מיר ווייסן וואָס צווישן-פעלקער-
רעכט און גערעכטיקייט באַטייט...

און האָבן מיר איינגמאַל פאַר אַלע מאָל אָפגעריסן מיט דער
פאַכטער-און שענקער-אירעע צו לעבן פון פריץ גענאָד; קענען
מיר שוין נישט האַנדלען און וואַנדלען אונטער אַ פרעמדער פיר-
מע; פאַרלאַנגען מיר שוין יידישע רעכט; קענען מיר שוין נישט
ליגן, ווי אַ הונט ביי פרעמדע פיס און סקאַמלען: באַרמהערצי-
קייט! מוזן מיר, ווי ווייט עס איז מעגלעך אין גלות, אויספעכטן,
ווייניקסטנס, אונזער עקאָנאָמישע זעלבשטענדיקייט!

ווער עס וויל לעבן און קען נישט און וויל נישט באַצוויי-
גען, און עס איז אים נמאָס געוואָרן די קעסט אין הכנסת-אורחים-
שטיבל, מוז עקאָנאָמיש זיין שטאַרק, נישט הענגען אויף אַ האַר,
צום איבעררייסן אין יעדער מינוט פון פרעמדן צאָרן...

מיר מוזן פראָדוצירן און פאַר אונזער אַרבעטער מוז זיך
עפענען, ווייניקסטנס, די יידישע פאַבריק!

זאָל צום באַיקאַט פון דרויסן נישט צוקומען דער באַיקאַט
פון אינעווייניק.

עס איז ערשט נישט לאַנג שווער, כמעט אוממעגלעך געווען.
דער פובליציסט האָט זיך אויסגעריסן דעם האַלו, שרייענ-
דיק: פאַררעטער! די צייטונגען זענען פול געווען מיט געוואַלדן.
און דער שידוך צווישן יידישן פאַבריקאַנט מיטן אַרבעטער האָט
זיך געריסן און געריסן. דער אַרבעטער האָט געשטרייקט; דער
פאַבריקאַנט האָט געטריבן.

די סיבה איז געווען אַ איינפאַכע.
אַז עס האָבן זיך אויסגעשיילט, פון טונקעלן געפל אַרויס,

זי קלאסן-אינטערעסן, האָט זיי דער יידישער אַרבעטער דער ער-
שטער דערזען, דער ערשטער דערפילט.

דער קריסטלעכער חבר זיינער האָט אַ טראַדיציע פון פיזי-
שער, אונטערטעניקער אַרבעט. און די פאַבריק איז פאַר אים
אַ באַפרייאַונג פון נאָך שווערער אַרבעט; ער קומט פון דאָרף!
און פון נאָך טיפערער און שאַרפערער אונטערדריקונג; ער קען
דעם פריץ מיט דער אַרדינאַרע און זיינע ריטער, און דעם עקאָ-
נאָם מיט זיין אַראַפניק... און דאָס מערסט—בעזגראַמאַטנע...

דער ייד, אפשר אַרבס, אפשר אַ דאַנציקער סוחרס אַ זון,
בלאָט אַ באַלעבאַטיש קינד, „גראַמאַטנע“, נערוועז, אָן טראַדיציע
פון געהאַרכזאָמקייט און שווערער אַרבעט, אַבסאָלוט פריי פון
יעדער איבערלעכער דיסציפלין, — אַזאַ בחור קומט פון בית-
המדרש, פון שטיבל פון קלייט, אָדער פרייע מעקלעריי, און פאַלט
אין פאַבריק. ווי אין אַ קאַזאַרמע אַריין, און נעמט זיך גלייך צו
ברענגען משיחן, דעם סאַציאַל-שטאַט צו בויען...

דער פאַבריקאַנט קאָן און וויל זיך נישט לאָזן רואַנירן,
אַפילו נישט מאַגערער מאַכן דעם ביסן! שריי הי-וקים: יידיש-
קייט, נאַציאָנאַלע געפילן! „געשעפט איז געשעפט“ און ער טוישט
דעם אומרואַיקן יידישן אַרבעטער אויפן קריסטלעכן, רואַיקן, נאָך
נישט געוועקטן.

און וואָלט ווער געפרוּווט ריידן צום יידישן אַרבעטער:
רואַנירט נישט די נאַלעווקעס, לויפט נישט פאַראַויס, גייט
טריט ביי טריט מיט אַיערע חברים, די יידישע אינדוסטריע איז
נאָך צו שוואַך, ערשט אויסגעשפראַצט.

— יידישקייט? נאַציאָנאַלע געפילן — וואָלט איר געהערט
אַ תשובה — געפּל און דונפּט, וואָס פאַרטונקלט נאָר דעם קלאַסן-
קאַמף...

היינט האָט זיך די לאַגע אַ ביסל געענדערט.

דער קריסטלעכער אַרבעטער האָט דעם יידישן אַרבעטער
דעריאָגט, און אפשר איבערגעיאָגט, און אין פאַרטיי-דיסציפלין
איז ער שטאַרקער. ער שטרייקט שוין עפּטער, פאַרלאַנגט

מ ע ר, שטעלט אייזערנע פאָדערונגען... און דער יידישער —
הונגערט.

און יידישער איז ער אויך געוואָרן...
אויסער אייניקע שטארע דאָגמאטיקער, פארשטייט שוין
דער יידישער פראָלעטאָריער, אז ער איז יידיש.
ער האָט זיך דערפילט!

ער ווייסט שוין, אז אויסער און נישט אָפהענגיק פון דער
ברויט-פראָגע זענען פאָרהאָן נאָך אנדערע, פילייכט נישט ווייניקער
צעווייטאָגטע לעבנס-פראָגן, אז אויסער ברענענדיקע פּיין און לייד
פון האַלב-פאָרהונגערטע איבעראַרבעטונג, זענען פאָרהאָן נישט
ווייניקער ברענענדיקע און צעווייטאָגטע פראָגן פון אונטערדריק-
טע ראַסן און פעלקער, אז דאָס לעבן איז נישט קיין גראַדע
ליניע, נאָר אַ פלאַנטער פון טויזנטער, טויזנטער פראָגן און פראָג-
לעמען, און אז דער צייט זענען אַלע געשטעלט געוואָרן צום
פארענטפערן מיטאָמאָל...

דער יידישער אַרבעטער האָט דערפילט און געמוזט דער-
פילן, אז אין זיינע אָדערן שלאָגט יידיש בלוט, אז עס באַלעבט
אים אַ יידישע נשמה, אז ער רעדט יידיש, לעזט אַ יידיש בוך,
אַ יידישע צייטונג, זאָגט אַ יידיש גלייכווערטל, זינגט אַ יידיש
לידל און (שווער צו פארלייקענען!) ער בענקט צו אַלעם, צו
וואָס אַלע יידן בענקען, ער קאָן זיך נישט אָפּרייסן פון שטאַם
און קאָן זיך אפילו נישט אָפּמאַרן מיט אַסימילאַצאָרישע חלומות
און נישט טרעטן אויפן וועג, וואָס פירט פון שול צום קלויסטער...
ער וויל און מוז פאַרבינדן און געפּינען דעם סינטעז
פון זיינע קלאַסן-און פּאָלקס-אינטערעסן...

היינט קאָן דער שידוך צוריק אויפגעריכט ווערן.
איז דער לאָזונג „זעלבסטהילף“, מוזן זיין — — יידישע
פאַבריקן מיט יידישע אַרבעטער.

דער סנדק.

איך קום אריין צו מיינעם א באקאנטן ייד — א שטיקל
עושר און א פלל-טוער; א נדערע, גערן-צי נישט גערנוויליק,
זענען זיך צעפארן, — לויפט ער ארום, דער באקאנטער מיינער,
איבער דער שטוב, דאָס פנים שטראַלט, די אייגעלעך גלאַנצן
און רייבט זיך די הענט.

— געלויבט איז גאָט! געלויבט איז גאָט!

— עפעס אַ נחת אין דער משפּחה? אַ קינד חתונה גע-
מאַכט? און אייניקל צוגעקומען? ... ניין? וואָס דען? פּאַפּירן
זיך געהויבן? אַהויז געקויפט, אויף דער לאָטעריע געוואונען?
שטעלט ער זיך אָפּ אַ ביטל באַליידיקט:

— מיינט איר טאַקע, הייסט עס, אַז אַזאַ ייד ווי איך,
לחלוטין נישט קיין רויטער, דאגה שוין גאַרנישט פאַר כלל און
בין מיט אים צוזאַמען נישט משמח? —

— חלילה! איך מײן גאַרנישט... אָבער וואָס פאַר אַ גוטס
איז געשען פאַרן כלל?

ער שווייגט, איך פרוב טרעפן:

— איליאַדאָר האָט תשובה געטאַן? באַגיסט זיך מיט טרערן
און בעט איבער פאַרן בלוט פון יידישע קינדער, וואָס מען האָט
דורך אים פאַרגאַסן? די חרטה זיינע?

דער ייד מאַכט אַוועק מיט דער האַנט.

— אַי, — איז ער מבטל — דער משוגענער! פּלודערט
עמיצן להכעיס!

— וואָס דען? אַהאַ! טרעפּאַוו האָט אָפּגעשטעלט די גירושים
בײַז נאָכן ווינטער! ...

— ווי לאַנג וועט נאָך זײן ווינטער?

וײל איך ווייטער טרעפן:

— איבער דער נעווא בלאַזט אַ לינדער פּאָליטיש ווינט? דערשמעקט?

דער ייד שטעלט זיך פאַר מיר אָפּ, פאַרלייגט די הענט איבערן יידישן האַרץ און מאַכט באַשיידן:

— איך קוק גאַרנישט אזוי ווייט...

— דאָ אַ שטיקל נחת? אויפן אָרט?

וויל ער מיר שוין העלפן טרעפן:

— איר באַשעפטיקט אייך גאַרנישט מיטן באַיקאַט? —

פּרעגט ער.

— איר לעזט נישט קיין בלעטער?

— די גאַסן-בלעטער?

ער לעזט פּויליש, ער פלעגט באַקומען „נייעס“, מען האָט צוגעשיקט, פלעגט ער די נומערן שיקן אין קיך אַריין; אַ פּשרע קיך, אַ יידישע דינסט. זאָל זי לעזן. ער פירט די גאַס (אַ „פּלל-טוער“), וואָס דאַרף ער וויסן, וואָס די גאַס טראַכט? ער טראַכט שוין פאַר איר... מונטער איך אים:

— נו?

— נו, וואָס איז מיטן באַיקאַט?

— ער ווערט שטילער!

— זאָלט איר וויסן! — פאַשטעטיקט ער מיט גדלות. דער

באַיקאַט פּאַלט: נישט מיטאַמאָל, פאַמעלעך, נאָר ער פּאַלט, ווערט פון טאָג צו טאָג שוואַכער. מען הייבט אָן פּראָטעסטירן קעגן באַיקאַט: „נישט אלע האָבן געזינדיקט!“

— צוריק געקומען צום „ליטוואַק“?

— נישט גראָד דער „ליטוואַק“, נישט אלע האָבן זיך

אַקעגן געשטעלט —

— פאַרהאַן צדיקים אין סדום? און קעגן וועמען זיך גע-

שטעלט?

— קעגן פּוילישן ווילן!

— און איר האָט גאָר קיין חלק נישט אין פּוילן?

— איך? מיר?

— און דעם פויערס דעה — פרעג איך ווייטער — האָט
 מען אויסגעהערט? און דעם אַרבעטער אין פאַבריק? —
 — אַזוי, דאָס מיינט איר?
 און אַראָפּלאָזנדיק זיך אויף אַ שטול:
 — מיט אַיך איז גאַרנישט צו ריידן... דאָס איז פּוילן?
 און, זיך צוריק אויפשטעלנדיק:
 — אָבער מען פּראָטעסטירט שוין קעגן באַיקאַט...
 ער ברענגט שאַדן?

ביידע צדדים! און קעגן אַריינפירן דעם באַיקאַט אין
 דער שול... קעגן פאַרגיפטן דאָס קינדעריש ריינע האַרץ... און
 קעגן אָפּטרייבן דאָס יידישע קינד פון דער פּוילישער שול צו
 אַן אַנדערער, און אפשר צו דער יידישער... און קעגן טרייבן
 אונז פון דער אַרבעט ביי דער פּוילישער קולטור בכלל. מיר
 זענען נוצלעך, דאָס זענען זיי מודה...

— און אַרבעטן אומזיסט!...
 ער מאַכט זיך נישט הערנדיק.
 איך פרעג ווייטער:
 און מכה דער הענדל ערין? דער יידישער שטעל מיט
 געבעקסט... מיט אויבס?

עס וועט צו דעם אויך קומען—האָט דער ייד בטחון —
 נאָר פאַמעלעך... מען הייבט אָן איינצוזען...
 — אַז עס גיט נישט צו קיין גלאַנץ דעם פּוילישן נאָמען
 אין אויסלאַנד... אַז עס איז פּאָליטיש נישט קלוג אָפּצושטויסן פון
 זיך 13—14 פּראָצענט אַיינוואוינער, און גויטן זיי צו זוכן הילף
 און שוץ אויסערן לאַנד... אַז מיט פעטערבורג איז מען שוין
 אויך גיט זיכער, עס רירט זיך עפעס דאָרט... פאַר יעדע מעגלעכ-
 קייט פון אַ קריג ווערט מען ליבעראַלער...

— לעזט איר דאָך, דערפרייט זיך דער ייד—פּויליש אויך?
 איר ווייסט דאָך אַלץ? אמת, עס פאַלט?
 איך בין מודה: דער באַיקאַט פאַלט! פאַמעלעך, נאָר די
 פּאָליע לייגט זיך; גייט צוריק. דער פאַראַקסיום איז אַריבער...

— אָבער, פּרעג איך, דער שטילער באַיקאַט. דאָס רייסן
 דעם ביסן פון מויל שטילערהייט...
 — נו, דאָס—פּאַלט אָפּ ביי זיך דער ייד — דאָס איז גע-
 ווען פאַר יאַגעללאָך, דאָס וועט זיין נאָך יאַגעללאָך... צו דעם איז
 מען געוויינט... אַבי נישט טומלען...
 — און דער פּריץ וועט נאָך אַמאָל בייז ווערן?
 — אויף וואָס?
 — אַדאגה, אויף וואָס...
 — וועט ער ווייטער שרייען... זאָל מען אים טאַקע נישט
 דערצערנען... שרייען טויג נישט...
 אָט, דאָס איז די פּסיכאָלאָגיע:
 שטיל זאָל זיין!
 שטילערהייט מעג אַלץ געשען...
 — און וואָס וועט זיין—פּרעג איך—מיטן יידישן אַרבעטער,
 וואָס האָט פאַר זיך אַ פאַרמאַכטע פּאַבריק? און וואָס וועט זיין
 מיטן יידישן געווערב, מיטן יידישן בעל-מלכה, וואָס זינקט אַלץ
 טיפּער און טיפּער צום לאַטוטניק, צו דער טאַנדעט, צום שוויץ-
 סיסטעם? און וואָס וועט זיין מיטן יידישן סוחר, וואָס בלייבט אָן
 זילף, אָן קרעדיט און אָן וויסן? און וואָס וועט זיין מיטן יידישן
 עמיגראַנט, וואָס לויפט ווי אַ בלענדנע שאָף...
 וועגן דעם,—ענטפּערט דער באַלעבאַט—מוז מען אַ טראַכט
 טאָן... היינט האָב איך קיין צייט נישט... איך וועל געפינען צייט...
 איך וועל מוזן געפינען... היינט גיי איך אויף אַ ברית...
 און ער הייבט זיך גלייך אויף מיט אַ גדלות:
 — כּבין טנדק!

דער לעבנס-פראָצעס.

— קאָנסערוואַטיום און פּאַרטשריט, זאָך און קעגנזאָך, —
וואָס איז אמת, מאָראַליש אָדער — אויב איר ווילט — נוצלעך?
אזוי אין דער לופטן, אזוי ריין-טעאָרעטיש, אָן אָרט און
צייט. גישט וויסנדיק וואו און ווען, און אין דער באַציאונג צו
זעמען — קאָן די פּראָגע געשטעלט ווערן נאָר אין אַ קלייזל פון
"הקרבים" צוליב הקרענען זיך, דורך מענטשן, וואָס זענען יוצא
מיט טראַכטן און ווילן גישט, אָדער האָבן די האַפּנונג גישט
זייערע געדאַנקען ווען עס איז אויס צופירן, צו פּאַרקליידן
זיי אין רעאַלע לעבנס-פּאַרמען...
און אפשר אזוי פּרעגן:

— קאָנסערוואַטיום און פּאַרטשריט, וואָס איז לעבנס-פע.
איקער?

פּרובט אייך פּאַרשטעלן איינס אָן דעם צווייטן!
שטעלט אייך פּאַר אַ ריין-קאָנסערוואַטיווע ווירטשאַפּט
אַ ווירטשאַפּט אַבסאָלוט אָן ענדערונגען.
"אַלץ אזוי ווי נעכטן און אייער-נעכטן!"
זאָל זיין דאָס פּאַרהייליקטע געזעץ; "ווי דער טאַטע איז
און ווי דער זיידע איז געווען" — די רעגעל אָן אויסנאַם און
גישט איבערצושפּאַרן.

אזא ווירטשאַפּט קאָן גישט עקזיסטירן.
זוכן די באַווייזן אין דער צוקונפּט איז שווער. דאָס, וואָס
עקזיסטירט נאָך גישט, איז נאָר פּאַרשטעלונג, אָן זיכערע און
פעסטע ליניען... דיגען אין דער הינזיכט קאָן אונז די פּאַרגאַנג-
גענהייט, וואָס מיר קאָנען לעבעדיק מאַכן און זיך פּאַרשטעלן,
אז זי וויל עקזיסטירן נאָך היינט:
איז איר עקזיסטענץ מעגלעך?

קאָן מען היינט נאָך באַנוצן אַ הילצערנעם אַקער אָן דעם
שאַרף פֿון אייזן? זייען פֿון זעקל אַרויס, שניידן מיט אַ שטיינערן
מעסער, מאַלן מיט האַנט-שטיינער?

איינגעשפּאַרטע מענטשן, וואָס ווילן נישט נאָכגעבן דער,
אזוי גערופּענער, צייט, וואָס ווילן זיך נישט אָפּזאָגן פֿון זייערע
געוויינהייטן, זענען געווען אויף יעדן אָרט צו יעדער צייט, זע-
נען זיי — אונטערגעגאַנגען. —

אַ פּוס-גייער וועט זיך מעסטן מיט רייטער. דער רייטער
פירט, נישט די לאַסט פֿון וואָגן, דער וואָגן מיטן געשפּאַן מוז
אָפּטרעטן דער באַן, די לעצטע וועט אָפּטרעטן דעם פּאַר-ווערק
אין דער לופּט...

איר וועט שוין נישט וואוינען אין היילן, נישט שווימען
איבער וואַסערן אויף קלעצער, נישט פּאַרדעקן די שאַנד מיט
פייגנבלעטער. און פרוווט, ווילט איר עס טאָן — וועט איר אונ-
טערגיין...

דער קאָנסערוואַטיווער זאָץ איז אַלזאָ פּאַלש.

פרווט דעם קעגנזאָץ:

שטעלט אייך פּאַר אין געדאַנק אַ מענטש, וואָס שטרעבט
שטענדיק און אומאויפהערלעך, אויף יעדן אָרט, צו יעדער צייט,
אין נישט אָפּגעשוואַכטן טעמפּאַ נאָר צום נייעם; וואָס האַלט אין
איינענדרן און טוישן — אָן אייביקע באַוועגונג אָן רו, אַזוי-
גער אָן אַן אַנקער, אַ באַן אָן סטאַציאָנען, — אַ שטענדיק פּאַרן.
דער מענטש וועט נישט זיצן, נישט שלאָפּן, ער האַלט אין
איינ טוישן דאָס בעט מיטן מעבל.

ער וואוינט נישט. זיין הויז ווערט קיינמאָל נישט געענדיקט.
קוים דעם עקשטיין געלייגט, אַ ניייער פּלאַן געבוירן, אָן אייביק
בויען און קיינמאָל נישט צוגעפירט צום דאָך, שטענדיק אין
דרויסן!

האַט דער מענטש אַ פעלר. קומט ער נישט צום אַקערן,
דאָס געאַקערטע פּאַרווייט ער נישט; דאָס פּאַרווייטע ווערט נישט
געשניטן — ער קומט נישט צו זיין ברויט! ער איז יוצא מיט
טוישן די מכשירים!

גָּדַעַר ווילט איר, שטעלט אייך פֿאַר אַ מענטש, וואָס האָט
נישט די קראַפט זיינע געדאַנקען צו באַהערשן, וואָס קאָן אַבסאָל-
לוט נישט טוישן זיינע פֿאַרשטעלונגען. דאָס, וואָס איז איינמאָל
אין זיין געהירן אַריין, בלייבט שוין שטעקן, ווי אַ נאַגל, אין
אַ וואַנט-אַריינגעשלאָגן. ער רעגירט איבערן גאַנצן געהירן, פילט
און קלעפט אויס מיט זיך אַלע זיינע קעמערלעך, נישט איבער-
לאַזנדיק קיין שפּאַרע פֿאַר אַ נייע פֿאַרשטעלונג, פֿאַר אַ נייעם
געדאַנק.

דער געדאַנק, דער קיינמאָל נישט געטוישטער, ווערט פֿאַר-
שטאַרט, פֿאַרשטיינערט, און אַזוי אויך דער מענטש.

שטאַרזיניק, שטיינערן, אין אַן אייביקער מעכאַניש-געוואָ-
רענער גראַדליניקער באַוועגונג! און דער געדאַנק אַליין לעבט
אויך נישט לאַנג! מען ברויכט אים נישט מער! עס באַוועגט
שוין די איבערציע — די געוויינהייט אַליין! און איר האָט פֿאַר
זיך אַ מענטש — אַן אויטאָמאַט, וואָס פֿאַרלירט דעם זין פֿון זיין
אייגן טאָן, פֿון זיין אייגענער באַוועגונג.

און שטעלט אייך פֿאַר זיין קעגנזאָץ:

אַ מענטש אַ פּלאַטער-קאַפּ. די אידעען, די געדאַנקען און
פֿאַרשטעלונגען בייטן זיך אים אין געהירן, ווי די בליצן, קיינע
פֿאַרהאַלט זיך קיין סעקונדע נישט. זיי טראָגן זיך דורך, ווי שטויב-
לעך אויפֿן ווינט. דער מענטש איז צו קיין אַרבעט נישט פּעאַיק.
די פֿאַרשטעלונג, וואָס זאָל פֿאַרפּליישט ווערן אין אַן אַרבעט,
וואָס זאָל אויסגעפירט און פֿאַרקערפּערט ווערן, מוז דויערן.

זאָץ און קעגנזאָץ — קאָנסערוואַטיוזם און פֿאַרטשריט, וואָס
איז לעבנס-פּעאַיקער?

באַזונדער גענומען, זענען ביידע נישט לעבנס-פּעאַיק. צו-
זאַמען, אין אייביקן קאַמף, זענען זיי דאָס לעבן, דער פּראָצעס,
וואָס באַשאַפט דעם סינטעז, דעם הכּתוב השּׁלישי — דאָס נייע
לעבן, וואָס ווערט ווייטער אַפּטוק, באַקומט פֿאַלד זיין קעגנזאָץ
און טראָגנדיק ווערט דאָס לעבן מיט אַ נייעם סינטעז, און עס קו-
מען נייע געבורט-ווייען, דער נייער קאַמף.

דאָס איז אין אלגעמיינעם, ווי זעט אויס דער פראָצעס ביי

אונז?

קוקט מען אויפן יידישן אייגנארטיקן לעבן נישט מיט פרעם-
דע אויגן, איז לייכט צו דערזען, אז אונזער פראָצעס צווישן קאָנ-
סערוואַטיוון געפיל און פאָרטשריטלעכן געדאַנק אונטערשיידט זיך
פון דרויסנדיקן שוין מיט דעם, וואָס ער איז אַ כמעט ריין קול-
טורעלער.

די סאַציאל-עקאָנאָמיש-פאָליטישע וועלט איז פאַר דער וויר-
קונג פון יידישן געדאַנק דערווייל געשלאָסן... ער גנבעט זיך
אַריין אין דער פרעמד, פעקלט די גרעניץ מיט אַ פאַלשן פאַס-
פאָרט, ווערט אַריבערגעטראָגן דורך אַפּטריניקע און פאַרענדערט
דאָס לעבן דורך אַנאַנימע אַרבעט, מיט פרעמדע הענט —

אַבער אינעווייניק ווערט ער פאַרקערפערט אין אַ גרינגער
צאָל קהלשע קליינע אינטערעסן און דער עיקר אין רעליגיעזע
פאַרמען און סימבאָלן.

דאָרט איז דער פראָצעס אַ פאַרוויקלטער. עס גיסן אין אים
אַריין זייטיקע סאַציאלע, פאָליטיש-עקאָנאָמישע שטראָמען. שטיצט
זיך די רעגירונג אויף דער קירך, שיצט דער גלויבן די רעגיר-
רונג קעמפן ביידע פאַרן רייכן און וואָלהאַבנדן, אויף וועלכע
זיי בויען, פון וועלכן זיי לעבן. ווערט אַ דריי-בונד, פאַרפלאַנטן
זיך די אינטערעסן. און ווער עס איז קעגן איינעם פון בונד, מוז
באַקעמפן אַלע דריי.

אונזער רעליגיאָן הערשט נישט; די "סינאָגאָגע" האָט נישט
די מאַכט צו באַצווונגען; אירע דינער, דאָס פלי-קודש, איז דאָס
אַרימסטע, שוואַכסטע און אונטערטעניקסטע אין פאַלק.

אויף זיי שטיצט זיך קיין פאָליטישע מאַכט, קיין פראָדוק-
טיווע פאַרם און זיי ווערן פון קיינעם נישט געשיצט, ווערט מיט
קיינעם קיין יד-אחת נישט געמאַכט.

אונטערדריקט פון פרעמדע און קיינעם נישט האַבנדיק
הינטער זיך, מוז אויך דער קאָנסערוואַטיווער ייד פאַרלאַנגען פאַ-
ליטישע פרייהייט; און זיין רעליגיעזע געפיל קען אַבסאָלוט גאָר

נישט האָבן קעגן אידעען, וואָס שטאַמען פון שבת, שמיטה און יובל...

און אויב דער פרומער ברויט-געבער האָט לעצטנס גערופן דאָס ספר מיט זיין פאַרטייטשער צו הילף קעגן אַרבעטער; און אויב דער מינדער געבילדעטער יידישער אַרבעטער האָט זיך אויפגעלייגט קעגן רעליגיעזע סימבאָלן און פאַרמען, פון וועלכע דאָס געבילדעטע באַלעבאַטישקייט האָט זיך נאָך נישט באַפרייט — —

איז עס געווען נישט מער ווי אַן אָפּקלאַנג פון דרויסן-דיקן לעבן, ווי אַ נאַכמאַכעריי. און פון זעלבן סאָרט איז אויך די שרעק פון אונזער פרעסע פאַר קאַטאָויקן.

איך בין געשטאַנען, שטיי און רעכן בין לעצטן אָטעם-צוג צו שטיין אין די רייען פון די קעמפער פאַרן פאַרטשריטלעכן יידישן געדאַנק...

און נישט שווער איז זיך קעגן קאָנסערוואַטיוון געפיל צו באַוואַפּענען; זייער לייכט אים צו שרייבן אַן „אַבוויגיטעלני אַקט“, אויסצורעכענען אַ גרויסן „על חטא“ — עס איז וואָר, אַז דאָס קאָנסערוואַטיווע היט אָפט דאָס פאַס, אין וועלכן דער וויין איז שוין לאַנג געפעלשט; גייט אַרום אויף דער וואַך ביי חורבות, אין וועלכע עס ברומט שוין לאַנג נישט די פאַרוואַגלטע טויב — די שכינה!

עס איז וואָר, אַז צוליב האַלטן דעם יידישן געדאַנק אין קלויז אָדער אַ פאַרשאַטענעם היימיש ווינקל, איז ער, אָן ליכט און לופט, קרענקלעך געוואָרן, דער יידישער געדאַנק! און ער צי-טערט פאַר יעדן פרייען לופט-צוג, פאַר יעדן ליכטיקן שטראַל! ער, וואָס איז באַשאַפן געוואָרן די ערד צו באַצווינגען, דאָס לעבן אויף איר צו באַהערשן און גערעכט צו מאַכן! און געוואָרן איז ער, דער יידישער געדאַנק, רוח-הקודש און שכינה פאַרן קרענקלעכן וואויללערנער אין קלויז... און האָט זיך דערווייטערט פון פּאָלק, וואָס לעבט און שטרעבט, און אָפּגע-רוקט פון המון און זיין גאַס; אויף פרעמד באַראָט אים געלאָזט!

און נישט מינדער איז וואָר, אַז אַדאַנק דעם איינגעשפּאַרטן קאַנסערוואַטיום, אזוי מתנגדישן, ווי דעם חסידישן, פּאַרלירן מיר אַ האַלב יידיש פּאַלק — די יידישע טאַכטער, די יידישע פּרוי, די יידישע מוטער...

און דאָס איז די טראַגעדיע, דאָס דראַמע און טראַגיקאַ מעדיע אין אלע יידישע הייזער, וואָס גייען דעריבער צו גרונט... אמת איז אויך, אַז דאָס בלינד-איינגעשפּאַרטע שטויסט אָפּ די פעאיקע יוגנד, אַז מיר פּאַרלירן זי דעריבער פון טאָג צו טאָג אַלץ מער און מער! אַז דאָס פּאַטער-הויז ווערט פּאַרן קינד אַתפיסה-גאַנץ אָפּט מיט צוכט-אַרבעט אין קייטן! — און דאָס לעבנס-פע-איקע, לעבנס-דורשטיקע מוז דעריבער גאַנץ אָפּט אַריבער-שפּרינגען די צוים, אַדער שפּאַלטן דעם שוואַכן, פון פּאַליציי און אַרמיי נישט געהיטענעם טויער, און — אין הפּקר אַרײן!
און נישט ווייניקער איז אמת, אַז אַדאַנק דער אַרטאָדאָק-סיע און איר בלינדער שטאַרקייט, זענען מיר אונטערשטעליק גע-בליבן אויך עקאָנאָמיש.

אַן בילדונג, נישט צוגעגרייט צום לעבן, נישט באַוואַפנט מיט טעכניש וויסן, קענען מיר אין קאַמף פון לעבן קיינעם נישט ביישטיין. איז פאַר אונזערע אַרבעטס-הענט פאַרמאַכט די מעכאַ-נישע פּאַבריק; איז אונזער געווערב-פּושעריי; איז אונזער קאַפּי-טאַל נישט פעאיק צו באַשאַפן אַן ערנסטע אינדוסטריע... דאָס איז אַלץ אמת.

און דאָך!

דעם אמת מוז מען מודה זיין, ערלעך מוז מען שאַצן — און דאָך האָט זיך ערשט נישט לאַנג באַנייט אין אונזער לעבן אַן ערשיינונג, וואָס באַווייזט זיך נאָך יעדן באַנקראַט פון אַפּאַלש-משיחישע פירמע; נאָך יעדן קראַך פון פרעמדע פּילאַ-זאַפּיען, נאָך יעדן פאַרבליען פון נישט צייטיקע האַפּנונגען — און דאָס גיט אונז זייער פּיל צו דענקען — — — אַנגעהויבן האָט זי זיך מיט „קאַצניאַמער“. דאָס קליינע רבאָשורעלע האָט באַנקראַטירט. אַ טראַפּן געווען, אויסגעטרוקען און דעם דורשט נישט געשטילט. וואו נעמט מען וויסן?

חברשאפט מיט אלעם גוטן, מיט אלעם פרייעם און ריינעם, און שיינעם, איז דורכגעגאנגען די קאסע—אן אָפּגעשניטן פעלד, אַ גאַל פעלד...

ליגט מען אין אָפּגרונט און איבערן אָפּגרונט איז פאַר-שפּרייט אַ חושך, דרינגט דעם חושך קיין איינציקער שטערן אין הימל נישט דורך...

דער שכל איז מחייב, די טעאָריע זאָגט: עס וועט צוריק קומען, עס וועט צוריק אויפלעבן... די ליפן זאָגן עס, שטאַמלען עס, דאָס האַרץ גלויבט נישט... און וועט עפעס קומען, פילט עס שוין דאָס האַרץ—פרעמד, ווייט פון אונז...

עס וועט שוין נישט קומען מיט אויסגעשטרעקטע הענט: — קום, ברודער, טאַנצן...

און נישט מיט גרייטע ליפן צום ברידערלעכן קוש... און אַ ווייטאַג האָט אָנגעכאַפט... און אַ צאָרן קעגן נייע חלומות... גיט צוריק די אַלטע... די גרויסע! גיט געטער!
און עס איז געוואָרן אַ משונה גאָט-זוכעניש, קינדער און יונגוואָרג זענען אַרומגעלאָפּן זוכן אַ סנה, זוכן עפעס אַ צייכן, אַ סימן פון יענער וועלט...

און אַ ליבשאַפט האָט זיך אויפגעכאַפט, אַ פּלוצלונגע ליב-שאַפט צו מצוות ומעשים-טובים, אַ פאַרבענקעניש אַהיים, צום סדר, צו דער קלויז, אַפילו צו דריידל און המן-טאַש...
און איז מען צוריקגעקומען און דאָס אַלץ געפונען נישט ווי מען האָט דערפון געטרוימט, נישט אַזוי הייליק און ריין, נישט אַזוי שיין און מענטשלעך —

האָט זיך דער אינטעליגענט דערפילט שולדיק:
— כרמי שלי לא נטרתי!

און אַ קלאַפּ געטאָן אין האַרץ אַריין. דאָס האַרץ האָט זיך אָפּגערופּן... און עס איז געוואָרן אַ רייד וועגן רענעסאַנס, ווידער-געבורט, איז מען געקומען און געבעטלט ביים אַלטן ייד — אַנדבה!

— אַלטער ייד, דו ביסט היטער אין דער היים געבליבן, דאָס היימישע, דעם היימישן אוצר געשיצט... עפן אים אויף, גיב

אונז פון דאָרט אַרויס לעבעדיקן זאָמען, שענק פלאַנצן, — מיר
וויילן באַשטעלן אַ יידיש פעלד, אַ יידישן גאַרטן און אונזערע
הענט זענען לער!

און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַלויפעניש אין שולן און בתי-
מדרשים אַרײַן, צום אַלטן, צום קאַנסערווירטן, צום פרימיטיוון.
זוכט מען דאָרט מוסטערן פאַר געוועב, האַפט און שטי-
קעריי ביי אַלטע פרוכתן... זוכט דער שניצער די יידישע ליניע
אויף כתרים און ידן. דער בילדהויער — מאָטיוון פון צעבראַכענע
מצבות אויף לאַנג פאַרגעסענע בית-עלמינס... דערפרישט דער
מוזיקער דאָס אַלט פרימיטיוו-פרומע ווינגליד... גייט ער צוריק.
צום „ברכו“, דעם וויינענדיקן, און צום אַלטן „נתנה-תוקף“...
לויפט אַרום שטרוק אין בערלין און זוכט צום מאָלן אַלט-יידישע
קעפּ, מיטן אַלטן יידישן צער אויפן פנים, אין די אויגן... און
דער דיכטער זוכט אויפלעבונג און דערפרישונג אינם חסידישן
און פרומען פאָלקסטימלעכן פרימיטיוון...

פאַרוואָס זוכן מיר נישט הילף ביי פילון אין אלכסנדריה של
מצרים, — טרינקען מיר קיין וואַסער נישט פון מיימאַנידעס-
ברונען, פאַרוואָס ווענדן מיר זיך נישט צום דעסויער מענדעלזאָן?...
פאַרוואָס גייט מען נישט אין קאָר-שול אַרײַן, פאַרוואָס זינגט מען
נישט די לידער פון דער השפלה-צייט?

ווייל — און דאָס מוז מען איינמאַל פאַר אַלעמאַל מודה
זיין, דאָס מוז איינמאַל פאַר אַלעמאַל קלאָר און אָפּן געזאָגט
ווערן, ווייל מיר זענען נאָר בליטן, העכסטנס אַמאַל — פרוכט.

בליטן און פרוכט האָבן זייער צייט, זייער פּרילינג און
זייער זומער: גייט די צייט פאַרביי, פאַלט מען פון בוים...

דאָס קאַנסערוואַטיווע איז דער שטאַם, וואָס טרייבט צווייגן,
בלעטער און בליטן אַרויס, ער איז עס, וואָס גיט די פרוכט! ער
איז דערווייל דאָס באַשטענדיקע, — דאָס אייביקע.

אומפרוכטבאַר וויל מיר נישט בלייבן; אונטערהאַקן דעם
שטאַם איז זעלבסט-פאַרניכטונג...

און באווייזט זיך אַ יידיש-וואַלד און וואַקסן מיר —
די ביימער אין אים... קומט פון צייט צו צייט די האַק...
ווייל די געשיכטע דעם וואַלד באַנייען, מוז זי פון דער
וואַלד-שול פלאַצן איבערטראַגן, גרוימער זעצן, פרייער און צע-
וואַרפענער פלאַנצן...

אַבער — פון וואַלד-שול קומען די ביימער!
די וואַלד-שול איז די אַרטאָדאָקסיע, דאָרט וואַקסט מען
ענג, אָן געניגנדן זאָפּט פון דער ערד, נישט רייך אין לופט און
ליכט פון הייך. רייסט נישט פון צייט צו צייט אויס, צום איבער-
זעצן; פלאַנצט נישט גרוימיק איבער, ווערט אַלץ פאַרקריפּלט און
דערשטיקט, פאַרניכטעט די וואַלד-שול, איז עס זעלבסטמאָרד...

געדענקט די האַק!
גלייכע, אידעאלע ליניען עקזיסטירן אין בוך, אין דער מאַ-
טעמאַטיק; דאָס לעבן קען נאָר געבראַכענע.
"יאָ" אָדער "ניין", אומבאַדינגט און באַשטימט ענטפערט
מען אין קלייזל פון איבערטראַכטער און גאַרנישט אי-
בערלעבער!

דאָס לעבן פאַרלאַנגט אַן ענטפער, אָפהענטיק פון אַרט
און צייט, און אין אַרט און צייט פאַרשיידן און אָפט אַקעגנגע-
זעצט.

כל-זמן עס איז קיין יידישע פרייע קולטור נישט באַשאַפן...
כל-זמן באַפרייען זיך איז ענלעך צום אָפּטריניק ווערן;
וועט זיין פאַרבונדן מיט פרעמדע קולטורן, מיטן פרעמדן
בוך, מיט דער פרעמדער שול —

וועל'מיר אויף יעדן אַרט און אין יעדן מאָמענט שטרייטן
מיטן קאָנסערוואַטיוזם, ניט וועלגדיק פאַרשטאַרט און פאַרטריקנט
ווערן — און שטענדיק און איבעראַל אים דאַנקבאַר זיין פאַר
זיין איינגעשפאַרטקייט ביים אָפהיטן די יידישע ווערטן אינם
יידישן.

און מיר וועלן זאָגן און בעטן זיך:
— טרוקן איז אויבער נשמת, גיב אונז טוי פון דיין גלויבן...

— לעכצנדיק איז אנווער צונג, דערפריש זי מיט א טראָפּן
פון דיין געבענטשטן קידוש-בעכער!
— איינגעהילט אין מרה-שחורה זענען מיר, גיב אונז
א טראָפּן פון דיין שבת און יום-טוב-פרייד...

זאָן און קעגנזעץ — ביידע באַזונדער גענומען זענען נישט
לעבנס-פעאיק...

לעבן איז קאָפּ; לעבנספעאיק איז דער סינטעזע...
און זאָל ער געזונט און שטאַרק זיין, מוזן געזונט און
שטאַרק זיין, אי זאָן אי קעגנזאָן!

און וויל זיך דאָס קאָנסערוואַטיווע זאַמלען און בויען —
— יישר כח!

מיר ווילן שטאַרק זיין און קעמפן מיט שטאַרקע!

אַבער — די קאָנסערוואַטיווע פאַרטיי עקזיסטירט נאָך
נישט; זי זאָל ערשט באַשאַפן ווערן! פון עמבריאָן—אסיפות...
דערווייל שוויבלט און גריבלט ביי אונז מיט צעוואָרפענע,
פּראָווינציאַנעלע, קליינשטעטלדיקע, קאָנסערוואַטיווע קליינע "יידיש-
קייטלעך" פון "קלייזלעך" און "מנינים".

און יעדער "מנין" און יעדעס "קלייזל" האָט זיך אַרומגע-
קרייט, אַרומגעגרענעצט; זי איז דאָס אמת, עכטע יידישקייט!
וואָס אויסער דער גרעניץ, איז נישט "עכט", נישט "גלאַט פּשר"...
און יעדעס קלייזל, און יעדער מנין האָט זיך, האַלט אויף
און שפּייזט זיין גלי-ווערמל, זיין גדול-הדור, וואָס פירט דאָס קליי-
נע וועלטל מיטן כוח פון אַ מאָנאָפּאָל אויף פאַרטייטשן גאָטס וואָרט,
און קאָן זיין פאַרטרעטער אויף דער זינדיקער ערד.
איז אַלין אַזוי שפּלדיק קליין, אַזוי ווערמיק...

באַקומט איצט דער קאָנסערוואַטיווער ייד אַ גרויסן חלום...
באַקומט ער פּלוצלונג דעם פאַרלאַנג: אַלע קליינע וואַסער-
לעך זאָלן זיך צוזאַמענגיסן און ווערן אים. פון אַלע מניניםמלעך
און קלייזלעך זאָל ווערן איין גרויסע וועלט-פאַרטיי.
זאָגן מיר, די קעגנער פון קאָנסערוואַטיווען געדאַנק: מה... ב!

באוואונדערן מיר דעם קאנסערוואטיוון ייד, וואָס איז מיט-
אמאָל אויפגעוואַקסן, הויך געוואָרן.

ווייל די גרייס און די הייך פון מענטש און פארטיי ווערט
געמאַסטן מיט דער ווייטקייט פון זייער אונטערנעמען.

מיט דער לענג פון דער ליניע, וואָס פירט פון פארלאַנגען
ביז אויספירן...

ווייל חלומות זענען פאָרגעפילן פון גרויסע אידעען... און
גרויסע אידעען זוכן מיט מאַכט זייער פאָרקערפערונג אין פאָקטן..

איז נאָר די פראַגע:

איז די אָרגאַניזאַציע מעגלעך און ווען?

ווען וועט זיך, אויפן אָרט פון קליינע גליי-ווערמלעך, באַ-
ווייזן אַ ווירקלעכער גדול-הדור, אַ מיין ריש-גלותא, וואָס זאָל זיך
שטעלן אין איר שפיץ און פירן?

אַבער פאַר איין זאך מוז מען וואַרענען פאָראַויס:

זאָל די קאָנסערוואַטיווע פאַרטיי, ווי גרויס זי זאָל נישט ווערן,
קיינמאָל נישט פאַרגעסן, אַז זי איז נאָר אַ פאַרטיי אין יידישן
פאָלק.. אַז זי איז נאָר דער פרט, נישט דער כלל. דער זאָך, נישט
דער סינטעז. נאָר פאַרטיי און נישט כלל ישראל..

זאָל זי קעגן כלל ישראל נישט זינדיקן, נישט מעסטן זיך
און שטעלן זיך אויף זיין אָרט. זאָל זי נישט זאָגן: כולו שלי..
דער מענטש באַשטייט פון גלידער; דאָס פאָלק — פון
פאַרטייען. דאָס איז די פאַרטיילונג און ספּעציאַליזירונג פון דער
אַרבעט. ווי דעם מענטש, וואָס איין גליד פון זיינע גלידער וויל
זיך אים נישט אונטערוואַרפן, וויל זיין אייגענעם ווילן האַבן, ציל
ווערן, און אַלע אַנדערע באַהערשן; און ווי דעם פאָלק, ווען עס
טוט עס איינע פון זיינע פאַרטייען, דערשטיקנדיק די אַנדערע...
און ביי אונז איז עס אַזוי לייכט!

נאַציאָנאַלע פאַרמען זענען איבעראַל פאַרקערפערט אין
עקאָנאָמיש-פּאָליטישע אינסטיטוטן; אין לענדער און אין רעגיר-
רונגס-פאַרמען. דאָס פראַנצויזישע פאָלק, דאָס דייטשע פאָלק,
הערט מען, זעט מען, עס לאָזט זיך ממש אַנטאַפן, — גלויבט

מען דערין. פילן זיך אלע פארטייען אלס א טייל פון פאלק. האָט יעדע איינצלנע פארטיי אַ גרעניץ פאַר איר פאַרלאַנג: די נאַציאָן! קומט די נאַציאָן אין געפאַר. גיסן זיך אלע פארטייען צו-זאַמען קעגן דעם אויסערלעכן פיינד; די געפאַר איז אַריבער, — צעפאלן זיי צוריק, געראַטן אין שטרייט אַריין צווישן זיך, און עס ווערן נייע פראַנצויזישע אָדער דייטשע לעבנס-פאַרמען באַשאַפן... אונזער שכינה איז אין גלות; אונזער פאלק צעזיט און צעשפרייט. דאָס גאַנצקייט איז געשפאלטן, איבערגעריסן און צע-ברעקלט. "יידישקייט" איז דערווייל נאָר געדאַנק, נאָר אידעע, — טראַפּנוויז וייערט עס זיך אַריין אין דער געצנדינערשער וועלט און זיגט לאַנגזאַם, זייער לאַנגזאַם, און ענדערט פרעמדע פאַרקערפערונג-גען און אַליין ווערט ער נישט געזען, נישט געהערט, לאַזט ער זיך נישט אַנטאַפן, — און מענטשן זענען אַלץ נאָך געצנדינער, ווילן אַפילו זייערע געטער הערן, זען און אַנטאַפן... און גלויבן נאָר אין "געדאַנקען", וואָס זענען שוין פאַרקערפערט און טויט גע-וואָרן, פאַרלייקענען דעם שעפּערישן געדאַנק, ווען ער קעמפט פאַר זיין פאַרקערפערונג...

ווערט דער יידישער נאַציאָנאַלער געדאַנק פאַרלייקנט. גיט זיך דער אַסימילאַטאָר אונטער דעם פאלק, וואָס זיין נאַציאָנאַלע אידעע האָט געפונען איר פאַרקערפערונג... און דער פאלטישער ציוניסט זוכט אַ היים פאַר די, "וואָס ווילן נישט אָדער קענען זיך נישט אַסימילירן". — דאָס, וואָס ווערט נישט געזען און אָנגעטאַפט, לאַזט זיך שניידן...

ווי קען מען שטרייטן פאַר כלל ישראל?
און דאָס זעלבע טוט דער פראַלעטאַריער.
דער דייטשער, פראַנצויזישער פראַלעטאַריער פאַרלאַנגט דאָס, וואָס דייטשע, פראַנצויזישע אינדוסטריע קען און וויל אים נישט געבן. די גרעניץ איז די נאַציאָנאַלע מעגלעכקייט; אונזע-רער שפּרינגט גאַנץ אָפּט אין הפקר אַריין...

און אין דעם באַשטייט אונזער אַנצרכיע.

דער פּרט שטעלט זיך אויפן אָרט פון נישט געזעענעם,
נישט אָנגעטאַפּטן כלל... דאָס גליד אין אָרגאַניזם וויל אים באַ-
הערשן און ציל ווערן!

און וויל מען דעם כלל ישראל פאַרקערפערן אין יידישע
קאָנגרעסן, וואָס זאָלן אַרויספירן דעם סינטעז פון אַלע יידישע
ליידן, האָפּנונגען, אידעען און אינטערעסן, שטעלט זיך דער חכם
פון קלויז און פּרעגט:

— נאָך וואָס? צו וואָס? וואָס פאַר אַ אינטערעסן וועלן
באַשטריטן ווערן?

איי, אינטערעסן זענען פאַרהאַן גרויסע, די קעפּ אָבער זע-
נען פאַר זיי צו קליין; די הערצער צו ענג..

זאָלן אָבער אונזערע פאַרטייען וואַקסן, ווערן יידישע
וועלט-פאַטייען, וועט זיך אויך זייער סינטעז געפינען און פאַר-
קערפערן, וועל'מיר האָפּן אַלגעמיינע יידישע קאָנגרעסן.—
און דעמאָלט —

וועט זיך יעדער פּרט אונטערוואַרפן דעם כלל. —

פ ר ט ו כ ל ל .

די באציאונג צווישן פרט וכלל, צווישן דעם איינצלנעם און דער נאציאָן, איז ביי אונז אַ גאַנץ אַנדערע, אַ גאַנץ פאַר-קערטע, ווי ביי אַנדערע פעלקער.

דאָס איז אויך איינע פון די פאַרמען, אין וועלכע עס גיסט זיך אויס אונזער נאציאָנאַלע טראַגעדיע.

די טראַגעדיע פון אַ נאציאָן, וואָס האָט אירע אידעאַלן נאָך נישט אויסגעלעבט און קען פון סצענע נישט אַראָפּ, און האָט נישט די פיזישע קראַפט די אידעאַלן אין לעבן אויסצופירן, און מוז זיצן מיט פאַרלייגטע הענט ביים ים, און וואַרטן אויף זונען-שיין...

די טראַגעדיע פון אַ פּאָלק מיט אַ מאַקסימום פון מענטש-לעכע אידעאַלן, ביי דעם מינימום פון מאַכט, זיי צו פאַרקער-פערן! וואָס מוז וואַרטן אויף פרעמדע הענט און לעבט "דערווייל" (איר קענט דאָס שפּאַר שטיק אייביקייט!) צווישן הערש-און אייפּערויכטיקע מערהייטן פון אַנדערע פעלקער...

איז אונזער כלל, וואָס אידעאַלן אָנבאַלאַנגט, דער העכ-סטער. זענען אָבער די אידעאַלן — נביאישע חלומות, נאָקעטע נשמות, אָן פלייש, ביינער און בלוט. איז דער זאַמען פון די אידעען אין דער ערד נישט געפלאַנצט, אַלץ נאָך דער שפּיל פון די לייכטסטע ווינטלעך אונטערן הימל.

און דער פרט?

דער פרט, דער איינצלנער ייד, מוז, נישט טעאָרעטיש, נאָר פּראַקטיש און פּראַקטיש לעבן! ווירקן, אום דאָס לעבן צו דער-האַלטן אין דער פרעמדער, און ווער ווייסט ווי לאַנג נאָך אין פרעמדער סביבה! בויט ער אין באַשטענדיקן גלות מצרים פתום זרעמסס פאַר פרעה, קלייבט אַליין דאָס שטרוי און זיפצט: אולי ירחם...

לעבט מען אין קנעכטשאפט.
 מאכט די קנעכטשאפט נידעריק... רייסט זיך אין פלייש.
 אין בלוט און אין דער נשמה אריין..
 אזוי די, וואָס מיטן זיך מיט די פלים אויבן, אזוי די, וואָס
 טוען עס אונטן...
 ביי אונז איז דער פרט נידעריקער פארן כלל. אומענדלעך
 נידעריקער. ביי אנדערע—פארקערט!
 איבעראל איז דער פרט העכער, בעסער, מאָראַלישער
 פארן כלל...

דאָס איינצל-לעבן פאלט אונטער דער געזעלשאפטלעכער
 מיינונג, דער אויפזיכט פון פאָליציי און געריכט; נאָרמירט זיך
 לויט אלגעמיינע נאציאָנאלע, קלאסישע אָדער באַרופס-נאָרמען
 פון מאָראַל... פעלקער אָבער און שטאַמען באַוועגן זיך פריי!
 האָבן איבער זיך קיין אויפזיכט פון קיין אויבערהאַר! דייטש-
 לאַנד האָט מורא פאַר גאַט. אָבער גאַט ווערט צוגעשניצט לויט
 די דייטשע אינטערעסן. ער ווערט פאַרהיימישט, וואוינט רואיק
 און שטיל אין דער נאציאָנאַלער קירכע...
 פעלקער אין דער יוגנט זענען נאָך ראַמאַנטיש! ריידן וועגן
 מענטשלעכקייט און מענטשלעכער גערעכטיקייט, פון מענטשלע-
 כער קולטור! עלטער און פראַקטישער געוואָרן. דער ער
 שטער, וואָס האָט דעם דורכזיכטיקן שלייער, וואָס האָט נאָך
 פאַר גאַנץ קורצזיכטיקע אויגן פאַרשטעלט דאָס אמתע פנים —
 אַראָפגעריסן, איז געווען — ביסמאַרק. דער זשעני פון ניינצנטן
 יאָרהונדערט.

ער האָט זיין רעכטע אויפן אייזן געלייגט און געזאָגט:
 דאָס איז מיינ רעכט!

פעלקער-רעכט איז — זייער פיזישע מאַכט, די פויסט. דער
 קריג ווערט פאַראיידלט, דער רויב ווערט פאַטריאַטיש... און
 צווישן איין איידעלן און פאַטריאַטישן אַקט און צווייטן, באַקומט
 דאָס פובליקום ליכט, און הינטער די קויליסן ווערט געפירט
 שווינדל — געטריבן פאָליטיק!

ווי אומענדלעך אומשולדיק זעט קעגן דעם אויס דער איינצל-
נער „בירגער“, ווי ריין און מאַראַליש זיין פּריוואַט-לעבן!
שליסט אויס די פאַרברעכערישע נאַטור — דאָס אומגליק,
וואָס בויגט זיך און ברעכט זיך אונטער דער לאַסט פון אַפּאַר-
ברעכערישער ירושה...

שליסט אויס דעם צו געהויבענעם, דעם נאָך אַלץ איבער
געזעלשאַפט און נאָרמע געשטעלטן מאַגנאַט, וואָס האָט זיך אי-
בערגעלעבט און וויל מיט גוואַלד איבערלעבן זיין פיזישן און
מאָראַלישן אונטערגאַנג...

שליסט נאָך אויס דעם, וואָס די געזעלשאַפט אַליין האָט
צוליב אירע פאַרשטאַרטע נאָרמען, ערנידעריקט, אַראָפּגעלאָזט,
געשליידערט אונטער זיך, אין אַפּגרונט אַריין פון פינסטערקייט
און פאַרברעכן, —

שליסט דאָס אַלץ אויס, וועט איר באַקומען דעם דורכ-
שניטלעך-מאָראַלישן בירגער! וואָס זיין ערע איז — זיין וואָרט
צו האַלטן, ערלעכע מאַס און וואָג! זיין אידעאַל — אַן ערלעך,
און שטיל לעבן...

פאַרברעכעריש וועט ער ווערן, די אינסטינקטן פון שווינדל
און בלוט-גיר וועלן זיך אין אים וועקן ערשט דאַן, ווען איר
וועט אים קינסטלעך הייבן איבער, אָדער אָן באַרמערציקייט
שליידערן אַרונטער אונטער דער געזעלשאַפט און אירע נאָר-
מען, אָדער ווען איר וועט אים פון דער געזעלשאַפט דערוויי-
טערן און שיקן אַלס קולטור-טרעגער צו פרעמדע, אַלץ איינס
געלע צי שוואַרצע ראַסן, אָדער —

ווען איר וועט אים מאַכן פאַר שליה-צבור, שיקן אונ-
טער האַנדלען מיט אַנדערע — פעלקער!
אַזויסט — אַשטילע שאַפּ, מיט זיין פוסט שטיל לעבן, מיט
זיין ליבשאַפט, זיין היים, זיין ביסל וויסן און ביסל קונסט.
דינט ער געטריי זיין פּאָלק, זיין נאַציאָן!
ווי זעט עס אויס ביי אונז?
דאָס טרויעריקע בילד — שפּעטער.

עשו שפילט...

„וואָס מיר זענען, זענען מיר, אָבער“...
אָבער צו וואָס זענען מיר געגליכן?
„געגליכן צו שטערן, געגליכן צו זאמד“...
מיר, זאָגט מען, לייכטן דער וועלט ווי שטערן און זענען
אזוי צעשפרייט און צעזיט ווי שטערן; איין שטערן טרעפט דעם
אנדערן נישט; יחידים לייכטן... ווי גרויס עס זאָל נישט זיין
די צאָל...

און מיר זענען אויך ווי זאמד, ווי זאמד ביים ברעג פון
ים; טרוקן, צונויפגעדריקט, אומפרוכטבאר און — געטרעטן...
מיר זענען אויך גלייך צו איילבערטן! וויל מען בוימל
מוז מען זיי פּרעסן; וואָס מער געפרעסט, מער בוימל...

און נאָך אַן אלטע גמרא: בני ישראל במשלו לרגלים...
מיר זענען אויך געגליכן צו פיש, „וואָס זייער פאַרזאמלונג, איז
זייער שחיטה!“ נישט אומזיסט ציטערן אומעטום די איינגעזעסע-
נע „יאהודים“, צו וועלכע מען האָט זיך צוגעוויינט, פאַר אַנייעם
שטראָם פון ברידער-איינוואַנדערער. זיי ווייסן: דער גויישער
מאָן קען זיל נישט פאַררייען...

„פן ירבה“ — די אייביקע שרעק פון אלע פרעהס, פון
יעדן מצרים...

נישט אומזיסט זע'מיר אויך געגליכן צום זאָל פון דער
ערד. מיר גיבן איר דעם געשמאַק... אָן אונז זענען די פון ערד
געקנעטענע פעלקער נישט צו נעמען אין מויל אַרײַן; אָבער פאַר-
זאָלצן וויל קיינער נישט ווערן...

מיר זענען נישט אומזיסט אויך זויער-טייב...

ליגן זיך די פעלקער רואיק, יעדעס אין זיין מולטער, און

מיר ווערן צו ביסלעך צוגעגעבן, עס זאל יערן, עס זאל וואקסן.
ווייל מען נישט צו-פיל; זאל דאָס טייג נישט פון מולטער אַרויס!
און געגליכן, מאַדערן גערעדט, זענען מיר אויך און אפשר
מער פאַר אַלץ — צו נאַקעטע נשמות: הוילע געדאַנקען, לופ-
טיקע אידעען, לויטער גייסט — אידעאַלן!

והידים, און די הענט וואָס אַרבעטן, וואָס פאַרקער-
פערן די געדאַנקען, פאַרפליישן די אידעען, וואָס פאַרווירק-
לעכן די אידעאַלן — ידי עשו! אונו לאָזט מען צום וואַרשטאַט
נישט צו!

דרייען מיר זיך שטענדיק אַרום צווישן פרעמדע קול-
טורן — דרייען מיר זיך אַרום, פרעמדע, פאַרגעסענע, נאַקעט
און בלויע, און בעטלען — קולטור!

מצרים האָט אַ קורצן זכרון. יוסף ווערט פאַרגעסן און די
שפייכלער, וואָס ער האָט אָנגעפילט אויף הונגער-יאָרן, ווערן פאַר
אונז פאַרמאַכט. און אויך פתום ורעמסס — מצרים-ליים און אונ-
זער שווייס און בלוט איז — עגיפטישע קולטור!

האַבן מיר קיינמאַל קיין אייגנטום... קויפט מען ביי אבימלכט
קנעכט וואָסער פון די ברונען, וואָס איצחק האָט געגראָבן, און
קויף איך צוריק אָפּ ביים גראַמילאַ מיין אייגן העמד צום לייב,
בין איך געגליכן צום בלוט-איגל, צו דער פיאַווקע, וואָס לעבט
אויפן פרעמדן חשבון, זויגט פרעמד בלוט...

און ווערט דער "פן ירבה" גרעסער, ווערן מיר אין מויל
פון בעסטן זון פוילנס: שצורעס... ווערן מיר אויך געגליכן צו
ווערם... ווייל ער בעסער אַנדערע פעלקער — חיות רעות זאָלן
זיין פאַלק צערייסן, איידער מיר, די ווערם...
און אַמאַל דאַכט זיך:

נאָט, דער באַשעפער פון דער וועלט, האָט זיך אַמאַל אומ-
געקוקט און דערווען: קיין מענטש נישטאָ דאָ, נאָר פעלקער, און
פאַרהאַלצט ווערן די פעלקער און גראָבן זיך איין אין דער
ערד און שאַנצן זיך אַרום, און ווערן פאַרגליווערט און פאַר-
שטיינערט, און עס קאָן נישט געבוירן ווערן דער מענטש, דער
פרייער מענטש, וואָס דאַרף פאַרפולן די ערד, זי באַהערשן און

באצווינגען און מענטשלעך בויען... האָט ער, אין זיין גערעכטן
 צאָרן, דעם האַרטסטן בוים, דעם צעדער פון לבנון אויסגעריסן, גע-
 שפּאַלטן, פון אים קלינעס געמאַכט, און אין יעדן פאַרהאַלטן
 פּאַלק, אין יעדן פאַרגליווערטן קלאַץ אַ קלין אַריינגעזעצט...
 מיר זענען די קלינעס אין די פרעמדע קלעצער. אַ בענקע-
 ניש, אַ האַרץ-רייסעניש צום לבנון-צוריק, און די זייטן פון פרעמדן
 קלאַץ דריקן: אַרויס! אַרויס! און דער האַמער פון דער הויך
 קלאַפט: אַראָפּ! אַריין! וואָס טיפּער! און שפּאַלט!
 סאַלאַן-מעסיק, מאַדערן:

מיר זענען געגליכן צו קלאַווישן...

האַט זיך דער באַשעפּער זיין פּיאַנאָ געהאַט — זיין פּאַלק
 ישראל, וואָס האָט פון זיין האַנט באַרירט, זיין לויב געשפּילט!
 געפּעלשט האָט אַיינמאַל די פּיאַנאָ...

אל קנא — האָט ער מיטן דונער די פּיאַנאָ צעשמעטערט:
 דער קאַסטן — צעשפּרונגען, די קלאַווישן צעשפּרייט און צעזייט...
 ליגן זיי איבעראַל אין גלות-שטויב, אין גלות-מיסט, פאַר-
 שטומטע, פאַרגליווערטע, אָן אַ קלאַנג...

און דאָך — ווערט אַ קלאַוויש געדריקט פון אַ פרעמדער
 האַנט, וועקט ער זיך און גיט זיין טאָן, זיין איכה- און קינות-טאָן,
 זיין אויסרוף פון בענקשאַפט און שמערץ...

און אַ וואַונדער: ווי פון פּישוף געוועקט, כאַפּן זיך אַלע
 צעשפּרייטע און צעזייטע קלאַווישן אויף און צייטערן און לאַזן
 זייערע איכה- און קינות-טענער אַרויס און עס הערט זיך דער
 קלאַנג איבער גאַנץ מצרים...

נישט געגלעט ווערט דער קלאַוויש, נאָר געדריקט...
 והידים — די הענט, וואָס רירן זיך צו — ידי עשו...
 עשו שפּילט!

גם זו לטובה.

איך גיי פרי שלאָפן, — איך אנטלויף פון די אָוונט-גאַסן,
וואָס זענען פול מיט פאַרפום און שווייס, — און שטיי פרי אויף,
און לויף אין גאַרטן אַריין פרי, דעם פריילינג צו געניסן, דעם
יום-טוב, דעם יום-טוב פאַר אַלע —

טרינקען לייט מינעראַל-וואַסער...

אַן אָפגעלעגענע אַלעע. די ביימער — צעגרינט און צע-
בליט, און פריש באַגאַסן. ווי די פריש-געצוואַגענע פלה-מיידלעך
וואָלט מענדעלע געזאָגט. שרעקיקע טרערן-טראַפן הענגען און
ציטערן אויף די לאַנגע בלעטער-ברעמען... אַ ווינטל וועקט זיך
פליט דורך, גיט, אינם דורכפליען, אַ גלעט... אין געוויסע יאָרן —
דער איינציק... נאַטירלעכער.

אויף פלאַט-פוט-בלעכלעך, דאָך שפאַצירט זיך לייכט. דער
יום-טוב טראָגט, דער ווירקלעך גרינער יום-טוב. די פיס פאַרגעסן
זיך און ווילן אונטערטאַנצן.

שטיל. אויך אין דער הויך. אין מיט שטאַט, נעסט צווישן
בלעטער. אויף צווייגן קיין פויגל נישט. דאָס האַרץ זינגט. עס
פאַרגעסט אויך, וויפל דער זייגער איז, און צעזינגט זיך...
פאַרבלאַנדזעט אין דער אַלעע אַריין אַ וואַסער-טרינקער...
אַ באַקאַנטער.

אַ געל פנים — אַ שלעכטער מאַגן... אין דער האַנט אַ גלאָז,
אין גלאָז אַ רערל; ביטער-וואַסער טרינקט ער.

ער דערזעט מיך און כאַפט מיך אָן ביים אַקסל, דערנאָך
ביים לאַץ, און צעלאַכט זיך. די קליינע אייגעלעך פינטלען, דאָס
געל פנימל שיינט, דאָס בייכל ציטערט, דאָס רערל אין גלעזל
קלינגט, און די אָפגעבלאַקירטע ליפן:

— כּי-כּי-כּי! און כּי-כּי-כּי!

די צייטונגס-סקאנדאלן מיינט ער.
— עפעס — זאָגט ער — איז צו שאַנדע געוואָרן אין אייער
דעניש קיניגרייך. צעשרויפט זיך די זיבעטע מאַכט. די מאַשין
שרייט! קנאַקט!

און ער רעכנט מיר אויס דעם על-חטא פון דער ליטעראַ-
רישער צייטונגס-וועלט:

— צוויי שוועסטער — צוויי לאַדזער צייטונגען... כּי-כּי-כּי!
צוויי מאַרק-ידענעס ביי פייער טעפּ! שרייען זיך איינער דער
אַנדערער דעם אמת אין אויער אַרײַן, קהל זאָל הערן... און לאַדו
קייכט!

— לאַדו! וויל איך מבטל זײַן.
און דאָ איז בעסער? די היגע דערצייער פון פּאָלק—פּײַנער?
מיט אַ בעסער באַנעמען?
און ער זאָגט מיר נאָך די סטאַטיסטיק פון „הומן“ וועגן
אַ צייטונגס-אַרטיקל.

אַרעליגייעזער פּילאָזאָף און— 88 מאָל גנב, נישט, חלילה,
זילבערנע לעפל... געדאַנקען; שטיקער גאַנצע פון צייטונגען און
ביכער געשלעפט... 60 מאָל „עם-האַרץ“... שתי פעמים ח"י...
ער פאַרפלייצט מיך מיט ציפּערן...
וויל איך אים איבערהאַקן:

— פאַרהאַן דאָך.
ער ווייסט! און לאַזט מיך צום וואָרט נישט קומען.
— פאַרהאַן ערנסטע און ערלעכע... אַ גאַנץ קלייזל אַזוינס...
כּי-כּי-כּי!

— זיצט דאָס קלייזל— כּי-כּי-כּי! און גענעצט! און דער
עולם אַרום קלייזל— גענעצט... מיילער אָפּענע, ווי ביי געפאַנגענע
שלייען... רוקט זיך דער עולם ביסלעכווייז אָפּ עס ווילט זיך
נישט גענעצן... די באַקן קאַנען אַרויס פון די געלענקען...
וויל דאָס קלייזל דעם עולם פאַרהאַלטן. קלערט מען: ווי מאַכט
מען זיך אינטערעסאַנט? מיט אינטערעסאַנטע אידעען? וואו געמט
מען זיי? אַטרוקן יאָר, אַ שלעכט גערעטעניש... כאַטש לאַכנדיק
מאַכן... אָבער ווי אַזוי? קלערט מען ווייט? קלערט מען: ווע-

מען גיט מען היינט א שנעל אין נאָז? ווער לויפט, מען זאָל אים
אונטערשטעלן א פוס-און—אין בלאַטע אריין?! און מען קוקט זיך
אום, אפשר דרעמלט ווער, וועט מען אים מאַכן אַ פאַנמע! ווער
האַט זיך פון חברה אָפגעווענדט, אפשר קאָן מען אים עפעס אַנ-
הענגען אויף די אַקסל?

און געפינט מען נישט, ווערט מען ביז, ווערט מען גא-
ליק, קריצט דאָס קלייזל מיט די ציין. קלערט מען ווייטער, שוין
מיט די ציין קריצנדיק: וועמען געבן אַ שטאָך, אין אַ ריפּ? אָדער
אַ ביס? וועמען אָפרייסן כאַטש אַ שטיק פּאַלע? אויף וועמען כאַטש
אַ ביל טאָן? מאַכן: וואַר, וואַר! זאָל מען מיינען...
איך וויל נאָכקלערן וועמען ער מיינט; ער לאָזט נישט

קלערן: —

— כײַ-כײַ כײַ אַ פּראָצעס וועט זיין, אַן אינטערעסאַנטער
פּראָצעס! דער רעליגיעזער פּילאָזאָף האָט באַלידיקט דעם טע-
אַטער-קריטיקער... דער מוז זיך פאַרטיידיקן... זיין ערע באַשיצן:
מיט ווערטער — אומגעלעך. דער רעליגיעזער פּילאָזאָף האָט
אַלע גיין מאַס רייד און אַ גרויס טייל פון דער צענטער... און
אין די אויערן — וואַטע, רעליגיעז-פּילאָזאָפּישע, פעסטע: וואַס
געמט אים אָן, אַז יענער רעדט? נישט ער, נישט זיין עולם הערט.
מוז ער קלאַנגן אין געריכט. וועט זיין אַ סצענע. אַ באַליע וועט
מען אויפשטעלן אין זאל, אַ גרויסע. און זיי ביידע וועלן צוטראַעטן,
און איינער וועט וואַשן בריש גליה דעם צווייטנס שמוציקע וועש...
כײַ-כײַ כײַ! כײַ-כײַ כײַ!

דאָס געלעכטער האַקט זיך דאָך אָפּ. איבערן געלן פנים
ציט זיך אַן אומזיכערער שאַטן.

— און אפשר וועט נישט זיין אינטערעסאַנט... ער וועט
זיין אַ קלוגער. נישט איינגעבן וועגן אַ שקר-בלבול, יענער זאָל
נישט פרווון אויסווייזן, אַז ער האָט געזאָגט אמת... נאָר גלאַט:
טו מעניא רובאָל! און זיין באַלידיקט! יאָ אמת, נישט אמת, דו
האַלט סימול! און האַסטו נישט געהאַלטן, גיי מעלק די קאָוע...
צו מיין גליק, האָט זיך מיין מינעראַל-וואַסער-טרינקער
דערמאַנט, אַז עס איז צייט צום צווייטן גלאַז ביטער-וואַסער.

ברוך שפטרני!
אָפּגייענדיק, דרייט ער זיך דאָך נאָך איינמאַל איבער און
שרייט מיר צו:
איר פאַרלירט דעם כבוד און אייער וואָרט דעם קרעדיט!
אָדיע!

איך טראָג מיך אָפּ אין אַנאָך שטילער ווינקעלע, אין אַנאָך
ראַמאַנטישערן: פּונווייטן וויגט זיך אַ שטיק וואַסער-גלאַז... ווייסע
שוואַנען-פלעקן ציטערן... אין דער הויך—אַ שטיק הימל. צעריסענע
וואַלקנדילעך, ווי שטיקער וואַטע.

און איך זען מיך אויף אַ באַנק און טראַכט:
— גם זו לטובה!

זאָל מען פאַרשפּילן דעם כבוד, פאַרלירן דעם קרעדיט!
ביידע זענען שעדלעך!

שרייבער האָט מען ביז אַהער באַהאַנדלט, ווי מען פּלעגט
באַהאַנדלען פּרויען — נישט מענטש לעך.
העכסט ראַמאַנטיש: אָדער שדים, אָדער מלאכים! נישט—
מענטשן!

ראַמאַנטיש:

מיט קיין מענטשלעכער מאַס נישט געמאַסטן. נישט גע-
פּרובט פאַרשטיין; געלייקנט אָדער געגלויבט!
מען האָט צו פּרויען און שרייבער קיין מענטשלעכע באַ-
ציאונג נישט געהאַט. אויף יענער זייט פון גוטס און שלעכטס
געשטעלט. ווי דעם אַקטיאָר, ווי דעם טענאָר... קיין ערנסטע
באַציאונג; אָבער פון צייט צו צייט געפאלן איבערן האַלז! אָן
לעבנס-באַציאונג, געפייפן אָדער בראַוואָ!

אין דאָס געדרוקטע וואָרט האָט מען פאַרהייליקט. פאַר-
געסן, אַז עס איז שוין נישט דאָס געשריבענע, פון סופּר נאָך
טבילות געשריבן! אַז עס איז פון סטערעאָטיפּ אַראָפּ, סחורה
געדרוקטע!

פאַרהאַן אין מאַרק דאָס געזאָגטע וואָרט, האָט מען אויפ-
געהערט אים צו גלויבן, קליגער געוואָרן; פאַרהאַן לינגער, און

מען לייגט צוליב כבוד, צוליב ברויט, צוליב אנדערע אינטערעסן.
האָט מען זיך פון געזאָגטן וואָרט באַפרייט. קעגן געזאָגטן וואָרט
קריטיש געוואָרן. עס העלפט קיין שבועה נישט, קיין ערן-וואָרט!
דאָס זעלבע מוז געשען מיטן געדרוקטן וואָרט. עס איז
סחורה, און סחורה קאָן זיין גוט צו און קאָן זיין שלעכטע...
שרייבן איז די קונסט שיין צו מאַכן, און שיין קאָן געמאַכט
ווערן די עבירה, ווי די מצוה... שרייבן איז די קונסט, זיך אין
פרעמדן האַרצן אַריינצושלייכן, אָבער אַזוי מיט אַ שלעכטן, ווי
מיט אַ גוטן מיינ... שיין איז די פאַרם, די זאָך אַליין קאָן זיין
נישט-וואָרט און זינדיק, ווי ריין און וואָרט...
זאָל פּלאַצן דער קרעדיט פון געדרוקטן וואָרט מיטן כבוד
פון שרייבער און—זאָל מען אונז באַהאַנדלען מענטשן לעך!...
גם זו לטובת!
וואָס מער—סקאַנדאַלן

פּוּר יוֹם.

האַבן מיר אַלערליי ימים-טובים.
גוטע יאָרן—ווייניק; גוטע טעג—נאָך פאַרהאַן!
האַבן מיר פאַרשיידענע גוטע טעג:
האַבן מיר פסח—זכר ליציאת מצרים!
דער יום-טוב פון באַפֿרייִאונג!
קנעכט האַבן פאַרשטריקט!
קנעכט האַבן זיך אויפֿגעהויבן, פאַרלאָזט דעם פֿלייש-טאַפּ
מיט דער בייטש צוזאַמען און געלאָזט זיך אין סטעפּ, אין מדבר
אַריין; פֿריי ווערן, אַ פּאַלק ווערן, אַ לאַנד בויען!
האַבן מיר שבועות—זמן מתן תורתנו!
שטאַלצירן מיר דאָך נאָך היינט מיט איר; ווערט זי דאָך
נאָך היינט פון שוואַרצן געוויסן אייראָפּעס באַזידלט און באַשמוצט!
נישט אומזיסט האָט דאָס מאַראַלישע פאַרזעעניש דעם ערלעכן
שפיגל פֿיינט!
לעבן מיר דאָך אין אַ צייט פון קריג, פֿרווט, גיט די באַל-
קאַנישע פעלקער, ביי גאַנץ אייראָפּע, וואָס מישט זיך אין קריג
אַריין, דאָס געזעץ פון קריג:
„באַלעגערסטו אַ שטאָט, די ביימער אַרום האַק נישט אויס;
זיי זענען דאָך קיין מענטשן, זיי זאָלן קאַנען אַנטלויפֿן פאַר דיר!“
— — — — —
דאָס געזעץ ווערט געגעבן אין מדבר, אין דער צייט פון
וויסען — ויחננו, אויפֿן וועג פון קנעכטשאַפֿט צו פֿרייהייט, פון
גושן צו פּאַלעסטינע...
נאָך דאָס לאַנד נישט באַקומען, און אַ סאָציאַל-שטאַט אין
געדאַנק שוין געבויט...
נאָך אין סטעפּ, נאָך אין ביידלעך געוואוינט, און די מענטש-

לעכסטע אידעאלן געשאפן, געווייגערט זיך נאָר צווישן „אפס, פֿי
לא יהיה בך אביון" און „כי לא יחדל אביון מקרב הארץ"!
פֿייערן מיר די ביידלעך...

איז אונז ליב אונזער אָרעמע, פֿאַרוואָרפענע סוכה; נעמען
מיר אין איר אויף אונזער אושפֿיזין, די ליבע געסט פֿון דער ווייטער,
ליבסטער פֿאַרגאַנגענהייט!

קומט נאָר אַ שפּעטערער און דעריבער שוין אַ האַל-
בער יום-טובּ...

חבוכה!

דאָס פֿאַלק געפֿאַלן, פֿאַרלאָשן, צו אַש געוואָרן!
נאָר אינם הויפֿן אַש איז אַ פֿונק געבליבן; איז ער, ביי
דער טפּער נאַציאָנאַלער באַליידיקונג, אויפגעפֿאַכט געוואָרן, האָט
ער אויפגעפֿלאַמט, איז „בית יעקב" געוואָרן פֿייער און זַן —
שטרוי! און — —

— אַ קליינע אָרעמע אילומינאַציע פֿאַרן אַלטן, גרויסן,
וואונדערלעכן זיג!

קומט אָבער נאָך צו —

פורים!

דער יום-טובּ פֿון — „זאָגן" און „נישט זאָגן"!

אַניט וואָלט דער נס נישט געשען:

דער גורל איז אָפּהענגיק פֿון אַחשוּרוש... און — —

וואָלט מרדכי נישט אויסגעזאָגט, וואָלט ער אַחשוּרושעס

קלייד נישט געטראָגן, אויף זיין פּערד נישט געריטן!

וואָלט אסתר יאָ אויסגעזאָגט, וואָלט אסתר זיך און

איר שטאַם נישט פֿאַרלייקנט, וואָלט זי קיינמאַל קיין קרוין אויף

איר קאָפּ נישט געהאַט, וואָלטן אַחשוּרוש און המן אין איר גע-

צעלט קיין וויין נישט געטרונקען...

און דאָס טרויעריקסטע איז: אַלע ימים טובים, זאָגט מען.

וועלן בטל ווערן, נאָר איין פֿורים וועט בלייבן!

דער יום-טובּ פֿון „אויסזאָגן" און „פֿאַרשווייגן"!

און צום זכרון:

דער יום-טוב פון מאסקן און פורים שפילער...
איז עס אין בלוט אריין!
אויף „אויסזאגן“ שטייט זייער פיל! דורך אויסזאגן פאלט
זייער פיל: פארט אייך א ביסל איבער אין תפוצות ישראל...
און דאָס „נישט אויסזאגן“, דאָס פאַרלייקענען?
פאַרהאַן אין אַ גרויסער יידישער שטאָט אַ שולע, אַ יידישע
שולע פאַר מיידלעך, פאַר יידישע, דאָס מערסט חסידישע מייד-
לעך, די מאַמעס טראָגן נאָך שייטלעך, די טאַטעס—שטריימלעך
מיט אַטלעסענע קאַפּאַטעס... קיין איינציק קריסטלעך מיידל. קומט
אין דער שולע אַריין אַ יידישער לערער און פּרעגט:
— ווער קען יידיש?... ווער קען אלף-בית? !
אַלע שווייגן!
„אין אסתר מגדת“!
דאָס פאַרלייקענען איז אין בלוט אַריין!

צירוף ז.ם.

בריוו און מאמרים ווי האַלץ ... פון פאַרשיידענע דאַטן, פון
באַנץ תפוצות ישראל, נאָר די פּאַקטן צעשיטן זיך ווי זאַמדי
קלעפּן זיך נישט און האַלטן זיך נישט צוזאַמען, און עס טריקנט
מיר דער מוח קלערנדיק: אויף וואָס פאַר אַ פּאַדים בינד איך
אויף די פּערל? איך זיך און קלער, און די ברעמען פאַלן מיר
שווער איבער די מידע אויגן, איך שלאָף איין, און עס קומט
אויף מיר אַ חלום, וואָס לאַכט אויס אָרט און צייט און בינדט
צוזאַמען נאָנט און ווייט, און ווייטערס ... און עפעס טראַגט מיך
אין חלום אויף און אָפּ איבער טאַל און בערג, איבער טעג,
וואָכן און חדשים ...

אַט בין איך אין באַזעל אויף אַ קאָנגרעס, צוזאַמענגעפאַרן
זיך אַ סנהדרין מאַרבע פּנות העולם, נאָר דאָס יידעלע פון יענעם
זייט סמבטיון פעלט, און עס איז אַ שקלאַ וטריאַ: וואָס איז
אַזוינס ציוניזם? און מען שפּאַרט און אַמפּערט זיך, און מען
רעדט אין אַלערליי לשונות, מיט אַלערליי מינים פון העויות און
תנועות, ביז מען מאַכט יד-אחת און מען ענטפּערט: „ציוניזם
איז די אידעע, צו שאַפן פאַרן יידישן פּאָלק אַן עפּנטלעך-רעכט-
לעך-געזויכערטע היים אין פּאַלעסטינע“ ... און איך פרעג מיך:
וועט עמיץ זיין דאַגעגן? און איך ענטפּער מיר: אַ מאַסע,
ערשטנס, די אַלע, וואָס קענען קיין נייע אידעען נישט ליידן,
וואָס קענען שוין קיין נייע אידעען נישט פאַרטראַגן. אַפילו
נישט קיין אַלטע אידעען נאָר מיט אַ ניי פנים ... אויך די, וואָס
וועלן נישט לאָזן „כאַפּן פיש פאַר דער נעץ“ און — פאַר דער
צייט, בפרט — אָן אַ רמו אין זוהר, אָן אַ גמטריאַ אין רוזאַל
המלאך און מיט אַ קאָנקורענץ פאַר די הייליקע און גוטע ידן,
וואָס האָבן זיך שוין לאַנג אונטערגענומען דעם פּאַדריאַד אַראָפּ-

צוברענגען משיחן און צו באַפרייען די פנסת ישראל פון לאַנג
„והוא רחום“...

מאַנכע וועלן פאַרציטערט ווערן. דאָס זענען די, וואָס דאָס
וואָרט: „דאָס יידישע פּאָלק“, וואָרפט זיי אין זיבעטן שווייס אַריין!
פון ווייטנס וועלן זיך אפשר האַלטן אויך די, וואָס ווילן
נישט אויפהענגען אַלע יידישע געשעפטן ווי אַן אַפרייס-קאַלענ-
דאַר אויף אַ נאָגל אָן דער וואַנט!

— וויפּל דאַרף קאַסטן אַ טשאַרטער? — הער איך פּרעגט
דערווייל אַ סוּחרישע נשמה.

— 25 מיליאָנען רובל! — ענטפּערט אַ ציוניסטישער בן-בית

— אוה! — דערשרעקט זיך יענער.

— נישט פאַרהאַן קיין אַרים פּאָלק! — ענטפּערט דער בן-

בית — — —

מהיכי תיתא, טראַכט איך. נישט קוקנדיק אויף די העכסטע
אידעאלן, וואָס אַ זינדיקער בשר-ודם קען האָבן, האָט דאָס יידישע
פּאָלק דאָס זעלבע רעכט, צו וועלן, וואָס אַלע ווילן און האָבן.
און כל זמן אַלע פעלקער האָבן זייער אייגנס, אָפּגעזונדערטע, אָפּ-
געגרעניצטע לענדער, מעג די פנסת ישראל אויך גליסטן צו
אַ פאַרויכערטער, עפנטלעך-רעכטלעך פאַרויכערטער היים... מיינע
40 קאַפּ. אויף אַ שקל און עטלעכע רובל אויף אַן אַקציע וועל
איך נישט קאַרנן... און איך חזר מיר איבער: אַן עפנטלעך-רעכט-
לעך פאַרויכערטער היים... נאָר עפעס אַ שכן הייבט זיך אויף און
רוימט מיר איין: „וואָרט, עס איז נישט אַזוי פּראָסט, ווי מען זאָגט!
דאָ אין אויסלאַנד האָט דער דייטש צו שאַפן: דער דייטש איז
בטבע אַ פּשטן, וואָס ער זאָגט, דאָס מיינט ער... לאָמיר נאָר אַהיים
קומען!... עס איז אַ טיפע סוביא, אַ שווערע סוביא, אַ פּלפּול און
אַ פּרד'ס און אַ שטיק השפּלה און עקאָנאָמיקע... וועסט זען!“
איך וויל מיך אומקוקן, ווער עס זאָגט, בעסער זיך אייג-
הערן אין דעם וואָס מען זאָגט, נאָר דער רוח האָט מיך שוין
אַוועקגעשלעפּט איבער טאָל און בערג קיין מינסק, אויך אויף אַן
אַסיפה, נאָר אָן דייטשן...

דער גרויסער עולם שלאפט אפשר נישט, נאָר דרימלען
דרימלט ער, קיין פריי, אָפן אויג פאַר אַ מיליאָן... עמיץ שמייכלט
ווי פון הלום, מן-הסתם זעט ער אַ פולע באַנק מיט גאַנצע 25
מיליאָן: אַ צווייטער בייסט די ליפן, אפשר איז אים אַ שאַד אַזוי-
פיל געלט פאַר אַ פאַפירענעם טשאַרטער... און אויף דער בימה
שטייט איינער מיט פייערדיקע אויגן, און רעדט:

— דער ציוניזם שטייט צו צום פּאָלק און וויל געלט!
דער ציוניזם וויל נאָר נעמען, אָבער וואָס גיט ער? וואָס וויל ער
געבן, דער ציוניזם?

און איך מיין, אז איך האָב אַ קלאַרע תשובה אויף דער
שאלה: דער ציוניזם וויל געבן אַ לאַנד, ארץ-ישראל וויל ער
געבן... ער וויל ערד פאַרן פּאָלק, ערד צום אַקערן, זייען און
שניידן... דער רעדנער אָבער ווייסט אַפנים בעסער.
— דער ציוניזם — זאָגט ער — מוז שוין אָנהייבן צו געבן,
באלד און דאָ!

און אין נאָמען פון ציוניזם שיט ער ווי פון אַ פּאַס אַרויס
טייערע מתנות פאַרן פּאָלק: אַרטעלן, חברות, פאַרדינסטן, וואָס
איר ווילט, און דער עולם, הערנדיק פון מתנות, וועקט זיך אַ ביסל
אויף און עס הערט זיך אַ גערופּעריי: ווייניק, ווייניק!
איינער וויל נאָך: קאַטעדראַס פאַר מלמדים, אַ צווייטער—אָן
אוניווערזיטעט אין דער שווייץ אָדער אין ארץ-ישראל, אַ דריטער
מעטאָדן צו לערנען עברית בעברית — און עס ווערט אַ געשריי:
קולטור! קולטור!

און צווייערליי קולטור!...

און דער וואָס טראָגט מיך, פאַרטייטשט מיר: ציוניזם איז
איינגעלעך אַ הון. נאָר, אז עס וועלן איר אויפּוואַקסן גאַלדעגע
פליגל פאַר 25 מיליאָן, וועט זי ווערן אַן אָדלער און אויך פליען
ווייט צום לבנון, צום הר-הבית... דערווייל זיצט זי אויף איין
אַרט, און יעדער קומט און לייגט איר אונטער אויסצוואַרימען אַן
אַנדער איי...

קולטור-איינער, עקאָנאָמישע אייער, עברית-בעברית-איינער...
און וואָס זאָל זי נעבעך טאָן, די הון? זי וואַרימט...

— און אלע אייער האָבן אין זיך לעבן?
— ניין... אַסך וואַנט-געריבענע אייער... עקרות —
און ער טראַגט מיך ווייטער אוועק...

און דער רוח כאַפט מיך ווייטער און פאַרטראַגט מיך אין
ראַדאָם... אַסטודענט איז אַראָפּגעקומען, אַיונגער סטודענט, מילך
און בלוט, און ער האַלט אַרעדע, פאַר אַ קליינעם, נאָר אַ פיינעם
עולם...

ציוניזם—רופט ער—איז נישט קיין 25 מיליאָן, מיר זענען
צו ערהאַבן, מיר פליען צו הויך, מיר זאָלן זיך אַראָפּלאָזן און
גראַבלען אין פרעמדע קעשענעס, אַרויסצוקריגן קליינגעלט...
ציוניזם איז נישט קיין טשאַרטער—פּאָליטיק לאָזן מיר פאַר אַנ-
דערע, פאַר „דייטשע יידן“, וואָס זענען נישט קלאַר אין אונזער
לעבן, וואָס זייער אויסגעקילט האַרץ ברענט נישט מיט אונזער
רוסיש-פּויליש-ייִדישן פייער און פּלאַם! ציוניזם איז דערווייל
אויך נישט אַרץ-ישראל, וואָרום גיט אונז היינט פּאַלעסטינע, צי
קענען מיר זי נעמען? האָבן מיר אַ פריי קולטיווירט פּאָלק? קען
אונזער פּאָלק אַרבעטן? ציוניזם איז — קולטור... קולטור... און
ווייטער קולטור...

— הידד!

איך עפן אַ מויל מיטצושרייען, נאָר דער רוח האָט מיך
שוין געכאַפט און טראַגט מיך ווייטער...
וואו בין איך?

דאַכט זיך, אין קאָוונע, אין דער שטאָט פון ישיבה-בחורים,
טורניקעס און אַנדערע זיבן זאַכן, אויף אַן אסיפה פון „שלום-
ציון“ און אפשר גאָר אין באַברויסק אויף אַן אסיפה פון „שער-
ציון“!

פאַרזאַמלט זענען הונדערטער, הונדערטער מענטשן, און
מענטשן מיטן פולן מויל, אמתע יידן, מורחיי-יידן... יידן מיט
בייכער, יידן מיט גראַע און מיט ווייסע בערר, יידן מיט לאַנגע
ברעמען, ביזע פנימער — אפילו רייכע יידן!

— שא! שא! די תקנות!

און מען לייענט תקנות — —

היות, ווי מען וויל אונז היינט אָפּגעבן ארץ ישראל, ער-
לויבן פראַנק און פריי מקיים צו זיין אלע מצוות התלויות בארץ;
עס זאָל שוין אָפילו זיין אַ בית-המקדש, שטיין אַ מובח, עס זאָלן
אָפילו גרייט זיין קעלבער אויף קרבנות, זענען מיר נאָך נישט
פארטיק, וועט דער עולם נישט וויסן, ווי אזוי מען דערנענט
אַ קרבן, וואָס פאַר אַ קרבן, ווען קומט אַ קרבן, ווען די כהנים
דאַרפן גיין תרומה עסן, ווי אזוי מען איז זיך נוהג מיט אַ סוטה...
עס וועט נישט זיין קיין מיראַוואַי סודיאַ און קיין קאָדעקס, און
קייער וועט נישט קענען קיין דין תורה פסקענען... עס וועלן
זיין פעלדער און וויינגאַרטנס, און דעם דין פון שמיטה און יובל
וועט מען נישט וויסן, על כן האָבן מיר מתקן געווען אַ חברה
ש"ס פאַר באַלעבאַטיס, אַ חברה „חומש מיט רש"י" פאַרן המון
עם... היינט, שבת בראשית, איז געווען אַ התחלה, דער סיום
וועט זיין, אם ירצה השם, אויפן הר-הביית — — —

— אָמן! אָמן!

און איך וויל אויך עפענען און שרייען, זאָל זיין „הידד“,
זאָל זיין „אָמן“, נאָר דער רוח האָט אַפנים קיין צייט נישט, ביי
די האָר שלעפט ער מיך, איבער טאָל און בערג, איבער אָפּגע-
לעגענע וועגן —

שא! עס פויקט! שא, עס טראַמייטערט! פון אונטער
אַ באַרג ווייזט זיך אַ פּאָן... מיט גאָלדענע גרויסע אותיות: דגל
מתנה יהודה! די פויק פויקט, דער טראַמייטער טראַמייטערט, און
נאָך דער פּאָן גייט אַ מתנה גבורים: מגן-דודס אויף די ברוסטן—
נעז ביי די מיילער, — אונטער זייערע פיס ציטערט די ערד...
אויף די שפיצן פון די פיקעס ציטערט דער בליץ — —

— וואוהין גייט איר גבורים? איינגעמען ארץ ישראל?

עס פעלט געלט צו קויפן?

— איינעמען די קהילות! — ענטפערן די גבורים און
מאַרשרין ווייטער... און ווערן פאַרשוואונדן אין אַ גאָלדענעם
שטויב...

און איך בעט מיך ביים רוח, וואָס טראָגט מיך אַרום: איך בין דיר מוחל די גבורים, וואָס גייען איינגעמען די קהילות, די מחנות, מיט וועלכע מען וויל מיך באַשיטן אין גלות, איך בין דיר מוחל די חברה ש"ס מיט דער קולטור צוזאַמען, ווייז מיר די שטילע אַרבעטער, די אמתע שטילע מענטשן, וואָס האָבן כוח אויסצוהאַלטן ביי דער גראַעווער שטילער אַרבעט, וואָס פויקן נישט, טראַמייטערן נישט, האַלטן קיין רעדן נישט, אַמפערן זיך נישט איבער האַרט-קלינגענדע איזמען — ווייז מיר די, וואָס קלייבן געלט, וואָס זאַמלען די אַרימע גראַשן פאַרן נאַציאָנאַל-פאַנד, פאַר דער קאַלאָניאַל-באַנק, ציוניסטן צי נישט ציוניסטן.

ער הערט מיך אָבער נישט, און ווערט אפּשר נאָך ביין און לאָזט מיך אַראָפּ אין אַ קאַלטער, פייכטער ווינטער-נאַכט אין ערגעץ אַ גרויס-שטעטישן מאַרק...

אינמיטן מאַרק האָט עמיץ, אַפנים פאַר רחמנות, אָנגע-לייגט אַ ביסל האַלץ און אונטערגעצונדן — און דער עולם פון די אַרומיקע הייזער לויפט אַרויס צום פייער זיך דערוואַרימען —

טייל ברענגען זיך מיט קאַרטאָפּל און בראָטן, טייל קלאָגן זיך, פאַר וואָס דער, וואָס גיט פייער, גיט קיין קאַרטאָפּל נישט... אַנדערע וואַרימען זיך די הענט און לייגען קריאת-שמע, נאָך אַנדערע זאָגן תהלים... אַן אָנגערופענער משכיל לייגענט בערנפעלדס "דעת אלהים", אַ סטודענט לערנט זיך כעמיע, אַנ-דערע שאַקלען זיך גלאַט... טייל דערציילן זיך מעשיות...

און דאָס האַלץ ברענט און וועט זיך אויסברענען... און איינער רופט צום צווייטן: בערל, ברענג אַ ביסל האַלץ, שמערל, ברענג אַ ביסל האַלץ, יוסל — אַ ביסל האַלץ... נאָר זעלטן עמיץ זאָל ברענגען...

מען וואַרימט זיך, מען דאוונט, מען לערנט, מען דער-ציילט מעשיות, מען בראָט אפילו קאַרטאָפּל, מען שאַקלט זיך גלאַט אַווי, און האַלץ וויל קיינער נישט ברענגען...

נאַציאָנאַליזם און ציוניזם.

אידעען וועגן דער פאַרגאַנגענהייט זענען וואָר אָדער פּאַלש וואָר—ווי ווייט זיי גיבן איבער דאָס געשעענע, פּאַלש—ווי ווייט דאָס געשעענע ווערט נישט ריכטיק איבערגעגעבן אָדער באַלויכטן. האַמער, קריסטוס, אַ געוויסער קריג, רעוואָלוציאָן—זענען געווען, אָדער נישט, אזוי געשעען אָדער אַנדערש, קען זיין די פּאַר-שטעלונג פון דעם נישט מער ווי: אמת אָדער נישט אמת. — אידעען פון מענטשן, קלאַסן און פעלקער וועגן דער דער צו-קונפט זענען צום אַלעם ערשטן פּאַרמען פון מענטשלעכן ווילן. די אידעען קענען דעריבער זיין עטישע אָון נישט עטישע, נידע-ריקע און הויכע; דאָס הענגט אָפּ פון קולטורעלן צושטאַנד פון די אידעען-טרעגער. די וואַרהייט אָדער נישט-וואַרהייט פון די אידעען איז שוין אָפהענגיק פון אויסערלעכע קרעפטן, וואָס העלפן אָדער שטערן זייער פאַרווירקלעכונג: פון ווילן פון אַנדערע מענטשן, פעלקער און קלאַסן, אָדער: פון דיאַגנאָזאל צווישן די קרעפטן. —

און דעריבער, שטעלט זיך מיר אַנטקעגן אַן אַסימילאַטאָר און אַ ציוניסט, זאָג איך נישט: וואָר און נישט וואָר, נאָר: די אי-דעאלן פון אַן אַסימילאַטאָר זענען נידעריקער און אומעטישער אַלס די אירעאלן פון ציוניסט. דאָס פאַרלייקענען אָדער פאַרניכטן פון אייגענער נאַציאָנאַליטעט, אונטער-וואַרפּנדיק זיך אונטער אַנ-דערע נאַציאָנאַליטעטן—דאָס איז קנעכטשאַפט.

דער ציוניזם, וואָס אַנערקענט די נאַציאָנאַליטעט און זעט איר רעטונג אין צוריק אויפבויען דאָס „פּאַטערלאַנד“, שטייט פיל העכער פון דעם אַסימילאַטאָר, אָבער דאָך נישט אזוי הויך, אַז איך זאָל זען אין קאָלאָניזירן פון פּאַלעסטינע מער ווי אַ הי-סטאָריש-עקאָנאָמישע באַזיך-פּראַגע און אַ פאַרווירקלעכונג פון

א בירגערלעכן פאָטערלאַנדס-אידעאַל. דאָס איז שוין פאַר מיר צו
אַלט. ווען איינער פאַרלייקנט די יידישע נאַציאָנאַליטעט און דער
צווייטער וויל זי שיצן, איז מיר, נאַטירלעך, דער צווייטער סימ-
פּאַטישער, אָבער איך פיל, אז מיר זענען מער ווי אַ פּאַלק. פעל-
קער זענען אַמאָל גאַמאַטן צוזאַמענגעשטאַלצנע און טיגל פון הי-
סטאָריש-עקאָנאָמישע פּאַקטאָרן. מיר זענען ריין פלוט, —
אַ פּאַמיליען-פּאַלק. מיר האָבן געקענט דעריבער פיל נאַציאָנאַ-
לער ווערן נאָכן פאַרלירן פון לאַנד און שפּראַך. די רעטונגס-
מיטל וואַסן מיט דער געפּאַר. מיר זענען אין גלות פאַראייניקטער
און פאַרשטאַלצנער געוואָרן אַלס אין פּאַלעסטינע. מיר זענען
אַ פּראָדוקט, אָדער בעסער געזאַגט, אַ פאַרקערפּערונג פון אַ געווי-
סער וועלט-אַנשוואַונג, פון אַ געוויסער נאַציאָנאַל-פּערזענלעכער
וואַרהייט. און אַסימילירט וועלן מיר אויסערלעך ערשט ווערן
דעמאָלט, ווען די אַרומיקע פעלקער וועלן ווערן אינערלעך באַ-
זיגט. עס זענען פאַרהאַן צוויי פאַרמען פון וועלט-אַנשוואַונגען:
די איינהייט און די צעוואָרפּנהייט; דאָס קריסטנטום איז
דער קאָמפּראַמיס אָדער, אייגנטלעך, דער בריק פון צעוואָרפּנהייט
צו דער איינהייט. אין צייטן פון ברענענדע עקאָנאָמישע פּראָג-
נען די גייסטיקע פּראָצעסן פאַרטוישט און דעמאָלט ווערן פאַר-
מאַכט נישט-טיף בליקנדע, נישט-טיף איינזענדיקע מענטשן,
אַזעלכע פּאַקטן ווי אַנטיסעמיטיזם, רעליגיאָן-שטרייט, ראַסן-האַס
און דער גלייכן — גאַנץ אומפאַרשטענדלעך ווילד. מאַכט פאַר-
לייקענען די פּאַקטן, אַנדערע ערקלערן זיי מיט אַטאָויזם,
מיט ווידערגעבורט פון אַלטע אידעען, וואָס האָבן שוין לאַנג פאַר-
לאָרן זייער עקזיסטענץ-באַרעכטיקונג און שרעקן ווי רוחות אין
דער פינסטער. אין דער ווירקלעכקייט אָבער שטעקן די גייסטיקע
גענוגע צו טיף אין די וואַרצלען פון מענטשלעכן לעבן און וועלן
אַרויסטרען וואָס אַמאָל שאַרפּער, מעכטיקער און דעצידירנדער,
וואָס שוואַכער עס וועלן ווערן די עקאָנאָמישע פּראָצעסן, אַדאַנק
די עקאָנאָמישע רעפּאָרמען. ביי אַנדערע נאַציאָנען זענען לעבנס-
פּראָגן: גערעטעניש, פאַרשפּרייטן די גרעניצען, שטאַרק אַרמעען,
קאָלאָניען; ביי אַונז, אויב מיר ווילן געטריי בלייבן זיך אַליין,

איז די לעבנס-פראגע: געוויסן-פרייהייט, מענטשלעכע קולטור און
 עטיק. דאָס זענען די איינציקע באַדינגונגען פון פרייען אויסלעבן
 זיך און זיגן. אַנטלויפן פון שלאַכט-פעלד צו רעטן אויף אַ באַזונ-
 דערן פלאַץ די נאַציאָנאַלע פּיוּאַנאַמיע איז העכער פאַר אונ-
 טערוואַרפן זיך און איבערגעבן די פּאַן. מיין אידעאַל אָבער איז
 קאַמף און זיג. דאָס גלות איז דאָס שלאַכט פעלד.
 איך קען עס דעריבער נישט פאַרלייקענען.
 נישט וואָר ווערט אָבער דער ציוניזם, ווען ער שטעלט זיך
 פאַר אַלס רעטונג פאַרן גאַנצן פּאָלק. צוריק אין וויג אַריין גייט
 נישט קיין דערוואַקסענער מענטש און נאָך ווייניקער אַ גרויס
 אַנטוויקלט פּאָלק. און אומסימפּאַטיש ווערט ער — ווען ער
 ערקלערט די רעטונג אויסשליסלעך „פאַר די, וואָס ווילן נישט
 אָדער קענען זיך נישט אַסימילירן“. דאָס איז דער שפּאַלט אין
 אונזער נאַציאָנאַל-גייסטיקער פעסטונג. דאָס איז די פאַרלייקענונג
 פון דער אַל-ידישער נאַציאָנאַליטעט.

וועגן מילה-סקאנדאל.

(אן אפנער בריח).

מיט א פאָר יאָר צוריק וואָלט דער מילה-סקאנדאל אזוי פיל שלעכט בלוט נישט אָנגעמאַכט. ביי דער טיר זענען געשטאַנען ערנסטערע און וויכטיקערע פראַגן און האָבן געוואַרט אויף באַ-שייד... און דער ״עולם״ איז געווען פיל ראַדיקאַלער, פריי-דענקישער...

דאָס געשריי פון אַ פּאָטער: איך וויל נישט, מען זאָל מיין טויט קינד באַשניידן, קעגען מיין איבערצייגונג... און דער פּראָ-טעסט פון אַ קינסטלער, וואָס איז פאַרציטערט געוואָרן, הערנדיק פון באַשניידן אַ טויט קינד — ביידע וואָלטן זיך געהערט, ווי גע-פלאַצטע פיש-פּאַכירן צווישן אַ געפלאַצערדי פון באַמבן, ווען עס דאַכט זיך, אַז אַט-אַט ווערט חרוב די אַלטע וועלט און מען טראַגט שוין ליים און ציגל אַנייע צו בויען, — אין אַזאַ צייט, וואָלט נישט נאָר די פּראַגע פון באַשניידן אַ טויט קינד, און צי וועלן זיך, די ביז אַהער באַגראַבענע מתים נישט פילן באַליידיקט, נאָר אפילו אין מעריטאָ — דעם עצם-ענין, אַפּ-אַדער נישט אַפּ-שאַפן מילה — געמאַכט זייער אַ קליינעם אַייגנדרוק...

נאָר די רויע פּאַן איז פון דער האַנט אַרויסגעפאַלן, די שוואַרצסטע רעאַקציע האָט געזיגט אויף דער גאַנצער ליניע. פולע תּפּיסות, פולע קאַטאַרגעס, אין ״ווייטן מורח״ בלייבן זיך טויזנט-טער סקעלעטן — און דער גרויער מענטש, דער מיטל-מענטש די אונטערדריקנדע מאַיאָריטעט, וואָס שמעקט נאָר צום פענדל, פון וואַנעט דער ווינט בלאַזט — אַט דער גרויסער, גרויסער עולם האָט זיך אַ וואָרף געטאָן — רעכטס...

אין — אַיוב-טוב איז אויף דער רעכטער גאַס... אין דער לינקער, אויב מען קרעכצט נישט און מען וויינט נישט, — איז שטיל, בית-הקברותדיק שטיל...

און אין דער שטילקייט האָט זיך דעם טויטן קינדס
פאָטערס געשריי דערהערט, און דער קינסטלער-פראָטעסט האָט
אין אַלע מידע הערצער אָפּגעהילעכט. עס איז אַ פראָגע געוואָרן!
און די רעכטע זייט, דערהערנד אַ גערופעריי פון לינקס, איז
באַלד אַרויס מיט דער פּויסט. דער גראָער מענטש האָט זיך,
נישט קלערנדיק, געשטעלט אויף דער זייט פון דער פּויסט... און
די געלע פרעסע, וואָס באַדינט דעם גראָען מענטש, האָט געעפנט
דאָס מויל — — — — —

און אָנגעהויבן האָט זיך די טראַגיקאַמעדיע.
וואָרן זאָגט, וואָס איר ווילט, זייט אַן אָנהענגער אָדער
אַ קעגנער פון מילה, — טראַגיקאַמיש איז אַ פאָטער, וואָס גיט אַ-
בער זיין קינד, און, דאַכט זיך, אַן איינאַינציק קינד — דער
ערד צום פוילן, ווען ער דראָט מיט פּאַליציי, אויב מען וועט
דאָס קינד נישט אַריינגלייגן אין דער ערד אַריין גאַנצעהייט,
אויב עס וועט אים פעלן אַ פיצל הויט פון 10=חדשימדיקן קינד...
און טראַגיקאַמיש איז דער ראַבינאַט, וואָס זאָגט: מיר מוזן
זיך מוסר נפש זיין פאַר מילה פון אַ טויט קינד, אויסער, אוי-
סער — אויב די פּאַליציי וועט הייסן באַגראָבן אזוי, ווי עס איז...
טראַגיקאַמיש איז די גרויסע גראָע מאַסע, וואָס זעט אין
נישט-מל-זיין פון אַ טויט קינד אַ געפאַר פאַרן יידישן פּאָלק; בפרט
דער אַסימילאַטאָר, וואָס האָט מורא, ער זאָל זיין צווייטע העלפט
נישט פאַרלירן: נישט בלייבן פּאַליאַק אָן מאַיושעשאַוונע וויזנאַניע,
אויב ער וועט נישט שטיצן דעם ראַבינאַט...

טראַגיקאַמיש איז דער יידישער, היימיש געבאַקענער און
אַפרינדיקער אינטעליגענט, וואָס ווייזט ראַדיקאַלע פּויסטן דער
גאַנצער וועלט, מאַכט באַמבן פאַרן פּאַפּסט מיט אַלע קלויסטער,
שטריק פאַר אַלע שרים און מלכים, נאָר אַז עס קומט צו אים
אַליין, ווערט ער פאַרציטערט...

און טראַגיקאַמיש איז אַ פּאָלק, ביי וועלכן די פראָגע פון
מל זיין אַ טויט קינד ווערט אַ לעבנס-פראָגע און עס קען קומען
צו אַ חורבן פון אַ קהילה...

עס איז מעגלעך, אז אין א געוויסער צאָל פון יאָרן אַרום
וועט גרויבאַווסקאָ נומער 6 און 28 זיין אַ חורבה, עס וועט
נישט בלייבן אַ שטיין אויף אַ שטיין, קליינע שדימלעך וועלן זיך
דאָרט שפּילן אין זאַמד, און צעבלאָזן עס אויף שבעה ימים, אויף
אַלע „עק-וועלטן“. און תּשעה באָב וועט זיצן דאָרט אַ יידענע ;
שוואַרץ, אין שוואַרצן געקליידט, אויף אַ בערגל זאַמד, מיט אַ צאינה-
זראינה אין דער האַנט וועט זי זיצן, און גרעט ברומען, וויינענ-
דיק ברומען:

איבער ראָד און וואַגן איז חרוב געוואָרן ביתר, איבער
אַ האַן מיט אַ הון-טור מלכא, איבער קמצא בר קמצא-ירושלים,
און איבער אַ גאַרנישט, אַ כּמעט גאַרנישט פון אַ קליין קינה, פון
אַ קליין טויט קינד—די גרעסטע יידישע קהילה אין אייראָפּע...
און אויף אַן אַנדער אָרט וועט שטיין אַ פּאלאַץ... אַ הויכן
קוימען וועט ער האַבן, ווי די גרעסטע פּאַבריק. דורך די פּענ-
סטער וועלן זיך אַרויסרייסן פייערדיקע פּלאַמען, ווי פון אַ קאַלך-
אויון, איבערן קוימען וועט זיך רינגלען אַ געדיכט-פּעטער רויך
פון מענטשן-פּלייש, ביינער, מאַרן און בלוט, ווי איבער אַ מזבח—
אַ קרעמאַטאָריום וואו מ'וועט די מתים פאַרברענען...
און פאַרן קרעמאַטאָריום וועלן דענקמעלער שטיין. דער
פּאַטער פון טויטן קינד און נאָך עטלעכע פריידענקער...

די מילה-פּראַגע איז ביי אונז נאָך נישט צייטיק...
פאַרהאַן נאָך זייער פּיל פּאַנאַטישע און אפילו ווילד פּאַנאַ-
טישע יידן. זייער גאָט איז נישט דער גאָט פון ישעיה, ירמיה
און יחזקאל, און זייער תּורה איז נישט די, וואָס דאַרף אַרויסגיין
פון ציון און באַלייכטן די וועלט...
קיין ראַסע און קיין פּאָלק איז נישט באַפּרייט פון אַטאַ-
זיזם; מיר—אַ פּאָלק אָן זעלבשטענדיקער קולטור—געוויס נישט...
און אַ קרבנות-גאָט רעגירט נאָך, אַזוינער, וואָס שמעקט
נאָך פּעטן רויך... גאַטירלעך נישט מולך; גאַנצע קינדער געמט

ער נישט. לייטזעליק איז ער, און בארמהערציק ... ער איז יוצא מיט „אבי וואָס“ ...

ותקח צפורה זיך אַ ברית ראש השנה, איז דער בעל-תוקע

מוצץ אויך... ער רינט גאָך מיט מקוה-וואַסער און כאַפט דעם שופר אין בלוטיקן מויל אַריין — תקיעה ... — — — — —

און פרומע יידן זענען פאַרהאַן—אַן אונטערדריקנדע מאַ-יאָריטעט. און ביים פרומען ייד איז אַלץ הייליק. דער קלענסטער דיין אין חיי-אַדמ, דער קלענסטער, נאַרישסטער מנהג... דער גאַנ-צער גלות-שטריק, וואָס וויקלט זיך, פון דורות איבער דורות, אַרום זיין האַלו, און דריקט אים, און ווערגט אים נישט אָפּצו-עטעמען... איז הייליק! און מען מוז מודה זיין, ווי טראַגיש עס זאָל זיין, אָדער ווי ווילד עס זאָל נישט קלינגען, אַז דאָס פאַר-מינדערן פון אַטעם, דאָס אַיינשלעפען פון יידישן לעבנס-פולס ביז מינימום, האָט זייער פיל געהאַלפן צום אויס-און איבער-האַלטן די קויל-שוואַרצע און די רויט-בלוטיקע צייטן פון אינ-קוויציעס, עקסאָדן און דערגלייכן יעמערלעכער גויט, וואָס קיין פאַלק האָט נישט איבערגעלעבט...

און וואָס עלטער, איז דעריבער הייליקער דער קניפ... און מילה איז אזוי אַלט! מציצה אין שוין אַלט! דאָס איז אַ גאַנצע וועלט-אַנשוואונג, אַ רעליגיאָנס-סיסטעם, און נישט אזוי לייכט לאָזט זיך אַ מענטש אַיננוואַרפן זיין בית-המקדש און אַרויסטרייבן פון דער חורבה זיין גאַט. דאָס צוזאַמענברעכן פון אַ וועלט-אַנ-שוואונג איז די גרעסטע טראַגעדיע. און אַממערסט בלוט איז פאַרגאַסן געוואָרן צוליב רעליגיאָנס-סיסטעמען, מיט וועלכע מענטשן און פעלקער ווערן צונויפגעבונדן, צוזאַמענגעוואַקסן...

און—אויב עס זענען פאַרהאַן „אויך“ און „בויוך“ יידן, פאַר וואָס האָלן קיין סימבאָל-און צייכן-יידן נישט זיין?
מילה איז אַ סימבאָל; אַ צייכן, אַז מען געהערט צום יידישן פאַלק, אזוי באַגרייפן עס 99 פראָצענט פון יידישן פאַלק.

אמת, מילה איז עלטער פאר יידן ... נאָר ווער געדענקט
די אלטע גראַע צייטן? עס באַשניידן זיך נישט נאָר יידן אַליין
קנאַפע 200 מיליאָן נישט-יידן באַשניידן זיך ... דאָס מערסט יידן
לעבן אָבער צווישן נישט באַשניטענע קריסטן!

און דער סימבאָליד איז גייסטיק אָן אַרימער, זייער אַרי-
מער ייד. ער פאַרמאָגט שוין קיין יידישן אינהאַלט נישט. דער
תּוֹך פּוֹן זײַן ייִדישער נשמה איז אויסגעוועפט; דאָס ליכטיקע
פינטעלע ייד איז באַגראָבן אין פרעמדן אַש, און צופּלאַקערט
זיך זעלטן אַמאָל ביין אַ פּאָגראַם, אָדער אַזוי — אין אַ יאָרצײַט ...
אויף קבר אָבות...

קיין שבת, קיין יום-טוב, קיין תשעה באב; קיין יידישע
פרייד און לייד. און דאָך לעבט נאָך דער פּאָלק-און ראַסן-אינ-
סטינקט. און פאַר אַפּרייסן זיך פּוֹן שטאַם, פאַר גאָר אינגאַנצן
אַרויס פּוֹן געטאָ ציטערט מען ... און דער סימבאָל איז אַזאַ באַ-
האַלטענער, און קאָמפּראַמיטירט נישט ... און, צום באַרואיקן
דאָס פּרייהייטלעכע דענקער-געוויסן, האָט ער אַ דאָקטאָר-שפּרוך:
פּראָפּילאָקטיק... און הערט ער עפעס קעגן סימבאָל, דאַכט זיך
אים, אַז מען רייסט אים אָפּ דאָס לעצטע העמד פּוֹן לייב, און
מען שטעלט אים, אַ נאַקעטן און אַ בלויון, אינמיטן מאַרק אַרײַן...
און ער דערפּילט זיך נאָך — עלנדער, אָן טאַטע-מאַמע, אָן
קרובים, און גוטע פּריינד...

און נאָך איין מאַמענט איז פאַרהאַן אינם מילה-סקאַנדאַל ...
דאָס אַרויסטרעטן קעגן מילה אויף יידיש, אויף מאַמע-לשון ...
דאָס ריידן עפּנטלעך, פאַרן גאַנצן עולם! די פּוילישע בראַשורע
„אָוועק מיטן פאַרבאַריי“, די אַרטיקלען קעגן מילה אין פּוילישן
„איוראַעליט“, נאָך מער אַפּקורסישע אַרטיקלען אין „השלוח“,
אין אַמאָליקן „השחר“, ווער שמועסט אין אַמאָליקן „החלוץ“,
זענען שאַרפּער, פּיל שטאַרקער, פּיל איבערצינגנדער געווען,
אָבער — געהאַלטן אין אַ שפּראַך, וואָס איז נישט צוגעגאַנגען
פאַרן גרויסן עולם. און דעם גרויסן עולם, מיינט אונזער
באַלעבאָס און זיין משרת דער באַלעבאַטישער אינטעליגענט,
טאָר מען די אויגן נישט עפענען ...

שאדט נישט, זאל מאַרן איינגעפירט ווערן אלגעמיינע
וואל-רעכט, ווייניקסטנס צון א שטאַט-דומע, אָדער ווען נאָר צון
א קהל-שטוב, וואָלט דערוועלבער באַלעבאַס, דער אייביקער פאַר-
וועניע און זיין אינטעליגענט געשטעלט זיך פאַרן נייעם פרנסה-
געבער און ביבודים-טיילער אויף די הינטערשטע לאַפקעלעך, און
אין די הינטישע אייגעלעך וואָלט זיך אָנגעצונדן אזא מין איבער-
געבנהייט, אזא מין געטריישאפט און אזוי פיל חנופה...

דערווייל אָבער איז עס צוקונפטס-מוזיק ...
דערווייל האָט מען צופיל שטיקער עולם-הזה, וואָס מען
דאַרף פאַרן עולם באַהאַלטן: נישט ווייזן, עס זאל אים קיין וואָ-
סער אין מויל אַרײן, ער זאל קיין שלעכט אויג נישט געבן, קיין
האַנט נישט אויסשטרעקן ... און — אזוינע אידעען אויך!
בפרט דאָס אַרויסטרעטן קעגן אזא רעליגיעזן גרונט-געזעץ!
מאַסן אָן רעליגיעזן, ווי שרעקלעך!

נישט דאָ אין אַן אָפּענעם בריוו איז דער אָרט צו באַ-
טראַכטן די פּראָגע פון סאָציאַלאַגישן שטאַנדפּונקט: פון וואָנען
שטאַמט מילה — אין אלגעמיין, קודם מתן-תורה, און נישט נאָר
ביי יידן אליין. די פּראָגע איז נאָר: וואָס פאַר אַ כאַראַקטער
האַט מילה ביי אונז?

ערקלערן מילה מיט פּראָפּילאָקטיק איז ראַציאָנאַליזם. מיט
סימבאָליסטיק — דערצו דאַרף מען אַפּאַרנעפּלטן קאָפּ. און גאַנץ
אויסערלישע אויגן מוז מען האָבן, מען זאל זען אין דער אָפּע-
ראַציע אליין פּאָעזיע אָדער שיינקייט.

רעכט האָט דער פּשוטער ייד: מילה איז אַ קרבן.
נביאים זענען אויפגעשטאַנען קעגן קרבנות. אָבער נביאים,
אזוינע, וואָס גאַט האָט זיי געגעבן די ווערטער אין מויל אַרײן,
אַנרירנדיק די לעפּצן מיט אַ פייערדיקע קויל, מענטשן, וואָס האָבן
געטריבן די אַלט-צייטיקע שוואַרצע וואָלקן מיט שטראַלן פון
שפּעטסטן מאַרגן, וואָס האָט זיך שוין גערייטלט אויף זייערע הוי-
כע בערג, ווען די טעלער זענען נאָך איינגעהילט געווען זיין
שאַטן. און מענטשן זעלבסט-פאַרגעסענע, וואָס האָבן גערעדט צום

פאלק אין נאָמען פון הויכע אידעאלן, אין נאָמען פון איינציקן
גאָט...

דאָס טויג דער מאָדערנער קינסטלער נישט... דער, וואָס
קען פון זיך אליין נישט אַרויס און נישט אַריבער, וואָס וויל זיך
גליטשן איבערן לעבן, ווי אַלאַכנדיקער ליכט-שטראַל איבער
אַוואַסער-שפיגל; דער, ווען ער שטעלט זיך קעגן אַלטע, ריווק-
אַלטע רעליגיעזע מאַמענטן, וועט שטענדיק אויסזען ווי אַדאָן-
קיכאַט, וואָס רייסט זיך מיט פּליגל פון ווינט-מילן; אָדער, ווי
אַיינגל, וואָס כאַפט זיך מיט אַרײַט-בײַטשל צו דער לבנה...
די עכט-פרומע, די ערנסט פרומע האָבן געהאַט דאָס רעכט
זיך צו פילן באַליידיקט און געקרענקט...
אַבער פון דער אַנדערער זײט, איז מילה אַקרובן, מוז עס
זײן אַגערנוויליק קרבן: נײטן צו קרבנות קען מען נישט, טאָר
מען נישט...

נאָך געפערלעכער איז אַפּצושטעלן דאָס גאַנצע ייִדישקײט
אויף אײַן מצוה—זאָגן, אַז דער מצוה, אָדער אָן דעם סימ-
באַל, וועט דאָס ייִדישקײט בטל ומבוטל ווערן, הייסט נישט מער
און נישט ווייניקער, ווי באַליידיקן דאָס העכסטע און דאָס הײ-
ליקסטע, הייסט זאָגן: ייִדישקײט האָט קײן תּוֹך, קײן אײַנהאַלט,
קײן נשמה נישט, —
ווילט איר אַזוי זאָגן?

„איך וואָלט מיין האַנט קעגן מילה נישט אויפגעהויבן“ —
זאָגט נאָמבערג, און ער האָט פאַר זיך רעכט. בפרט היינט, ווען
דאָס ייִדישע לעבן שוועבט צווישן אַזוי פיל געפאַרן. ווען טויזנט-
טער אַנדערע לעבנספּראַגן געפּינען פאַר זיך קײן צײַט, קײן קאַפּ
און קײן האַנט...

נאָך מער, פל זמן די גרויסע ייִדישע מאַיאָריטעט האַלט
מילה פאַר אַן אויסשליסלעכן צײַכן פון געהערן צום ייִדישן פּאָלק,
דאַרף, לויט מיין אינערלעכע איבערצײַגונג, יעדער פּריידענקענ-
דיקער ייד, אַלס ייד זיך אונטערגעבן, אום נישט אַפּגעריטן צו

ווערן פון שטאם... דאקעגן אלס פריידענקער האָט ער דאָס
רעכט, און אין גינסטיקערע צייטן די פליכט, קעגן אַזאַ איבער-
צייגונג מיט דער קראַפט פון איבערצייגטן וואָרט — צו שטרייטן.
און דעריבער האָט עמיץ גערעדט, טאָר מען אים נישט
צונעמען דאָס וואָרט, און וויל מען אַקוּנסטלעריש מויל מיט
שמוציקע שמאַטעס פאַרשטופן, מוזן מיר רופן:
שמוציקע לייט, די הענט ביי זיך!

א י נ ה א ל ט :

ז י ט

3	א נייער נצחון
6	צייטן בייטן זיך
10	צו די צוריקקומענדיקע גרים
13	פאר צוריקקומענדיקע גרים א צווייטע עצה
15	פאר די צוריקגעקומענע א דריטע עצה
20	פאר קומענדיקע נאך אן עצה
21	דאס לעצטע ווערט דער ווארשעווער אסימילאציע
23	זייט רואיק!
33	לידער
39	והיידים ידי עשו
42	געדאנקען אין דער וועלט אריין
50	צוריקגעקומען
54	איך וואג מיך אפ
57	וואס פעלט אונזער ליטעראטור
69	וועגן, וואס פירן אפ פון יידישקייט
103	גישט וויילן, יא וויילן אין וועמען?
112	די פראגע
118	אונזער „אנטראג“
122	שאלות-תשובות
127	ליבעראל
131	„עמא פזיזא“
137	בלאף
146	נאך דער מלחמה
151	די פראנודא
156	איז עס אמת??!

160	באיקעט
163	אין חרטה, אן טענות
169	פראגן
172	א וויכטיק געשעעניש
176	דער זאל ריכטן
179	צום פריץ
184	זכרונות
188	פאטריאטיזם
192	דער נוסבוים
198	קאפ און האנט
202	אויך א סדר-נאכט (א ווארשעווער הומאריסקע)
208	נאך האלבער נאכט
211	זייט מיר מוחל
219	א וויכוח
223	צייטן און זייערע וויצן
229	אונזער דאנקבארקייט
232	צופיל
235	פאבריקאנטן און ארבעטער
239	דער סנדק
243	דער לעבנס-פראצעס
256	פרט וכלל
259	עשו שפילט
262	בם זו לטובה
267	פורים
270	ציוניזם
276	פאציפאנאליזם און ציוניזם
279	דעגן מילה-סקאנדאל